

Dr Nedeljko Stanković

KRIMINALISTIKA

**Evropski univerzitet Brčko distrikt,
Brčko, 2022. godine**

AUTORI:

Akademik prof. dr Nedeljko Stanković

RECENZENTI:

Akademik prof. dr Nedžad Korajlić

Prof. dr Miloš Marković

UREDNIK:

Prof. dr Albina Fazlović

IZDAVAČ:

EVROPSKI UNIVERZITET BRČKO DISTRIKT

049-599-605, [http:// www.eubd.edu.ba/](http://www.eubd.edu.ba/)

LEKTURA: Mr Marijana Džombić

DIZAJN KORICA: Mr Smiljana Bijelović

Odlukom Senata Evropskog univerziteta Brčko distrikt BiH broj 10-6/2022 od 27.01.2022. godine knjiga *Kriminalistika*, autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića prihvaćena je kao osnovna udžbenička literatura za istoimeni predmet.

ŠTAMPA: Markos, Banja Luka

TIRAŽ: 500

ISBN 978-99955-99-64-5

SADRŽAJ

Predgovor	13
PRVI DIO: NAUČNE OSNOVE KRIMINALISTIKE	15
GLAVA I: POJAM, PREDMET I METOD KRIMINALISTIKE KAO POSEBNE NAUČNE DISCIPLINE	17
1. Određenje pojma kriminalistike i njen značaj.....	19
1.1. Pojam kriminalistike	19
1.2. Predmet i zadatak kriminalistike	23
1.3. Metod kriminalistike kao posebne naučne discipline	24
1.4. Odnos kriminalistike i drugih nauka	26
1.4.1. Kriminalistika i krivično pravo	26
1.4.2. Kriminalistika i kriminologija	27
1.4.3. Kriminalistika i sudska medicina.....	28
1.4.4. Kriminalistika, psihologija i psihijatrija	29
1.5. Naučni i društveni značaj.....	29
1.5.1. Naučni značaj.....	30
1.5.2. Društveni značaj.....	31
GLAVA II: BITNI ČINIOCI STRUKTURE KRIMINALISTIKE	33
1. Kriminalistička taktika	35
2. Kriminalistička tehnika	37
3. Kriminalistička metodika	39
4. Kriminalistička strategija	39
GLAVA III: DRUŠTVENI I NAUČNI RAZVOJ I ZNAČAJ RAZVOJA KRIMINALISTIKE	41
1. Naučno-istorijski razvoj kriminalistike	43
1.1. Razvoj kriminalistike u svijetu	43
1.2. Razvoj kriminalistike na našim prostorima	45

1.3.	Perspektive razvoja kriminalistike.....	47
1.4.	Savremeni društveni i naučni problemi razvoja i značaja kriminalistike kao posebne naučne discipline.....	48
GLAVA IV: POJAM, KLASIFIKACIJA I UZROCI KRIMINALITETA...		51
1.	Pojmovno određenje kriminaliteta.....	53
2.	Klasifikacija kriminaliteta.....	53
2.1.	Klasični (opšti) kriminalitet.....	55
2.2.	Imovinski kriminalitet.....	55
2.3.	Nasilnički kriminalitet.....	56
2.4.	Privredni kriminalitet.....	56
2.5.	Kriminalitet „bijelih okovratnika“.....	57
2.6.	Nedozvoljena trgovina.....	58
2.7.	Pronevjera.....	59
2.8.	Politički kriminalitet.....	61
2.9.	Organizovani kriminalitet.....	61
2.10.	Kompjuterski kriminalitet.....	66
2.11.	Ekološki kriminalitet.....	70
2.12.	Maloljetnički kriminalitet.....	71
2.13.	Uzroci i posljedice kriminaliteta.....	78
DRUGI DIO: OSNOVI KRIMINALISTIČKE TAKTIKE.....		79
GLAVA I: OSNOVNA NAČELA KRIMINALISTIČKOG DJELOVANJA I OTKRIVANJA KRIVIČNIH DJELA.....		81
1.	Opšta razmatranja.....	83
1.1.	Načelo zakonitosti.....	83
1.2.	Načelo objektivnosti i istine.....	84
1.3.	Načelo metodičnosti i planiranja.....	85
1.4.	Načelo temeljitosti i upornosti.....	86
1.5.	Načelo blagovremenosti.....	87
1.6.	Načelo operativnosti i brzine.....	87

1.7.	Načelo čuvanja tajne i diskrecije	88
1.8.	Načelo jedinstvenog rukovođenja.....	89
1.9.	Načelo potpunosti.....	89
1.10.	Načelo stručnosti i specijalnosti	90
1.11.	Načelo ekonomičnosti postupanja	90
1.12.	Načelo humanosti	91

GLAVA II: BITNI ČINIOCI OTKRIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA

KRIVIČNIH DJELA.....

1.	Pravni osnov otkrivanja krivičnih djela	97
2.	Otkrivanje krivičnih djela	97
3.	Razjašnjavanje krivičnih djela.....	99
4.	Procesne radnje i ovlašćenja za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela	106
5.	Prijave i postupanje službenih lica po prijavi	107
5.1.	Primanje prijava i načini saznanja o krivičnom djelu	112
5.2.	Postupanje službenih lica nakon saznanja o krivičnom djelu	114
6.	Međunarodna kriminalistička saradnja kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta.....	115
6.1.	Interpol.....	117
6.1.1.	Organizaciona struktura Interpola	120
6.1.2.	Osnovni ciljevi i aktivnosti Interpola.....	123
6.2.	Policajska saradnja na području Evropske unije kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta	125
6.3.	Europol - Evropska policija	127
7.	Uviđaj kao bitna kriminalistička i krivično-procesna radnja	128
8.	Pretres objekata, slobodnog prostora i lica.....	130
9.	Pretres prevoznih i drugih sredstava	136
10.	Privremeno oduzimanje predmeta	139
11.	Angažovanje stručnih lica prilikom otkrivanja krivičnih djela	140
11.1.	Kriminalističko-tehnički stručnjaci	141

11.2.	Vanjski stručnjaci	142
11.3.	Lišavanje slobode	142
11.4.	Primjena indicijalne metode prilikom otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela	146
11.5.	Pojedinačne operativne indicije koje se sreću u kriminalističkoj praksi.....	151
11.5.1.	Motiv kao indicija	151
11.5.2.	Način izvršenja krivičnog djela kao indicija	154
11.5.3.	Karakter kao indicija	154
11.5.4.	Sredstva izvršenja krivičnog djela kao indicija	155
11.5.5.	Sumnjivo ponašanje kao indicija	155
11.5.6.	Prisustvo na mjestu krivičnog događaja kao indicija	156
11.5.7.	Posjedovanje i rasturanje predmeta kao indicija	157
11.5.8.	Tjelesna svojstva izvršioca kao indicija	157
11.5.9.	Poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate kao indicija	157
11.5.10.	Ispoljavanje volje za izvršenje krivičnog djela kao indicija	158
11.5.11.	Neosnovano obogaćenje i trošenje veće sume novca kao indicija	158
11.5.12.	Profesionalna znanja i vještine kao indicije	158
11.5.13.	Nedostaci u radu sa indicijama	159
12.	Ispitivanje osumnjičenog, odnosno optuženog	160
13.	Prikupljanje obavještenja od osumnjičenih lica poligrafskim ispitivanjem	163
14.	Ispitivanje svjedoka	165
15.	Uviđaj	170
16.	Rekonstrukcija.....	185
17.	Prepoznavanje	189
17.1.	Pojam i značaj prepoznavanja	189

17.2.	Vrste prepoznavanja	191
17.2.1.	Prepoznavanje lica	191
17.2.2.	Prepoznavanje stvari (Corpora delicti)	193
17.2.3.	Prepoznavanje leševa	194
17.2.4.	Prepoznavanje mjesta kriminalnog događaja	195
17.2.5.	Uzimanje otisaka	195
17.3.	Vještaci i vještačenja	196
17.4.	Vrste vještačenja	199
17.5.	Dokazna vrijednost vještačenja	200
18.	Kriminalističke evidencije	202
18.1.	Pojam i podjela evidencije koje vodi policija	202
18.1.1.	Operativno-kriminalističke evidencije	204
18.1.1.1.	Opšta abecedna kartoteka	205
18.1.1.2.	Dosije za lice	206
18.1.1.3.	Evidencija određenih kategorija učinilaca, odnosno potencijalnih učinilaca krivičnih djela	207
18.1.1.4.	Album fotografija	207
18.1.1.5.	Evidencija vidnih osobnih znakova	208
18.1.1.6.	Monodaktiloskopska zbirka	208
18.1.1.7.	Kaznena evidencija	208
18.1.1.8.	Evidencija krivičnih djela sa nepoznatim učinocem	209
18.1.1.9.	Evidencija ukradenih i nestalih stvari	210
18.1.1.10.	Evidencija oštećenih	210
18.1.1.11.	Evidencija nestalih lica i neidentifikovanih leševa	211
18.1.1.12.	Evidencija objekata	211
18.1.1.13.	Evidencija događaja	211
18.1.1.14.	Dosije akcija	212
18.1.1.15.	Evidencija nadimaka	212

18.1.2. Automatska obrada podataka	212
19. Potjernice, objave, raspisi o traganju i objavljivanju fotografija lica i predmeta	213
19.1. Potjernica	213
19.2. Objava.....	215
19.3. Raspisi o traganju	216
19.4. Objavljivanje fotografija	217
TREĆI DIO: OSNOVI KRIMINALISTIČKE TEHNIKE	219
GLAVA I: KRIMINALISTIČKA IDENTIFIKACIJA I TRAGOVI U KRIMINALISTICI	221
1. Kriminalistička identifikacija	223
1.1. Određenje pojma identiteta u kriminalistici	224
1.2. Klasifikacija identiteta	225
1.3. Osnovne metode identifikovanja lica	226
1.4. Lični opis prema svojstvima.....	228
1.5. Registracijski – evidencioni i istražni – detekcijski opis	229
1.6. Visina (stas).....	230
1.7. Položaj tijela	231
1.8. Glava	231
1.9. Ruke	235
1.10. Noge	235
1.11. Hod	235
1.12. Posebni osobeni znaci	236
1.13. Odjeća, garderoba i obuća.....	237
1.14. Specijalne metode identifikovanja lica	237
1.14.1. Daktiloskopija	237
1.14.2. Hejroskopija.....	244
1.14.3. Pedoskopija.....	245
1.14.4. DNK struktura.....	245

1.14.5. Na osnovu rukopisa.....	250
1.14.6. Stomatološka.....	254
1.14.7. Biometrijska metoda	256
1.14.8. Fotografija	257
1.14.9. Fotorobot.....	259

GLAVA II: POJMOVNO ODREĐENJE TRAGA U KRIMINALISTICI 263

1. Određenje pojma traga	265
2. Klasifikacija tragova	267
2.1. Podjela tragova prema vrsti i porijeklu.....	267
2.2. Podjela tragova prema prirodi	268
2.3. Podjela tragova prema kriminalističkom značaju za rasvjetljavanje krivičnog djela.....	268
2.4. Tragovi koji se smatraju najznačajnijim	269
2.4.1. Tragovi papilarnih linija.....	269
2.4.2. Tragovi nogu – đonovi obuće	272
2.4.3. Tragovi oružja.....	275
2.4.4. Tragovi oruđa	276
2.4.5. Tragovi baruta	278
2.4.6. Tragovi krvi i ljudskih sekreta	280
2.4.6.1. Pljuvačka.....	282
2.4.6.2. Slina	283
2.4.6.3. Znoj	284
2.4.6.4. Iscjedak rodnice (vaginalni iscjedak).....	284
2.4.6.5. Sperma.....	285
2.4.7. Tragovi kose i dlaka	288
2.4.8. Tragovi zuba.....	289
2.4.9. Tragovi biljaka, kamena i zemlje	290
2.4.10. Rukopis i potpis	291
2.4.10.1. Grafologija.....	294

2.4.11. Tragovi eksplozija.....	295
2.4.11.1. Eksplozije sudova pod pritiskom	296
2.4.11.2. Eksplozije lako zapaljivih materija	297
2.4.11.3. Eksplozije izazvane uz pomoć vojnih ili privrednih eksploziva	297
2.4.12. Tragovi droga i otrova	299
2.4.12.1. Droge sa depresivnim efektima.....	300
2.4.12.2. Droge sa stimulativnim efektima	302
2.4.12.3. Droge sa halucinogenim efektima	304
2.4.13. Tragovi prilikom saobraćajnih nesreća	310
2.4.14. Mikrotragovi.....	312
3. Postupanje sa tragovima radi obezbeđenja dokaza u kriminalistici....	313

ČETVRTI DIO: OSNOVI KRIMINALISTIČKE METODIKE OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA KRIVIČNIH DJELA 317

GLAVA I: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA OPŠTEG KRIMINALITETA 319

1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja krađe	321
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja prevare	324
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja razbojništva	326
4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja oduzimanja vozila .	328
5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja iznude i ucjene	331
6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata novca	333
7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata isprava ..	337
8. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja ubistva, samoubistva i čedomorstva	341
8.1. Ubistvo.....	341

8.2. Samoubistvo	346
8.3. Čedomorstvo	350
9. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja putnih nesreća	352
10. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja avionskih nesreća	356
11. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja brodskih nesreća	357
12. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja paljevine	358
GLAVA II: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA PRIVREDNOG KRIMINALA	363
1. Pojam i podjela privrednog kriminaliteta	365
1.1. Pojam privrednog kriminaliteta	365
1.2. Podjela privrednog kriminaliteta	367
1.2.1. Poreska utaja	368
1.2.2. Falsifikovanje isprava	369
1.2.3. Falsifikovanje novca	371
1.2.4. Primanje i davanje mita	373
1.2.5. Pranje novca	374
1.2.6. Kriminalitet „bijelih okovratnika“	378
1.2.7. Nedoželjena trgovina	378
1.2.8. Pronevjera	381
2. Uzroci privrednog kriminaliteta	382
3. Suzbijanje privrednog kriminaliteta	384
GLAVA III: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA, PRANJA NOVCA I NARKOTIKA	387
1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja organizovanog kriminala.....	389
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja pranja novca ...	391
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja narkotika	394

GLAVA IV: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA POLITIČKOG KRIMINALA	401
1. Opšta razmatranja	403
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja sabotaze	404
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja diverzije	405
4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja terorizma	406
5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja finansiranja terorizma	410
6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja neprijateljske političke propagande	413
7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja obavještajnog djelovanja	414
RECENZIJE	417
Bibliografija	425

Predgovor

Uvaženi čitaoci,

pred vama se nalazi udžbenik iz Kriminalistike koji je prvenstveno namijenjen studentima Pravnog fakulteta za pripremanje ispita iz predmeta Kriminalistika. Sadržaj knjige urađen je tako da se podudara sa nastavnim planom i programom navedenog fakulteta. Imajući u vidu širinu ovog udžbenika, zasigurno ga i studenti drugih fakulteta mogu koristiti. Pored toga, ovo štivo mogu koristiti i praktičari – policijski službenici, inspektori i drugi službenici u obavljanju svojih poslova. Jer čovjek je biće podložno zaboravljanju onog što je ranije naučeno, pa je stoga dobro da se uvijek pri ruci ima knjiga radi podsjećanja. Udžbenik je nastao na temelju dugogodišnjeg rada u nastavi autora, tako da je knjiga rezultat sređivanja prikupljenih sirovih materijala tokom tih godina rada u nastavi.

Zahvalni smo na svim sugestijama i primjedbama svjesni da se greške, i pored najveće pažnje, nekad potkradu.

AUTOR

Akademik prof. dr. Nedeljko Stanković

PRVI DIO: NAUČNE OSNOVE KRIMINALISTIKE

GLAVA I: POJAM, PREDMET I METOD KRIMINALISTIKE KAO POSEBNE NAUČNE DISCIPLINE

1. Određenje pojma kriminalistike i njen značaj	19
1.1. Pojam kriminalistike	19
1.2. Predmet i zadatak kriminalistike	23
1.3. Metod kriminalistike kao posebne naučne discipline	24
1.4. Odnos kriminalistike i drugih nauka	26
1.4.1. Kriminalistika i krivično pravo	26
1.4.2. Kriminalistika i kriminologija	27
1.4.3. Kriminalistika i sudska medicina	28
1.4.4. Kriminalistika, psihologija i psihijatrija	29
1.5. Naučni i društveni značaj	29
1.5.1. Naučni značaj	30
1.5.2. Društveni značaj	31

1. Određenje pojma kriminalistike i njen značaj

1.1. Pojam kriminalistike

Kriminalitet je kao društvena pojava poznat još od najstarijih vremena. Tako je opštepoznato da se kao prvi zakonik pojavio Hamurabijev zakonik još u XVII vijeku prije nove ere, u Vavilonu, kada je za velikog kneza postavljen Hamurabije, koji je htio da pribavi važnost prava u ovoj zemlji, da istrijebi pokvarenog i nevaljalog, da spriječi moćnog da ugnjetava slabog.¹

Hamurabijev zakonik svjedoči da je borba protiv kriminaliteta prisutna od davnina i da je društvo oduvijek nastojalo da se bori protiv tog zla na najbolji mogući način. Kroz istorijski razvoj društva se vidi da su pojedinci uvijek kršili pravila ponašanja, što datira još iz prazajednice, gdje su kršena nepisana pravila. Protiv takvog ponašanja ljudska zajednica je reagovala upotrebom prisilnih mjera, kako bi na taj način neprilagođene članove društva prisilila na poštovanje pravila ponašanja. Sa razvojem društva mijenjali su se i načini kršenja pravila ponašanja i sam način reagovanja, shodno društvenim, ekonomskim i kulturnim promjenama. Javlja se privatno vlasništvo, pa se i društvo dijeli na klase, tako da dolazi i do nastajanja država koje su imale različito ekonomsko i društveno uređenje. Na kršenja pravila ponašanja država je reagovala krivičnim sankcijama, a sama pojava takvih kršenja društvenih pravila ponašanja nazivamo **kriminalitet**.

Riječ kriminalitet je nastala od latinske riječi *crimen*-zločin. Savremeno društvo se danas suprotstavlja kriminalitetu kao društveno štetnoj pojavi, koristeći društvene i prirodne nauke i naučne discipline, gdje jedno od najznačajnijih mjesta pripada kriminalistici. Kriminalistika je posebna naučna disciplina koja

---

¹ N. Stanković, D. Tančić, M. Jakšić, *Osnovne kategorije i pojmovi u pravnoj i političkoj teoriji*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2013, str. 156.

proučava metode i sredstva za uspješno otkrivanje krivičnih djela za pronalaženje i hvatanje njihovih izvršilaca i efikasno vođenje isljednih radnji, kao i za sprječavanje vršenja krivičnih djela (kriminalistička prevencija).

Ova koncepcija kriminalistike sve više prevladava u postojećem naučnom fondu, mada postoje mnoga neiskristalisana shvatanja, koja datiraju još od H. Grossa, osnivača ove naučne discipline. U opsežnoj literaturi o tom problemu, ističu se razni elementi kao bitne osnove i odredbe kriminalistike. Jedni pisci svode kriminalistiku na znanje i vještine, koje su potrebne praktičaru - kriminalisti, drugi je tretiraju kao naučnu disciplinu o izvršenju krivičnih djela i sredstvima za njihovo otkrivanje i razjašnjenje, trećima je težiste na tehničkim i psihološkim metodama utvrđivanja činjeničnog stanja, četvrti ističu pojavne oblike i sredstva otkrivanja i utvrđivanja krivičnih djela zasnovana na nauci itd. Među njima postoje i neodrživa mišljenja da u domen kriminalistike spada i izučavanje uzroka i uslova krivičnih djela, izvršenja kazne i prevencija krivičnih djela.

Zbog ovakvih paradigmatičkih pristupa, javljaju se i razni nazivi za kriminalistiku, kao što su: kriminalistika u širem i užem smislu; kriminalistička taktika; metodika i tehnika; tehnika krivičnog postupka; naučna policija; naučna tehnika; nauka materijalnih dokaza; nauka o istrazi. Sovjetski autori svode kriminalistiku na tehniku i taktiku isljeđivanja krivičnih djela. U anglosaksonskim zemljama dolazi sve više do izražaja podjela na prirodno - naučnu kriminalistiku (kriminalistička tehnika) i krivičnu istragu.

Kao što je ranije već istaknuto, kriminalistika je naučna disciplina koja pronalazi, proučava i primjenjuje naučne ili na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva, koja su najpogodnija da se razjasni krivično djelo, otkrije učinilac i obezbijede dokazi, kao i da se spriječi izvršenje budućih krivičnih djela. Kao i druge naučne discipline, kriminalistika ima za cilj suzbijanje kriminaliteta. Kriminalistika obuhvata: kriminalističku

tehniku, kriminalističku taktiku, kriminalističku metodiku i kriminalističku strategiju.

Kriminalistička tehnika izučava i primjenjuje najpodesnije metode i sredstva za pronalaženje, obezbjeđenje, fiksiranje i tumačenje tragova i predmeta krivičnih djela, kao i za identifikaciju stvari i lica, prilagođavajući i modifikujući zakone i metode koji su utvrđeni u prirodnim i tehničkim naukama. U suštini, ova grana kriminalistike je učenje o fizičkim tragovima kriminalnih djela, učinioca i napadnutih objekata, ukoliko ove tragove ne izučava sudska medicina. U oblast kriminalističke tehnike spadaju izučavanje otisaka prstiju (daktiloskopija), ispitivanje rukopisa i identifikacija dokumenata, nauka o tragovima (traseologija), sudska balistika, sudska fotografija, krivične registracije, lični opis, kriptografija, i dr.

Kriminalistička taktika proučava oblike krivičnih djela, načine njihovog izvršenja, motive i ciljeve učinilaca, stručna znanja, vještine, običaje, shvatanja, način života i psihologiju učinilaca, praksu i organizaciju organa pozvanih na suzbijanje kriminaliteta, sve radi usavršavanja sistema osnovnih pravila i radnih metoda koje služe razjašnjavanju izvršenih i sprječavanju budućih krivičnih djela. Kriminalistika, najzad vrši organsko povezivanje tehničkih i taktičkih načina rada. Ukratko, kriminalistika se može definisati kao učenje o tehničkim, psihološkim i procesno-ekonomskim najcjelishodnijim osnovnim pravilima i radnim metodama objašnjavanja krivičnog djela, razobličavanje učinilaca i suzbijanje budućih krivičnih djela.

Izvršiocima krivičnih djela imaju određene metode i sredstva koja koriste pri pripremanju, izvršavanju i prikriivanju krivičnih djela, a i za to da bi sebe obezbijedili od otkrivanja i hvatanja. Kako bi uspjeli u svom zadatku, organi krivičnog gonjenja prinuđeni su da tehniku i taktiku svog rada prilagode tehnici i taktici učinilaca krivičnih djela.

Kriminalistička metodika je poseban dio kriminalističke taktike. Dok opšti dio kriminalističke taktike proučava i razrađuje osnovna pravila i radne metode koje su tipične za otkrivanje i za razjašnjenje svih vrsta krivičnih djela bez razlike, ono što je opšte i zajedničko svim krivičnim djelima, kriminalistička metodika istražuje i proučava posebnosti odnosno ono što je važeće samo za otkrivanje i razjašnjavanje određene vrste krivičnih djela (npr. opšti dio taktike proučava planiranje krivičnog postupka uopšte, pretres uopšte, uviđaj uopšte, ispitivanje svjedoka uopšte, itd.).

Suprotno ovome metodika se ne bavi onim što je zajedničko i opšte istraživanju raznih krivičnih djela, nego upravo onim što je svojstveno kod istraživanja određene vrste krivičnog djela, npr. metodika proučava razliku između uviđaja kod ubistva i saobraćajnih nesreća ili razliku pri ispitivanju palikuće i džeparoša.

Generalno uzevši, kriminalistika je naučna disciplina koja u prvom redu služi krivičnom pravosuđu, ali njena primjena dolazi u obzir i u građanskom i upravnom postupku (način ispitivanja svjedoka, utvrđivanje identičnosti neke isprave, i sl.).

Kriminalistika se počela razvijati krajem XIX vijeka. Danas ona izaziva živo interesovanje svih onih koji se bave teorijom krivičnog prava ili njegovom primjenom. U Jugoslaviji je prije II svjetskog rata bila razvijena više kriminalistička tehnika, dok se danas jednako obraća pažnja, kako na kriminalističku tehniku, tako i na taktiku.

1.2. Predmet i zadatak kriminalistike

Kriminalistika je egzaktna i empirijska naučna disciplina koja se bavi izučavanjem naučnih metoda radi utvrđivanja materijalnih činjenica i traženjem dokaza o krivičnom djelu i njegovom izvršiocu.² Prema tome, kriminalistika je prikupljanje i prerada podataka, obavještenja, informacija o pojavi krivičnog djela, izvršioca djela, žrtve i pratećih okolnosti.³

Predmet kriminalistike je ispitivanje signala, nosioca poruke, pravila nastanka, prikupljanja, ispitivanja i ocjene obavještenja, te njenog korišćenja u informacijskom sistemu, nezavisno od operativne djelatnosti.

Predmet kriminalistike je dvostruk:

-Tu spadaju konkretna krivična djela i okolnosti koje nagovještavaju mogućnost nastupanja konkretnog kriminalnog događaja. Dakle, predmet kriminalistike je kriminalitet, koji svestrano analizira takve događaje i pokušavajući da pokupi što više informacija o krivičnim djelima i njihovim izvršiocima.

-Kriminalistika pronalazi i usavršava metode, usavršava sredstva, odnosno tehniku i radnje koje u praksi imaju za cilj da spriječe i suzbijaju razvoj kriminaliteta.⁴

Zadatak kriminalistike je pronalaženje najefikasnijih metoda i prilagođavanje postojećih metoda u cilju otkrivanja krivičnih djela i njihovih izvršilaca, kao i prilagođavanje i korišćenje metoda drugih nauka, u cilju traženja i obezbjeđenja dokaza o izvršenom krivičnom djelu i krivici određenog lica, kao izvršioca krivičnog djela, pronalaženje i hvatanje učinilaca i izučavanje preventivnih metoda i

---

² M. Kresoja, *Kriminalistika*, Novi Sad, 2006, str. 23.

³ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 20.

⁴ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 23.

sredstava, a sve u cilju sprječavanja kriminaliteta na duži vremenski period.

Dakle, cilj kriminalistike kao naučne discipline, a ujedno i kao struke, je da na što efikasniji način spriječi krivična djela i da otkrije izvršioce krivičnih djela, odnosno da preventivnim i represivnim mjerama što efikasnije suzbije kriminalitet. Najbolji način prevencije je efikasno otkrivanje izvršilaca krivičnih djela, odnosno samo saznanje izvršioca krivičnog djela da će biti brzo otkriven i kažnjen.

Za kriminalistiku je bitno sljedeće:

a) poznavanje pojava krivičnih djela (koji su podaci važni za razrješenje krivičnog djela);

b) istraživanje metodologije (koje mogućnosti otkrivanja i prikupljanja podataka stoje na raspolaganju), i

c) razrada metodike njihova otkrivanja i razjašnjavanja (kako se u konkretnom predmetu mora postupiti).⁵

1.3. Metod kriminalistike kao posebne naučne discipline

Kriminalistika raspolaže vlastitim metodama istraživanja društveno opasnih pojava. Kriminalistika je naučna disciplina koja je usko vezana za svoj cilj, a to je sprječavanje i suprostavljanje kriminalitetu. Za postizanje tog cilja vremenom su se razvile posebne metode, načini i putevi spoznaje, kao i načini organizovanja i sprovođenja efikasnog, ali zakonitog djelovanja državnih subjekata u procesu otkrivanja krivičnih događaja, razjašnjavanja kao i presuđenja izvršnih, ali isto tako sprječavanje budućih krivičnih djela. Prema tome metode kriminalistike, kao i

---

⁵ B. Pavišić, *Uvod u kriminalistiku*, Zagreb, 2002, str. 1.

svake druge nauke, naučne discipline, tijesno su povezane i uslovljene su predmetom istraživanja. U sastavu kriminalističkih naučnih disciplina, kao opšti i posebni objekt spoznaje javlja se kriminalni događaj ili krivično djelo. Svaki kriminalni događaj ili krivično djelo ima svoje konkretne uslove, uzroke i posljedice. Otkrivanje i istraživanje činjenica dovodi do pravilne spoznaje kriminalnih događaja i krivičnih djela.

Metode kriminalistike dijele se na:

a) one koje primjenjuje kriminalistička traseologija radi otkrivanja, fiksiranja i dešifrovanja kriminalističkih materijalnih informacija, i ulaze u sferu prirodnih i tehničkih nauka (*prirodnonaučna kriminalistika*), i

b) metode koje po svojoj prirodi predstavljaju saznanja društvenih (*humanističkih*), nauka i koriste se u okviru kriminalističke strategije, taktike i metodike.⁶

Metode koje se koriste u kriminalistici dijele se na:

a) metode formirane u drugim naukama, preuzete u kriminalistici, i

b) izvorno kriminalističke metode, odnosno one koje je formirala kriminalistika kako bi mogla da ostvari svoje zadatke.⁷

Sastavni dio kriminalističke metodologije je, u stvari, učenje o metodama saznanja, formiranja teorijskih podstavki. Prema tome, kriminalistika preuzima, usvaja i neposredno koristi metode prirodnih, društvenih i tehničkih nauka, koje su u potpunosti prilagođene osnovnim zadacima kriminalistike. Dakle, metode koje su preuzete od drugih nauka i naučnih disciplina, gube obilježja svojih matičnih disciplina i postaju dio kriminalistike, odnosno dobijaju kriminalistička obilježja. Naučni zadatak kriminalistike je

---

⁶ B. Simonović, U. Pena, *Kriminalistika*, Istočno Sarajevo, 2010, str. 9.

⁷ Ibid. str. 9.

pronalaženje sredstava i metoda nužnih za razrješenje krivičnog djela, odnosno za otkrivanje i izvođenje dokaza o krivičnom djelu i izvršiocu.

1.4. Odnos kriminalistike i drugih nauka

Kriminalistika pripada području krivičnih nauka u širem smislu riječi, a za uspješno sprječavanje i suzbijanje kriminaliteta potrebno je poznavanje i drugih nauka i naučnih disciplina, čiji je predmet izučavanje krivičnih djela. Krivična nauka obuhvata sve discipline koje se direktno ili indirektno bave krivičnim djelom.

1.4.1. Kriminalistika i krivično pravo

Krivično pravo određuje okvir kriminalističkog postupanja u odnosu na konkretnu krivičnu stvar. Krivično pravo je zakonsko pravo, tj. pravo koje je zasnovano na zakonu. Krivično pravo predstavlja skup zakonskih propisa o krivičnim djelima i sankcijama kojima se određena ponašanja predviđaju kao krivična djela i za njihove izvršioce propisuju kazne i druge krivične sankcije.⁸

Propisivanjem krivičnih djela, krivično pravo usmjerava kriminalistiku na krivična djela koja treba otkrivati. Krivično pravo svojim posebnim dijelom određuje elemente bića krivičnih djela i na taj način kriminalistiku usmjerava na činjenice koje treba otkrivati. Na osnovu toga kriminalistika stvara modele i metode kojima će se činjenice koje grade biće krivičnog djela utvrđivati, kako bi se ustanovilo, odnosno dokazalo njegovo eventualno postojanje. Kriminalista, odnosno tužilac mora odlično da poznaje zakonsko

---

⁸ N. Stanković, *Krivično pravo, Opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 13.

određenje elemenata bića krivičnog djela kako bi mogao i znao šta treba da utvrđuje primjenom kriminalističkih metoda. Dakle, krivično pravo određuje *šta treba*, a kriminalistika podučava *na koji način i kojim metodama* to treba učiniti.

1.4.2. Kriminalistika i kriminologija

Kada su u pitanju ove dvije naučne discipline, može se reći da između njih postoji tijesna međusobna veza, ali i razlike koje ih čine samostalnim disciplinama. Razlika se ogleda u tome što prilaze kriminalitetu sa različitih aspekata, i to kriminalistika iz ugla otkrivanja krivičnih djela i izvršilaca, dok kriminologija sa šireg sociološkog, odnosno aspekta istraživanja uzroka i uslova kriminalnog ispoljavanja, kao i pojava oblika pojedinih krivičnih djela.⁹

Najtješnja veza postoji u okviru kriminalne fenomenologije iz razloga što se i jedna i druga naučna disciplina bave pojavnim vidovima kriminaliteta. Pošto smo pojam kriminalistike obradili na početku ovog poglavlja, ovdje ćemo istaći i nekoliko bitnih odredbi o pojmu kriminologije.

Kriminologija, kao pojam, označava posebnu naučnu disciplinu kojom se izučava kriminalitet¹⁰ kao masovna i

---

⁹N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 24.

¹⁰ Sa pravnog (užeg) stanovišta, kriminalitet kao pojava u društvu se manifestuje u vršenju društveno opasnih djela koja su zakonom utvrđena kao krivična djela. Šire shvatanje kriminaliteta podrazumijeva pod tim pojmom sve protivpravne djelatnosti za koje je propisana neka društvena sankcija. Kriminalitet postoji u svim društvenim zajednicama, državama, i kao pojava je u nekim manje ili više prisutan, bez obzira na politički i pravni sistem. Kriminalitet se mijenja u vremenu i prostoru, tj. neka pravila ponašanja koja su u datom vremenu i prostoru, na određenom stepenu društvenog razvoja inkriminisana kao nedozvoljena, ne moraju to biti u kasnijem periodu razvoja tog istog tipa društva.

pojedinačna pojava, kao i ličnost samog delinkventa sa aspekta psihologije, psihopatologije, sociologije, socijalne patologije, i sl.

Kriminologija se dijeli na:

-kriminalnu fenomenologiju, i

-kriminalnu etiologiju.

Kriminalna fenomenologija se bavi proučavanjem pojavnih oblika, strukture, dinamike i evolucije kriminaliteta. S druge strane, kriminalna etiologija se bavi izučavanjem korijena i neposrednih objektivnih i subjektivnih faktora kriminalnih aktivnosti. Ona treba da osvjetli kriminalitet i kao društvenu pojavu u datoj društvenoj strukturi i ličnost delinkventa koji vrši delinkventnu aktivnost. To je problem tzv. „kriminogenih faktora“ koji se smatra centralnim kriminološkim problemom, te mu se poklanja posebna pažnja u kriminološkom naučnom fondu.

1.4.3. Kriminalistika i sudska medicina

Kriminalistika i sudska medicina se međusobno dopunjavaju u oblasti krvnih i seksualnih delikata. Sudska medicina kao specijalizovana grana ima za predmet izučavanje uzroka nasilne, sumnjive smrti, tjelesnih povreda i sl. Sudska medicina primjenjuje medicinske metode, pa se tako utvrđena činjenica koristi u suzbijanju kriminaliteta, kao dokaz koji je pribavljen vještačenjem.

Da bi se pravilno prikupili biološki tragovi, kao i dala precizna pitanja vještaku, potrebno je da kriminalista posjeduje osnovna znanja iz ove oblasti, odnosno sudske medicine. Prema tome, područje kriminalistike i sudske medicine se ne mogu kruto odvajati i takav bi pristup bio pogrešan. Da bi se izučavala granična područja ovih naučnih disciplina, formirana je *medicinska kriminalistika* kao pomoćna naučna disciplina sudske medicine i kriminalistike.

1.4.4. Kriminalistika, psihologija i psihijatrija

Kriminalistika, psihologija i psihijatrija imaju dosta zajedničkih i dodirnih područja koja se mogu označiti kao sudska psihologija ili psihologija krivičnog postupka. Psihologija se bavi ispitivanjem psihičkih zbivanja i vladanja učesnika krivičnog postupka. Kriminalistička psihologija se bavi psihološkim karakteristikama osumnjičenih, okrivljenih, žrtava, svjedoka, žena, djece, starih osoba, ali se bavi i nosiocima pojedinih sociopatoloških pojava (npr. alkoholičara, narkomana, kockara, prostitutki i dr.).

Kriminalista treba da posjeduje osnovna znanja iz ove oblasti da bi u konkretnoj situaciji mogao da usmjerava kriminalističku djelatnost. Zahvaljujući primjeni psiholoških metoda preduzimaju mnogobrojne kriminalističke radnje uz neposrednu ili posrednu primjenu psiholoških metoda (npr. saslušanje okrivljenog, posmatranje, praćenje, poligrafsko ispitivanje i sl.).

1.5. Naučni i društveni značaj

Značaj istraživanja ovog naučnog rada u osnovi opredeljuje značaj problema koji naučno i (ili) praktično rješava i svojstva i domete istraživanja. Predmet ovog naučnog rada su bitna naučna, teorijska i empirijska saznanja o kriminalistici u savremenim uslovima, koja su faktički trajna naučna pitanja, jer su to stalni procesi raznih sadržaja i oblika, dimenzija, koji iziskuju stalna sagledavanja, tumačenja i redefinisavanja.

Kriminalistika je naučna disciplina koja proučava, pronalazi i usavršava naučne i na praktičnom iskustvu zasnovane metode i sredstva, koja su najpogodnija da se otkrije i razjasni krivično djelo, otkrije i privede krivičnoj sankciji učinilac, obezbijede i fiksiraju svi dokazi radi utvrđivanja (objektivne) istine, kao i da se spriječi

izvršenje budućih planiranih i neplaniranih krivičnih djela.¹¹ Prema tome, kriminalistika je naučna disciplina o tehnici, taktici, metodici i strategiji operativnih, istražnih i drugih radnji ovlašćenih lica, kao i o sprječavanju kriminaliteta.

1.5.1. Naučni značaj

Naučni pristup je bitna komponenta u sistemu kriminalističke djelatnosti, što, međutim, ne znači i zamjenu procesnog sistema novim modelom. Krivični postupak u propisanim okvirima usmjeren je ka istinitom i cjelovitom utvrđivanju svih okolnosti izvršenog krivičnog djela. Njegov je cilj pouzdano utvrđivanje činjenica u okvirima procesnih pravila, a to su uslovi pod kojima se u krivičnom postupku utvrđuje istina. Danas još uvijek ne postoje naučne metode koje bi mogle u potpunosti da zamijene klasične procedure naučnim postupkom. Krivični postupak mora biti što racionalniji, i on nalaže upotrebu naučnih dostignuća u posebne svrhe krivičnog postupka. Kriminalistika je velikim dijelom skup pravila koja su stečena iskustvom. Potrebno je iskustvena pravila kombinovati sa naučnim metodama, što garantuje postizanje dobrih rezultata. Tako naučni pristup nalaže obavezu sistematskog razvrstavanja i temeljnog proučavanja iskustvenih pravila i na kraju prilagođavanje naučnih metoda ciljevima i uslovima kriminalističkog istraživanja.

Prema tome, naučni pristup u kriminalistici je veoma važna i nezaobilazna komponenta koja na poseban način uslovljava odnos dviju osnovnih tendencija: djelotvornost postupka, kao i zaštitu ličnosti optuženog.

---

¹¹ V. Vodinelić, *Kriminalistika*, Beograd, 1970, str. 3.

1.5.2. Društveni značaj

Za društvene zajednice, države, bez obzira na karakter političkog i pravnog sistema, pitanja u vezi sa problemima kriminalistike, kriminaliteta i kriminologije, kao specifična društvena pitanja su stalno prisutna i aktuelna društvena pitanja, imajući u vidu razne moguće situacije u društvenim odnosima, razna racionalna i praktična rješenja. Savremeni pristup suprotstavljanju društvenom zlu oličenom u kriminalitetu zahtijeva postojanje širokih i dobro osmišljenih konceptijskih osnova, na kojima se izgrađuju i definišu različiti oblici reagovanja u društvu.

Osnovne metode društvenog reagovanja na kriminalitet su:

- preventivne mjere (*prevencija*), i
- sprječavanje (*represija*).

Prevencija je oblik društvene reakcije, odnosno planska i koordinirana aktivnost društvenih subjekata i državnih organa na suzbijanju, tj. sprječavanju poremećaja ponašanja i latentnih prestupa u teže oblike prekršajnih i krivičnih delikata. Prema tome, prevencija se u kriminologiji i kriminalistici, označava kao sistem praktičnih mjera i aktivnosti društva i stručnih organa na otklanjanju uzroka i uslova koji dovode do delinkvencije.

Dakle, prevencija podrazumijeva preduzimanje niza mjera i radnji različitih subjekata, sa zajedničkim ciljem da se otklone svi neposredni, objektivni i subjektivni uslovi koji pogoduju kriminalitetu uopšte, njegovim pojedinim oblicima i kriminalnom djelovanju pojedinih lica. Da bi se sprovele ove mjere potrebno je angažovanje brojnih institucija kao i građana.

Kao preventivni efekti djelovanja od posebnog značaja su:

- porodica;

- škole i druge vaspitno-obrazovne ustanove, i
- sportske, kulturne i druge institucije.

Posebno mjesto, kada je u pitanju prevencijaz zauzimaju:

- policija;
- tužilaštva;
- inspekcijski organi;
- pravosuđe, i dr.

Represija predstavlja nasilni akt, odnosno prinudu, ugušivanje i obuzdavanje. U psihologiji, represija je potiskivanje određenih psihičkih sadržaja da ne prodru u svijest. Represija ili suzbijanje kriminaliteta predstavlja drugi oblik antikriminalnog djelovanja koji se primjenjuje nakon izvršenog krivičnog djela.

Represivnim mjerama i radnjama omogućava se otkrivanje i rasvjetljavanje krivičnih djela, pronalaženje i lišenje slobode učinilaca krivičnih djela, obezbjeđenje dokaza, te pokretanje i vođenje krivičnog postupka, izricanje i izvršenje izrečene krivične sankcije.

Represija se povjerava samo državnim organima, kao što su:

- policija;
- tužilaštvo;
- sud, i
- organi izvršenja krivičnih sankcija.

Dobra i efikasna represija je najbolja prevencija. Po pravilu, represija dolazi do izražaja poslije izvršenja krivičnog djela.

GLAVA II: BITNI ČINIOCI STRUKTURE KRIMINALISTIKE

1. Kriminalistička taktika	35
2. Kriminalistička tehnika	37
3. Kriminalistička metodika	39
4. Kriminalistička strategija	39

U suprotstavljanju kriminalitetu koriste se brojne nauke među kojima je kriminalistika kao jedna od najznačajnijih.

Kriminalistika se može podijeliti na:

- 1) kriminalističku taktiku;
- 2) kriminalističku tehniku;
- 3) kriminalističku metodiku, i
- 4) kriminalističku strategiju.

1. Kriminalistička taktika

Kriminalistička taktika grana je kriminalističke nauke koja se bavi pojavnim oblicima i načinima izvršenja krivičnih djela, njihovim motivima i ciljevima (kriminalna i delinkventska tehnika i taktika), stručnim znanjima, vještinama, običajima, navikama, načinom života i psihologijom izvršilaca krivičnih djela – kriminalna fenomenologija.¹²

Kriminalistička taktika, kao naučna i empirijska disciplina, razrađuje i usavršava osnovna kriminalistička pravila i razne metode¹³, odnosno proučava praksu otkrivanja, istraživanja, dokazivanja i sprječavanja kriminalnih ponašanja (kriminaliteta), da bi unaprijedila postojeće načine, metode i pravila i pronašla nove, a koje nisu tehničke prirode, da bi sve zajedno služile otkrivanju, razjašnjavanju, dokazivanju i sprječavanju izvršenja krivičnih djela te da bi pružila kriminalističkoj praksi najpovoljnije modele

---

¹² D. Modly, G. Mršić, *Forenzika*, Suvremene kriminalističke teorije, Zagreb, 2014.a, str. 251.

¹³ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 29.

ponašanja opšte prirode, a koja važe za sva krivična djela, te sprovodi organska povezivanja taktičkih i tehničkih načina rada.¹⁴ Dakle, kriminalistička taktika je tipična za otkrivanje i razjašnjenje, ali i za sprječavanje i suzbijanje svih krivičnih djela. Može se reći da je kriminalistička taktika najvećim dijelom represivna grana kriminalistike, s obzirom da je ionako na apstraktan način usmjerena prema krivičnom djelu i učiniocu, u cilju njihovog otkrivanja i dovođenja u kauzalnost, znači najvećim dijelom postdeliktno.¹⁵

Metode kriminalističke tehnike zasnivaju se na dostignućima drugih naučnih disciplina, prvenstveno prirodnih i tehničkih. Kriminalistička tehnika se bavi pojavnim oblicima krivičnih djela, načinima njihovog vršenja, motivima i ciljevima zbog kojih nastaju, zatim stručnim znanjem, vještinama, kriminalnim sklonostima, načinom života i psihologijom izvršilaca krivičnih djela.¹⁶

Sam naziv *taktika* dolazi iz grčkog, odnosno iz vojničkog riječnika, koji se kao takav shvata kao vještina, odnosno vještina vođenja borbe suprotstavljenih snaga. Kriminalistička taktika razrađuje i usavršava načine za otkrivanje, pronalaženje i hvatanje izvršilaca krivičnih djela. Prema tome, kriminalistička taktika sistematski razmatra iskustva i saznanja u vezi sa načinom izvršenja krivičnih djela kako bi izgradila sistem o najprikladnijem djelovanju u kriminalističkom postupanju. Dakle, kriminalistička taktika se bavi motivima i ciljevima izvršenja krivičnih djela, stručnim znanjem, vještinom, običajima, načinom života, shvatanjima i psihologijom izvršioca krivičnih djela, zatim usavršava osnovna pravila i radne metode za otkrivanje i razjašnjavanje izvršenih, odnosno sprječavanju budućih krivičnih djela.¹⁷

---

¹⁴ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 251.

¹⁵ V. Krivokapić; M. Žarković, *Kriminalistika – Taktika*, Beograd, 1996, str. 21.

¹⁶ *Ibid.* str. 20.

¹⁷ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 28.

Može se reći da taktika udahnuje život tehnicima. Takođe se u novije vrijeme koriste i druge discipline kao posebni dijelovi kriminalističke taktike (npr. kriminalistička fenomenologija, kriminalistička morfologija, kriminografija i dr.).

2. Kriminalistička tehnika

Izvođenje dokaza u modernom krivičnom postupku je u posljednjem vijeku postiglo znatan napredak i poboljšanje, zahvaljujući tekovinama naprednih prirodnih nauka. Kriminalitet raste sa razvojem društva, posebno u urbanim sredinama, dok se o razvoju gradova može govoriti u posljednjih sto pedeset godina. Cilj kriminalistike kao nauke je da se na što efikasniji način pomogne pri sprječavanju krivičnih djela i da se otkrije njihovi učinioci, odnosno njen zadatak je da preventivnom i represivnom djelatnošću što uspješnije suzbija kriminalitet.¹⁸ Kriminalistička tehnika je grana kriminalistike koja prikuplja, proučava, prilagođava, usavršava i primjenjuje metode različitih prirodnih, tehničkih i drugih nauka i vještina, a sve u cilju sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta i rasvjetljavanja krivičnih djela.¹⁹

Kriminalistička tehnika uvodi u prekrivični postupak naučne i tehničke metode i sredstva radi otkrivanja i objašnjavanja tragova, predmeta i okolnosti u vezi s krivičnim djelom, koji su od važnosti za otkrivanje i objašnjenje krivičnih djela, identifikaciju ili grupifikaciju izvršioca, napadnutog i drugih objekata i sl.²⁰ Uporedo sa razvojem kriminalističke tehnike raste i broj podjela u ovoj oblasti.

---

¹⁸ R. Maksimović, *Kriminalistika - Tehnika*, Beograd, 2000, str. 4.

¹⁹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 28.

²⁰ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 254.

Kriminalistička tehnika se može podijeliti na:

- kriminalističku identifikaciju;
- kriminalističku registraciju;
- kriminalističku fotografiju;
- traseologiju;
- operativnu tehniku;
- kriminalističku balistiku;
- istražnu tehniku, i
- vještačenje dokumenata.

Najopštiji metod koji koristi kriminalistička tehnika jeste marksističko-dijalektički metod, jer on obezbjeđuje realno sagledavanje procesa održavanja predmeta i pojava materijalnog svijeta,²¹ s tim da se podrazumijeva i primjena ostalih naučnih metoda kao posebnih. Dakle, pomoću ovih metoda i sredstava pronalaze se, obezbjeđuju, fiksiraju i tumače tragovi i predmeti krivičnih djela, da bi se razjasnile bitne okolnosti za rasvjetljavanje krivičnih djela, identifikaciju izvršilaca ili drugih lica (žrtava).²² Sa stanovišta kriminalističke tehnike, tragovi i predmeti nazivaju se objektivni nalaz.

Kriminalistička tehnika se još može podijeliti na:

- operativnu, i
- laboratorijsku ili istražnu.

Operativna kriminalistička tehnika je grana kriminalističke tehnike koja se bavi pronalaženjem, usavršavanjem i primjenama

---

²¹ V. Mitrović, *Kriminalistička tehnika*, Beograd, 1986, str. 11.

²² N. Korajlić; A. Dautbegović, *Osnovi kriminalistike*, Travnik, 2012, str. 17.

najprikladnijih naučno-tehničkih metoda, postupaka i sredstava koja imaju za cilj da se omogući što kvalitetnije prikupljanje materijalnih dokaza. Operativna kriminalistička tehnika primarno pripada policiji.

Istražna ili laboratorijska kriminalistička tehnika obuhvata instrumente i metode koji se koriste za ispitivanje i analizu tragova i predmeta u postupku vještačenja.

3. Kriminalistička metodika

Kriminalistička metodika je, u stvari, posebni dio kriminalističke taktike, koja se bavi proučavanjem posebnosti i usavršavanjem načina i metoda za otkrivanje i sprječavanje izvršenja određene vrste, tipa, grupe krivičnih djela. Prema tome, kriminalističke metodike se bave onim što je bitno za otkrivanje, istraživanje, dokazivanje i sprječavanje konkretnog krivičnog djela.

Kriminalističke metodike ne bave se onim što je zajedničko i opšte u prekrivičnom postupku i sprovođenju dokaznih radnji sa stajališta njihova sadržaja.²³ Kriminalističkih metodika ima koliko i tipova krivičnih djela. Može se reći da danas kriminalističke metodike predstavljaju zbir svih kriminalističko-taktičkih i kriminalističko-tehničkih znanja, te njihovu primjenu u otkrivanju i rasvjetljavanju pojedinih krivičnih djela.

4. Kriminalistička strategija

Kriminalistička strategija, u širem smislu riječi, sastoji se u operacionalizovanju kriminalno-političkih koncepata suzbijanja

---

²³D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 257.

kriminala u cjelini ili pojedinih formi, ali primjenom kriminalističkih mjera i od strane nosilaca kriminalističkih aktivnosti.²⁴

Strateški cilj jeste efikasna borba protiv kriminaliteta, a osnovna strateška usmjerenja jesu analiza kriminaliteta i druge analize koje se povezuju s pojavom kriminaliteta.²⁵ Ekspanzija kriminaliteta, kako organizovanog tako i kompjuterskog, uticala je na uvođenje kriminalističke strategije kao četvrtog pojma, pored kriminalističke taktike, tehnike i metodike.

---

²⁴ M. Matijević, M. Marković, *Kriminalistika*, Novi Sad, 2013, str. 2.

²⁵ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 282.

GLAVA III: DRUŠTVENI I NAUČNI RAZVOJ I ZNAČAJ RAZVOJA KRIMINALISTIKE

1. Naučno-istorijski razvoj kriminalistike	43
1.1. Razvoj kriminalistike u svijetu	43
1.2. Razvoj kriminalistike na našim prostorima	45
1.3. Perspektive razvoja kriminalistike	47
1.4. Savremeni društveni i naučni problemi razvoja i značaja kriminalistike kao posebne naučne discipline	48

1. Naučno-istorijski razvoj kriminalistike

Kriminalitet, kao društveno štetna pojava, postoji otkako postoji i organizovano ljudsko društvo. U svom razvoju kroz istoriju, kriminalitet se prilagođavao i mijenjao, prateći dinamiku svih društvenih promjena, poprimajući ponekad i sasvim nepredvidive oblike. Borbu protiv kriminaliteta otežava pojava novih vidova, kao i metoda krivičnih djela, koja su zasnovana na korišćenju najnovijih dostignuća u nauci i tehnici uopšte, dok je u elektronici kriminalitet posebno napredovao. Naročito su zastupljena krivična djela koja se vrše uz pomoć računarske tehnike.

Nagli razvoj prirodnih i društvenih nauka, ali i pojava novih, složenih vidova zločina, djelovali su poticajno na razvoj nove nauke. Sam razvoj kriminalistike od početka je bio brz kako u svijetu, tako i na našim prostorima. Dakle, naučni zadatak kriminalistike je pronalaženje sredstava i metoda nužnih za razrješenje krivičnog djela, odnosno za otkrivanje i izvođenje dokaza o krivičnom djelu i izvršiocu.²⁶

1.1. Razvoj kriminalistike u svijetu

Istorija kriminalistike može se podijeliti u dva perioda, prvi period do XIX vijeka i drugi koji nastaje poslije XIX vijeka. U prvom periodu se krivica dokazivala raznim metodama i izmišljenim saznanjima, a javnim izvršenjem najtežih kazni zastrašivajuće se djelovalo na ostale. O krivici u tom periodu odlučivao je „božiji sud“, a koji su crkveni poglavari zabranili u XIII vijeku. Krivica, odnosno nevinost se u to vrijeme utvrđivala „suočišćenjem“ (*comprugatio*), što znači da je više ljudi moralo potvrditi da vjeruje u nevinost

---

²⁶ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 23.

osumnjičenog. U to vrijeme dokazivanje krivice i pronalaženje učinioca je bilo nehumano i nepravedno, pa su tako i kazne bile nehumane. Prema tome, taj period nije mogao dati temelje današnjoj kriminalistici.

Dakle, naučni osnovi kriminalistike nastaju tek u drugom periodu koji počinje poslije XIX vijeka. Jedan od utemeljivača moderne kriminalistike je Englez Franc Galton, koji je bio ljekar, ali se tim pozivom nikada nije bavio. Tako nastaje njegova knjiga koja nosi naziv „*Fingerprints*“ (Otisci prstiju). I Englez Eduard Henri bavio se proučavanjem otisaka prstiju, odnosno registracijom zločinaca pomoću otisaka prstiju, a u nekim zemljama se i danas ta registracija koristi. Hrvat Ivan Vučetić, rođen na Hvaru 1858. godine, koji je u to vrijeme bio službenik argentinske policije u La Plati, bavio se proučavanjem otisaka prstiju i već 1894. godine riješio problem klasifikacije otisaka prstiju. Objavio je knjigu pod nazivom „*Dactiloscoptia comparada*“ u kojoj je objasnio svoj novi sistem, koji se upotrebljavao u Jugoslaviji, Francuskoj i Španiji. Ako se iko bavio istraživanjem zločinaca, onda su to radili istražne sudije, a jedan od njih je bio i Austrijanac Hans Gros (1847.), koji se također bavio osnovama hemije i fizike, fotografijom i mikroskopijom, botanikom i zoologijom. Nakon dvije decenije proučavanja napisao je knjigu „*Priručnik za istražne sudije*“, koja spada u prvi udžbenik naučne kriminalistike i koja je proslavila njegovo ime u svijetu. Prije nego što je osnovao kriminološki institut, Gros se bavio izdavanjem naučnog časopisa pod imenom „*Arhiv za kriminalnu antropologiju i kriminalistiku*“. Kasnije list mijenja naziv u „*Arhiv za kriminologiju*“.

Prvi institut naučne policije osnovan je u Lozani 1909. godine. Prvo ime naučne kriminalistike u svijetu – Hans Gros, iako je imao želju da osnuje institut, ostvario je svoju želju tek tri godine prije smrti. Kriminalistički institut je osnovao 1912. godine sa sjedištem u Gracu u Austriji.

Razvoj kriminalistike u Sjedinjenim Američkim Državama u odnosu na Evropu kasni tri decenije, s tim da se intenzivno razvija i

osnivaju se brojni instituti širom Amerike. Prvi kriminalistički institut u SAD-u osnovan je u Los Angelesu 1923. godine. Kasnije se osnivaju mnogi policijski instituti – laboratorije u drugim gradovima širom SAD-a. Tek poslije 1930. godine FBI osniva svoje brojne vlastite institute. U Francuskom gradu Lionu osniva se policijsko-kriminalističko-tehnički laboratorij, a u Italiji se osniva škola naučne policije, dok se u Njemačkoj 1951. godine osniva Savezni kriminalistički ured (*Bundeskriminalamt*), sa sjedištem u Visbadenu, koji je u stvarnosti kadrovski i tehnički vrhunski opremljen institut. U bivšem SSSR-u postojalo je više naučnih instituta, između ostalih, Savezni naučni istraživački institut sa sjedištem u Moskvi. Treba napomenuti da se i u ostalim zemljama osnivaju zavodi, instituti i laboratorije koje djeluju u sastavu policije, dok se kasnije osnivaju ustanove koje djeluju na univerzitetima ili, pak, samostalno (npr. Univerzitet *Alexander von Humboldt* – nekadašnji istočni Berlin).

1.2. Razvoj kriminalistike na našim prostorima

I na našim prostorima počinje da se proučava kriminalistika, a osnivaju se i naučne laboratorije kriminalističke tehnike. U Zagrebu je 1984. godine osnovan časopis „Mjesečnik“ koji objavljuje naučni članak Hansa Grosa pod nazivom „Obrazovanje praktičnih pravnika“, samo godinu dana nakon izlaska izvornog teksta. Takođe se na Pravnom fakultetu u Zagrebu izvode kriminalističke vježbe, još prije osnivanja časopisa „Mjesečnik“, a koje je držao prof. Julije Čakanić 1980. godine, a koje već od 1985. godine dobijaju naziv Kriminalistički praktikum.

U Kraljevini Srbiji prve korake u kriminalistici čine Dušan Alimpić 1904. godine, koji osniva odjeljenje za identifikaciju krivaca u Ministarstvu unutrašnjih djela Srbije, zatim i Vaso Lazarević osnivanjem lista „Policija“ 1910. godine.²⁷ Razvoj kriminalistike

---

²⁷ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 2.

ogleda se kroz razvoj policije, a prva policijska škola u Srbiji osnovana je 1921. godine u Beogradu, i to u isto vrijeme kad i Žandarmerijska podoficirska škola u Sremskoj Kamenici. Kao afirmisani stručnjaci toga vremena javljaju se S. Tregubov, A. Rajsa i A. Andonović koji su dali značajan doprinos razvoju kriminalistike u Srbiji.

Poslije II svjetskog rata u SFRJ nosilac borbe protiv kriminaliteta bila je služba unutrašnjih poslova koja se razvija kroz osnivanje kriminalističko-tehničkih laboratorija po republikama. Takođe dolazi i do početka školovanja policijskih kadrova, osnivaju se srednje i više škole unutrašnjih poslova u Sremskoj Kamenici, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Skoplju i Ljubljani. U Skoplju se 1977. godine osniva prvi policijski fakultet, odnosno Fakultet bezbjednosti i društvene samozaštite, a nešto kasnije osniva se i Fakultet kriminalističkih znanosti u Zagrebu. Na oba ova fakulteta su se obrazovali policijski kadrovi iz cijele Jugoslavije. Raspadom Jugoslavije novonastale države osnivaju svoje policijske akademije, odnosno fakultete.

U Beogradu je 1993. godine osnovana Policijska akademija, a u Sarajevu iste godine Fakultet kriminalističkih nauka, dok je u Banja Luci 1995. godine osnovana Viša škola unutrašnjih poslova, koja 2002. godine prerasta u visoku školu. Danas postoje i mnogi privatni fakulteti i visoke škole na kojima se izučava kriminalistika. Jedan od istaknutih naučnika, koji je dao veliki doprinos razvoju kriminalistike i kriminalističkom obrazovanju je prof. dr Vladimir A. Vodinelić, koji je osnivač poslijediplomskih, odnosno magistarskih studija na Fakultetu bezbjednosti u Skoplju, a kao rukovodilac studija na tom Fakultetu ostaje do smrti 1994. godine.²⁸

---

²⁸ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016. str. 35.

1.3. Perspektive razvoja kriminalistike

Tri su osnovne pretpostavke razvoja kriminalističke nauke, a to su: *a) upotreba novih naučnih metoda u području kriminalističke tehnike; b) podjela kriminalistike u posebne specijalističke cjeline, i c) prilagođavanje kriminalističke djelatnosti konceptu zaštite prava čovjeka.*

a) Upotreba novih naučnih metoda u području kriminalističke tehnike podrazumijeva da se u kriminalistici sve više koriste metode koje su zasnovane na nauci, a ne na tradicionalnom načinu koji se koristio u ranijem periodu.

b) Podjela kriminalistike u posebne specijalističke cjeline, odnosno razvoj metodičkih podsistema. Vrlo bitno značenje ima aktuelnost pojedinih grupa zločina, ali takođe i njihova struktura. Ranije su se pojavljivale samo klasične metodike, kao što su: metodika istraživanja krvnih, imovinskih, seksualnih i drugih delikata, dok se danas već javljaju methodske cjeline istraživanja saobraćajnih, opšteopasnih, ekoloških, ratnih zločina i drugih delikata. Zadatak kriminalistike je suzbijanje raznih djela organizovanog kriminala, terorizma, zloupotrebe opojnih droga, trgovine oružjem, kompjuterskog kriminaliteta, krivičnih djela usmjerenih prema djeci itd.

c) Prilagođavanje kriminalističke djelatnosti konceptu zaštite prava čovjeka. Ovaj zadatak kriminalistike je snažno prisutan u svim područjima kriminalistike, što znači da je zagwarantovano poštovanje osnovnih prava čovjeka opšti uslov za kriminalističku proceduru, naročito kada je u pitanju dokazna vrijednost kriminalističke radnje. Često se taj uslov dovodi u pitanje kada se radi o najsloženijim krivičnim djelima, odnosno nalazi se pred iskušenjem kriminalista. Može se reći da je do sada snažno djelovao na sam prilaz kriminalističkoj proceduri, ali i u obrazovanju kriminalista.

1.4. Savremeni društveni i naučni problemi razvoja i značaja kriminalistike kao posebne naučne discipline

Stalno rastući kriminalitet zahtijeva punu aktivnost svih subjekata. Na uvećanje obima kriminaliteta ili na njegovu stagnaciju, i pored svih nastojanja da se on umanjuje, utiču društveni procesi koji nisu statični, već naprotiv, stalno prisutni i aktuelni, kao npr. industrijalizacija, koja je uvijek praćena urbanizacijom i migracijom stanovništva, kao i teškoćama prilagođavanja lica novoj sredini. Savremeni kriminalitet takođe karakteriše i veoma visoki stepen organizovanosti i to vrlo često na međunarodnom planu. Savremeni kriminalitet je u stalnom porastu, jer se koriste dostignuća savremene nauke, kako u izvršenju krivičnih djela, tako i u zaštiti od otkrivanja. Moderni pristup suprotstavljanju društvenom zlu oličenom u kriminalitetu zahtijeva postojanje širokih i dobro osmišljenih konceptijskih osnova, na kojima se izgrađuju i definišu različiti oblici reagovanja u društvu.

Evidentan je stalni porast kriminaliteta u sadašnjosti, kao što je i u prošlosti bilo, te se zato stavlja u red najaktuelnijih društvenih problema. Društvo u borbi protiv kriminaliteta koristi dostignuća brojnih nauka i naučnih disciplina među kojima je kriminalistika svakako jedna od najznačajnijih. Kriminalistika je naučna disciplina koja se uz pomoć praktičnih metoda i sredstava bavi sprječavanjem i suzbijanjem kriminaliteta.

Osnovne metode društvenog reagovanja na kriminalitet su: preventivne mjere (prevencija), i sprječavanje (represija).

Preventivni značaj kriminalistike je u tome što ona svoje metode i sredstva primjenjuje u cilju sprječavanja krivičnih djela, kako ne bi nastupila neželjena posljedica.

Represivna kriminalistika je usko povezana sa krivičnim procesnim pravom, jer se ona proteže ne samo u prekrivičnom

postupku, već i kroz sve faze krivičnog postupka prožimajući djelatnost svih njegovih subjekata.

Preventivna kriminalistika je na samom početku svog razvoja, dok se represivna kriminalistika veoma razvila tako da pokriva najveći dio kriminaliteta. Naučni pristup je itekako važna komponenta u sistemu kriminalističke djelatnosti. Međutim, to ne znači i zamjenu procesnog sistema novim modelom. Krivični postupak u propisanim okvirima usmjeren je ka istinitom i cjelovitom utvrđivanju svih okolnosti izvršenog krivičnog djela. Njegov je cilj pouzdano utvrđivanje činjenica u okvirima procesnih pravila, a to su uslovi pod kojima se u krivičnom postupku utvrđuje istina. Danas još uvijek ne postoje naučne metode koje bi mogle da u potpunosti zamijene klasične procedure naučnim postupkom. Krivični postupak mora biti što racionalniji, te nalaže upotrebu naučnih dostignuća u posebne svrhe krivičnog postupka.

Kriminalistika je velikim dijelom skup pravila koja su stečena iskustvom. Potrebno je iskustvena pravila kombinovati sa naučnim metodama, što garantuje postizanje dobrih rezultata. Tako naučni pristup nalaže obavezu sistematskog razvrstavanja i temeljnog proučavanja iskustvenih pravila i na kraju prilagođavanje naučnih metoda ciljevima i uslovima kriminalističkog istraživanja. Prema tome, naučni pristup u kriminalistici je veoma važna i nezaobilazna komponenta koja na poseban način uslovljava odnos dviju osnovnih tendencija: djelotvornost postupka, kao i zaštitu ličnosti optuženog.

Značaj kriminalistike, kao posebne naučne discipline, danas je vrlo aktuelan. Ona usvaja metode društvenih, tehničkih i prirodnih nauka, te ih potom neposredno koristi, ali tek onda kada budu u potpunosti prilagođene osnovnim zadacima kriminalistike koji se tiču sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta. Preuzimanjem metoda od drugih nauka i njihovim prilagođavanjem one više nisu dio tih nauka, nego postaju dio kriminalistike.

Danas kriminalistika dobija sve više samostalni karakter, odnosno prevazilazi se shvatanje da je kriminalistika pomoćna naučna disciplina u sastavu krivičnih nauka.

GLAVA IV: POJAM, KLASIFIKACIJA I UZROCI KRIMINALITETA

1. Pojmovno određenje kriminaliteta	53
2. Klasifikacija kriminaliteta	53
2.1. Klasični (opšti) kriminalitet	55
2.2. Imovinski kriminalitet	55
2.3. Nasilnički kriminalitet	56
2.4. Privredni kriminalitet	56
2.5. Kriminalitet „bijelih okovratnika“	57
2.6. Nedoželjena trgovina	58
2.7. Pronevjera	59
2.8. Politički kriminalitet	61
2.9. Organizovani kriminalitet	61
2.10. Kompjuterski kriminalitet	66
2.11. Ekološki kriminalitet	70
2.12. Maloljetnički kriminalitet	71
2.13. Uzroci i posljedice kriminaliteta	78

1. Pojmovno određenje kriminaliteta

Kriminalitet kao pojam potiče od latinske riječi „*crimen*“ što u prevodu znači „zločin“, a koji se koristi za označavanje pojedinačnog ljudskog ponašanja. Kriminal je pratilac čovječanstva od prvog uspravljanja čovjeka kao mislećeg bića, a danas je jedno od stanja civilizacije, a pratiće društvo i u nepredvidivo daleku budućnost kao sastavni dio njegove opšte habitualnosti.²⁹ Mnogi naučnici su pokušali analizirati i objasniti mnogobrojna protuslovlja koja su prouzrokovali pojedinci ili manje skupine ljudi, koja su bila različita, odnosno mijenjala su se razvojem ljudske zajednice. Kriminalitet je za razliku od zločina (*crimen*) masovna pojava, koja takođe podrazumijeva kršenje reda u državi, na koji država reaguje krivičnim sankcijama. Dakle, kriminalitet je formalno nastao kad i država i pravo, kada se donose prvi krivični zakoni u kojima je jasno naznačeno koja su ponašanja zabranjena. Prema tome, kriminalitet je društveno negativna pojava, koju karakteriše stalna prilagodljivost svim promjenama u ukupnom društvenom progresu, i promjenjivost koja se ogleda u protivzakonitom ponašanju pojedinaca ili grupa. Kriminalitet je negativna društvena pojava koja opstaje uprkos svim nastojanjima da se spriječe ili ublaže njegove posljedice.

2. Klasifikacija kriminaliteta

Ako se gleda sa aspekta raznovrsnosti krivičnih djela, može se konstatovati da postoje razlike, ali postoje i brojni zajednički elementi. Moguće je izvršiti brojne klasifikacije kriminaliteta prema različitim kriterijumima, i to:

---

²⁹ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 26.

a) *prema prirodi krivičnog djela, prema karakteru i vrsti zaštitnog objekta, oblasti društvenog života i vrijednostima koje se napadaju, dijeli se na: opšte ili klasične, političke, privredne, vojne, vjerske, rasne, saobraćajne, ekološke i druge delikte.*

b) *dijeli se prema polu i starosnoj dobi, što podrazumijeva podjelu kriminaliteta na: muškarce i žene, maloljetna i punoljetna lica.*

c) *prema stepenu i težini krivičnih djela, vrši se podjela na: laka krivična djela (sa predviđenim kratkotrajnim kaznama lišenja slobode ili novčana kazna), i na teška krivična djela (sa predviđenim dugotrajnim kaznama lišenja slobode).*

Kriminalitet se može još podijeliti i prema ispoljavanju konkretnih kriminalnih krivičnih djela, gdje je potrebno istaći i sljedeće oblike kriminala:

- klasični (opšti) kriminalitet;
- imovinski kriminalitet;
- nasilnički kriminalitet;
- privredni kriminalitet;
- kriminalitet „bijelih okovratnika“;
- nedozvoljena trgovina;
- pronevjera;
- politički kriminalitet;
- organizovani kriminalitet;
- kompjuterski kriminalitet;
- ekološki kriminalitet, i
- maloljetnički kriminalitet.

2.1. Klasični (opšti) kriminalitet

Klasični ili opšti kriminalitet je vrsta delinkvencije i tipologija kriminalnih pojava koje su u svim društvenim sistemima sankcionisane kao protivpravne i štetne po osnovne društvene vrijednosti, čovjeka i njegovu ličnu i materijalnu sigurnost.³⁰

U opšti ili klasični kriminalitet spadaju:

- ubistva;
- razbojništva;
- silovanja;
- krađe;
- prevare, i sl.

Klasični kriminalitet je najzastupljeniji i odlikuje ga veliki broj izvršenih krivičnih djela sa poznatim ili nepoznatim izvršiocem. Kod ovih vrsta krivičnih djela u vrijeme izvršenja krivičnog djela samo je djelo poznato, dok je učinilac nepoznat.³¹ Ovu vrstu krivičnih djela prati visok stepen organizovanosti, profesionalnosti, drskosti i drugih radnji prilikom izvršenja krivičnog djela. Posebno što prati ova krivična djela je povratništvo i specijalnost prilikom vršenja krivičnog djela.

2.2. Imovinski kriminalitet

Ova vrsta kriminaliteta je uperena protiv imovine, motivisana je nastojanjem izvršioca da sebi ili drugom pribavi protivpravnu

---

³⁰ M. Bošković, *Kriminalistički leksikon*, Novi Sad, 1999, str. 134.

³¹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet, Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 39-40.

imovinsku korist ili da drugom nanese štetu. Ova vrsta kriminaliteta je najčešća i najbrojnija, dok broj izvršenih krivičnih djela imovinskog kriminaliteta prelazi polovinu od ukupnog broja izvršenih krivičnih djela.³²

2.3. Nasilnički kriminalitet

Kod ovog kriminaliteta se, radi postizanja određenog protivpravnog cilja, preuzima napad na žrtvu ili se žrtvi prijete napadom i to kod građana izaziva strah i uznemirenje i gnušanje (npr. ubistva, silovanja, razbojništva, otmice i sl.). Nasilnički kriminalitet je antisocijalna društvena pojava koju karakteriše drsko i bezobzirno ponašanje, a koju nerijetko prati primjena sile od strane pojedinca ili grupe lica.

2.4. Privredni kriminalitet

Kriminalitet se svakodnevno razvija, prilagođava novonastalim društvenim odnosima, dobija sve češće internacionalni karakter ispoljavajući se kroz nove pojavne oblike, bez obzira na to da li se radi o opštem, privrednom ili političkom kriminalitetu.³³ Privredni ili ekonomski kriminalitet predstavlja vrstu delinkvencije i to je takav tip kriminalnih pojava, koje su uslovljene povredom propisa u privrednom poslovanju ili finansijskim transakcijama, a može se izvršiti činjenjem i nečinjenjem. Definicija privrednog kriminaliteta nije jedinstvena, odnosno ne važi za sva vremena, s obzirom na samu dinamičnost i prilagodljivost privrednog kriminaliteta novonastalim društveno-ekonomskim i političkim odnosima, te mu to omogućava i razvoj kroz nove pojavne

---

³² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 39.

³³ M. Bošković, *Privredna kriminalistika*, Banja Luka, 2009, str. 9.

oblike. Privredni kriminalitet je poznat još od najstarijih vremena. Ovaj vid kriminaliteta tek je u savremenom društvu dobio poseban značaj. Privrednim kriminalitetom državi i društvu nanosi se velika šteta, pa samim tim on spada u jedan od najtežih oblika kriminala. Privrednim kriminalom se podriva ekonomska moć jedne države i time se izaziva poremećaj u privrednom i finansijskom poslovanju.

Karakteristike privrednog kriminaliteta su: prikrivenost, prilagodljivost, profesionalizam, organizovanost, i kao takav teško se otkriva, itd. Privrednom kriminalitetu moguće se suprostaviti jedino sistematskom primjenom odgovarajućih preventivnih, kao i represivnih mjera, a da bi se u tome uspjelo potrebno je da se pristupi permanentnom i kontinuiranom naučnom izučavanju.

2.5. Kriminalitet „bijelih okovratnika“

Kao poseban oblik profesionalnog kriminaliteta „kriminalitet bijelog okovratnika“, „bijele kragne“ ili „bijelih rukavica“ prvi je definisao američki kriminolog Edvin Saderland.³⁴ On je definisao ovaj oblik kriminaliteta kao zločine izvršene od strane lica sa visokim, prestižnim društvenim statusom, ali u okviru zanimanja koje obavljaju, dok je kriminalca odredio kao svako lice sa visokim socio-ekonomskim statusom koje krši zakone kojima se uređuje njihova profesionalna aktivnost. Oni nisu asocijalne osobe, ne služe se nasiljem, nego su to ugledni članovi društva. Ova kriminalna djelatnost pripada obično karijeri talentovanog čovjeka i ona ima svoj poseban značaj. Obuhvata takvu vrstu privrednog kriminala, s tim da su krivična djela izvršena u okviru profesionalne djelatnosti od strane lica sa visokim društvenim statusom, koji svoj uticaj i veze u društvu koriste za vršenje krivičnih djela, donoseći im ogromnu materijalnu korist, dok se društvu nanosi ogromna šteta. Dakle, ove

---

³⁴ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 41.

deliktne radnje vrši lice iz vrha društvene hijerarhije, tj. lica koja donose bitne odluke u privrednom i političkom životu.

2.6. Nedozvoljena trgovina

Nedozvoljena trgovina je delikt privrednog kriminaliteta koji se sastoji u neovlašćenom bavljenju trgovinom ili trgovinom zabranjenom robom.³⁵ Trgovina predstavlja privrednu djelatnost koja je od velikog značaja za ekonomski život svake zemlje, te se ovim djelom štiti zakonito obavljanje trgovine.³⁶ Krivično djelo nedozvoljene trgovine čini lice, koje, bez ovlašćenja za trgovinu, nabavi robu ili druge predmete u većoj vrijednosti u svrhu prodaje, ili se neovlašćeno i u većem obimu bavi trgovinom ili posredovanjem u trgovini ili zastupanjem organizacija u unutrašnjem ili spoljnotrgovinskom prometu robe i usluga.³⁷

Predmet nedozvoljene trgovine može da bude razna roba, ali će to uglavnom da bude ona za kojom na tržištu postoji potražnja ili ona koja se na tržištu nudi po nižim cijenama od cijena u legalnoj prodaji. Obično će predmet nedozvoljene trgovine da bude roba koja donosi najveću zaradu (npr. tehnička roba, građevinski materijali, dijelovi za vozila, tekstilni i prehrambeni proizvodi, alkohol, cigarete, nafa i naftni derivati, oružje, municija, zlato, droga, narkotici, nuklearni materijal, i sl.). Prema tome, nedozvoljena trgovina je delikt međunarodnog karaktera, a osim profesionalaca nedozvoljenom trgovinom se bave i radnici na privremenom radu u inostranstvu, zanatlije, lica koja su zaposlena u špedicijama,

---

³⁵ M. Žarković, B. Banović, *Kriminalistika*, Beograd, 1999, str. 63.

³⁶ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 109.

³⁷ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 41-42.

međunarodnom prevozu robe i putnika, kako u suhozemnom, tako i u željezničkom, vazduhoplovnom i vodenom saobraćaju.

Do saznanja se dolazi putem carinskih organa, finansijske policije, tržišnih inspekcija i drugih inspekcija, prijavom preduzeća i ustanova, prijavom građana, putem javnog informisanja, javnim pogovaranjem, putem anonimnih i pseudonimnih prijava. U suzbijanju i sprječavanju nedozvoljene trgovine operativni rad mora biti organizovan i sistematičan. Treba napomenuti da za uspješno suzbijanje i sprječavanje nedozvoljene trgovine treba da budu uključeni carinski organi, inspeksijski organi, kontrola saobraćaja, organizovanje posebnih akcija pregleda prevoznih sredstava, putnika i prtljaga, koja je do sada davala odlične rezultate u prikupljanju materijalnih dokaza, te oduzimanju krijumčaru nedozvoljene robe. Od istražnih radnji najčešće se primjenjuje pretresanje lica, objekata, odnosno prostorija, kao i slobodnog prostora, a roba koja se pronađe, tj. koja je namijenjena nedozvoljenoj trgovini, privremeno se oduzima. Izvršilac krivičnog djela može da bude svako lice, dok u je pogledu krivice potreban umišljaj.

2.7. Pronevjera

Pronevjera je krivično djelo privrednog kriminala (*kriminal bijelog okovratnika, engl. white-collar crime*) kod kojeg neka osoba otuđuje novac ili drugu imovinu privrednog društva. Ovo krivično djelo čini onaj ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, prisvoji novac, hartije od vrijednosti, ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi, ili na radu u državnom organu, preduzeću, ustanovi, ili drugom subjektu ili radnji. Najugroženiji krivičnim djelom prevare je sektor trgovine, a po visini pribavljene koristi ovdje su uočeni najopasniji i najorganizovaniji pojavni oblici.

Pored trgovine, ovo krivično djelo prisutno je i u građevinarstvu, ugostiteljstvu, turizmu, obrazovanju, nauci, kulturi, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, i dr. Najugroženija radna mjesta ovim krivičnim djelom su radno mjesto poslovođe, blagajnici, računovođe i dr. Kao glavni motiv ovog krivičnog djela javlja se koristoljublje, koje se ispoljava u želji za ljepšim, bogatijim i raznovrsnijim životom.

Glavni indikatori pronevjere koji se najčešće susreću su:

-veliki nedostatak gotovine nakon naizgled dobrog poslovanja;

-veliki neočekivani gubici, sprječavanje rada internih revizora;

-neobjašnjeni manjkovi na zalihama;

-neobičan otpis potraživanja;

-kopije umjesto originalnih računa;

-fiktivni računi s povezanim licima i dr.

Do saznanja se dolazi prijavom oštećenog preduzeća, organa ili organizacija, prijavom građana, anonimnom ili pseudonimnom prijavom, sredstvima javnog informisanja, aktivnošću policije kroz redovan operativni rad. Tokom kriminalističke obrade, veoma je važna saradnja policije sa drugim državnim organima, koji imaju određena ovlašćenja po pitanju kontrole finansijskog poslovanja firmi, ustanova, preduzeća i drugih organizacija (npr. finansijska policija, devizna inspekcija, tržišna inspekcija itd.).

2.8. Politički kriminalitet

Politički kriminalitet spada u jedan specifičan oblik krivičnih djela, a koji je izvršen iz političkih pobuda, koje ugrožavaju unutrašnju i vanjsku bezbjednost, kao i sve kriminalne aktivnosti koje se vrše iz ideoloških ili političkih razloga unutar i van države.³⁸ Prema tome, politički kriminalitet je skup krivičnih djela protiv suvereniteta države i državnog uređenja.

Politički kriminalitet karakteriše to što kod otkrivanja, rasvjetljavanja i dokazivanja krivičnih djela učestvuju bezbjedonosne agencije, kako civilne tako i vojne, te odgovarajuće službe pri ministarstvu inostranih poslova, ali i pripadnici kriminalističke policije, pogranična policija i druge specijalizovane policijske službe. Pored toga, karakteriše ga i visok stepen organizovanosti, od samog planiranja, pa do izvršenja i ponašanja nakon izvršenja krivičnog djela. Ova djela se javljaju u raznim oblicima, i sadrže visok stepen društvene opasnosti, a samo izvršenje se vrši na drzak, nehuman i bezobziran način. Za pojedina krivična djela iz političkog kriminaliteta predviđena je kažnjivost i za pripremne radnje. U politička krivična djela spadaju krivična djela terorizma, sabotáže, diverzije, špijunaže i slično.

2.9. Organizovani kriminalitet

Organizovani kriminal je dugo vremena bio dovođen u vezu samo sa ograničenim brojem nacija, ali se tokom posljednjih godina smatra istinskim međunarodnim problemom, koji je predmet pažnje brojnih međunarodnih organizacija, državnih institucija i javnog mnjenja u mnogim državama, odakle potiču i brojne inicijative za

---

³⁸ M. Kresoja, cit. djelo, str. 41.

odlučnu borbu protiv njega.³⁹ Istorijski gledano, pojmovno određenje organizovanog kriminala se mijenjalo, ali je njegova suština ostala ista, da je to protivzakonito obavljanje poslova, odnosno vršenje krivičnih djela radi sticanja profita ili prevlasti u određenim oblastima društvenog života. Organizovani kriminalitet predstavlja zajedničko vršenje krivičnih djela od strane više lica koja su se za to dogovorila.

Bitna odlika organizovanog kriminala je postojanje zločinačke organizacije (npr. zločinačkog udruženja, bande, grupe, i sl.), koja izvršava zajednički krivična djela radi ostvarenja ekonomske ili političke moći. Prema tome, cilja postojanja ove organizacije je očuvanje pozicije ili monopola, odnosno sprječavanje primjene prava ili donošenja političkih odluka koje ih ugrožavaju. Često dolazi i do oružanih sukoba, pa i do pravih malih ratova između organizovanih grupa, dešavaju se i ubistva, a sve radi očuvanja položaja. Karakteristično za organizovani kriminal je težnja ka specijalizaciji (npr. specijalizacija za drogu, prebacivanje emigranata preko granice, trgovina bijelim robljem, prostitucija i sl.).⁴⁰

Uticao na sferu ekonomije, politike i javnog života, kriminalne organizacije ostvaruju zahvaljujući korumpiranih policijskih, sudskih službenika i političara koji su u vrhu vlasti. Organizovani kriminalitet karakteriše hijerarhijska povezanost kriminalaca, dok broj udruženih kriminalaca može biti od tri lica i više. Organizovani kriminal takođe ulaže sve više u legalne pravne poslove, legalne privredne, poslovne i finansijske institucije (npr. novac od droge ulaže u kupovinu nekretnina, preduzeća i sl.). Poslovi organizovanog kriminala sve češće prelazi granice država, pa se jasno uočava međunarodno povezivanje organizovanog kriminala (npr. trgovina drogom, ljudima, „pranje novca“, prebacivanje

---

³⁹ S. Dostić, D. Tančić, P. Tančić, *Organizovani kriminal, Teoretski i metodološki pristup*, Leposavić, 2019, str. 133.

⁴⁰ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 44-45.

migranata itd.). Interpol je devedesetih godina ovog vijeka region Balkana označio kao jedno od najvećih žarišta organizovanog kriminala na svijetu. Korupcija je najmoćnije oružje organizovanog kriminaliteta, ali se primjenjuju i metode zastrašivanja i prijetnji.

Organizovani kriminalitet u Evropi najprije se javlja u Italiji krajem XIX vijeka, u organizacionim oblicima mafije kao specifičnih modela - *Cosa Nostra* (Naša stvar), *N drangheta* (od grčke riječi- što znači lukav, hrabar, čovjek), *Nuova sacra corona unita* (Nova sveta ujedinjena kruna), kineske Trijade, japanska Jakuza (japanski izraz koji znači gangster). Potom se organizovani kriminal javlja u SAD-u tokom druge i treće decenije prošlog vijeka, koji se vezuje za prohibiciju. Pojam mafije prvi put se spominje u zvaničnom dokumentu 1865. godine, u izvještaju perfekta Palerma Filipa Antonija Gvaltijera podnijetom Ministarstvu unutrašnjih poslova. Postoje i shvatanja koja ističu da se organizovani kriminal javlja početkom prošlog vijeka, i to prije svega u većim gradovima, gdje je postojala potreba za alkoholom, kockom i prostitucijom.

Krajem XX i početkom XXI vijeka problemi organizovanog kriminala u svjetskim, regionalnim i nacionalnim okvirima su postali posebno značajni i aktuelni. Organizovani kriminal od osamdesetih godina prošlog vijeka se smatra jednim od bitnih međunarodnih problema, koji postaje predmet pažnje mnogih međunarodnih organizacija, međudržavnih institucija, javnog mnjenja, pokreću se mnoge inicijative i aktivnosti za njegovo suzbijanje. Od navedenog perioda organizovani kriminal se koristio i kao pojam koji je označavao eskaliranje zabrinutosti nacionalnih i nadnacionalnih institucija i građana u pogledu rasta domaćih i svjetskih tržišta, porasta i intenziviranja mobilnosti i aktivnosti kriminalnih aktera preko nacionalnih granica i njihovo ugrožavanje političkog i ekonomskog razvoja nacionalnih država, saveza država, međunarodne zajednice.⁴¹

---

⁴¹ L. Paoli, C. Fijnaut, *Organized Crime in Europe: Manifestations and Policies in the European Union and Beyond*, Freiburg, 2003, str. 1.

Nesaglasnosti, kao i kod određenja pojma kriminala, su prisutne i kod definisanja organizovanog kriminala. Uvidom u postojeći naučni fond, domaće i strane izvore, nesporno je da ne postoji opšteprihvaćeno, univerzalno određenje pojma organizovanog kriminala. Na osnovu takvog faktičkog stanja, nesporno je postojanje raznovrsnih nacionalnih shvatanja i procjena o oblicima, obimu, strukturi i kretanju organizovanog kriminala u nekoj državi, a što za posljedicu ima onemogućavanje stvarnog sagledavanja konkretne društvene i bezbjednosne opasnosti organizovanog kriminala, na državnom i međudržavnom nivou.

Postojeće definicije organizovanog kriminala možemo svrstati u dijve grupe:

1. Pravno-teorijske definicije, koje obuhvataju:

- postojanje određene kriminalne organizacije;
- hijerarhijsku uređenost i strogu podjelu uloga i zadataka;
- veliki stepen povezanosti pripadnika kriminalne organizacije;
- kontinuitet kriminalnog djelovanja usmjerenog ka sticanju profita i protivpravne imovinske koristi;
- upotreba ili prijetnja nasiljem kao sredstva za ostvarivanje ciljeva, i
- ostvarivanje određenih veza i odnosa sa državnim i drugim organizacijama i institucijama.

2. Normativne definicije su sadržane u:

- zakonskim propisima i međunarodnim aktima koja se odnose na formalna obilježja;
- uslove koji moraju biti ostvareni kako bi se određeno djelo smatralo aktivnošću organizovanog kriminala, i to:

- a) trajno udruživanje većeg broja lica,
- b) plansko obavljanje kriminalnih aktivnosti,
- c) vršenje ilegalne djelatnosti,
- d) fleksibilna kriminalna tehnologija,
- e) kriminalne metode: iznude, prijetnje, sila, teror, podmićivanje i drugo, i
- f) ostvarivanje ekonomske i političke moći u državnim i međudržavnim okvirima.

Poseban problem predstavlja nepostojanje normativne definicije organizovanog kriminala u velikom broju država.

Generalno se može istaći sljedeći stav:

Na osnovu uvida u postojeću zakonodavnu praksu u državama u kojima ne postoji pravna definicija organizovanog kriminala, postoje tri osnovna stanovišta. Tako se organizovani kriminali podvodi pod:

a) krivična djela zločinačkog udruživanja, na primjer Njemačka, Austrija;

b) krivični zakon propisuje krivična djela kod kojih je tipično da ih čine organizovana udruženja, kao što je trgovina oružjem, ljudima, drogom, automobilima, nuklearnim materijalom, pranje novca, krivična djela iz oblasti privrednog kriminala i slično, i

c) organizovani kriminal obuhvata i činjenje klasičnih krivičnih djela, kao što su krađe, ubistva, otmice i dr, ukoliko iza njih stoje kriminalne organizacije, na primjer Mađarska.

2.10. Kompjuterski kriminalitet

Kompjuterski kriminalitet je jedna sasvim nova forma kriminaliteta, koja je obilježila tehnološki razvoj na kraju XX vijeka i kao takva predstavlja oblik kriminalnog ponašanja kod koga se korišćenje kompjuterske tehnologije i informacionih sistema ispoljava kao način izvršenja krivičnog djela, ili se kompjuter upotrebljava kao sredstvo ili cilj izvršenja, čime se ostvaruje neka u krivično-pravnom smislu relevantna posljedica.⁴²

Kompjuterski kriminalitet predstavlja društveno opasnu pojavu za čije ostvarenje učinilac se koristi znanjem kompjuterske, odnosno informatičke tehnologije, tako što se kompjuterski sistem shvaćen u najširem smislu (hardver, softver, odnosno njihovo jedinstvo, jedan kompjuter ili mreža kompjutera), koristi kao sredstvo ili kao objekat kriminalnog napada, ili i jedno i drugo.⁴³

Problem se javlja i kod definisanja ovog oblika kriminaliteta, te ga ekspertna grupa iz OECD-a 1983. godine definiše na sljedeći način, i to: kompjuterski kriminalitet predstavlja sva protivpravna, nemoralna i nedopuštena ponašanja u vezi s automatskom obradom podataka i/ili njihovim prenosom.⁴⁴

Kompjuterski kriminalitet je danas postao jedan od društveno najopasnijih vidova kriminaliteta, čija se stopa iz dana u dan stalno povećava. S pravom se može reći da kompjuterski kriminalitet predstavlja kriminalitet budućnosti i da će sve više biti zastupljen u ukupnoj masi društvenoopasnih pojava. Dakle, kompjuter se u ostvarivanju svojih ciljeva koristi kao sredstvo, odnosno oruđe kriminalnog napada, kao objekt napada, ili i jedno i drugo.

---

⁴² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 518.

⁴³ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 680-681.

⁴⁴ A. Markić, *Cyber kriminal kao globalna prijetnja*, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Pravo i izazovi XXI vijeka“, Brčko distrikt, 2013.

Kompjuterski kriminalitet se može podijeliti na posebna krivična djela i to:

Krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka u šta spadaju: oštećenje računarskih podataka i programa, računarska sabotaza, kompjuterska prevara, provaljivanje u tuđe kompjuterske sisteme, krađa informacija, krađa kompjuterskih usluga, piraterija iz oblasti kompjuterskih softvera i drugih kompjuterskih proizvoda, kompjuterski terorizam, i kriminal povezan sa internetom.

a) Oštećenje računarskih podataka i programa, odnosno računarska sabotaza je vrsta računarskog kriminala koja se sastoji u uništenju ili oštećenju računara i drugih uređaja za obradu podataka u okviru računarskih sistema, ili brisanju, mijenjanju, odnosno sprječavanju korišćenja informacija sadržanih u memoriji informatičkih uređaja.⁴⁵

b) Kompjuterska prevara je oblik prevare koja se vrši uz pomoć kompjutera u namjeri pribavljanja sebi ili drugome protivpravne imovinske koristi. U kompjuter se unose neistiniti podaci ili se neovlašćeno manipuliše postojećim podacima ili se vrše izmjene u programskom, odnosno softverskom sistemu kompjutera kako bi se uticalo na programski tok obrade podataka i time stekli uslovi za pribavljanje protivpravne imovinske koristi.

c) Provaljivanje u tuđe kompjuterske sisteme. Ovo krivično djelo se sastoji u onesposobljavanju sistema zaštite kompjutera poslije čega se vrši neovlašćeni upad u tuđi informacioni sistem. Ovo krivično djelo se najčešće ostvaruje preko globalne svjetske kompjuterske mreže Interneta.

d) Krađa informacija se ostvaruje neposrednim pristupom kompjuteru koji je objekat napada ili nosiocima informacija

---

⁴⁵ M. Kulić, N. Stanković, A. Abidović, *Ugrožavanje nacionalne računarske infrastrukture računarskom sabotazom, s osvrtom na Republiku Srbiju*, Zbornik radova „Nove sigurnosne ugroze i kritična nacionalna infrastruktura“ Zagreb, 2013, str. 174.

(disketama, diskovima sa informacijama). Najčešća krađa informacija se ostvaruje nakon upada u kompjuterski sistem preko Interneta. Predmet krađe mogu biti različite vrste informacija, sa različitim nivoima tajnosti, odnosno važnosti i to: privatni podaci i tajne, poslovni podaci, poslovne tajne, vojne tajne itd. Ukradene informacije se mogu zloupotrijebiti na različite načine (npr. prodaju, neovlašćeno se objavljuju, sa njima se ucjenjuju žrtve, i sl.).

e) Krađa kompjuterskih usluga je u biti neovlašćena upotreba, odnosno zloupotreba kompjutera na način da se u toku radnog vremena, na službenom kompjuteru, obavljaju privatni poslovi, te se na taj način ostvaruje imovinska korist (npr. pretražvanje oglasa, obavljanje kupoprodaja preko interneta, za drugu firmu neovlašćeno pravljenje kompjuterskih programa itd.).

f) Piraterija iz oblasti kompjuterskih softvera i drugih kompjuterskih proizvoda je ilegalno kopiranje originalnih kompjuterskih programa i njihovu neovlašćenu prodaju. Danas je piraterija veoma raširen oblik kompjuterskog kriminala. Piraterijom se povrjeđuju autorska prava proizvođača, te se na taj način stiče protivpravna imovinska korist.

g) Kompjuterski terorizam. Pod ovim se podrazumijeva da teroristi koriste svoje internet sajtove za širenje svojih ideja, ali i za vrbovanje mladih. Takođe se na pojedinim internet sajtovima nalaze cijela uputstva kako napraviti bombu s materijalom koji je dostupan svakom građaninu u komercijalnoj prodaji. Drugi oblik ovog kriminala je moguć ukoliko bi terorističke grupe angažovale kompjuterske stručnjake za ostvarivanje svojih ciljeva, koji bi preko Interneta neovlašćeno ušli u kompjuterske sisteme značajnih kompanija i izvršili reprogramiranje u softveru. Procjenjuje se da bi mogući teroristički akti ove vrste mogli da izazovu tragičnije posljedice nego klasični oblici do sada izvršenih terorističkih akata.⁴⁶

---

⁴⁶ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 688.

h) Kriminal povezan sa internetom. Internet predstavlja globalnu svjetsku međukompjutersku vezu koja je u vidu informatičke paukove mreže prekrila cijelu planetu, a svi priključeni kompjuteri na Internetu međusobno mogu da komuniciraju. Internet je omogućio i olakšao komunikaciju, poslovne i privatne odnose između ljudi, ali je omogućio i neke nove oblike kriminaliteta.

Otkrivanje, tumačenje i dokazno korišćenje promjena nastalih u softveru zahtijeva izuzetnu stručnost i angažovanje kompjuterskih eksperata visokog nivoa kojih danas ima veoma malo, pa to predstavlja prvorazredni problem sa kojim se treba suočiti. Najčešće se izvršiocima ovih krivičnih djela nalaze u jednoj državi, a napadaju sisteme koji se nalaze u drugim državama, pa to stvara dodatni problem. Neophodna je i saradnja sa policijama drugih država u otkrivanju izvršioca i obezbjeđenju dokaza. Uporedo sa širenjem primjene kompjutera, razvijali su se i načini za njihovu zloupotrebu, jer se na kompjuterima sada nalaze veoma važni podaci i informacije koje onima koji dođu do njih, mogu donijeti veliku imovinsku korist.⁴⁷

Prevenција kompjuterskog kriminaliteta je najsigurniji oblik zaštite. Prema tome, najvažnije je obezbijediti uslove da do napada ne dođe, a u slučaju da dođe, da posljedice budu izbjegnute ili da budu što manje. Svaki Internet provajder treba na vrijeme da uoči neuobičajena ponašanja na mreži ili „problem velikih brojeva“, da u uslovima velikog Internet saobraćaja na vrijeme primijeti anomalije na mreži. Tehnički sistem zaštite treba da bude usmjeren na sprječavanje upada u sistem preko mreže (Interneta), ali i preko pojedinačnih pristupnih jedinica unutar sistema (terminala). Takođe treba stvoriti uslove za brzo otkrivanje i dokazivanje učinjenog djela, kada je došlo do zloupotrebe. U zavisnosti od važnosti podataka koriste se i različiti nivoi zaštite, ali se i broj lica ograničava na one koji im mogu pristupiti, i pod tačno definisanim uslovima. Sajber

---

⁴⁷ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 519.

bezbjednost je globalna i dalekosežna kao i internet. Prema tome, rješenja problema treba da budu harmonizovana svuda u svijetu.

2.11. Ekološki kriminalitet

Ugroženost čovjekove okoline dosegla je u posljednjem stoljeću drastične razmjere, što je nametnulo potrebu promišljanja i implementiranja mjera njene zaštite.⁴⁸ Ekološki kriminalitet je vrsta delinkvencije i tipologija kriminalnih pojava povezanih sa zagađivanjem vode, vazduha i zemljišta. Pojave kojima se dovodi u pitanje ljudsko zdravlje, kao i biološki i životinjski svijet, predstavljaju ekološki kriminalitet.⁴⁹ Zagađivanje okoline globalni je problem, a njena zaštita globalni zadatak, zbog čega zemlje, koje se ne ubrajaju u bogate, s pravom računaju na podršku međunarodne zajednice.⁵⁰

Razni oblici ekološkog kriminala posljednjih decenija su u velikoj ekspanziji širom svijeta. Životna sredina je sve ugroženija, što ugrožava opstanak živih bića na Zemlji. Vazduh i voda su sve zagađeniji, biljni svijet je izložen negativnom dejstvu kiselih kiša, voda se bliži granici funkcionalne upotrebe, dok je zemljište više nego izloženo degradaciji. Životna okolina se zagađuje i pri obavljanju privrednih djelatnosti (npr. fabrika i rudnika koji ispuštaju otrovne materije ili ih skladište na neodgovarajućim lokacijama). Da bi se ovaj oblik kriminala spriječio, potrebno je zaokružiti tzv. ekološko zakonodavstvo čime bi se formirali i u praksi sproveli standardi koji umanjuju mogućnost za razne oblike ugrožavanja životne sredine. Takođe da bi se mogla sprovesti kontrola ekološkog sistema, potrebno je kadrovski i tehnički osposobiti

---

⁴⁸ K. Brkić, S. Dizdarević, *Korporativna sigurnost*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2021, str. 307.

⁴⁹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 50.

⁵⁰ K. Brkić, S. Dizdarević, *cit. djelo*, str. 307.

inspekcijske službe. Potrebno je ostvariti i saradnju između inspekcijskih službi i policije. Putem medija treba razvijati svijest kod građana o potrebi zdrave životne sredine i apelovati na njih da prijavljuju slučajeve njenog ugrožavanja nadležnim organima. Svako ugrožavanje vrijednosti u ekološkom smislu dovodi u pitanje opstanak prirode koji omogućava zdrav život. Najčešći načini saznanja o zagađivanju životne sredine su putem sredstava javnog informisanja i kroz aktivnosti određenih nevladinih organizacija i ekoloških pokreta.

Zaštita životne sredine ostvaruje se kroz sistem preventivnih i represivnih mjera, koje uspostavljaju određene grane zakonodavstva: upravnog, građanskog, finansijskog i dr. prava, a krivično pravo je *ultima ratio* – posljednje sredstvo zaštite ovih dobara.⁵¹ Po saznanju o zagađivanju, koje ukazuje na postojanje krivičnog djela iz oblasti ekološkog kriminaliteta, potrebno je preduzeti hitne i neodložne mjere na provjeri tačnosti takve prijave, te neodložno izaći na lice mjesta i utvrditi šta se tačno dogodilo u konkretnom slučaju, odnosno treba definisati jasno i argumentovano problem.⁵²

2.12. Maloljetnički kriminalitet

Korijene maloljetničkog prestupništva nalazimo daleko u prošlosti, tako da ovaj pravni i društveni fenomen nije novina u društvu, već vjerni pratilac čovjeka. Takođe, adekvatnost državne reakcije na ovu specifičnu pojavu u društvu moramo posmatrati kroz prizmu različitih perioda istorije, cijeneći aktuelne prilike i zakonski okvir djelovanja subjekata, odnosno agencija u postupanju prema

---

⁵¹ B. Vučković, V. Vučković, *Opasni otpad – ekološki problem budućnosti*, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Pravo i izazovi XXI vijeka, Brčko distrikt, 2013, str. 323

⁵² M. Kresoja, cit. djelo, str. 617.

maloljetnicima kada su u pitanju kažnjiva ponašanja (krivična djela, prekršaji, disciplinske povrede).⁵³

Savremeno stanje, i posljedice maloljetničke delinkvencije i antidruštvena ponašanja suprotna moralnim, etičkim i društvenim normama, zahtijevaju posebnu pažnju svih zemalja, odnosno nema dana da se ne govori o ovim pojavama.⁵⁴ Maloljetnička delinkvencija je složen, relativno stalan, dinamičan proces kršenja društvenih i pravnih (prekršajnih i krivičnih) normi od strane subjekata koji još nisu formalnopravno stekli status punoljetnog građanina.⁵⁵

Delinkventno ponašanje je u porastu, kako među djecom tako i među maloljetnicima.⁵⁶ Otkrivanje i suzbijanje maloljetničkog kriminaliteta ima poseban značaj u tome da maloljetnike koji su krenuli putem kriminala odvratimo od nezakonitih postupaka, jer će inače postati društveno štetni učinioци, odnosno povratnici.

Pojava maloljetničkog kriminaliteta jedno je od veoma važnih pitanja u svim savremenim društvima, s tim da je u različitim zemljama to pitanje i različito definisano. Zakon o maloljetnim licima, učinioциma krivičnih djela i krivičnopravnoj zaštiti maloljetnih lica, kroz posebne odredbe štiti djecu i maloljetnike kao oštećene u krivičnom postupku. Zakon predviđa isključenje krivičnih sankcija prema djeci, odnosno licu koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela nije navršilo 14 godina.

Blagovremeno otkrivanje maloljetničkog kriminaliteta znači i efikasnu zaštitu društva od ove vrste nezakonitih postupaka, a ujedno se stvara i mogućnost za preduzimanje mjera i radnji da se

---

⁵³ M. Simović, S. Karović, *Restorativni aspekti maloljetničkog krivičnog prava u Bosni i Hercegovini sa osvrtom na alternativne mjere*, Pravna riječ, Banja Luka, 2020, str. 547.

⁵⁴ O. Krstić, *Maloljetnička delinkvencija*, Banja Luka, 2009, str. 173.

⁵⁵ J. Pušina, *Maloljetnička delinkvencija*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2017, str. 31.

⁵⁶ Ibid. str. 224.

maloljetnik vrati u normalne tokove života, odnosno kako bi nastavio normalan razvoj. U svim savremenim društvima pojava maloljetničkog kriminaliteta je prioritetno pitanje, ali je veoma važna zaštita djece i maloljetnika od kriminala svih vrsta, zato što maloljetna lica treba uvijek tretirati kao lica koja spadaju u ugrožene grupe, i kao takvima potrebna im je posebna zaštita. Dakle, sa jedne strane treba štiti društvo od veoma opasne pojave maloljetničkog kriminala, ali sa druge strane treba zaštititi maloljetnike da ne pođu stranputicom. Potrebno je na najbolji način štiti interese djece, a takođe ih treba zaštititi od zloupotrebe, zanemarivanja i eksploatacije (primarni zadatak Konvencije o pravima djeteta iz 1989. godine). Maloljetno dijete ima ista osnovna ljudska prava kao i odraslo lice, a međunarodni propisi im obezbjeđuju i dodatnu zaštitu.

Tok krivičnog postupka protiv maloljetnog lica ne smije se objaviti bez dozvole suda, kao ni odluka koja je u postupku donijeta. Ni u kom slučaju se ne smije objaviti ime maloljetnika, kao ni drugi podaci iz kojih bi se dalo zaključiti o kojem se maloljetniku radi. Ukoliko se maloljetno lice liši slobode, mora odmah biti upoznato sa razlozima lišenja slobode, kao i za šta se sumnjiči, a odgovorno lice odmah nakon toga mora da upozna roditelje ili staraoce maloljetnog lica o tome. Maloljetnici su još nezrele ličnosti kojima u doba razvoja odrastanja treba pomoć, tako da policija u radu sa maloljetnicima mora do kraja da poštuje zakon i sve krivičnopravne odredbe kojima se reguliše kažnjavanje i postupak prema maloljetniku.

Na psihu i razvoj maloljetnika utiču mnogobrojni faktori, stoga policija mora znati određene okolnosti koje psiho-fizički oblikuju svako ljudsko biće. Najznačajniju osnovu u razvoju djeteta ima porodica, a kasnije i društvo. Dijete nasljeđuje određena svojstva i karakter. Ima, dakle, potencijalne mogućnosti intelektualnog razvoja, ali je, ipak, u svemu ostalom nedozrelo i zavisno od okoline u kojoj raste. Nakon rođenja potpuno je nezrelo, nemoćno. Dijete živi i razvija se zajedno sa svojom porodicom, stasava u zajedničkim odnosima sa porodicom, sa njenim socijalnim stanjem,

običajima, ideologijom, kao i njenim odnosima prema društvu. Uz pomoć majke i kasnije oba roditelja razvija se karakter djeteta i njegove sposobnosti. Pored bioloških osnova u djetetovu razvoju najznačajniju ulogu ima majka, porodica, a kasnije i društvo. Snažan uticaj na razvoj ličnosti djeteta imaju pedagoške, školske ustanove, druženja van škole, prijateljstva, klubovi (sportski, kulturni i dr.). Njegovi postupci nisu uvijek u skladu s običajima i pravilima ponašanja, čime dolazi do konfliktnih situacija. Kada maloljetnik izvrši krivično djelo, u razrješavanju takvog slučaja upletu se državni organi koji moraju, s obzirom da je učinilac maloljetno lice, postupati drugačije nego s punoljetnim učinocima.

Kriminalitet maloljetnika ima svoje specifičnosti koje ga razlikuju od kriminaliteta punoljetnih lica, odnosno iskusnih učinilaca krivičnih djela. Te karakteristike imaju veliku ulogu pri otkrivanju i istraživanju krivičnih djela koja čine maloljetnici, jer nam pokazuju gdje treba tražiti učinioca. Prilikom saznanja za krivično djelo ili pri uviđaju, odmah se prepoznaje po načinu izvršenja da li je to djelo izvršilo punoljetno lice, odnosno iskusni izvršilac ili maloljetnik.

Neke od karakteristika koje se odmah uočavaju su:

-maloljetni učinoci pri izvršenju krivičnih djela, naročito prilikom provalnih krađa, veoma često na mjestima tih događaja prouzrokuju nepotrebnu štetu (vandalizam);

-maloljetni provalnici često razbijaju prozore, ormare, plakare, lome stolice i druge stvari i tako čine ogromnu štetu, koja nije ni u kakvoj vezi sa konkretnim krivičnim djelom, dok šteta koju čine tom prilikom je mnogo veća nego što je vrijednost ukradenih predmeta;

-ponekad rade nevjerovatne gluposti na licu mjesta vrše nuždu u kuhinjsko posuđe, ljudski izmet razmazuju po zidovima, trgaju slike itd;

-takođe i određeni predmeti uzeti sa lica mjesta pokazuju nam da je provalu izvršilo maloljetno lice. Oni sa lica mjesta uzimaju ono što im se sviđa ili što bi željeli da imaju. Tačnije maloljetnici uzimaju ono što odrasli izvršioc nikada ne bi zapazili, a niti bi to tražili (npr. privjesci, igračke, satovi, odlikovanja, lule za pušenje itd.);

-maloljetnici nakon obijanja trafike ili prodavnice piju pivo, žestoka pića, puše cigarete, razvlače robu i bacaju i na taj način ostavljaju mnogo tragova, čine veliku štetu destruktivnim ponašanjem;

-zadržavanje učinioca krivičnog djela duže vrijeme na mjestu događaja, daje do znanja da se radi o maloljetnicima, koji se obično duže zadržavaju bespotrebno na licu mjesta od starijih izvršilaca;

-stariji izvršioc krivičnih djela pokušavaju da sakriju svoju nezakonitu radnju, a takva tajnost i anonimnost maloljetnicima ne odgovara, jer bi u takvim slučajevima njihova „hrabrost“ i „spretnost“ ostala nepoznata i skrivena u njihovoj sredini;

-delinkventni maloljetnici su društveno opasni, jer nastavljaju sa vršenjem krivičnih djela;

-maloljetnici najčešće počinju tako što kod kuće nanose štetu svojim roditeljima, porodici, komšijama, a onda šire krug prema drugima (npr. trafike, prodavnice itd.);

-dešava se da, kada maloljetnik prvi put bude uhvaćen, prizna i neka druga krivična djela koja nisu bila otkrivena i rasvijetljena;

Kada se maloljetnik prvi put nađe u policiji, sudu, organima starateljstva itd, svako sa svoje strane treba da učini sve, da se maloljetnik ne vrati na put kriminala. U slučajevima kada je maloljetnik kasno otkriven, a iza sebe ima već „bogatu“ kriminalnu prošlost, potrebno je sve preduzeti kako bi se takav maloljetnik

resocijalizovao i vratio u normalne tokove života, odnosno kako bi postao koristan član društva.

Na mjestima krivičnih djela koja su učinili maloljetnici mogu se naći brojni tragovi (tragovi nogu, papilarnih linija, mikrotragovi, itd.), koji ukazuju na njihovu prisutnost u trenutku izvršenja krivičnog djela. Maloljetni učinioци najčešće čine krivična djela u mjestu gdje žive, odnosno u neposrednoj blizini mjesta življenja, ali u svakom slučaju gdje poznaju okolnosti. Provaljuju tamo gdje je to moguće bez posebnih priprema ili posebnih alata, odnosno oruđa.

Karakteristično je da maloljetnici ukradene stvari skrivaju kod kuće, ili na prostorima gdje se najčešće zadržavaju, ukradene predmete prodaju na pijaci, ulici, po ugostiteljskim objektima, zlatarskim radnjama, taksistima, ili ih poklanjaju, odnosno zamjenjuju. Dešava se da na mjestu događaja nešto i napišu (npr. nećemo više, izvinite, hvala vam što ste ovako snabdjeveni i sl). Karakteristično je da maloljetni učinioци krivičnih djela u školi imaju slabiji uspjeh, izostaju sa nastave, ili ne ispunjavaju svoje školske obaveze. U grupama djeluju hrabrije, presreću usamljene maloljetnike, svoje vršnjake, otimaju im patike, jakne, mobilne telefone i sl. Kada maloljetnici vrše krivično djelo razbojništva i razbojničkih krađa, mogu biti veoma drski, brutalni i nasilni, pa da žrtvi nanesu tjelesne povrede od lakih, teških pa čak da vrše i ubistva.

Policijski službenik, odnosno službeno lice koje je zaduženo da obradi slučaj, morao bi u svakom susretu sa maloljetnim učiniocem odgojno postupati. Da bi mogao odgojno da postupa, službeno lice mora prvo da sazna uzroke koji su maloljetnika doveli na put kriminala. Potrebno je da se prouči razvojni put mlade ličnosti, a taktičan i iskren dijalog sa maloljetnim prestupnikom razotkriće pravu istinu o njegovom ponašanju. Jedino tako ćemo moći prilikom prikupljanja obavještenja od maloljetnog osumnjičenog doći do istine, koju on na sve načine pokušava da izbjegne. U razgovoru sa maloljetnim osumnjičenim ne bi trebao da

bude jedini cilj dobiti priznanje kako bismo razriješili neistražen slučaj. U tim slučajevima kod maloljetnika se gubi povjerenje, odnosno mijenja se u neprijateljstvo koje maloljetni učinilac prenosi na cijelo društvo. Umjesto da prihvati resocijalizaciju, on se osvećuje, te nastavlja sa krađom i provalama. Policijska uniforma može da se negativno odrazi na samog maloljetnika, zato treba odlučiti kako će postupati kada se radi o neposrednom kontaktu sa maloljetnikom. Iz tog razloga svaki planirani kontakt sa maloljetnikom, treba obaviti u civilnom odijelu, posjećujući ga u školi, kod kuće, na ulici ili na nekom drugom mjestu. Ukoliko to nije uvijek moguće, posebno ako je intervencija sa maloljetnikom prva, uniforma i pravilan odnos policijskog službenika mogu imati određenu prednost.

Do saznanja o maloljetničkom kriminalitetu dolazi se putem anonimnih i pseudonimnih prijava, putem javnog pogovaranja, putem medija itd. Maloljetnički kriminalitet se u prvom redu suzbija represivnim djelovanjem, radom policije, uključivanem porodice, škole, organa za brigu o djeci i maloljetnicima itd. Dakle, uticaj na roditelje, obavještanje škole, pedagoga, psihologa, stvara uslove za resocijalizaciju maloljetnog učinioca krivičnog djela. Aktivnost sprječavanja nije samo u dostavljanju saznanja, već i u neposrednom izvršavanju „opštih zadataka“ koji su usmjereni na sprječavanje i otkrivanje maloljetničkog kriminaliteta, a tu spada nadziranje lokala (da se utvrdi da li se maloljetnicima toči alkohol), disko klubova, mjesta gdje često dolazi do krivičnih djela maloljetnika, mjesta gdje se sastaju pojedine grupe maloljetnika za koje se sumnjalo da prodaju, ili izmjenjuju ukradene predmete, da uživaju alkohol i drogu, trguju drogom itd.

Potrebno je da policija ostvari i razvija dobru saradnju sa organima starateljstva, posebno u primjeni ovlašćenja prema maloljetnim i mlađim punoljetnim licima, a u cilju sprječavanja maloljetničkog kriminaliteta.

2.13. Uzroci i posljedice kriminaliteta

Kriminal je složena socijalno-pravna pojava, koju proučavaju različite nauke, pri čemu svaka proučava neku stranu problema.⁵⁷ Uzroci kriminaliteta uvijek su predmet izučavanja etiologije, kao dijela kriminološke nauke.

Postoji mnogo kriminogenih faktora, s tim da je moguće izdvojiti dvije grupe, i to: a) spoljni (ambijentalni), i b) unutrašnji (individualni) kriminogeni faktori.

- a) Spoljne uzroke čine: socijalni, društveno-ekonomski, političko-ideološki i mikrogrupni faktori kriminalnog ponašanja.
- b) Unutrašnje uzroke čine: karakter, temperament, stavovi, navike, ideali, motivi, i emocije.

Najčešćim uzrocima kriminaliteta smatraju se ekonomske krize, nezaposlenost, siromaštvo, bogatstvo, politički, vjerski, rasni, uticaj rata, ratne krize, degradirana porodica, nemiri većih razmjera, migracija, socijalno-patološke krize (alkoholizam, narkomanija, prostitucija, prosjačenje itd.), parazitski način života, pojava nacionalizma i sličnih destrukcija. Samo izvršenje krivičnih djela tijesno je povezano sa osobinama ličnosti izvršioca.

---

⁵⁷ N. Stanković, *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 63.

DRUGI DIO: OSNOVI KRIMINALISTIČKE TAKTIKE

GLAVA I: OSNOVNA NAČELA KRIMINALISTIČKOG DJELOVANJA I OTKRIVANJA KRIVIČNIH DJELA

1. Opšta razmatranja	83
1.1. Načelo zakonitosti	83
1.2. Načelo objektivnosti i istine	84
1.3. Načelo metodičnosti i planiranja	85
1.4. Načelo temeljitosti i upornosti	86
1.5. Načelo blagovremenosti	87
1.6. Načelo operativnosti i brzine	87
1.7. Načelo čuvanja tajne i diskrecije	88
1.8. Načelo jedinstvenog rukovođenja	89
1.9. Načelo potpunosti	89
1.10. Načelo stručnosti i specijalnosti	90
1.11. Načelo ekonomičnosti postupanja	90
1.12. Načelo humanosti	91

1. Opšta razmatranja

Postoji veliki broj kriminalističko-taktičkih načela koja se primjenjuju, odnosno moraju primjenjivati u radu kriminalista, što znači da krivični postupak ima ograničenja koja su određena Ustavom koja garantuju građaninu slobodu i prava. Ta načela proizilaze iz propisa kojima je uređeno kriminalističko-pravno postupanje, na osnovu ratifikovanih međunarodnih konvencija, sporazuma, pravila, same etike kriminalista i dr. Ova načela se primjenjuju na sve vrste kriminalističkih informacija i na sve oblike kriminalističkih procedura. Takođe je teško ova načela rangirati po njihovom značaju, ali se mogu istaći i objasniti sljedeća načela, i to: načelo zakonitosti, načelo objektivne istine, načelo metodičnosti i planiranja, načelo temeljitosti i upornosti, načelo pravodobnosti, načelo operativnosti i brzine, načelo čuvanja tajne, načelo diskrecije, načelo jedinstvenog rukovođenja, načelo potpunosti, načelo stručnosti i specijalnosti, načelo sprječavanja kriminaliteta, načelo zajedničke akcije i načelo humanosti.

1.1. Načelo zakonitosti

Načelo zakonitosti je jedno od temeljnih načela za kriminalističku djelatnost, što znači da se organi koji se bave suzbijanjem kriminaliteta moraju strogo i dosljedno pridržavati „slova i duha“ pozitivnih zakonskih propisa. Ovo načelo je osnovno ustavno i zakonsko načelo.⁵⁸ Dakle, traži se da se kriminalistička radnja i sredstva prilikom obavljanja funkcija mogu preduzimati samo u okviru zakona, tj. ako su ispunjeni zakonski uslovi za njihovo preduzimanje. Temeljni pravni okvir unutar kojih se moraju smjestiti kriminalistički zahvati su Ustav, zakoni i podzakonski akti i

---

⁵⁸ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 59.

ratifikovani međunarodni ugovori. Prema tome, čovjek i građanin je zaštićen u skladu sa osnovnim principima demokratije, što znači da se načelom zakonitosti štite kako osnovna ljudska, tako i građanska prava i slobode. Zakoni se donose da bi se osigurala prava i slobode ljudi, a sama primjena zakona u demokratskim državama podrazumijeva da policijski službenik služi zajednici, tako što će otkrivati nezakonite i kriminalne radnje i pomagati ljudima kojima je pomoć neophodna. Sva lica su jednaka pred zakonom, a diskriminacije ne smije da bude. Policijski službenici u izvršenju zadataka u svakom trenutku moraju poštovati ljudska prava.

1.2. Načelo objektivnosti i istine

Ovo načelo je osnovna prepreka neobjektivnosti. Za utvrđivanje istine objektivnost je uslov. Istina se može utvrditi jedino ako postupci nadležnih tijela represije budu oslobođeni bilo kakvog oblika subjektivnosti, pristrasnosti, taštine i sličnih stavova koje mogu negativno da utiču na utvrđivanje istine. Dakle, ovo načelo znači da se u toku postupka ne smije biti pristrasan ili jednostran, odnosno subjektivan. Ovo načelo od lica koja vode postupak zahtijeva savjesnost, odgovornost i kritičnost u radu i da prema građanima čiji se postupci istražuju bude pravedan. Ovo načelo podrazumijeva otklanjanje bilo kakvog vanjskog uplitanja koje može da izazove određeni učinak. Prema ovom načelu kriminalist od samog početka, pa do kraja postupka mora biti i ostati staložen, miran i ispravan prema ljudima koje istražuje i situacijama na koje nailazi.

Tokom cijelog postupka kriminalist mora ostati samostalan, hrabar, karakteran, nepotkupljiv, biti lišen sujete, a prema sebi mora stalno razvijati smisao za istinu i pravednost, što predstavlja temelje i garanciju njegovog autoriteta i ličnog ugleda. Drugačiji pristup kriminaliste može dovesti do neuspjeha pri istrazi, odnosno

donošenja nepravilnih i nezakonitih odluka. Drugim riječima, istinu može saznati samo onaj koji je i sam poštuje. Kod primjene ovog načela opreznost kod donošenja zaključaka naročito je bitna. Ovo načelo je prepreka želji za brzim rješavanjem slučajeva i prikupljanju samo onih činjenica koje terete neko lice. Službeno lice je dužno da jednakom pažnjom i uvažavanjem utvrđuje sve činjenice koje su bitne za rasvjetljavanje krivičnog djela, kako one koje idu u prilog pretpostavci o postojanju krivičnog djela i učešću određenog lica u njemu, tako i one koje negiraju takve pretpostavke. Nepridržavanje ovog načela dovodi do uznemiravanja građana. Ovo načelo je prepreka i grubim povredama objektivnosti zbog prijateljstva, neprijateljstva, koristoljublja, zbog svjesne i podsvjesne simpatije ili antipatije prema nekome.

1.3. Načelo metodičnosti i planiranja

Bez metodičnosti i planiranja kriminalist ne može sistematski graditi postupanje u skladu sa procesnim i taktičkim načelima. Od samog početka cjelokupno postupanje mora da teče metodično i planski. Ovo načelo zahtijeva prije svakog postupanja da u konkretnom krivičnom slučaju, ono mora biti proučeno i planirano, pa tek onda se preduzimaju određene radnje. Da bi se otkrila istina i o najsloženijim i nejasnim događajima, potrebno je da sva postupanja teku metodično i po planu. Od planiranja zavisi uspjeh, bez plana sigurno ste bliži neuspjehu.

Primjeni ovog načela u svakodnevnoj kriminalističkoj praksi suprotstavlja se: protek vremena, nužne promjene činjeničnog stanja, nepoznati učinilac, optuženi, lažni svjedoci, predubjeđenje i sticaj najrazličitijih okolnosti. Izvršiocu krivičnih djela pokušavaju da ostanu neotkriveni, odnosno preduzimaju opsežne mjere kako bi izbjegli da budu lišeni slobode. U svim tim zavrzlamama i uglavnom haotičnim situacijama kriminalisti, da bi se snašao, pomaže

planiranje, koje ujedno i disciplinuje kriminalistu, te mu omogućava da pravovremeno i pravilnije uoči i otkloni nedostatak u postupku. Planovi, koje koriste kriminalisti, moraju biti tako elastični da mogu da trpe izmjene i dopune u samom postupku.

1.4. Načelo temeljitosti i upornosti

Ovo načelo je u tijesnoj vezi sa načelom metodičnosti i taktičkog planiranja, kao i sa načelom brzine i operativnosti. Načelo temeljitosti i upornosti u osnovi znači da treba otkrivati i osiguravati sve dokazne informacije i preduzimati mjere i radnje temeljito, strpljivo i uporno, ali ne tvrdoglavo.⁵⁹ Pretjerana naglost može lako da prouzrokuje površnost koja, po pravilu, za rezultat ima neuspjeh. Dakle, ovo načelo je prepreka površnosti i brzopletosti u radu kriminaliste.

Ovo načelo zahtijeva da se sve činjenice i okolnosti ispituju sa jednakom pažnjom, bez obzira da li se one na prvi pogled čine beznačajnim ili su na prvi pogled očigledne. U praksi se pokazalo da su strpljivost i upornost dragocjena svojstva koja kod sebe treba da razvija svaki kriminalist. Ne smije se olako prelaziti preko „sitnica“, početni neuspjesi ni u kom slučaju ne smiju obeshrabriti kriminalistu, bitno je da se u svakom krivičnom djelu prikupe svi dokazi bez izuzetka. Takođe praksa pokazuje slučajeve kada je uspjeh postignut poslije deset godina strpljivog isčekivanja, a sve zahvaljujući prvom radu koji je temelj čitavom kasnijem postupku.

---

⁵⁹ D. Modly, G. Mršić, *Uvod u kriminalistiku*, Zagreb, 2014.b, str. 87.

1.5. Načelo blagovremenosti

Načelo blagovremenosti zahtijeva da se operativno-taktičke mjere i istražne radnje preduzmu odmah kada je nastala potreba za njihovim sprovođenjem, odnosno kada se očekuje da se mogu postići najbolji rezultati u otkrivanju izvršioca krivičnih djela. Primjenom ovog načela onemogućava se bitan gubitak relevantnih informacija, nastupanje traseološke entropije, zaboravljanja, dogovaranja i sl.⁶⁰

1.6. Načelo operativnosti i brzine

Ovo načelo se još naziva i načelo brzine i iznenađenja. Ovo je, dakle, složeno načelo koje uključuje podnačela u koja spadaju: brzina, koordinacija u radu, saradnja, prilagođenost stvarnim prilikama i posebne oblike postupanja. Ovo načelo se primjenjuje kako bi se postigla bolja uspješnost u otkrivanju predmeta, tragova, pronalasku lica bitnih za rasvjetljavanje krivičnog djela, pronalasku i lišenju slobode lica izvršioca krivičnog djela, sprječavanju pokušaja bjekstva izvršioca, uništenju dokaza, i drugih sličnih radnji. Brzina i efikasno postupanje uglavnom se ostvaruje organizovanjem stalne službe dežurstva, mobilnim interventnim jedinicama, boljom tehničkom opremljenošću i sl. Vrijeme može da bude najbolji saveznik, ali isto tako i neprijatelj kriminaliste. Treba da bude što manji vremenski razmak između izvršenja i otkrivanja krivičnog djela, jer su tada veći izgledi za uspjeh. Treba razlikovati brzinu od brzopletih i nepromišljenih radnji koje, po pravilu, budu praćene nizom propusta. Načelo operativnosti i brzine, između ostalog, podrazumijeva poznavanje područja, lica, i stanja kriminalne problematike, korišćenje različitih izvora saznanja o pitanjima bitnim za sprječavanje i suzbijanje kriminaliteta. U *podnačelo iznenađenja*

---

⁶⁰ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 39.

spadaju radnje i mjere koje osumnjičeni nije očekivao i kojima se nije nadao, niti ih je mogao na tom mjestu predvidjeti.

1.7. Načelo čuvanja tajne i diskrecije

Operativno-tehničke mjere mogu biti *javne i diskretne* (tajne). Službena lica policije imaju obavezu čuvanja službene tajne. Ovo načelo odnosi se kako na mjere i radnje koje treba preduzeti, tako i na one koje su preduzete i na njihove rezultate.⁶¹ Čuvanje službene tajne je obaveza službenih lica da, u cilju očuvanja autoriteta službe, obezbjeđenja uslova za efikasno preduzimanje mjera i radnji, kao i radi čuvanja časti i ugleda građana, postupaju diskretno, u mjeri u kojoj to zahtijevaju konkretne kriminalističke situacije.⁶²

Razlozi za poštovanje načela čuvanja službene tajne su trojaki, i to:

- a) *operativni;*
- b) *pravni, i*
- c) *moralni.*

Sam pojam diskretnih operativno-tehničkih mjera već ukazuje na njihov uspjeh, koji stoji i pada sa ostvarenjem, odnosno „provaljivanjem“ diskrecije.⁶³ Prema tome, istražne radnje mogu dovesti do pozitivnih rezultata i uspjeha samo pod uslovom da se o njima do taktički određenog momenta ništa ne sazna, odnosno ne saznaju neovlašćena lica. Dakle, preuranjeno razglašenje podataka često parališe rad tužilaštva i policije u prikupljanju i provjeri dokaza. Kao rezultat može se pokazati da je okrivljeno nevino lice, dok

---

⁶¹ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 85.

⁶² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 83.

⁶³ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str.19.

preuranjeno razglašenje može nepopravljivo da nanese štetu njegovim interesima i ugledu.

1.8. Načelo jedinstvenog rukovođenja

Kod teških i složenih krivičnih djela gdje ima potrebe za angažovanjem većeg broja policijskih službenika i sredstava, potrebno je da se operativno-tehničkim i istražnim radnjama rukovodi iz jednog centra.

Načelo jedinstvenog rukovođenja u takvim slučajevima organizuje centar kojim rukovodi štab. Rukovodilac operativne akcije odobrava plan, određuje zadatke i ljude za njihovo izvršenje, prima svakodnevne izvještaje o ovim predviđenim i sprovedenim mjerama, uspjesima i greškama.⁶⁴

1.9. Načelo potpunosti

Načelo potpunosti traži od kriminalista stvaralačku aktivnost. Ovo načelo traži da se u toku postupka obuhvate svi otkriveni i raspoloživi dokazi. Posebno dolazi do izražaja na licu uviđaja. Tako stvaralačka aktivnost kao odlika uviđaja ukazuje da uviđajno tijelo određuje i izvodi uviđaj po službenoj dužnosti i da u postupku otkrivanja i razjašnjavanja krivičnog djela pokazuje stvaralačku aktivnost.⁶⁵

---

⁶⁴ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str. 16.

⁶⁵ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 44.

1.10. Načelo stručnosti i specijalnosti

Ovo načelo traži da policija i drugi nadležni subjekti moraju biti kriminalistički obrazovani, što je uslov za uspješno suprotstavljavanje kriminalitetu. Metode i sredstva koja se koriste u borbi protiv savremenog kriminaliteta moraju se stalno stručno usavršavati i prilagođavati najraznovrsnijim oblicima kriminaliteta, odnosno kriminalcima koji u izvršenju krivičnih djela koriste najsavremenija i najsofisticiranija sredstva i metode.⁶⁶

Da bi kriminalisti bili uspješni u okviru svoje osnovne djelatnosti i da bi se mogli uspješno angažovati na suprotstavljanju kriminalitetu, oni stalno moraju da uče i da se stručno usavršavaju. Brz razvoj kriminala uopšte, kao i pojedinih njegovih pojavnih oblika uz prateću specijalizaciju kriminalaca, zahtijeva i konstantno usavršavanje kriminalista. Danas za uspješno suprotstavljavanje savremenim pojavnim oblicima kriminaliteta nije više dovoljno opšte kriminalističko obrazovanje, nego se traži od kriminalista stručna specijalizacija u zavisnosti od vrste kriminaliteta, odnosno djelatnosti za koju je opredijeljen.

1.11. Načelo ekonomičnosti postupanja

Načelo ekonomičnosti postupanja podrazumijeva ekonomičnost u postupku i sadrži sljedeće elemente:

- a) brzo sprovođenje postupka;
- b) da bude što je moguće jeftiniji postupak;
- c) zabranjuje se sve što nije neophodno u postupku;

---

⁶⁶ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 64.

d) nanošenje što je moguće manje štete;

e) vođenje brige o što većem poklapanju ovog načela s načelom srazmjernosti;

f) kod manje značajnih predmeta teži se za pojednostavljenjem postupka, i

g) odbacivanje dokaza ako njihovo pribavljanje nije neophodno, ako način njegovog pribavljanja dovodi do odugovlačenja postupka, uticaj na svjedoka, sugerisanja, ako su neprikladni i neupotrebljivi i sl.

Prema načelu ekonomičnosti ne smije se štetiti interesu istine i zaštiti prava i sloboda ličnosti. Princip zabrane suvišnog i princip srazmjernosti pretpostavlja primjenu metodičnosti i planiranja. Dakle, ovo načelo znači nužnost preduzimanja mjera i radnji koje su potrebne, čime se isključuju suvišne. Ekonomisanje u pogledu troškova ne smije da ide na uštrb saznanja istine.

1.12. Načelo humanosti

Načelo humanosti podrazumijeva da se u okviru postupka u vezi sa otkrivanjem i dokazivanjem krivičnih djela trebaju poštovati ljudska prava i slobode. Ovo načelo traži od policijskih službenika da se vode osjećanjima za pravdu i istinu, pravnu sigurnost. Prema tome, ustavnim i zakonskim odredbama dužnost svakog kriminaliste je da pred sobom vidi čovjeka bez obzira što je navodno učinio, a ne samo krivični slučaj, a ulaskom u kažnjivu zonu ni jedan prestupnik ne gubi pravo na čovječan odnos.

Ovim načelom se štite nevina lica od neutemeljene sumnje i što manje štetnih posljedica po građane.

GLAVA II: BITNI ČINIOCI OTKRIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA KRIVIČNIH DJELA

1. Pravni osnov otkrivanja krivičnih djela	97
2. Otkrivanje krivičnih djela	97
3. Razjašnjavanje krivičnih djela	99
4. Procesne radnje i ovlašćenja za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela	106
5. Prijave i postupanje službenih lica po prijavi	107
5.1. Primanje prijava i načini saznanja o krivičnom djelu	112
5.2. Postupanje službenih lica nakon saznanja o krivičnom djelu	114
6. Međunarodna kriminalistička saradnja kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta	115
6.1. Interpol	117
6.1.1. Organizaciona struktura Interpola	120
6.1.2. Osnovni ciljevi i aktivnosti Interpola	123
6.2. Policijska saradnja na području Evropske unije kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta	125
6.3. Europol – Evropska policija	127
7. Uviđaj kao bitna kriminalistička i krivično-procesna radnja ...	128
8. Pretres objekata, slobodnog prostora i lica	130
9. Pretres prevoznih i drugih sredstava	136
10. Privremeno oduzimanje predmeta	139
11. Angažovanje stručnih lica prilikom otkrivanja krivičnih djela	140
11.1. Kriminalističko-tehnički stručnjaci	141
11.2. Vanjski stručnjaci	142
11.3. Lišavanje slobode	142
11.4. Primjena indicijalne metode prilikom otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela	146
11.5. Pojedinačne operativne indicije koje se sreću u kriminalističkoj praksi	151
11.5.1. Motiv kao indicija	151
11.5.2. Način izvršenja krivičnog djela kao indicija	154
11.5.3. Karakter kao indicija	154
11.5.4. Sredstva izvršenja krivičnog djela kao indicija ..	155
11.5.5. Sumnjivo ponašanje kao indicija	155

11.5.6. Prisustvo na mjestu krivičnog događaja kao indicija	156
11.5.7. Posjedovanje i rasturanje predmeta kao indicija	157
11.5.8. Tjelesna svojstva izvršioca kao indicija	157
11.5.9. Poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate kao indicija	157
11.5.10. Ispoljavanje volje za izvršenje krivičnog djela kao indicija	158
11.5.11. Nesonovano obogaćenje i trošenje veće sume novca kao indicija	158
11.5.12. Profesionalna znanja i vještine kao indicija	158
11.5.13. Nedostaci u radu sa indicijama	159
12. Ispitivanje osumnjičenog, odnosno optuženog	160
13. Prikupljanje obavještenja od osumnjičenih lica poligrafskim ispitivanjem	163
14. Ispitivanje svjedoka	165
15. Uviđaj	170
16. Rekonstrukcija	185
17. Prepoznavanje	189
17.1. Pojam i značaj prepoznavanja	189
17.2. Vrste prepoznavanja	191
17.2.1. Prepoznavanje lica	191
17.2.2. Prepoznavanje stvari (<i>Corpora delicti</i>)	193
17.2.3. Prepoznavanje leševa	194
17.2.4. Prepoznavanje mjesta kriminalnog događaja	195
17.2.5. Uzimanje otisaka	195
17.3. Vještaci i vještačenja	196
17.4. Vrste vještačenja	199
17.5. Dokazna vrijednost vještačenja	200
18. Kriminalističke evidencije	202
18.1. Pojam i podjela evidencije koju vodi policija	202
18.1.1. Operativno-kriminalističke evidencije	204
18.1.1.1. Opšta abecedna kartoteka	205
18.1.1.2. Dosije za lice	206
18.1.1.3. Evidencija određenih kategorija učinilaca, odnosno potencijalnih učinilaca krivičnih djela	207
18.1.1.4. Album fotografija	207
18.1.1.5. Evidencija vidnih osobenih znakova	208
18.1.1.6. Monodaktiloskopska zbirka	208

18.1.1.7. Kaznena evidencija	208
18.1.1.8. Evidencija krivičnih djela sa nepoznatim učiniocem	209
18.1.1.9. Evidencija ukradenih i nestalih stvari	210
18.1.1.10. Evidencija oštećenih	210
18.1.1.11. Evidencija nestalih lica i neidentifikovanih leševa	211
18.1.1.12. Evidencija objekata	211
18.1.1.13. Evidencija događaja	211
18.1.1.14. Dosije akcija	212
18.1.1.15. Evidencija nadimaka	212
18.1.2. Automatska obrada podataka	212
19. Potjernice, objave, raspisi o traganju i objavljivanju fotografija lica i predmeta	213
19.1. Potjernica	213
19.2. Objava	215
19.3. Raspisi o traganju	216
19.4. Objavljivanje fotografija	217

1. Pravni osnov otkrivanja krivičnih djela

Aktivnosti koje obavljaju policijski organi pri suzbijanju kriminaliteta, ako se izuzme uloga sprječavanja, odvijaju se u dva pravca, i to:

- a) u pravcu otkrivanju krivičnih djela, i
- b) u pravcu razjašnjavanja krivičnih djela.

Ukoliko postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo, policijski organi su dužni preduzeti sve potrebne radnje i mjere kako bi se pronašao učinilac krivičnog djela, da se otkriju i osiguraju tragovi i predmeti krivičnog djela koji mogu poslužiti kao dokaz, te da se prikupe sva obavještenja i informacije koja mogu biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka.

Policijski ovlašćeni službenici i tužilaštvo mogu da uzimaju izjave od lica koja se nalaze u pritvoru, ukoliko je to potrebno, odnosno ako se na taj način može doći do otkrivanja drugih krivičnih djela istog lica, saučesnika i krivičnih djela koja su izvršila druga lica.

Radi uspješnijeg izvršavanja zadatka traže se potrebne informacije i od građana, vrše se pregledi prevoznih sredstava, putnika i prtljaga, ograničava se kretanje na određenom prostoru, raspisuje se potraga za licima i stvarima za kojima se traga i preduzimaju se sve druge radnje koje su zakonom propisane.

2. Otkrivanje krivičnih djela

Otkrivanje krivičnih djela značajna je zadaća ovlašćenih službenih lica, naročito uz pretpostavku da postoji mnogo prikrivenog kriminaliteta. Najčešći način otkrivanja krivičnih djela,

njihovog razjašnjavanja i obezbjeđivanja dokaza je operativna aktivnost ovlašćenih službenih lica. Da bi službena lica otkrila krivična djela i njihove učinioce, moraju da primjenjuje naučne i praktične metode, s tim da službena lica djeluju i preventivno radi sprječavanja izvršenja pojedinih krivičnih djela. Kada je u pitanju prikriveni kriminalitet, iz straha da ih ne zahvati krivični postupak, učinioci krivično djelo čine tako da posljedice tog djela nisu vidljive, da nema znakova i tragova djela koji inače ostaju nakon izvršenja krivičnog djela.

Privredni kriminalitet ima najveći broj prikrivenih krivičnih djela. Jedan od razloga je što upravo radno mjesto izvršioca njemu omogućava izvršenje krivičnog djela (npr. poslovođa prilikom inventure falsifikuje inventurni list, magacioner falsifikuje papire o izdatoj robi i sl.).⁶⁷ Izvršioци privrednog kriminaliteta prilikom planiranja krivičnog djela ujedno planiraju i prikrivanje krivičnog djela. U slučaju otkrića krivičnog djela odmah se zna ko ga je učinio, pa iz toga razloga kod privrednog kriminaliteta nema neistraženih krivičnih djela, a otkrivanjem djela otkriva se izvršilac.

Klasični (opšti) kriminalitet predstavlja drugu grupu po broju prikrivenih krivičnih djela. Iz straha da ne bude otkriven, učinilac svoje tragove briše (npr. ubica krije leš, spali ga, ili pokušava da prikaže da je ubijeni izvršio samoubistvo).

Politički kriminalitet spada u treću grupu po broju prikrivenih krivičnih djela (npr. špijunaža, odavanje državne tajne, ili sa teškim posljedicama koju prati velika materijalna šteta, npr. sabotaze, terorizam i sl.). Ova krivična djela se teško otkrivaju iz razloga utvrđivanja uzroka koji izazivaju tako teške posljedice, npr. ako vatra uništi tragove izvršioca, i tragove njegovog djela na mjestu događaja i slično.

---

⁶⁷N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 68.

Pri suzbijanju kriminaliteta ovlaštena službena lica obavljaju raznovrsnu preventivnu i represivnu djelatnost, neovisno o tome da li se bave konkretnim krivičnim djelom ili u sklopu ostalih svakodnevnih poslova dolaze do relevantnih operativnih informacija o krivičnom djelu i učiniocu.⁶⁸ Da bi se otkrilo krivično djelo i izvršilac, zahtijeva se dodatno angažovanje službenih lica i preduzimaju se odgovarajuće operativno-taktičke i tehničke radnje i mjere (npr. prikupljanje informacija, provjera, osmatranje, praćenje, pregled lica i vozila, provjera alibija itd.)

3. Razjašnjavanje krivičnih djela

Od momenta kada službena lica sama otkriju ili saznaju od građana za sumnju da je bilo učinjeno krivično djelo, to djelo se počinje razjašnjavati, kako bi se osiguralo uspješno vođenje krivičnog postupka. U praksi se pokazalo, kada se sazna o počinjenom krivičnom djelu, da su uglavnom nepoznate brojne, za sam postupak bitne okolnosti koje treba istražnim radnjama ustanoviti i prikupiti. Jedan od načina analiziranja postojećeg činjeničnog stanja kod određenog kriminalnog događaja je odgovoriti na „*zlatna pitanja kriminalistike*“ koja predstavljaju kostur rada u fazi otkrivanja krivičnog djela.⁶⁹ Kada se na „*zlatna pitanja*“ odgovori iscrpno i tačno, to znači da je utvrđena istina.

„Zlatna“ pitanja kriminalistike su:

- a) Šta se desilo?
- b) Gdje se desilo?
- c) Kada se desilo?
- d) Kako se desilo?

---

⁶⁸ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 187.

⁶⁹ V. Krivokapić, M. Žarković, *cit. djelo*, str. 84.

- e) Čime se desilo?
- f) Sa kim se desilo?
- g) Zašto se desilo?
- h) Nad kim (čim) je izvršeno?
- i) Ko je učinilac?

a) *Šta se desilo?*

Ovo prvo i osnovno pitanje kriminalistike - „Šta se desilo“, predstavlja kriminalističko-diferencijalnu dijagnozu, koju je potrebno odmah na početku razjasniti, odnosno dobiti odgovor. Odgovorom na ovo pitanje definiše se problem, a ujedno se utvrđuje da li u konkretnom slučaju postoji krivično djelo, ili prekršaj, ili disciplinski prestup ili nesrećni slučaj ili neki drugi događaj. Od ustanovljenih činjenica zavisi da li će se nastaviti dalje angažovanje nadležnih organa. Ukoliko se utvrdi postojanje osnova sumnje o izvršenju krivičnog djela, ovlašćena službena lica su dužna da preduzmu sve mjere sa ciljem da se pronađe izvršilac krivičnog djela i da se spriječi njegovo bjekstvo, odnosno skrivanje, da se otkriju i obezbijede tragovi krivičnog djela, predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, te da se prikupe sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka. Kada se na osnovu pribavljenih dokaza utvrdi postojanje krivičnog djela, službeno lice policije podnosi krivičnu prijavu nadležnom tužilaštvu, u slučajevima kada se radi i o poznatom i nepoznatom izvršiocu.

b) *Gdje se desilo?*

Utvrđivanje mjesta kriminalnog događaja je vrlo važno iz više razloga kriminalističke i krivičnopravne prirode. U cilju utvrđivanja mjesta događaja postavljaju se verzije (npr. ovo je mjesto događaja ili ovo nije mjesto događaja). Na mjestu događaja mogu se pronaći predmeti i tragovi izvršenja krivičnog djela, a mogu se zateći ili pronaći lica koja su u vezi sa događajem (npr. oštećeni, žrtva,

svjedok i izvršilac). Preduzimaju se sve mjere obezbjeđenja lica mjesta, prikupljaju se obavještenja, radi se uviđaj, rekonstrukcije događaja, vještačenja i sve druge potrebne radnje. Utvrđivanje mjesta događaja je veoma bitno za sud i tužilaštvo kod utvrđivanja mjesnih nadležnosti, obilježja krivičnog djela, kod utvrđivanja kvalifikacije krivičnog djela i sl. Dobijanje tačnog odgovora na ovo pitanje bitno je u svim fazama činjenja krivičnog djela.

c) *Kada se desilo?*

Veoma je bitno preciziranje tačnog vremena ili vremenskog intervala kriminalnog događaja. Na ovo značajno *zlatno pitanje* kriminalistike neophodno je odgovoriti zbog toga što se postojanje niza okolnosti veže za vrijeme preduzimanja radnje krivičnog djela (npr. doba dana, atmosferske i druge prilike i dr.). Utvrđivanje tačnog vremena izvršenja krivičnog djela u kriminalistici ima višestruki kriminalistički i krivičnopravni značaj. Kod pojedinih krivičnih djela vrijeme izvršenja krivičnog djela je element MOS-a. Osim toga, provjera alibija se ne može uspješno sprovesti ako prethodno nije utvrđeno vrijeme izvršenja krivičnog djela za koje je određeno lice osumnjičeno ili optuženo. Pri utvrđivanju uzrasta učinioca, njegove uračunljivosti, kao i momenta od kojeg počinje da teče rok zastarjelosti krivičnog gonjenja, takođe se kao odlučujući kriterijum uvažava vrijeme preduzimanja radnje krivičnog djela. Vrijeme izvršenja je takođe bitno za utvrđivanje važenja određenog zakona.

Provjera alibija osumnjičenog ili optuženog može se uspješno sprovesti samo ako je prethodno utvrđeno vrijeme izvršenja krivičnog djela (npr. lice A izjavi da je u 24,00 časa bio u ugostiteljskom objektu, dok policija ima podatke da je lice A u to vrijeme bilo na mjestu izvršenja krivičnog djela). Vrijeme izvršenja može da predstavlja i kvalifikatornu okolnost kod pojedinih krivičnih

djela (npr. odavanje državne tajne - vrijeme ratnog stanja ili neposredne ratne opasnosti).

d) *Kako se desilo?*

Načini izvršenja krivičnog djela su različiti. Odgovorom na ovo pitanje utvrđuje se način izvršenja. Način izvršenja krivičnog djela treba da razjasni sam tok krivičnog djela, obuhvatajući sve elemente radnje izvršenja. Prema tome, analizom na koji je način izvršeno krivično djelo, može se prikupiti mnogo važnih podataka o nepoznatom učiniocu (npr. specifičnost u izvršenju krivičnog djela, stručna znanja, psihičke karakteristike ličnosti i sl.).

Dakle, čovjek uvijek, kada bilo šta radi, ostavlja snažan pečat svoje ličnosti, pa i onda kada vrši krivična djela. I kod ovog pitanja način izvršenja podrazumijeva MOS. U praksi se pokazalo da je najefikasniji metod utvrđivanja načina izvršenja krivičnog djela, rekonstrukcija događaja i kriminalistički eksperiment.

e) *Čime se desilo?*

Čime se desilo, odnosno čime je izvršeno krivično djelo upućuje na sredstvo izvršenja (npr. nož, olovka, pištolj, eksploziv i sl.). Na ovo pitanje se najčešće dolazi pronalaskom sredstava izvršenja i njihovih tragova tokom kriminalističke obrade mjesta događaja. Utvrđivanjem svojstva predmeta izvršenja stiče se veoma značajna indicija o pripremanom, pokušanom ili izvršenom krivičnom djelu, motivu, tjelesnim svojstvima i profesionalnim znanjima i vještinama učinioca.⁷⁰ Sredstvo izvršenja krivičnog djela često može da ukaže i na učinioca krivičnog djela, njegove saučesnike, pomagače i na druga lica koja imaju bilo kakve veze sa izvršenim krivičnim djelom. Prema tome, odgovoriti na ovo pitanje

---

⁷⁰ V. Krivokapić, M. Žarković, *cit. djelo*, str. 87.

često puta je od presudnog značaja za rasvjetljavanje krivičnog djela i obezbjeđenje dokaza za uspješno pokretanje i vođenje krivičnog postupka.

f) Sa kim se desilo?

Ovo pitanje se postavlja kada se posumnja ili je sigurno da je kriminalno djelo, koje se rasvjetljava, izvršeno od strane više lica. Po dolasku na lice mjesta kriminalnog događaja obavezno treba postaviti moguće verzije da li je bio jedan izvršilac ili više njih.

Broj učesnika može se utvrditi:

a) zaticanjem na mjestu događaja;

b) prikupljanjem obavještenja od građana, i

c) misaonom rekonstrukcijom toka događaja, izvršenom na osnovu stečenih saznanja i na osnovu predmeta i tragova pronađenih u toku kriminalističke obrade.

Učestvovanje više lica u izvršenju određenog krivičnog djela (džepne krađe, razbojništva, prevare, itd.) može da pretpostavlja dio MOS-a učinilaca, a time i važnu indiciju u rasvjetljavanju krivičnih djela specijalizovanih delinkvenata. Razjašnjavanje i utvrđivanje ovog pitanja usmjerava se ka primjeni krivično-pravnih propisa o saizvršilaštvu, podstrekavanju, pomaganju, prikrivanju, kao i o organizovanim grupama, tj. organizovanom kriminalu.

g) Zašto se desilo?

Odgovorom na ovo pitanje dobija se slika o motivu izvršenja krivičnog djela. Kada se radi o nepoznatom učiniocu, motiv izvršenja može poslužiti kao značajna indicija i biti osnov za određivanje kruga mogućih izvršilaca. Prema tome, na osnovu

verzija o motivu dolazi se do mogućih učinilaca. Polazeći od pretpostavke da je svaka radnja normalnog čovjeka motivisana, možemo zaključiti da je svako krivično djelo izvršeno iz određenog motiva, ali treba imati u vidu da se motivi često fingiraju. Takođe treba uzeti u obzir da postoje i patološki motivi, preko kojih se teško objašnjava uzročno-posljedična veza krivičnog djela. Istraživanja koja su sprovedena pokazuju da su krivična djela nerijetko proizvod više motiva, tzv. snop motiva.⁷¹ Utvrđivanjem motiva možemo često i da objasnimo vezu između izvršioca krivičnog djela i žrtve.

h) Nad kim (čim) je izvršeno?

Najčešća prijavljivanja krivičnih djela su od strane oštećenih lica i žrtava. Oštećeni ili žrtve se mogu pojaviti kao značajan izvor podataka, čak i u situacijama kada nisu prijavioci učinjenog djela, već se za njih saznalo naknadno, odnosno tokom operativnog rada. Informacije koje se dobiju od oštećenih i žrtava treba uzeti sa rezervom, odnosno provjeriti kao i sva ostala obavještenja preduzimanjem drugih mjera i radnji.

Odgovor na ovo pitanje ukazuje na objekt napada, što znači da se verzije o mogućem izvršiocu ili njegovim motivima mogu planirati na osnovu utvrđenog identiteta žrtve ili objekta napada. U praksi se često dešava da je veza između žrtve i učinioca tijesna, pa stoga izvršiocu pokušavaju da sakriju identitet žrtve (npr. sakrivanjem leša, deformisanjem izgleda lica, oduzimanjem ličnih dokumenata). Prema tome, uvijek kada se traži odgovor na ovo pitanje, treba doći do podatka da li postoji eventualni doprinos žrtve krivičnom djelu, odnosno nehumanom postupku izvršioca krivičnog djela prema žrtvi. Dakle, potrebno je procjenjivati situaciju sa viktimološkog aspekta.

---

⁷¹ V. Vodinelić, *Kriminalistika*, Beograd, 1984, str. 216.

i) *Ko je učinilac?*

Uvijek poslije izvršenog krivičnog djela postavlja se pitanje *ko je učinilac*. Najveći broj krivičnih djela vrši se na način, u vrijeme ili na mjestu koji otežava rad službenih lica na otkrivanju i rasvjetljavanju krivičnih djela, pa samim tim često nije lako ni utvrditi odgovor na pitanje *ko je učinilac*.

Posebno je značajno utvrditi u slučajevima kada se radi o krivičnom djelu po nepoznatom izvršiocu, s tim da je ovo pitanje prisutno i u slučajevima kada se smatra da je izvršilac djela poznat. Kriminalistički interes uvijek postoji da se pronađe, usavrše metod i sredstva kako bi se blagovremeno i efikasno otkrilo i razriješilo krivično djelo, te otkrivanje ili razotkrivanje izvršioca.

S pravom se smatra da je u razjašnjavanju i otkrivanju izvršioca krivičnog djela centralno pitanje *ko je učinilac*. Dakle, značaj ovog pitanja je izuzetan, ali je veliko pitanje koliko se kvalitetan odgovor može dobiti prije dobijanja odgovora na druga pitanja (npr. gdje, kada, zašto, kako).⁷² Prema tome, odgovori na sva zlatna pitanja čine cjelinu krivičnog djela i učinioca. U slučaju da nemamo odgovor na bilo koje drugo pitanje stvara se praznina, što kasnije utiče na kvalitet razjašnjavanja krivičnog djela i otkrivanja izvršioca.

Na kraju treba naglasiti kada se radi o „zlatnim pitanjima“, odnosno odgovorima na njih, kriminalista mora imati u vidu da se odgovori mogu dobiti samo detaljnom, preciznom i potpunom analizom činjeničnog stanja. Ukoliko se da potpun i tačan odgovor na svako od „zlatnih pitanja“, ali se ne potkrijepi dokazima, neće imati dokazni značaj i tada krivično djelo nije u cjelosti rasvijetljeno.

Da bi se krivično djelo smatralo rasvijetljenim, moraju se odgovori potkrijepiti dokazima s ciljem uspješnog pokretanja, vođenja i okončanja krivičnog postupka. Svaki kriminalista mora

---

⁷² M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 109.

imati u vidu tzv. „*kriminalističko jedinstvo*“, odnosno „*kriminalistički trougao*“, a koga čine: a) *krivično djelo*; b) *žrtva*, i c) *izvršilac*.

Pronaći izvršioca, odnosno rasvijetliti krivično djelo, znači razriješiti kriminalistički trougao, a ove tri stvari su neraskidivo povezane i ne mogu postojati jedna bez druge.

4. Procesne radnje i ovlašćenja za otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela

Organi ministarstva unutrašnjih poslova otkrivaju i razjašnjavaju krivična djela postupcima koji proizilaze iz same funkcije njihovog djelovanja (opažanje, legitimisanje, pregled putnika i prtljaga, zasjede i dr.), ili radnjama koje spadaju u nadležnost drugih državnih organa, ali ih organi za unutrašnje poslove iznimno mogu obavljati (neke procesno-istražne radnje).⁷³ Da bi organi sprječavanja, otkrivanja, rasvjetljavanja i dokazivanja kriminaliteta mogli uspješno izvršavati svoju zadaću, zakon o krivičnom postupku propisuje određene dužnosti i daje im određena ovlašćenja za obavljanje nekih procesnih radnji i drugih poslova koje nalaže kriminalistika. Od njih se, prije svega, traži da prilikom obavljanja svojih funkcija vode računa o granicama svojih prava i obaveza.

Radnje i poslovi koje treba da izvrše službena lica su:

- primanje prijava ili drugi način saznanja o krivičnom djelu;
- prve hitne mjere nakon saznanja i osiguranja mjesta događaja;
- uviđaj (istražna radnja);

---

⁷³ C. Žerajev, *Kriminalistika*, Zagreb, 1986, str. 36.

- pretres stana (istražna radnja);
- pretres lica (istražna radnja);
- privremeno oduzimanje predmeta (istražna radnja);
- određivanje vještačenja (istražna radnja) osim obdukcije i ekshumacije leša;
- prikupljanje stručnih mišljenja;
- prikupljanje potrebnih obavještenja od građana;
- pregled prevoznih sredstava, putnika i prtljaga;
- ograničavanje kretanja na određenom prostoru;
- utvrđivanje istovjetnosti lica i predmeta;
- raspis potrage za licima i stvarima;
- pregled određenih objekata i prostora državnih organa, i njihove dokumentacije;
- zaključivanje na osnovu indicija;
- opažanje i praćenje;
- postavljanje zamke za pronalaženje domaćih kradljivaca, i
- upotreba operativnih i drugih evidencija, kao i druge radnje i zadaće.

5. Prijave i postupanje službenih lica po prijavi

Šta je to krivična prijava? Na ovo pitanje mnogi autori su pokušali odgovoriti. Po nekim autorima krivična prijava je svako obavještenje, bez obzira na to da li je data u pisanoj ili usmenoj formi, telefonom ili na neki drugi način (npr. telegramske, magnetofonske, video zapisom, e-mailom, računarska disketa, CD i sl.), čija je namjera da obavijesti organe otkrivanja, odnosno gonjenja o postojanju krivičnog djela, tj. o postojanju nekih okolnosti koje se odnose na takvo krivično djelo ili učinioca, pri čemu nije obavezno da je izvršilac poznat.⁷⁴ Zakon o krivičnom postupku propisuje da je dužnost i obaveza svakog građanina prijaviti krivično

---

⁷⁴ Ibid. str. 39.

djelo. Izvori saznanja o postojanju krivičnog djela mogu biti kako *građani*, tako i ovlaštena službena lica, koja u okviru svojih različitih poslova i zadataka mogu doći do informacija o pripremanju ili izvršenom krivičnom djelu. Neposredna saznanja o krivičnom djelu ovlaštena službena lica mogu steći na više načina: *zaticanjem na djelu* i *tokom operativnog rada*.

Prijave građana kao izvor saznanja o izvršenom krivičnom djelu. Obaveza i dužnost svakog građanina je da prijavi svako krivično djelo. Oblici prijave i sam način prijavljivanja su različiti, što opet zavisi o mnogim objektivnim i subjektivnim okolnostima koje utiču na odluku građanina kako će izvršeno krivično djelo prijaviti. Samo prijavljivanje može se izvršiti neposrednim saopštavanjem, telefonom, dostavljanjem prijave u pismenom obliku, s tim da te prijave mogu biti potpisane od strane građanina, ali isto tako mogu biti nepotpisane, odnosno anonimne. Najbrojnije prijave krivičnih djela su usmene ili telefonske. Žrtve krivičnih djela se najčešće odmah odlučuju za prijavljivanje dolaskom u službene prostorije policije ili telefonski. Takođe, usmene prijave predaju i građani, koji su na neki način saznali za krivično djelo ili su bili svjedoci, a sve češće je i onih tzv. samoprijava.

Prijave oštećenog kao izvor saznanja o izvršenom krivičnom djelu. Oštećeni je poseban tip svjedoka, odnosno radi se o licu koje je pretrpjelo štetu, pa se zbog toga oštećeni nalazi u posebnom odnosu prema djelu i izvršiocu. Prema tome, prijava oštećenih je jedan od najčešćih načina saznanja o izvršenom krivičnom djelu. Neki oštećeni su skloni preuveličavanju, drugi „oštećeni“ podnose lažne prijave, treći lažno prijavljuju veću štetu od stvarne kako bi naplatili od osiguranja ako im je imovina osigurana i slično. Zbog svega navedenog, izjava oštećenog je često neobjektivna i treba je kritički prihvatiti, a slijepo joj vjerovati. Oštećeni i izvršiocu krivičnih djela se mnogo duže sjećaju sadržaja događaja od svjedoka svih ostalih kategorija.

Anonimne i pseudonimne prijave predstavljaju posebnu kategoriju prijava. Autori tih prijava žele ostati anonimni, a anonimna pisma imaju svoj značaj, po pravilu, zbog samog sadržaja. Prijave te vrste u najvećem broju slučajeva su istinite, često i dobronamjerne, a što je najbitnije – sadrže tačne podatke o krivičnom djelu i izvršiocu. Takođe te prijave mogu biti istinite, djelimično istinite i neistinite. Ako se podnosi anonimna prijava koja je istinita, radi se o sasvim opravdanoj zaštiti samog sebe, odnosno prijavitelac se boji kriminalca koji je spreman na sve ili, pak, lica koje se nalazi na određenom položaju. Ponekad i mržnja, uvreda, osveta, bolesna ljubomora i drugi niski motivi pokrenu nekoga da prijavljuje za krivično djelo koje taj nije ni izvršio ili koje čak nije ni učinjeno. Dakle, motivi anonimnih prijava mogu biti različiti, ali ovakve prijave u startu ne treba odbacivati kao neistinite, to bi bila velika greška.

Samoprijavlivanje kao način saznanja o izvršenom krivičnom djelu je rijedak slučaj, ali se događa da se određena lica prijave kao izvršiocu ili saučesnicu određenog krivičnog djela. Samoprijava može biti istinita ili neistinita.

Moguće su tri situacije:

- a) samoprijava je istinita;
- b) samoprijava je nesvjesno neistinita (samoprijavitelac je bio u zabludi), i
- c) samoprijava je lažna, i objektivno i subjektivno neistinita.

Samoprijava operativnim radnicima olakšava rad, ali prema samoprijavi treba biti uvijek obazriv. Treba joj pristupiti sa načelom skepse i nevjerice, i ne treba joj slijepo vjerovati. Navode prijave treba dobro provjeriti i prikupiti sve dokaze o njihovoj vjerodostojnosti. Nakon izvršenog krivičnog djela, neki izvršiocu se pokaju ili im je žao što su to učinili, pa sami sebe prijave (to su slučajevi kada npr. suprug ubije ženu, brat brata itd). Dakle, istinite

prijave najčešće podnose lica koja su djelo izvršila u afektu ili iz nehata ili strasti, a mogu podnijeti i lica koja su djelo izvršila, ali očekuju da budu otkriveni, pa da samoprijavom sebi olakšaju budući položaj u postupku.

Samoprijavu isto tako mogu podnijeti i lica koja samoprijavom pokušavaju da sakriju drugo teže krivično djelo. Lažnu samoprijavu podnose duševno zdrava lica i duševno bolesna lica (za nepostojeće djelo i za postojeće djelo koje je izvršio neko drugi). Motivi samoprijave mogu biti različiti - plemeniti (npr. otac se prijavi za djelo koje je izvršio njegov sin), racionalni (npr. kriminalac se prijavi za izvršenje nepostojećeg krivičnog djela da bi prikrio stvarno djelo koje je izvršio). Patološki lažljivci imaju bujnu maštu, znaju da lažu i sami u laž vjeruju kao da je istinita, odnosno nisu u stanju da razlikuju maštu od jave. Psihopate se takođe samoprijavljaju u želji za publicitetom i senzacijom. Samokrivljenje za neku vrstu duševnih oboljenja gotovo je tipična pojava (npr. melanoholičari, šizofreničari, slaboumni, paranoičari, padavičari, alkoholičari itd.). Ovakve osobe su sklone samoprijavlivanju.

Sredstva javnog informisanja kao način saznanja o izvršenom krivičnom djelu. Ovaj izvor saznanja u praksi je znatno rjeđi, ali se događa da se iz novina sazna za postojanje nekog krivičnog djela (npr. zelenaštvo). Obavezno je praćenje oglasnog dijela lokalnih novina, interneta i drugih sredstava javnog informisanja. U rubrikama malih oglasa često se nude usluge čije je pružanje zabranjeno ili se nude predmeti koji su pribavljeni krivičnim djelom.

Prijave pravnih lica kao način saznanja o izvršenom krivičnom djelu. Pravna lica se uglavnom pojavljuju kao prijavioci kada su oštećena krivičnim djelom. Zakon o krivičnom postupku propisuje obavezu i uslove pod kojima su pravna lica obavezna prijaviti krivično djelo. Takođe su službena i odgovorna lica u pravnom licu dužna preduzeti sve neophodne mjere kako bi se sačuvali tragovi i predmeti krivičnog djela. Do saznanja o krivičnim

djelima policija može doći na osnovu informacija dobijenih od banaka, inspeksijskih i carinskih organa, ali i na osnovu informacija dobijenih iz zdravstvenih ustanova u toku utvrđivanja uzroka smrti, te na osnovu njih podnijeti prijavu policiji.

Javni pogovor kao način saznanja o izvršenom krivičnom djelu je sve češći u kriminalističkoj nauci i taj oblik saznanja za krivično djelo se zove prenošenje vijesti (*lat. fama est, fama volat*, tj. ide, kola glas / glasina o nekom krivičnom djelu i/ili određenim licima kao izvršiocima djela, ali ne zna se je li vijest tačna i od koga dolazi).⁷⁵

U praksi se dešava da se vijet prenošenjem sve više mijenja i s vremenom je djelimično, manje ili više ili potpuno izmijenjena. Provjeravanje glasina treba izvršiti pažljivo i treba reagovati po onoj narodnoj „*Gdje ima dima, ima i vatre*“, dok u pronalaženju proturača glasina treba biti uporan i tu postoji mukotrpan rad policije dok se ne dođe do izvora javnog pogovora.

Zaticanje na djelu kao način saznanja o izvršenom krivičnom djelu (lat. In flagranti). Stručno osposobljen i poslu posvećen policijski službenik može i u naizgled bezazleznim situacijama uočiti znake sumnjivog ponašanja, koji ukazuju na spremnost lica da učini krivično djelo (guranje ili pravljenje gužve na ulaznim vratima autobusa), ili na okolnost da je izvršavanje krivičnog djela u toku (prisustvo na određenom mjestu u cilju čuvanja straže).⁷⁶ Policijski službenici, koji dugo vremena vrše svoju dužnost u jednom rejonu, upoznati su sa terenom i licima, posmatraće budnim okom prevozna sredstva, iz raznih izvora saznati dragocjene podatke, ukratko rečeno, znaće kako područje „diše“ i lako mogu da zapaze i protumače odstupanje od uobičajenog stanja stvari i reagoaće na odgovarajući način, što će im omogućiti da uhvate izvršioce na djelu.

---

⁷⁵ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str.103.

⁷⁶ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 19.

Saznanje za krivično djelo tokom operativnog rada. Operativni rad ovlašćenog službenog lica predstavlja primjenu svih metoda i sredstava kriminalističko-operativne percepcije, registracije bezbjedonosno i kriminalistički relevantnih podataka i obavještenja na osnovu kojih se može zasnovati sumnja o krivičnom djelu i učiniocu.⁷⁷ U toku obavljanja redovne aktivnosti, prilikom vršenja uviđaja, racije, kontrole vozila ili pretresanja vozila, odnosno stana, pronaće se predmeti ili tragovi koji zasigurno ukazuju da je izvršeno krivično djelo u tom trenutku sa poznatim ili nepoznatim učiniocem.

5.1. Primanje prijava i načini saznanja o krivičnom djelu

Obaveza policijskog službenika je da primi prijavu o izvršenom krivičnom djelu. Kada građanin podnese krivičnu prijavu u službenim prostorijama policije, obaveza policijskog službenika je da na datu usmenu prijavu građanina sačini službenu zabilješku, odnosno zapisnik, ali istovremeno upozori prijavioca da u slučaju lažnog prijavljivanja snosi posljedice.

Tokom razgovora koji se vodi sa prijaviocem prilikom prijema krivične prijave, obavezno je poštovanje opštih pravila vođenja informativnog razgovora. Kada policijski službenik zaprimi krivičnu prijavu, nakon preduzete kriminalističke obrade sačinjava zapisnik koji se dostavlja nadležnom javnom tužiocu. Pored aktivnosti službenih lica, važan činilac u saznavanju za krivična djela predstavljaju i prijave koje podnose građani, oštećeni krivičnim djelom, svjedoci, pravna lica i dr. Saznanje da je izvršeno krivično djelo može biti različitog stepena vjerovatnoće ili istinitosti, ali za postupanje policijskih organa potrebni su „osnovi sumnje“.⁷⁸

---

⁷⁷ Ibid. str. 20.

⁷⁸ V. Krivokapić, M. Žarković, *cit. djelo*, str. 75.

Prema tome, kada postoje „osnovi sumnje“ policija ima obavezu da utvrdi da li postoji krivično djelo. U slučaju da policija utvrdi postojanje krivičnog djela, tada se obavezno angažuje u rasvjetljavanju krivičnog djela i izvršioca. Sumnja je bitna, jer se na osnovu nje gradi operativna obrada u cilju otkrivanja krivičnog djela i učinioca.

Prema samom sadržaju osnovi sumnje mogu biti različiti, i to:

a) osnovi sumnje koji ukazuju na to da je izvršeno krivično djelo, ali sa nepoznatim izvršiocom;

b) osnovi sumnje koji ukazuju na to da je izvršeno krivično djelo, ali ukazuju i na njegovog izvršioca, i

c) osnovi sumnje koji ukazuju na određeno lice kao izvršioca nekog krivičnog djela čija osnovna obilježja još uvijek nisu otkrivena (npr. sumnjivo ponašanje nekog lica, ili višestrukog povratnika, njegovo obimno trošenje novca, posjedovanje skupocjenih stvari i automobila, a za sve to ne postoje legalni izvori prihoda).

Ukoliko ovlašćeno lice utvrdi da se djelo koje je izvršeno ne goni po službenoj dužnosti, u tom slučaju ne bi postojao ni zakonski osnov postupanja, pa bi svako preduzimanje mjera i radnji od nadležnih organa predstavljalo kršenje ustavom i zakonom utvrđenih prava i sloboda građana. Međutim, kada se prilikom uviđaja utvrdi da se uopšte ne radi o krivičnom djelu (sa nepoznatim i poznatim izvršiocom), obavijestiće o tome oštećenog, te mu dati odovarajuću pravnu pouku. Veći stepen vjerovatnoće od „osnovi sumnje“ u Zakonu o krivičnom postuku uključuje termin „osnovana sumnja“, koja daje povoda za pokretanje istrage.

5.2. Postupanje službenih lica nakon saznanja o krivičnom djelu

Kada se govori o službenim licima treba naglasiti da je jedan od njihovih osnovnih zadataka upravo otkrivanje krivičnih djela i njihovih izvršilaca. U slučajevima kada postoji osnovana sumnja da je izvršeno krivično djelo, policija podnosi krivičnu prijavu nadležnom javnom tužiocu, a uz prijavu se obavezno navode i dokazi do kojih je došla operativno- kriminalističkim aktivnostima. Policija je dužna i obavezna da krivičnu prijavu koju zaprimi, odmah dostavi u pisanoj formi nadležnom javnom tužiocu. Ukoliko policija zaprimi usmenu prijavu telefonom, upozorava prijavioca da u slučaju lažnog prijavljivanja snosi posljedice, te sačinjava službenu zabilješku, vrši provjeru tačnosti prijave i podnošenjem krivične prijave obavještava nadležnog javnog tužioca.

Policija može dobiti takođe i usmenu prijavu u vrijeme dok obavlja pozoričku ili patrolnu dužnost ili na nekom drugom mjestu. U tom slučaju obaveza i dužnost policajca je da uzme potpune podatke od prijavioca, obavezno ga upozorava na to da u slučaju lažnog prijavljivanja snosi posljedice, te sačinjava službenu zabilješku, vrši provjeru tačnosti prijave, prikuplja potrebne dokaze i na osnovu njih nadležnom javnom tužiocu podnosi krivičnu prijavu.

Policija preduzima mjere kako bi rasvijetlila prijavljeno krivično djelo, angažuje se u otkrivanju i pronalaženju izvršioca krivičnog djela, sprječavanju njegovog bjekstva, skrivanja, obezbjeđenje dokaza, i na prikupljanju obavještenja koja bi mogla biti od koristi kako bi se postupak mogao uspješno pokrenuti i voditi.

Kada nadležni javni tužilac zaprimi krivičnu prijavu protiv poznatog lica, on prijavu može odbaciti, prihvatiti ili zatražiti dopunu krivične prijave. Dopunu krivične prijave, ukoliko nije u mogućnosti sam da preduzme mjere dopune krivične prijave, tužilac će zahtijevati od policije na način da prikupi potrebna obavještenja i

preduzme druge radnje kako bi došlo do otkrivanja krivičnog djela i njegovog izvršioca. Uz krivičnu prijavu koju je policija podnijela nadležnom javnom tužiocu, obavezno se dostavljaju predmeti, skice, fotografije, službene zabilješke, zapisnici o preduzetim mjerama i radnjama i izjave građana koje su date prilikom operativnog rada policije. Uz krivičnu prijavu se ne dostavlja izjava data od strane osumnjičenog prilikom njegovog saslušanja. Ukoliko nakon podnošenja krivične prijave policija sazna za nove činjenice, dokaze ili tragove krivičnog djela, obavezna je da nakon prikupljanja potrebnih obavještenja dostavi dopunu krivične prijave nadležnom javnom tužiocu. Dopuna krivične prijave se nadležnom javnom tužiocu dostavlja u dva slučaja, i to po sopstvenoj inicijativi policije, ili ako to nadležni javni tužilac zatraži, odnosno ako se zahtijeva od policije prikupljanje potrebnih obavještenja.

6. Međunarodna kriminalistička saradnja kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta

Međunarodna policijska saradnja u borbi protiv organizovanog kriminala ima dugu i bogatu tradiciju i ova se saradnja ostvaruje na različitim nivoima, dok su nosioci saradnje prvenstveno države, sa svojim policijskim organima, i međunarodne organizacije.⁷⁹

Danas ni jedna zemlja nije pošteđena krivičnih djela koja sadrže elemente inostranosti, što znači da je jedno od osnovnih obilježja savremenog kriminala njegova internacionalizacija, zatim

---

⁷⁹ S. Dostić, D. Tančić, P. Tančić, *cit. djelo*, str. 367.

rasprostranjenost izvan državnih granica, a dolazi i do pojave novih transnacionalnih organizovanih oblika.⁸⁰

Najviše pažnje privlače novi, sofisticirani vidovi međunarodnog, a naročito organizovanog zločina, koji teži stvaranju paralelnih struktura vlasti i kao krajnjem, vjerovatno, ipak, teško ostvarivom cilju - stvaranju države zločina.⁸¹

Za posljedicu novom razvoju međunarodnog kriminaliteta ima sam razvoj kompjutera, elektronike, kao i brz promet i trenutna razmjena informacija. Zahvaljujući savremenim sredstvima veza i transporta, omogućeno je kriminalcima da se brzo prebacuju sa jednog mjesta na drugi i da na takav način izbjegavaju otkrivanje i hvatanje. Jedno od najaktuelnijih pitanja u međunarodnoj zajednici je – kako organizovano suzbiti pojavu međunarodnog ili transnacionalnog kriminaliteta.

Velika mobilnost savremenih kriminalaca istovremeno zahtijeva organizovane i koordinirane mjere država u suzbijanju i zaštiti osnovnih vrijednosti, koja se štiti različitim oblicima i na različitim nivoima. Potreba za suzbijanjem kriminaliteta na međunarodnom planu po prvi put je na izričit način izražena na X kongresu Međunarodnog kriminalističkog udruženja (osnovanog 1889. godine), održanom 1905. godine.⁸² Tek nešto kasnije osnovan je *Interpol*, kao najznačajnija međunarodna organizacija u smislu međunarodne policijske saradnje. Internacionalizacija policijske saradnje je u današnje vrijeme jedna od bitnih pretpostavki za uspješno vođenje krivičnog postupka, a posebno je značajna za pronalaženje, lišenje slobode i procesuiranje učinilaca nekih krivičnih djela, kao što su neovlašćeni promet opojnim

---

⁸⁰ N. Stanković, *Uvod u Kriminologiju*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 82.

⁸¹ B. Pavišić, D. Modly, *Kriminologija*, Rijeka, 1999, str.33.

⁸² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 64.

drogama, trgovina oružjem, automobilima, falsifikovanje i pranje novca, djela koja predstavljaju terorističke akte i sl.⁸³

Međunarodna saradnja o suzbijanju zločina ostvaruje se i na druge načine, a najvažnija je međunarodna krivičnopravna pomoć. U stvari, to je djelatnost nadležnih državnih organa najmanje dvije države, od kojih jedna traži pomoć (država molilja), a druga je na zahtjev prve ukazuje (zamoljena država),⁸⁴ koju čine:

- a) ekstradicija;
- b) tzv. mala međunarodna krivičnopravna pomoć;
- c) ustupanje krivičnog gonjenja stranoj državi, i
- d) strana krivična presuda.

Međunarodna saradnja, kada se radi o suzbijanju zločina, odvija se i na naučnim ustanovama i stručnim udruženjima, a u suzbijanju kriminaliteta učestvuju i brojna tijela Vijeća Evrope i Evropske unije.

Schengenski sporazum iz 1985. godine dao je značajan doprinos policijskoj saradnji. Na kraju je bitno spomenuti i Europol, koji djeluje kao evropska policijska kancelarija. Iz svega navedenog, možemo zaključiti da je međunarodna policijska saradnja postala nužna, a praktično i obavezna.

6.1. Interpol

Interpol je najstarija i najpoznatija međunarodna organizacija kriminalističke policije sa kojom organi policije ostvaruju

---

⁸³ M. Babić, *Međunarodno krivično pravo*, Banja Luka, 2011, str. 276.

⁸⁴ B. Čejović, B. Vučković, V. Vučković, *Međunarodno krivično pravo*, Tivat, 2011, str. 128.

najintenzivniju saradnju u sprječavanju i suzbijanju kriminaliteta.⁸⁵ Temelji ove policijske organizacije postavljeni su u Monaku 1914. godine u vrijeme održavanja prvog međunarodnog policijskog kongresa. Na tom kongresu učešće su uzeli policijski službenici iz 14 zemalja. Na kongresu je razmatrana mogućnost o formiranju međunarodnog policijsko-obavještajnog tijela koje bi imalo zadatak koordinacije između država, odnosno njihovih policija u postupcima razmjene informacije, formiranja međunarodne policijske kartoteke i ekstradicionih postupaka.

Kongres u Monaku se smatra formalnim početkom međudržavne policijske saradnje, dok se kao godina osnivanja *Interpola* uzima 1923. godina, kada je na inicijativu dr. Hans Schobera (upravnik bečke policije) održan drugi kongres sudske policije u Beču i osnovana asocijacija pod nazivom *Međunarodna komisija kriminalističke policije*, sa sjedištem u Beču. Dolaskom Drugog svjetskog rata prekinute su sve aktivnosti *Međunarodne komisije kriminalističke policije*, a do obnavljanja rada dolazi na kongresu koji je održan 1946. godine u Parizu. Na tom kongresu, osim što je obnovljen rad *Međunarodne komisije kriminalističke policije*, ova organizacija dobila je svoj Statut i novi naziv – *Interpol*, a za novo sjedište umjesto Beča izabran je Pariz.

Međunarodna komisija kriminalističke policije 1956. godine mijenja naziv u „*Međunarodna organizacija kriminalističke policije*“ *INTERPOL*. Ovaj naziv organizacije zadržala je do danas. Ostali značajni datumi novije istorije ove organizacije su: 1984. godine, kada stupa na snagu novi ugovor o sjedištu organizacije, sa Francuskom na čelu. Službena inauguracija novog sjedišta obavljena je u Lionu, 27. novembra 1989. godine, poslije njegovog prebacivanja iz Sent Kloda, gdje je bila od 1966. godine. Organizacija je 1955. godine imala 50, 1967. godine 100, 1990. godine 154, 1992. godine 169, 1993. godine 176 zemalja članica,

---

⁸⁵ N. Stanković, *Uvod u Kriminologiju*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 84.

da bi 2004. godine Interpol okupljao 182 zemlje članice. Interpol uživa status međudržavne organizacije. Međunarodna organizacija kriminalističke policije funkcionalno je uređena bez suvišnog formalizma, što je i osnovni uslov za uspješnu policijsku saradnju.

Najvažniji principi (načela) Interpola su: ravnopravnost, poštovanje nacionalnog suvereniteta, apolitizam, antikriminalna solidarnost, univerzalnost, funkcionalnost (učešće organa države i Interpola u otkrivanju krivičnih djela i izvršilaca), poštovanje i zaštita ljudskih prava.⁸⁶ Dinamika policijske saradnje preko Interpola zavisi prvenstveno od kretanja delinkvenata i međunarodnog kriminaliteta, s tim što je ona dozvoljena samo u oblasti opšteg prava (odnosno klasičnog kriminaliteta).

Rukovodeća i radna tijela organizacije Interpola su: generalna skupština, Izvršni komitet, generalni sekretar i generalni sekretarijat kao stručni i administrativno-tehnički organ koji omogućava stalno funkcionisanje organizacije. Interpol kao koordinacijski centar za borbu protiv međunarodnog kriminaliteta interveniše na zahtjev policijskih službi i sudskih organa država članica, u prevenciji i represiji krivičnih djela ubistva, otmice, uzimanje talaca, trgovine ljudima, kriminalnim aktima počinjenim protiv bezbjednosti u vazduhu, prekršajima u vezi sa oružjem i eksplozivima, terorizmom i slično, zatim krivičnim djelima počinjenim protiv imovine (krađe, ilegalne trgovine umjetničkim predmetima, ilegalne trgovine životinjskim vrstama kojima prijeti iščeznuće), krivičnih djela ekonomske i finansijske djelatnosti (falsifikovanje novca, drugi falsifikati i preinačenja, razne prevare vezane za korišćenje informatike i sl.), ilegalne trgovine drogama i drugih delikata (gajenje, proizvodnja, transport i distribucija droga, pranje novca i dr.).

Interpol se finansira iz kotizacije država članica, a posjeduje autonomnu i savremenu mrežu telekomunikacija koja pokriva cijeli

---

⁸⁶S. Dostić, D. Tančić, P. Tančić, *cit. djelo*, str. 368-369.

svijet, odnosno obuhvata sve zemlje članice. Kriminalističku dokumentaciju sačinjavaju arhive, nominalne zbirke, daktiloskopske zbirke međunarodnih kriminalaca, analize i sinteze vođenih istraga, međunarodni potražni akti (potjernice za kriminalcima za kojima se traga ili traže podaci na osnovu zahtjeva nacionalnih vlasti, objave za ukradenim predmetima, opis načina izvršenja krivičnih djela).⁸⁷

U okviru Interpola u pismenoj i usmenoj komunikaciji koriste se engleski, francuski, španski i arapski jezik kao službeni.

6.1.1. Organizaciona struktura Interpola

Organizacionu strukturu Interpola sačinjavaju: a) generalna skupština; b) izvršni komitet; c) generalni sekretarijat, i d) centralni nacionalni biro.

a) *Generalna skupština* je najviši organ koji sačinjavaju delegati zemalja članica organizacije. Skupštinom predsjedava predsjednik Interpola, uz pomoć tri potpredsjednika i generalnog sekretara. Jednom godišnje se održava redovno zasjedanje skupštine, dok se vanredno može održati na traženje Izvršnog komiteta ili na zahtjev većine članova. Sve svoje odluke skupština donosi u vidu rezolucija. Generalna skupština izvršava zadatke predviđene Statutom, utvrđuje osnovne principe i opšte mjere za ostvarivanje ciljeva organizacije, razmatra i odobrava programe rada, upućuje preporuke članovima po pitanjima iz nadležnosti organizacije, utvrđuje finansijsku politiku organizacije, te razmatra i odobrava ugovore sa drugim organizacijama.⁸⁸ Generalna skupština okuplja svake godine delegate država članica radi donošenja najvažnijih odluka koje se odnose na rad organizacije.

---

⁸⁷ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 71.

⁸⁸ M. Babić, *cit. djelo*, str. 279.

b) *Izvršni komitet.* Izvršni komitet Interpola sastavljen je od trideset članova koje bira generalna skupština, a koji se sastoji od predsjednika, tri potpredsjednika i devet delegata. Predsjednik organizacije i potpredsjednici trebaju biti sa različitih kontinenata, dok delegati trebaju biti iz različitih zemalja. Izvršni komitet se sastaje dva puta godišnje, a zadatak mu je da kontroliše odluke generalne skupštine i aktivnost generalnog sekretarijata.

c) *Generalni sekretarijat.* Njime rukovodi generalni sekretar, koga imenuje generalna skupština na period od pet godina. Čini ga još i administrativno osoblje koje je zaduženo za izvršenje zadataka organizacije. Postavljen je u sjedištu organizacije i sprovodi odluke generalne skupštine i izvršnog komiteta. Brine o svakodnevnom funkcionisanju međunarodne saradnje. Generalni sekretarijat je globalni koordinator kriminalističke saradnje u suprotstavljanju kriminalitetu, putem kojeg se omogućava razmjena policijskih podataka, odnosno njihova obrada, analiza i čuvanje. Težište saradnje je na suzbijanju kriminalnih organizacija i zloupotrebe narkotika, finansijskog i *high-tech* kriminala, terorizma, trgovini ljudima, kao i traganju za licima za kojima su raspisane međunarodne potjernice. Članom 5 Satuta Interpola određeno je da generalni sekretarijat procesuirá policijske informacije u komunikaciji sa CNB, koji treba da preduzmu sve mjere kako bi obezbijedili da se takve vrste informacija dostave tačno na vrijeme. Generalni sekretarijat može obrađivati i policijske informacije dobijene iz javnih izvora ili koje su mu poslate od strane države koja nije članica, odnosno od strane drugih međunarodnih organizacija koje nisu policijske, ali čije se informacije mogu koristiti u policijske svrhe. Prema tome, generalni sekretarijat je dobro opremljen evidencijama sa podacima o međunarodnim kriminalcima, a uvedena je i elektronska obrada podataka.

Interpol raspolaže sljedećim elektronskim bazama:

- a) elektronska baza lica o raspisanim potjernicama;
- b) elektronska baza putnih isprava, ukradenih ili izgubljenih;

- c) elektronska baza ukradenih motornih vozila;
- d) DNK baze;
- e) baze otisaka prstiju;
- f) baze ukradenih umjetničkih djela, i
- g) baze dječije pornografije.

Interpol takođe upućuje na razna vještačenja, laboratorijska ispitivanja i isptivanja koja su u vezi sa mjestom izvršenja krivičnog djela, u cilju prikupljanja i kompletiranja dokaza.

d) *Centralni nacionalni biro (CBN)* organizuju se najčešće kao posebne službe pri ministarstvima unutrašnjih poslova, a nekada su organizovani i kao posebne službe pri ministarstvima pravde, ili kao samostalni organi. Ovo tijelo može uvijek da pokrene policijsku akciju na međunarodnom planu, ukoliko se za to ukaže potreba. Nacionalni biro sprovodi odluke Interpola pred domaćim policijskim organima, a izvršava i aktivnosti koje su od značaja za međunarodnu policijsku saradnju. Takođe, ovo tijelo pribavlja i razmjenjuje kako dokumentaciju, tako i informacije o izvršiocima krivičnih djela, usmjerava operativne aktivnosti Interpola, te pomaže u drugim oblicima saradnje (npr. ekstradicija i krivičnopravna pomoć u sudskim predmetima).

Dakle, centralni nacionalni biro obezbjeđuje veze sa drugim policijskim organima u svojoj zemlji, sa CNB-ovima drugih zemalja i sa generalnim sekretarijatom Interpola. Centralni nacionalni biro čine savjetnici kao kolegijum sastavljen od stručnih saradnika – naučnih radnika koje predlaže generalni sekretarijat, a prihvata generalna skupština sa mandatom od tri godine. Policijske informacije, koje šalje CNB, su u njegovom vlasništvu, tako da takve informacije na zahtjev CNB-a u svakom trenutku mogu biti izmijenjene, ažurirane ili brisane, dok generalnom sekretarijatu nije dozvoljeno da ih na vlastitu inicijativu mijenja.

6.1.2. Osnovni ciljevi i aktivnosti Interpola

Okvir djelovanja i ciljevi ove organizacije predviđeni su članom 2 Statuta, koji propisuje da je u okviru Interpola neophodno:

a) osigurati i razvijati najšire uzajamno pomaganje svih organa kriminalističke policije, u okviru postojećih zakona u raznim zemljama, a u duhu Opšte deklaracije o pravima čovjeka, i

b) ustanoviti i razviti sve ustanove sposobne da uspješno doprinesu sprječavanju i kažnjavanju krivičnih djela.

Svaka djelatnost ili intervencija u pitanju i slučajevima koji imaju politički, vojni, vjerski ili rasni karakter najstrožije je zabranjena u organizaciji (član 3 Statuta Interpola). O tome da li je neko krivično djelo obuhvaćeno članom 3 Statuta, suvereno odlučuje svaka zemlja, pa na osnovu vlastite odluke prihvata, odnosno odbija saradnju. Aktivnosti Interpola su mnogo široke, što se vidi iz izvještaja koji se podnose svake godine na zasjedanjima generalne skupštine Interpola. U njima se navode aktivnosti, kao što je vođenje baze podataka o ukradenim motornim vozilima, o ukradenim umjetninama, o kupovini oružja, o prevarama sa kreditnim karticama, o kompjuterskom kriminalu, o falsifikatu putnih isprava, o pranju i falsifikovanju novca i vrijedonosnih papira, i sl.

Posredstvom Interpola, generalni sekretarijat raspisuje, odnosno dostavlja pojedinačna pismena (različitih sadržaja) nacionalnim centralnim biroima zemalja članica, koje se obično diferenciraju prema boji koja takve akte karakteriše, a to su:

- a) crvene potjernice;
- b) plave potjernice;
- c) zelene potjernice;
- d) žute potjernice;

e) crne potjernice, i

f) narandžaste potjernice.

a) *Crvene potjernice*, u suštini, znače zahtjev strane države da određena lica treba pronaći i lišiti slobode. Veliki broj zemalja priznaje crvenu potjernicu kao dovoljan osnov za lišenje slobode, dok manjem broju zemalja one služe samo kao sredstvo identifikovanja i pronalaženja traženih lica. Rok važenja crvenih potjernica je pet godina, koje se nakon tog roka provjeravaju i arhiviraju, ili produžavaju.

b) *Plave potjernice* izdaju se sa ciljem prikupljanja informacija o identitetu nekog lica, sudskih informacija, informacija o kriminalnim aktivnostima učinioca, ili da se određeno lice locira, odnosno utvrdi mjesto njegovog boravka. Takođe se plave potjernice koriste u slučajevima neidentifikovanih kriminalaca, nesigurnog identiteta određenog lica, pronalasku svjedoka krivičnih djela, te njihovog ispitivanja od strane policije. Plave potjernice često prethode crvenim, što znači ukoliko se izda nalog za lišenje slobode određenog lica na koje se odnosila ova vrsta potjernice, ona se mijenja za crvenu potjernicu.

c) *Zelene potjernice* sadrže obavještenja o licima koja su svoju kriminalnu djelatnost vršila na teritoriji više država, a očekuje se njihovo dalje angažovanje. Da bi se izdala zelena potjernica, potrebna je informacija o takvim aktivnostima iz najmanje tri države. Izuzetak čine organizovane ilegalne trgovine, „Anđeli pakla“ i pedofilija. Izdaje ih generalni sekretarijat na svoju inicijativu ili na zahtjev pojedinih CNB-ova.

d) *Žute potjernice* odnose se na nestala lica, na lica koja nisu u stanju da se sama identifikuju ili djecu - žrtve roditeljskih otmica.

e) *Crne potjernice* odnose se na pronađene neidentifikovane leševe.

f) *Narandžaste potjernice* ukazuju na moguće prijetnje, odnosno opasnosti od skrivenog oružja i raznih naprava koje mogu povrijediti čovjeka (npr. olovka, pištolji, prikriveno oružje kalibra 8 mm, pismo bomba, eksplozivne tašne, dijelovi bombe i projektila i sl.).

U posljednje vrijeme aktivnosti Interpola su proširene i na djela koja predstavljaju teške povrede međunarodnog humanitarnog prava, ali i na djela terorizma. I pored toga što krivična djela terorizma imaju politički karakter, ona se smatraju nepolitičkim krivičnim djelima, pa je u tu svrhu pri Interpolu osnovano i posebno antiterorističko policijsko odjeljenje. Da bi se raspisala međunarodna potjernica, obavezno se raspisuje tzv. difuzija, koju raspisuju CNB-ovi pojedinih zemalja članica, a koje opet samostalno određuju kojim zemljama će one biti upućene. Difuzije se ne objavljuju javno, već sistemom veza Interpola, ali se zato objavljuju odmah, dok se crvene potjernice objavljuju u roku od 72 časa. Crvene potjernice se objavljuju na otvorenom sajtu Interpola, osim izuzetaka. Odmah po ubacivanju u bazu podataka (*ASF baza, engl. Automated Search Facility*), informacija o potjernici postaje dostupna svim zemljama članicama koje se nalaze u sistemu Interpola.

6.2. Policijska saradnja na području Evropske unije kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta

Razvojem saradnje evropskih država na ekonomskom i političkom nivou, stvorila se potreba i policijske saradnje. Potreba razvoja policijske saradnje javlja se, kako na regionalnom, tako i na evropskom nivou. Stvaranjem uslova za slobodno prekogranično kretanje ljudi, slobodan protok roba, usluga i kapitala zasnovanom na Šengenskom i drugim evropskim sporazumima, istovremeno se ukidaju granice i za savremeni kriminal. Tako da savremeni kriminal

postaje još pokretljiviji i teže ga je kontrolisati i suzbijati. Schengenski sporazum iz 1985. godine dao je značajan doprinos policijskoj saradnji radi potpunijeg preventivnog djelovanja.

U Mاستrihtu 1992. godine donijet je ugovor o Evropskoj uniji kada ova saradnja postaje institucionalizovana, a između ostaloga ova saradnja po pitanju vlada, odnosi se i na rad pravosuđa i policijskih organa, poznat i kao „treći stub“ Zajednice. Takođe je ostavljena mogućnost posmatranja i praćenja i preko državnih granica, a takođe i sistem razmjene informacija, tzv. SIS system.

Kada se govori o policijskoj saradnji unutar Evropske zajednice, ona datira još 1976. godine sa programom TREVI - Schengen I.

Aktivnosti su organizovane tako da djeluju u tri nivoa. Na prvom nivou djeluju tri stručne grupe:

a) *Trevi I* – bavi se pitanjima vezanim za borbu protiv terorizma;

b) *Trevi II* – bavi se razmjenom iskustava o opštim pitanjima vezanim za obuku i opremu, i

c) *Trevi III* – bavi se pitanjima organizovanog kriminala, posebno suzbijanju ilegalnog prometa opojnim drogama.

Na drugom nivou se organizuju povremeni sastanci visokih policijskih funkcionera država članica, dok na trećem nivou kroz konferenciju djeluju nadležni ministri unutrašnjih poslova i pravosuđa.

Potpisivanjem spomenutog ugovora iz Mاستrihta (1992.) poznatog kao *Ugovor o Evropskoj uniji*, koji je stupio na snagu decembra 1993. godine, predviđa se novi institucionalni okvir policijske i pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, poznat i kao tzv. „treći stub“ Evropske unije, a čiji je cilj stvaranje prostora „slobode, bezbjednosti i pravde“. Ovim ugovorom je uspostavljena i

Evropska policijska agencija (*EUROPOL*), koji djeluje kao evropski policijski ured. Iz svega navedenog međunarodna policijska saradnja postaje nužna, a praktično i obavezna.

6.3. Europol - Evropska policija

Europol, odnosno Ured evropske policije (*European Police Office*), sa sjedištem u Hagu osnovan je na inicijativu SR Njemačke. Za osnivanje i formiranje Europola pokretač je bio sporazum koji je potpisan 7. februara 1992. godine u holandskom gradu Matrihtu, odnosno na osnovu Schengenskog sporazuma koji je regulisao pitanje bezbjednosti nakon osnivanja Evropske unije. Osnivanjem Evropske unije dolazi do ukidanja kontrole na međudržavnim granicama, čime su stvoreni uslovi za slobodno prekogranično kretanje ljudi, slobodan protok roba, usluga i kapitala, ali se istovremeno ukidaju granice i za savremeni kriminal, koji postaje još pokretljiviji, teže ga je kontrolisati i suzbijati. Europol je osnovan konvencijom o Europolu iz 1995. godine (OJ C 316, od 27. 11. 1995) koji je stupio na snagu 1. oktobra 1998. godine, a službeni početak rada Europola je 1. juli. 1999. godine.⁸⁹

Europol je bio prvobitno zamišljen kao novi informacijski sistem policijskih službi država članica Evropske unije, koji je imao zadatak da prikuplja, analizira i razmjenjuje obavještajne podatke, koji su bitni za krivično gonjenje. Tek ugovorom iz Amsterdama predviđeno je prerastanje Europola u organizaciju sa operativnim ovlašćenjem na teritoriji svih država članica. Ovaj ugovor je mijenjan sa tri protokola iz 2000, 2002. i 2003. godine, ali zbog nedovoljnog broja ratifikacija, nisu stupili na snagu.

Osnovni cilj Europola je unapređenje efikasnosti nacionalnih policijskih službi u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma,

---

⁸⁹ M. Babić, *cit. djelo*, str. 284.

dok u njegov djelokrug aktivnosti spadaju neovlašćeni promet opojnim drogama, nuklearnim materijalom, različiti oblici trgovine ljudima, krađa automobila, falsifikovanje novca (evra) i drugih sredstava plaćanja, te pranje novca.

Organizacionu strukturu Europolu čine: a) upravni odbor, b) direktorat, c) kontrolor finansija, i d) budžetski komitet.

Upravni odbor Europolu čini po jedan predstavnik svake države članice i sastaje se najmanje dva puta godišnje. Odborom predsjedava zemlja koja je istovremeno i predsjedavajuća Evropske unije. *Direktorat* čine direktor i njegovih pet zamjenika.

Između Interpola i Europolu postoji specifična saradnja koja ima za cilj unapređenje međunarodne policijske saradnje u borbi protiv kriminala i zaštite zakona. Razlika se sastoji u tome što je Interpol usmjeren na policijsku saradnju svih država, dok je Europol usmjeren samo na policijsku saradnju država Evropske unije.

Europol se finansira priložima država članica u skladu sa godišnjim bruto nacionalnim proizvodom svake države, ostvarenim u godini koja prethodi onoj u kojoj se određuje budžet, kao i svim drugim prihodima koji pristižu u organizaciju.

U okviru Europolu u pismenoj i usmenoj komunikaciji koriste se engleski, francuski i njemački jezik kao službeni.

7. Uviđaj kao bitna kriminalistička i krivično-procesna radnja

Pod pojmom uviđaja podrazumijevamo istražnu radnju, odnosno sudsku radnju, koja se sastoji u neposrednom čulnom opažanju radi utvrđivanja nekih važnih činjenica. Uviđaj se preduzima kada je za utvrđivanje ili razjašnjenje neke važne

činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje. Pri uviđaju najčešće opažamo mjesto izvršenja krivičnog djela. Uviđaj je određen kao istražna radnja koju ne vrši jedno lice, kako tužilac, tako ni ovlašćeno službeno lice, nego se, zavisno od krivičnog događaja, angažuju manji ili veći timovi stručnjaka iz kriminalističko-tehničke, saobraćajne, građevinske ili neke druge struke, a koja će izvršiti mjerenja, snimanja, crtanje skica i po potrebi prikupljanje i drugih podataka bitnih za događaj.

Uviđaj je neodložna istražna radnja koju treba obaviti odmah čim se saznalo za krivično djelo, ali je ujedno i kriminalističko-operativna radnja, jer uviđajem tražimo i osiguravamo tragove krivičnog djela koji mogu koristiti u razjašnjenju djela i otkrivanju učinioca. Kada se govori o mjestu događaja ne misli se samo na mjesto izvršenja krivičnog djela, odnosno mjesto gdje je nastala posljedica, nego se misli na svako mjesto, ma koliko daleko bilo od mjesta izvršenja krivičnog djela, gdje se nalaze tragovi koji mogu pomoći pri istraživanju krivičnog djela. Izvršiocu krivičnog djela odlaskom sa mjesta izvršenja popušta i njegov oprez i napetost, zbog čega čini greške, ne nosi rukavice, odbacuje stvari manje vrijednosti i tako ostavlja svoje otiske.

Okolina mjesta događaja često skriva značajne tragove, pa je treba pažljivo pretraživati, i to u krugovima koje sve više širimo. Prema tome, prilikom traženja i osiguranja tragova treba posvetiti svu svoju pažnju i znanje, što znači da uspjeh otkrivanja i istraživanja krivičnih djela u prvom redu zavisi o sposobnosti onih koji obavljaju uviđaj. Zato se uviđaj mora uvijek obavljati pažljivo i svestrano i zato je uviđaj jedan od bitnih činioca u otkrivanju i razjašnjenju krivičnih djela.

8. Pretres objekata, slobodnog prostora i lica

Pretresanje je procesna radnja i podrazumijeva pretresanje stana, kao i drugih prostorija ili lica. Pretresanje se može preduzimati ako je vjerovatno da će prilikom pretresa osumnjičeni biti uhapšen ili će biti pronađeni tragovi krivičnog djela ili predmeti važni za krivični postupak.⁹⁰

Nalog za pretresanje stana ili lica izdaje sud pismenom naredbom, a koja se predaje prije početka pretresa licu kod kojeg će se vršiti pretres. Prije pretresanja potrebno je od lica zatražiti da dobrovoljno preda *objekt pretresa* (to je naziv tražene stvari). Pretresanje se preduzima u cilju pronalaženja lica – izvršioca krivičnog djela koje se skriva, tragova krivičnog djela, ili predmeta koji mogu biti važni za postupak. Koji će se objekti pretresa tražiti, zavisi od date situacije. Kao *objekt pretresa* najbrojniji su *predmeti* kao materijalni dokazi koji se traže prilikom pretresanja. Pretresanjem se mogu pronaći izvršilac krivičnog djela za kojim se traga i koji se negdje skriva, leš ubijene žrtve, odnosno dijelovi ubijene žrtve, nestala lica, kao i drugi predmeti koji će u daljnjem postupku poslužiti kao materijalni dokaz.

Predmeti koji se traže mogu biti sljedeći:

-predmeti koji su poslužili kao sredstvo za izvršenje krivičnih djela, tj. bili namijenjeni tom cilju (npr. razna oružja, oruđa, sprave za falsifikovanje i sl.);

-predmeti koji su pribavljeni izvršenjem krivičnog djela (npr. razne ukradene stvari i predmeti, novac, razne vrijednosti, ukradena vozila, razni predmeti dobijeni kao mito, ubijena divljač kod nezakonitog lova i sl.);

---

⁹⁰ C. Žerajev, *cit. djelo*, str. 167.

-predmeti koji su proizašli iz krivičnog djela (npr. prepravljene isprave, falsifikovani novac, pornografska literatura, narkotici i sl.);

-predmeti na kojima se mogu naći tragovi izvršenja krivičnog djela (npr. krvava odjeća, obuća, pocijepana odjeća koja ukazuje na borbu, i sl.), i

-predmeti koji ukazuju na vezu lica sa izvršenim krivičnim djelom (npr. prepiske i pisma, zabilješke, dnevnici, fotografije i sl.).

Pretresanje stana može narediti samo sud naredbom u pisanoj formi, a koja mora biti obrazložena. Naredba treba da sadrži sljedeće elemente i to: naziv organa koji naređuje pretresanje; broj, datum i mjesto donošenja naredbe; porodično i rođeno ime lica čiji se stan ili prostorija treba da pretrese; naziv organa kome se povjerava sprovođenje naredbe (to će biti pripadnici policije); razlog pretresanja, i službeni pečat i potpis organa koji donosi naredbu.

Nakon donošenja naredbe, a prije pretresa, uručuje se naredba licu kod koga će se (ili nad kim će se izvršiti pretresanje. Prije pretresanja potrebno je od lica zatražiti da dobrovoljno preda *objekt pretresa*. Pretresanje se uglavnom vrši danju, a ako nije završeno u toku dana, može se nastaviti i noću. U vrijeme pretresanja stana ili lica treba da prisustvuju dva punoljetna građanina u svojstvu svjedoka.

U slučaju da se pretres vrši na ženskom licu, obavezno je da pretres vrši žensko lice, a prisutni svjedoci-građani moraju biti ženskog pola. Prije početka pretresa pozvaće se držalac stana da prisustvuje pretresu, a u slučaju njegove odsutnosti pozvaće se njegov zastupnik, odnosno neko od odraslih ukućana ili neko iz komšiluka. Pretresanje se može vršiti sa *naredbom suda* (redovan način vršenja pretresanja) i *samoincijativno* (izuzetan način).

Izuzetan način pretresanja (samoincijativno) mogu izvršiti pripadnici policije. Oni mogu ući u stan i vršiti pretres bez naredbe suda u sljedećim slučajevima, i to:

-u cilju obezbjeđenja tragova;

-ako to želi držalac stana;

-ako neko poziva u pomoć;

-ako je potrebno uhvatiti izvršioca krivičnog djela, koji je na djelu zatečen;

-ako se tu nalazi lice za koje postoji naredba o pritvaranju ili prinudnom dovođenju;

-ako se tu nalazi lice koje se od gonjenja sklonilo, kao i

-u drugim slučajevima kada se za obezbjeđenje dokaza ne može čekati na naredbu suda.

Pretresanje otvorenog prostora vrši se sa istim ciljem kao i u svim drugim pretresanjima. Pretresanje se preduzima u cilju pronalaženja lica izvršioca krivičnog djela koje se skriva, nestalih lica, leševa i dijelova leša, tragova krivičnog djela, ili predmeta koji mogu biti važni za postupak.

Pretresanje otvorenog prostora može se odnositi na:

-šire područje (npr. šume, njive, rijeke, jezera, močvare, proplanci i sl.), ili

-uže područje (npr. vrt, park, voćnjak, ulica, trgovi i drugi prostori manjeg obima).

Kada se radi o pretresanju šireg područja, tu mogu učestvovati i pružati pomoć i sami građani. Pretresanje otvorenog prostora se svodi na traženje nestalih ili zalutalih lica, leševa, dijelova leševa, nastradala lica, predmeta krivičnog djela koji su odbačeni i sl.

Pretresanje lica je obavezan bez ikakvih izuzetaka prilikom lišavanja slobode. Pod tim se podrazumijeva da se uvijek pretraže

odjeća, obuća, kape i šeširi, kao i svi ostali predmeti koji se zateknu kod lica koje se lišava slobode, kao i samo tijelo izvršioca. Pretresanje lica je istražna radnja koja se uvijek vrši kada se pretpostavlja da se mogu naći tragovi koji su bitni za krivični postupak.

Pretresanje lica se, kao i kod svih drugih pretresanja, obavlja sa naredbom suda i bez naredbe suda, s tim da je obavezno prisustvo dva svjedoka. Postoje i situacije kada prisustvo svjedoka nije obavezno. Kada se lice pretresa, mora se biti krajnje oprezno i primijeniti iste mjere predostrožnosti kao i u slučajevima kada se opasan kriminalac lišava slobode.

Pretresanje lica se vrši na sljedeći način:

-lice se postavlja tako da je leđima okrenuto policiji;

-naređuje se licu da raširi noge kako bi ga se dovelo u labilnu ravnotežu;

-naređuje se licu da drži ruke iznad glave, i

-tek onda se pristupa pretresanju na način da mu se pregledaju odjeća, obuća i opipava tijelo.

Pretresu lica obično prisustvuju najmanje dva pripadnika policije, tako da jedan od pripadnika policije pretresa lice, dok drugi na udaljenosti od par koraka prati ponašanje osumnjičenog da u slučaju potrebe može lako da interveniše. Pretres lica se najuspješnije vrši u zatvorenim, odnosno službenim prostorijama. Kada se vrši potpuno pretresanje lica, uz pripadnike policije obavezno je prisustvo i dva svjedoka. Svi koji učestvuju u pretresanju lica moraju biti istog pola kao i lice koje se pretresa. Kao skrovište predmeta koristi se kosa (naročito ženska), ušna i usna šupljina, nos, čmar kod oba pola, polni organ žene, dok debele žene mogu skrivati predmet ispod obješenih grudi i slično. Ukoliko se posumnja da je osumnjičeni progutao predmet, tada se pristupa

rentgenskom pregledu lica. U svim slučajevima kada se pregleda tijelo osumnjičenog, najbolje je koristiti usluge ljekara.

Razlozi za pretresanje lica su sljedeći, i to:

-da se pronađu i oduzmu predmeti, kako oni koji mogu biti dokaz u krivičnom postupku, tako i oni predmeti koji su pogodni za napad;

-da se pronađu i obezbijede tragovi krivičnog djela;

-da se pronađu predmeti koji bi mogli poslužiti za bjekstvo ili omogućavanje bjekstva, i

-da se pronađu i oduzmu sredstva koja mogu poslužiti za samoranjavanje ili samoubistvo itd.

Planiranje pretresa. Da bi pretres uspio, potrebno je:

a) prikupiti podatke o licima kod kojih će se vršiti pretres, njihovim navikama, načinu života, o samoj lokaciji mjesta pretresa, ulazima, izlazima, raspored prostorija, broj prostorija, namještaju kojim su prostorije opremljene itd;

b) saznati da li osumnjičeni na određenom mjestu ima objekte pretresa, i

c) obavezno razraditi plan pretresa u šest pitanja:

- objekt pretresa (šta ili koga treba tražiti);
- kod koga treba tražiti;
- kada treba tražiti;
- kako je najkorisnije da se traži;
- gdje treba tražiti, i
- sa kakvom opremom i koliko operativaca treba tražiti.

Vršenje pretresa. Pred samim objektom pretresa raspoređuju se operativci u civilu koji kontrolišu da ne bi došlo do dogovaranja i izbacivanja *corpora delicti*. Lica koja se nalaze u

objektu u kom se treba vršiti pretres moraju biti potpuno iznenađena, kako ne bi uništili dokazni materijal, omeli pripadnike policije u vršenju pretresa, izvršili samoubistvo, pobjegli, ili kako se neko od njih ne bi sakrio ili pružio oružani otpor. Potrebno je na najpogodniji način ući u objekat, zatečena lica se skupljaju u sredinu jedne prostorije, identifikuju se i nad njima se vrši lični pretres. Na ovakve pretrese poželjno je povesti i službene pse. Do završetka pretresa niko ne smije napustiti mjesto pretresa.

Razgraničenje pretresa i pregleda se ogleda u tome što pregledanje podrazumijeva korišćenje čula vida, sluha, njuha i dodira. Pregled može da bude kako preventivna, tako i represivna kriminalističko-operativna radnja. Pregled se uvijek koristi kada se posumnja na pripremanje krivičnog djela, dok je pretresanje kao krivičnoprocesna radnja uvijek represivnog karaktera. Prilikom pretresanja se koriste sva čula i tehnička pomagala po potrebi.

Razlika između pretresanja i pregleda postoji takođe i u pogledu pravnog osnova. Naime, pretresanje se vrši samo na osnovu naredbe suda, s tim da se pretresanje može vršiti i bez naredbe suda, ali samo u izuzetnim slučajevima, a pregled se vrši od strane ovlašćenih lica na osnovu zakona.

Zapisnik o pretresu. Bez obzira da li se radi o pretresanju stana, slobodnog prostora, lica ili prevoznih sredstava, zakon o krivičnom postupku nalaže organu koji je vršio pretres da o njemu uvijek sačini zapisnik o izvršenom pretresu. Zapisnik mora biti sačinjen u zakonskoj formi, jer u protivnom neće imati procesni značaj.

Zapisnik o pretresanju se sastoji iz tri dijela, a to su: *uvodni, opisni i završni.*

Uvodni dio zapisnika o pretresanju treba da sadrži naziv organa koji vrši pretresanje, da je zakonito naređeno ili je pretres vršen bez naredbe, odnosno zakonski osnov pretresanja, naziv lica ili objekta gdje se vrši pretresanje, mjesto vršenja pretresa,

identifikacione podatke lica koja su prisustvovala pretresu i njihovo svojstvo u kom su prisustovali i vrijeme početka pretresa.

Opisni dio zapisnika treba da konstatuje da je lice kod kojeg se vrši pretresanje upoznato sa svrhom pretresa. Ukoliko se pretresanje vrši sa naredbom suda, u opisni dio se unosi zabilješka da je naredba predata licu kod kojeg se vrši pretres. Takođe se upisuju svi pronađeni predmeti i tragovi, a opis tragova mora biti tako izvršen, da se na osnovu njega kasnije mogu identifikovati predmeti. Za svaki pronađeni predmet se mora, osim opisa, još navesti na kom mjestu i pod kakvim uslovima i okolnostima je pronađen. I pored toga što su predmeti oduzeti, za svaki oduzeti predmet mora se izdati potvrda o privremeno oduzetom predmetu sa detaljnim opisom predmeta. Na isti se način mora postupiti i sa zapisnikom. Ukoliko se prilikom pretresanja pronađe veća količina predmeta koja se u toj količini ne može popisati, ti predmeti se fotografišu, i tek onda se vrši pečačenje prostorije u kojoj ostaju.

Završni dio zapisnika o pretresanju sadrži konstataciju o vremenu završetka i vrši se potpisivanje zapisnika od strane svih prisutnih lica, kako službenih lica koja su vršila pretres, tako i lica kod kojih se vršio pretres, zapisničara, svjedoka, i prisutnog branioca, odnosno advokata. Ukoliko lice kod kojeg se vršio pretres ili svjedoci neće da potpišu zapisnik, to se obavezno navodi u zapisnik, kao i razlog nepotpisivanja.

9. Pretres prevoznih i drugih sredstava

U doba kada je razvijen kopneni, morski i vazdušni saobraćaj, dolazi i do sve veće pojave da učinioci krivičnih djela koriste prevozna sredstva za skrivanje i prevoz predmeta i drugih tragova krivičnih djela (npr. predmeti koji su ukradeni, naprave za izvršenje krivičnih djela, oružje, eksplozivne naprave itd.). Danas se

koriste praktično sva prevozna sredstva (npr. zaprežna vozilo, bicikli, motocikli, putnička i teretna vozila svih vrsta i namjena, autobusi, vozovi, brodovi i avioni), za skrivanje i transportovanje lica, leševa, eksplozivnih naprava, oružja, municije, droga, falsifikovanog novca i drugih predmeta i tragova krivičnih djela.

Pretresanje se bitno razlikuje od pregleda, a osnovna razlika između ove dvije radnje je u tome što je pretresanje prevoznih sredstava istražna, a pregled prevoznih sredstava opšta operativno-taktička mjera i radnja koja se preduzima u skladu sa odredbom zakona o krivičnom postupku.⁹¹ Ovlašćeno službeno lice može izvršiti pretres, kada započne pregled nekog vozila i kada u toku pregleda utvrdi da postoje neke karakteristike vozila, odnosno da lica koja se nalaze u vozilu ukazuju da se samo istražnom radnjom mogu pronaći predmeti i tragovi krivičnog djela, odnosno lica ili, pak, leševi.⁹² Prilikom pretresanja prevoznih sredstava, pretresanju podliježu i lica koja se nalaze u tom prevoznom sredstvu, ukoliko službeno lice procijeni da bi mogla kod sebe sakriti predmete koji ukazuju na krivično djelo. Često se u prevoznim sredstvima koriste postojeće šupljine ili se namjenski prave skloništa radi skrivanja predmeta. Predmeti se mogu kriti na raznim mjestima u prevoznom sredstvu počev od šupljina u farovima, pozicionih prednjih i zadnjih svjetala, u branicima, rezervnom točku, rezervoaru, vratima i drugim mjestima prevoznog sredstva.

Kod *autobusa ili kamiona* mogućnost skrivanja predmeta je još veća zbog same veličine prevoznog sredstva i same konstrukcije koja ima veći broj otvora za skrivanje predmeta (npr. prtljažnici, klimatizacija, u sanduku za smještaj tereta itd.).

U *vozovima* postoji još veća mogućnost skrivanja predmeta, ali i mogućnost slanja robe koja često nema nadzor, nego se roba na krajnjem odredištu preuzima. Kada se takva roba otkrije, ona se

---

⁹¹ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 226.

⁹² *Ibid.* str. 226-227.

ne dira, nego se postavlja zasjeda za lice koje dođe da preuzme robu.

Pretresanje *plovnih objekata* je dosta komplikovanije u odnosu na ostala prevozna sredstva, što opet zavisi od same veličine, da li je u pitanju čamac ili jahta ili manji brod ili neki prekookeanski brod. Da bi se pretresao veći brod, potrebno je obezbijediti veći broj policijskih službenika, koji se razumiju u tip plovila koje se pretresa. Brodovi koji su namijenjeni krijumčarenju posjeduju najsavremeniju opremu koja se koristi na morima, a nerijetko kada budu otkriveni članovi posade pružaju otpor ili bacaju krijumčarenu robu u more. Kod pretresanja brodova, pored policije učestvuju još i carinski službenici i služba lučke kapetanije. Pokušaj skrivanja, odnosno odbacivanja predmeta od strane lica koja se traže, uključujući i pokušaj bjekstva, ili eventualni napad, sprječava se tako što se rasporedi jedan broj službenih lica radi posmatranja broda koji se pretresa, članova posade i putnika, i to sa pogodnih mjesta na samom brodu, odnosno sa nekog drugog broda.⁹³

Pretresanje *aviona* je još složenije zbog mogućnosti skrivanja raznih predmeta, švercovane robe, falsifikovanog novca, droge, oružja, eksplozivnih naprava i drugih opasnih sredstava, koja je mnogo veća nego kod drugih prevoznih sredstava. Kod pretresanja aviona treba biti obazriv, jer osim što se avioni koriste za krijumčarenje robe i lica, avioni su često mjesto gdje se postavljaju eksplozivne naprave i mjesto napada oružanih ljudi, odnosno otmičara. Radi veće sigurnosti vazdušnog saobraćaja na ulazu u avion vrši se detaljna kontrola kako bi se lica i eksplozivne naprave blagovremeno otkrili. Prilikom pretresanja aviona pored službenih lica, potrebno je da pretresanju prisustvuju i stručna lica, kao što su, aviomehaničari i piloti, koji bi ovlašćenim službenim licima obezbijedili pristup do pojedinih dijelova aviona.

---

⁹³ V. Krivokapić, *Kriminalistika, opšti dio*, Beograd, 1990, str. 434-470.

10. Privremeno oduzimanje predmeta

Prilikom pretresanja objekata, odnosno zgrada, stanova, kuća, slobodnog prostora, lica, prevoznih i drugih sredstava, službena lica moraju privremeno oduzeti predmete koji se prema krivičnom zakonu moraju oduzeti ili mogu biti dokaz u krivičnom postupku, a koji su u vezi sa svrhom pretresanja u datom slučaju. U slučaju kada se prilikom pretresanja nađu i drugi predmeti koji nemaju veze sa krivičnim djelom zbog koga se pretresanje vrši, a ti predmeti ukazuju na postojanje nekog drugog krivičnog djela, oduzeće se i ovi predmeti.⁹⁴

Za ove oduzete predmete treba vlasniku izdati potvrdu, a sve se upisuje u zapisnik o pretresu. O oduzetim predmetima koji nemaju veze sa krivičnim djelom zbog koga se vrši pretres, obavještava se tužilac, koji će odlučiti da li će pokrenuti postupak i za to novo krivično djelo. U slučaju da tužilac, ipak, odustane od pokretanja postupka za novo krivično djelo, oduzeti predmeti se moraju vratiti vlasniku. Dakle, privremeno oduzimanje stvari je samostalna radnja dokazivanja kojom se pribavljaju dokazi i predmeti koji služe pri utvrđivanju činjenica u krivičnom postupku i kojim se obezbjeđuju dokazi važni za krivični postupak, ukoliko je preduzimanje radnje izvršeno u skladu sa zakonom o krivičnom postupku.⁹⁵

Potvrda o privremeno oduzetim predmetima obavezno se izdaje za svaki oduzeti predmet. Na potvrdi mora da se naglasi gdje je oduzeti predmet pronađen, ko je izvršio oduzimanje predmeta, koja je organizaciona jedinica oduzela predmet, broj predmeta, datum i podaci o licu od koga je predmet oduzet. I na kraju, potvrdu bi trebalo da potpiše lice od koga se oduzimaju predmeti. Ukoliko odbije da potpiše, to se mora upisati u potvrdi.

---

⁹⁴ V. Vodinelić, *Kriminalistika*, Beograd, 1976, str. 97.

⁹⁵ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 307.

Kada se oduzima dokumentacija i kada popisivanje zbog obima nije moguće, u tim slučajevima dokumentacija (spisi i predmeti) se stavlja u pogodan omot, te se vrši pečaćenje. Prilikom otvaranja omota obavezno se poziva lice od koga je dokumentacija oduzeta.

11. Angažovanje stručnih lica prilikom otkrivanja krivičnih djela

Prilikom otkrivanja i istraživanja krivičnih djela često se susrećemo sa pitanjima na koja nije moguće odgovoriti bez specijalizovanog znanja i prakse iz područja na koje se pitanje odnosi.⁹⁶ Od kriminaliste je besmisleno tražiti da istovremeno bude ljekar, mašinski, građevinski ili elektroinženjer i sl. Nekada bi sva ta znanja trebalo da posjeduje kriminalista, prilikom otkrivanja krađa, prevara, sumnjivog samoubistva, paljevine i slično, što je praktično nemoguće. Da bi se riješili komplikovani slučajevi traži se pomoć stručnjaka kod otkrivanja i istraživanja, odnosno objašnjavanja nekih činjenica u fazi otkrivanja i istraživanja krivičnih djela. Stručnjaci nam mogu pomoći u različitim fazama otkrivanja i istraživanja krivičnih djela. Stručna pomoć se traži od stručnjaka iz različitih područja nauke. Najčešće se traži pomoć od stručnjaka iz kriminalističko-tehničkog i sudsko-medicinskog područja. U praksi se pokazalo da je prisutnost tih stručnjaka potrebna najčešće na mjestu događaja da bi se određenim tehničkim pomagalicama i znanjem otkrili tragovi, da bi se istraživali i tumačili. Dakle, stručna pomoć je nužna i neodložna, jer se samo na osnovu stručnih mišljenja, obavljenih pretraga i drugih naučnih postupaka mogu nastaviti istraživanja, te određene radnje i postupci.

---

⁹⁶ C. Žerajev, *cit. djelo*, str. 183.

11.1. Kriminalističko-tehnički stručnjaci

Policiji ili kriminalisti uglavnom pomaže kriminalističko-tehnički stručnjak, koji je takođe ovlašćeno službeno lice ministarstva unutrašnjih poslova. Kriminalističko-tehnički stručnjak ima posebna znanja iz područja otkrivanja, osiguranja, istraživanja i tumačenja tragova.

Kriminalističko-tehnički stručnjaci se mogu podijeliti na:

- a) kriminalističke tehničare, i
- b) kriminalističko-tehničke inspektore.

a) *kriminalistički tehničari* imaju znanje i opremu potrebnu za traženje i osiguranja tragova, kao i za druge kriminalističko-tehničke radnje na mjestu događaja, prilikom pretraga, stana itd.

b) *kriminalističko-tehnički inspektori* su, u stvari, kriminalističko-tehnički eksperti. Oni su specijalisti, koji su osposobljeni i opremljeni za pojedine vrste kriminalističko-tehničkih pretraga (npr. daktiloskopskom, grafološkom, hemijskom, biološkom, fizikalnom i fotografskom laboratorijom). Tragove koje pronađu kriminalistički tehničari šalju kriminalističko-tehničkim stručnjacima, koji vrše određene laboratorijske pretrage, te daju pismeno *stručno mišljenje – ekspertizu*. U ekspertizi su sadržana konačna saznanja i spoznaje o pretraživanom tragu. Stručno mišljenje ili ekspertiza sadrži pet osnovnih dijelova u kojima stručnjak opisuje:

- detaljan opis materijala (tragova, predmeta i tvari) koje je dobio na pretragu;
- opis pitanja koja su mu bila postavljena;
- navođenje metode i postupaka koje je upotrijebio prilikom pretraga;

-opis dokumentacije (mikroskopske snimke, spektrogrami itd.), i

-zaključak, odnosno mišljenje koje proizlazi iz rezultata obavljenih pretraga, te odgovor na postavljena pitanja.⁹⁷

11.2. Vanjski stručnjaci

U slučajevima kada se radi o stručnim područjima, a ta područja kriminalističko-tehnički stručnjaci ne poznaju (nemaju tehničku opremu ili znanje), pozivaju se u pomoć *vanjski stručnjaci*.

U vanjske stručnjake spadaju:

-*stručnjaci sudske medicine* (npr. ispituju šta je uzrok smrti);

-*ljekari opšte prakse* (npr. pozivaju se kod sumnjivih i iznenadnih smrti);

-*stručnjaci sa različitih fakulteta* (npr. elektrotehničkog, mašinskog, građevinskog, saobraćajnog itd.);

-*razni drugi stručnjaci* (npr. iz područja knjigovodstva, finansija, eksploziva itd.), i

-*naučni instituti* (npr. institut za kriminologiju, zavod za istraživanje materijala i konstrukcija, veterinarski zavod itd.).

11.3. Lišavanje slobode

Lišavanjem slobode se smatra svaka mjera ili radnja koja uključuje prisilno zadržavanje nekog lica pod sumnjom da je izvršio krivično djelo. Lišavanje slobode je lišavanje nekoga osnovnih

---

⁹⁷ C. Žerajev, *cit. djelo*, str.184.

prava i sloboda, što znači da se licu prinudno oduzima sloboda kretanja. Svako lišenje slobode predstavlja narušavanje osnovnih ustavnih prava građanina, te se stoga službenici policije moraju strogo pridržavati zakonom propisanih uslova i ograničenja kada primjenjuju ovu mjeru.

Razlozi koji dovode do hapšenja su sljedeći:

1) *hapšenje po naredbi;*

2) *kada se lice zatekne u izvršenju krivičnog djela, i*

3) *kada postoji osnovana sumnja da je lice izvršilo krivično djelo, odnosno kada postoje određeni razlozi za određivanje pritvora.*

Pitanje kada su ispunjeni uslovi za lišavanje slobode učinioca krivičnog djela je pitanje koje se uvijek postavlja. Koji trenutak odabrati za lišavanje slobode? Nekada je taj trenutak odlučan za tok i rezultat istrage, da li je prerano ili prekasno za lišavanje slobode, česta je greška. Da li je sazrelo za ovu mjeru, gdje ćemo naći osobu koju treba uhapsiti? Ako je u bjekstvu – gdje se skriva. Preranim lišavanjem slobode prekida se često mogućnost razotkrivanja krivičnog djela, dok zakasnjelo lišavanje slobode je kada je već došlo do dogovora i uništenja dokaza, što onemogućava ili otežava razotkrivanje izvršioca. Mnogo puta se u praksi pokazalo kao korisno da se ne vrši odmah lišavanje slobode.

Lišavanje slobode se odgađa na neko vrijeme kako bi „sazrelo“, odnosno da bi se što više prikupilo obavještenja i dokaza o krivičnom djelu. Uz tajno posmatranje (tzv. japansko praćenje) osumnjičeni, dok je na slobodi, čini mnoge greške koje se u kasnijem postupku mogu iskoristiti za rasvjetljavanje slučaja. Dok preranim lišavanjem slobode osumnjičeni se praktično usidrava, prekida se dotok informacija.

Gdje se skriva osumnjičeni, umnogome zavisi od imovinskog stanja lica, veze sa raznim ljudima, ranijim načinom života,

famelijarne veze, da li je izvršilac iz gradske sredine itd. Ako su izvršioi krivičnih djela iz gradskih sredina najčešće traže skrovište kod svojih ljubavnica (prostitutki), ili jataka-prijatelja u ilegalnim stanovima koje često mijenjaju prebacujući se sa jednog na drugi kraj grada. Ako su izvršioi sa sela, obično se kriju kod jednog jataka.

Lica, koja treba lišti slobode, možemo podijeliti u dvije kategorije, i to:

- one za koje pretpostavljamo da se neće braniti, i
- one za koje pretpostavljamo da će se braniti.

Zavisno kojoj kategoriji pripada osumnjičeni koga treba lišti slobode, takve i sigurnosne mjere treba pripremiti. Potrebno je prije izvođenja da rukovodilac akcije pribavi obavještenja za lice na kome će se vršiti lišavanje slobode, u kom mjestu živi, u kom stanu, u kom skloništu, gdje održava sastanke i sl. Naročito je bitan odabir ekipe koja će vršiti lišavanje slobode, koja treba da bude u dobroj fizičkoj kondiciji i da bude opremljena vatrenim oružjem, lisicama, sprejem (suzavcem ili nekim drugim savremenijim plinom), treba da raspolaže fotografijom osumnjičenog, odnosno njegovim ličnim opisom. Takođe kod lišavanja slobode poželjno je da pripadnici policije imaju znanje iz borilačkih vještina. Prije akcije lišavanje slobode rukovodilac akcije treba svakome pojedinačno da odredi zadatak i mjesto gdje će se nalaziti. Treba izbjegavati „hvatanje na leglu“ zbog opasnosti koje povlači za sobom, on se može zabarikadirati, pucati, a praksa pokazuje da često dođe do pogibije ili ranjavanja operativaca. Preporučuje se praćenje osumnjičenog i po volji određivanje mjesta lišavanja slobode, a na takav način ostvaruje se princip iznenađenja. Usljed iznenađenosti, on postaje neopasan.

Lišavanje slobode osumnjičenog u stanu je najbolje izvršiti u jutarnjim satima između 4-6 sati. U to ćemo vrijeme gotovo sigurno učinioca naći u krevetu. Lišavanje slobode osumnjičenog lica u

prevoznom sredstvu, po pravilu, treba izbjegavati, pogotovo ako je prevozno sredstvo prepuno. Lišavanje slobode na radnom mjestu takođe treba po mogućnosti izbjegavati. Jedan od razloga je neobaviještenost ili solidarnost kada kolege sa posla mogu da ometaju ili čak spriječe lišavanja slobode, mogućnost skrivanja i bjekstva u objektu koji osumnjičeni dobro poznaje itd. Ukoliko se iz nekih taktičkih razloga i obzira zahtijeva da se lišavanje, ipak, izvrši na radnom mjestu, ono se mora pametno i planski organizovati, odnosno ostvariti punu saradnju sa odgovornim ili pouzdanim licem koje radi u preduzeću, odnosno ustanovi u kojoj osumnjičeni radi. Lišavanje slobode treba izbjegavati u javnom lokalu, na prometnom mjestu ili u grupi ljudi, s obzirom na mogućnost da osumnjičeni nestane u gomili ljudi i što lišavanje slobode na javnom mjestu izaziva pometnju.

Lišavanje slobode treba da vrše najmanje dva operativca. Lice lišeno slobode treba da bude odvedeno čim više nije potrebno njegovo prisustvo na mjestu lišenja slobode, i obavezno ga treba odvesti u službenim zatvorenim kolima, s tim da se taj prevoz mora izvršiti brzo i diskretno. Prema ženama i starcima ne treba primjenjivati prinudne mjere. Djeca su najosjetljivija lica, gdje treba posebno voditi računa i preduzeti sve neophodne mjere propisane zakonom prilikom njihovog lišavanja slobode. U takvim slučajevima neophodno je uključiti i centar za socijalni rad kako bi lišavanje slobode djeteta i njegovo sprovođenje u maloljetnički zatvor prošlo bez ikakvih trauma koje bi na dijete mogle ostaviti teške posljedice. Djeca lišena slobode prema svim zakonskim odredbama izdržavaju kazne u zatvoru za maloljetnike za razliku od punoljetnih lica koji kazne izdržavaju u odvojenim zatvorskim prostorijama i nedopustivo je da imaju kontakt sa maloljetnim licima lišenim slobode.

11.4. Primjena indicijalne metode prilikom otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela

Poznato je da ima mnogo krivičnih djela koja ostaju neotkrivena, ali ima krivičnih djela koja su tako učinjena da ostaju samo posljedice krivičnog djela. U mnogim slučajevima nemoguće je odmah utvrditi i obezbijediti potrebne podatke, dokaze i informacije o izvršenom krivičnom djelu i izvršiocu. Da bi sami sebi pomogli kod otkrivanja ovakvih krivičnih djela služimo se, tj. pomažemo se indicijalnom metodom otkrivanja i istraživanja. Indicije (*indiciium-znak*) se još nazivaju i osnove sumnje ili podozrenja.

Na osnovu indicija se može sa većom ili manjom sigurnošću zaključiti da postoji krivično djelo ili ne postoji, da je određeno lice izvršilac djela, odnosno saučesnik, da je žrtva, te da postoje druge činjenice koje su bitne za krivično djelo. Ponekad će se određene indicije pojaviti kod određenog lica i tako nas upozoriti na postojanje krivičnog djela, a ponekad ćemo prvo saznati da je učinjeno krivično djelo, pa tek onda pomoću indicija tražiti nepoznatog izvršioca. Uspjeh će umnogome zavisiti od uspješno prikupljenih indicija i upotrebe indicija. Postoje mnoge razne okolnosti po kojima se može sa razlogom posumnjati o nečemu i na nekoga.⁹⁸

Do indicija se dolazi na različite načine i iz različitih izvora (npr. razgovorom sa građanima, korišćenjem pasa tragača, racijom, specijalnom opservacijom, saslušanjem osumnjičenog, uviđajem, vještačenjem itd.).

Indicije su posredni dokazi, ali je kod njih kao i kod direktnih dokaza potrebno ustanoviti i provjeriti pouzdanost i vjerodostojnost njihove dokazne snage. Indicijalni dokazi ili činjenice mogu se prihvatati samo kao vjerovatni, odnosno mogući, što bi značilo da se njihova veza sa predmetom dokazivanja samo pretpostavlja,

---

⁹⁸ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str.104.

odnosno da je moguća i da je vjerovatna. Indicije se uvijek nalaze u središtu interesovanja kriminaliste, i one imaju ključnu ulogu u cjelokupnom kriminalističkom istraživanju. Indicije u kriminalističkom smislu imaju važnu istraživačku okolnost, s tim da samo neke od ukupnog broja indicija mogu postati dokazne činjenice u krivičnom postupku. Dokazivanje pomoću indicija je dosta složeno i umnogome zavisi od otkrivanja, osiguranja, samog vrednovanja većeg broja okolnosti i u samoj kritičkoj analizi. Kada se govori o indicijalnom postupku, veoma je bitno da se u obzir uzmu sve indicije, ali se obavezno moraju ocjenjivati pozitivne i negativne u međusobnom odnosu.

Indicijalni zaključak se zasniva na iskustvu, a sama uvjerljivost raste sa brojem indicija. Prema tome, rad sa indicijama je složen postupak otkrivanja, prikupljanja i ocjene indicija. Taj postupak umnogome će zavisi o konkretnom slučaju, što će uključivati i različite metode i različitu tehniku pri postupanju. Dakle, indicija sama po sebi nije osnova za zaključak o postojanju odlučne činjenice.⁹⁹ Međutim, da bi se takav zaključak izveo, potreban je logički misaoni proces koji se zasniva na ocjenjivanju pojedinačnih indicija, odnosno njihovih grupa.

Indicijalni misaoni proces predstavlja uvijek utvrđivanje:

- 1) glavne činjenice;
- 2) indicija kao činjenica koje utiču na vjerovatnost postojanja glavne činjenice;
- 3) pravca indicija;
- 4) dokazne snage indicija, tj. kako često pojavu glavne činjenice (ne) prati pojava indicija, i

---

⁹⁹ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 240.

5) ocjenu dokazne snage indicija.¹⁰⁰

Kroz istorijski razvoj mnogi naučnici su se bavili indicijama, odnosno primjenom računa vjerovatnoće u pravu, te su na taj način pokušali poboljšati, olakšati i učiniti što pouzdanijom primjenu matematičkih metoda. Među prvima koji su se bavili primjenom matematičkih metoda je *Jakob Bernoulli* (umijeće izvođenja zaključka povezivanjem). Takođe su se proučavanjem ove metode bavili i *De Moivre*, *De Montmort*, *Boole* *Craig* i dr. Da bi jedan matematički izračun bio valjan, potpun i pouzdan, prethodno se moraju prikupiti svi kriminalistički značajni podaci.

Indicije se mogu podijeliti na tri grupe:

- 1) indicije koje se pojavljuju prije izvršenja krivičnog djela;
- 2) indicije koje se pojavljuju prilikom izvršenja krivičnog djela,
- i
- 3) indicije koje se pojavljuju kao posljedica krivičnog djela.

Indicije koje se pojavljuju prije izvršenja krivičnog djela mogu biti:

- a) motiv;
- b) moralna sposobnost za izvršenje krivičnog djela;
- c) izražavanje volje, odnosno namjere za izvršenje krivičnog djela;
- d) sumnjivo vladanje;
- e) prethodna osuđivanost;
- f) druženje sa osobama na lošem glasu;
- g) lične osobine, i
- h) stalne selidbe i tumaranja.

Indicije koje se pojavljuju prilikom izvršenja krivičnog djela su sljedeće, i to:

---

¹⁰⁰ B. Pavišić, cit. djelo, str. 71.

- a) prisutnost na mjestu izvršenja krivičnog djela;
- b) posjedovanje sredstava izvršenja (oružja i oruđa);
- c) lične osobine (znanja, sposobnost, vještine, navike);
- d) karakter;
- e) motiv;
- f) poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate;
- g) sumnjivo držanje;
- h) način izvršenja krivičnog djela, i
- i) neuspjelo pravdanje.

Indicije koje se pojavljuju kao posljedica krivičnog djela su sljedeće, i to:

- a) fizičke posljedice krivičnog djela na učiniocu (tragovi);
- b) psihičke posljedice krivičnog djela;
- c) materijalne posljedice krivičnog djela (korist);
- d) sumnjivo držanje;
- e) neuspjelo pravdanje, i
- f) učestvovanje u djelu.

Nakon prikupljenih indicija, započinje se planski (ili spontano) otkrivanje i analiza indicije uključujući stvarnu i misaonu komponentu. Tri metode rada sa indicijama su značajne u misaonom ili indicijalnom procesu, a to su: a) metoda eliminacije; b) metoda difundiranja, i c) metoda akumulacije.

a) *Metoda eliminacije* temelji se na odnosu isključenja, opovrgavanja jedne ili više pojava drugom pojavom.¹⁰¹ Metoda eliminacije svoje metode daje u vidu potpunog isključenja (npr. požar nije prouzrokovan grijalicom).

b) *Metoda difundiranja* temelji se na negativnim činjenicama, odnosno na nedostatku očekivanih okolnosti ili čak neizbjeglih tragova. Negativna činjenica stvara sumnju o postojanju

---

¹⁰¹ Ibid. str.79.

okolnosti, odnosno tezi (npr. ukoliko između dva rukopisa postoji cijeli niz različitih obilježja nema identiteta skripta).

c) *Metoda akumulacije dokaza* temelji se na dokaznom pravcu različitih, nezavisnih indicija, ali je bitno u kakvom su odnosu te međusobne različite indicije prema postojanju iste činjenice. Po ovoj metodi činjenica je dokazana ako je povezana u podsistem (npr. sadržajna, povezujuća, čvorna okolnost).

Indicije moraju biti pažljivo analizirane i svaka za sebe vrednovana, pa se tek onda dovode u odnos prema drugim indicijama i zatim sintetički ocjenjuju u međusobnom odnosu.¹⁰² Praksa je pokazala da se indicijalni zaključak zasniva na pravilima iskustva, a manje na naučnim pravilima. Uvjerljivost raste s brojem indicija, pri čemu je bitna *dokazna* snaga svake pojedinačne indicije koja sadrži posebno značenje.¹⁰³

Da bi se dobili najbolji rezultati, u konkretnom slučaju kada se koriste pojedinačne indicije, potrebno je koristiti sve tri metode.

Indicije se mogu još dijeliti prema: 1) dokaznoj snazi, i 2) prema obimu:

a) Prema *dokaznoj snazi* indicije se (odnose se na svaku vrstu krivičnog djela) dijele na: 1) *očigledne*; 2) *bliske*, i 3) *daleke*.

b) Prema *obimu* indicije se (odnose se na posebno krivično djelo ili određenu grupu krivičnih djela) dijele na: 1) *opšte ili zajedničke*, i 2) *posebne ili specijalne*.

---

¹⁰² D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 243.

¹⁰³ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str.177.

11.5. Pojedinačne operativne indicije koje se sreću u kriminalističkoj praksi

U kriminalističkoj praksi se najčešće sreću sljedeće operativne indicije i njima se poklanja posebna pažnja, a to su: motiv kao indicija, način izvršenja krivičnog djela kao indicija, karakter kao indicija, sredstva izvršenja krivičnog djela kao indicija, sumnjivo ponašanje kao indicija, prisustvo na mjestu krivičnog događaja kao indicija, posjedovanje i rasturanje predmeta kao indicija, tjelesna svojstva izvršioca kao indicija, poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate kao indicija, ispoljavanje volje za izvršenje krivičnog djela kao indicija, neosnovano bogaćenje i trošenje veće sume novca kao indicija, i profesionalna znanja i vještine kao indicije.

11.5.1. Motiv kao indicija

Motiv za izvršenje krivičnog djela čine psihički pokretači koji su determinisani spoljnim i unutrašnjim faktorima i prelomljeni kroz prizmu ličnosti, a koji vrijednosno-negativno orijentišu djelatnost, usljed čega ličnost svoj cilj ostvaruje antisocijalnim djelovanjem.¹⁰⁴ Rijetko da samo jedna okolnost predstavlja motiv djela, obično je to lanac događaja koji su kod izvršioca stvorili odluku da izvrši djelo.¹⁰⁵ Motiv, pobuda ili uzrok krivičnog djela ima prilikom ubistva, paljevine i nekih drugih krivičnih djela značajnu ulogu pri utvrđivanju ko je učinilac krivičnog djela.¹⁰⁶ Ako utvrdimo zašto je neko ubio žrtvu, onda ćemo ubrzo ustanoviti i ko je izvršilac krivičnog djela ubistva, odnosno ko je izazvao požar, a samim tim lako će se pronaći i izvršilac. Motiv je teško utvrditi, pa čak i nemoguće za neka krivična

---

¹⁰⁴ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 74.

¹⁰⁵ J. G. Wilhelm, *Uvod u praktičnu kriminalistiku*, Sarajevo, 1956, str. 71.

¹⁰⁶ C. Žerajev, *cit. djelo*, str. 210.

djela. Na formiranje krivičnog djela utiču, prije svega, *unutrašnji faktori*, kao npr. potrebe za nečim, razni interesi, emocije, odnosno mržnja-ljubomora, seksualni nagoni, itd, kao i *spoljni faktori*, kao npr. provokacija žrtve, interpersonalni sukob itd. Izvršioc krivičnih djela su svjesni da ih motiv može dovesti na optuženičku klupu, pa stoga žele da ga na različite načine prikriju ili, pak, lažno prikažu.

Kriminalistika je u svojoj praksi razvila načine utvrđivanja motiva prema:

- a) *vrsti krivičnih djela;*
- b) *žrtvi ili dobru koje napadamo;*
- c) *načinu izvršenja, i*
- d) *drugim okolnostima.*

a) *Prema vrsti krivičnih djela* - neka djela već sama po sebi pokazuju motiv. Radi se o krivičnim djelima silovanja, bludne radnje, ucjenjivanje i sl. U takvim slučajevima tražićemo nepoznatog izvršioca među licima koja su sklona takvim djelima ili su za to imala motiv.

b) *Prema žrtvi ili dobru koje napadamo* - već samim tim što je izvršilac izabrao upravo određenu žrtvu, ukrao određeni predmet, pokazuje motiv koji ga je vodio ka tom krivičnom djelu. Dakle, taj motiv najčešće pokazuje ko je izvršilac krivičnog djela. Međutim, kada se utvrđuje motiv prema žrtvi, pitamo se ko je žrtva. Ubistva se različito obrađuju ako se radi o političaru, seljaku, radniku, poznatom kriminalcu ili kriminalcu povratniku.

c) *Prema načinu izvršenja* - kod ovih djela postoji najviše prostora i mogućnosti za zaključivanje o motivima izvršioca krivičnog djela. Sam izgled mjesta kriminalnog događaja pokazuje sigurnu sliku kako o nemjeri izvršioca, tako i o njegovom psihofizičkom stanju u trenutku izvršenja krivičnog djela. Obavezno se detaljno proučava cjelokupna slika i pojedinosti samog mjesta

izvršenja krivičnog djela. Potrebno je uzeti u obzir mjesto i vrijeme izvršenja krivičnog djela.

Vrijeme izvršenja krivičnog djela moramo proučavati sa dva aspekta:

- u koje doba dana, kojeg dana u sedmici, kojeg mjeseca itd. (u odnosu na žrtvu, njen način života i običaje);

- povodom kakvog se značajnog događaja u životu ubijene osobe desilo, odnosno prije kakvog događaja u njenom životu je bilo izvršeno krivično djelo.

d) *Prema drugim okolnostima* – nemoguće je navesti sve činjenice na osnovu kojih se može zaključiti kakvi su motivi vodili izvršioca određenom krivičnom djelu. U nekim slučajevima izvršilac sam ukaže na motiv, da li prije ili poslije izvršenja krivičnog djela (npr. anonimnim pismom), iako u njemu ne navodi motiv, već o njemu možemo zaključivati na osnovu drugih okolnosti.

Takođe o određenom motivu možemo zaključivati i ako postoji više krivičnih djela iste vrste usmjerenih protiv nekog lica, grupe lica, ili nekog dobra, a koja su izvršena u takvom vremenskom rasporedu da možemo povezivati njihovu povezanost.¹⁰⁷ Na kraju, pomoću motiva utvrđuje se i postojanje umišljaja, razgraničava umišljaj od nehata, a sama umišljajna radnja je radnja sa svjesnim motivom.¹⁰⁸ Motiv se odnosi na posljedicu kod nehatnih krivičnih djela, dok se kod umišljajnih odnosi i na radnju i na posljedicu djela. Pomoću motiva kao najvažnijeg, odnosno centralnog pitanja kriminalističke obrade, a na osnovu kriminalističkih činjenica kojima raspolaže, kriminalista će postaviti verzije o motivu ili motivima, pa će na takav način suziti krug potencijalnih izvršilaca.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Ibid. str. 212.

¹⁰⁸ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 198.

¹⁰⁹ Ibid. str. 200.

11.5.2. Način izvršenja krivičnog djela kao indicija

Ako je izvršilac nepoznat, *način izvršenja* krivičnog djela (*modus operandi*) značajna je indicija koja pokazuje ko bi mogao biti izvršilac. Izvršilac kada preduzme određene kriminalne radnje, većinom iza sebe ostavlja pečat prepoznavanja. Izvršilac krivičnog djela vrši krivično djelo onako kako zna i umije, odnosno drugačije ga nije sposoban izvršiti, te je taj način izvršenja samo za njega karakterističan. Što znači kada izvrši novo krivično djelo izvršiće ga na isti način. Istina, njegov način izvršenja krivičnih djela će se iz godine u godinu mijenjati i upotpunjavati, odnosno usavršavati, ali će u načinu izvršenja ostati nešto što je samo njemu svojstveno. Dakle, ta konstatacija daje osnovu za zaključivanje da je djelo koje razjašnjavamo vjerovatno učinio onaj učinilac koji je već ranije izvršio takva djela na jednak ili sličan način.¹¹⁰

Traženje učinioca prema načinu izvršenja krivičnog djela u kriminalističkoj praksi zovemo MOS, što u prevodu znači *modus operandi sistem*, a učinioca utvrđujemo prema određenom sistemu koji su specifični samo njemu. Današnji MOS se bavi registracijom, evidencijom svih učinioca krivičnih djela, a koja su se pokazala kao veoma korisna kod određivanja kruga osumnjičenih.

11.5.3. Karakter kao indicija

Karakter čini integrisani sistem osobina koje se manifestuju, prije svega, u čovjekovom odnosu prema drugim ljudima i njegovom djelovanju na etničkom planu, što daje prepoznatljiv pečat njegovoj ličnosti i tako uslovljava njegovu djelatnost u ponašanju, mišljenju i shvatanju.¹¹¹

---

¹¹⁰ C. Žerajev, *cit. djelo*, str. 222.

¹¹¹ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 102.

Karakter odražava karakternu vezu između ličnosti i učinjenog krivičnog djela, što znači da učinjeno djelo u većoj ili manjoj mjeri može biti pokazatelj ličnosti učinioca krivičnog djela (npr. podmuklost izvršioca, svirepost, dovitljivost, lukavstvo, hladnokrvnost izvršioca kod izvršenja krivičnog djela).

11.5.4. Sredstva izvršenja krivičnog djela kao indicija

Na ovu indiciju mogu da ukažu: način izvršenja krivičnog djela, pronalazak određenog predmeta kao mogućeg sredstva izvršenja krivičnog djela, i neki iskazi svjedoka, oštećenih, žrtava, i drugih lica. Pronalazak određenog predmeta ne znači i da je taj predmet sredstvo kojim je izvršeno krivično djelo, ali taj pronađeni predmet predstavlja značajnu materijalnu indiciju, koja će tokom kriminalističke obrade razjasniti da li je taj predmet sredstvo izvršenja krivičnog djela ili nije.

U praksi se često pokaže da je sredstvo izvršenja sigurna vodilja ka izvršiocu krivičnog djela. S druge strane, kod pronađenih sredstava kojim je izvršeno krivično djelo ne smije se olako zaključivati o identitetu učinioca, nego treba imati u vidu da izvršioci često upotrijebe sredstva koja nisu njihovo vlasništvo, niti su u njihovom stalnom i drugima poznatom posjedu, tj. postoji mogućnost da su krišom uzeti i korišćeni, pa čak i da su namjerno ostavljeni na mjestu izvršenja krivičnog djela, radi fingiranja. Iz navedenih razloga potrebno je odmah identifikovati sredstvo izvršenja krivičnog djela.

11.5.5. Sumnjivo ponašanje kao indicija

Uglavnom se sumnjivo ponašanje javlja kao posljedica psihičkog opterećenja učinioca ostvarenim krivičnim djelom. Takvo

ponašanje nastaje uslijed postojanja svijesti o djelu, zbog osjećanja krivice, te samog straha od otkrivanja, osude sredine i kazne za izvršeno krivično djelo. Ponašanje lica poslije izvršenja krivičnog djela nije kod svih lica jednako, odnosno ne manifestuje se u istoj mjeri i na isti način. Najčešće učinilac na sebe skreće pažnju: bjekstvom, sakrivanjem, traženjem utjehe u alkoholu, pretjeranim trošenjem novca, mijenjanjem fizičkog izgleda, traženjem kupaca za robu koju je stekao krivičnim djelom, podmetanjem lažnih tragova i sl.

Ova indicija je vrlo posredna, a pokazuje na krivnju preko promjenljivog posredništva subjektivnih stanja, a ta stanja razlikuju se samo po njihovom vanjskom izražavanju.¹¹²

11.5.6. Prisustvo na mjestu krivičnog događaja kao indicija

Osnov za sumnju o učešću u krivičnom djelu predstavlja prisustvo na mjestu krivičnog događaja (npr. ako je službeno lice zateklo lice na mjestu izvršenja djela, ako se mogu pronaći otisci papilarnih linija, tragovi i predmeti koje je ostavio na mjestu izvršenja što predstavlja indiciju prisustva na mjestu krivičnog događaja).

Osumnjičeni tu indiciju u kasnijem postupku loše objašnjava. Treba napomenuti da ta indicija vrijedi dokazno, isto koliko vrijede objašnjenja osumnjičenog u pogledu opravdanosti njegovog prisustva u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Ovo praktično znači da indicija nije presudna, i ona može ići u prilog osumnjičenom.

---

¹¹² D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 245-246.

11.5.7. Posjedovanje i rasturanje predmeta kao indicija

Ukoliko su preduzimanjem odgovarajućih mjera i radnji kod lica pronađeni predmeti za koje se zna ili se pretpostavlja da su nastali ili su pribavljeni krivičnim djelom, to predstavlja značajnu indiciju o vezi držaoca predmeta sa učinjenim krivičnim djelom.¹¹³

11.5.8. Tjelesna svojstva izvršioca kao indicija

Ova indicija ukazuje na tjelesna svojstva izvršioca krivičnog djela (pol, lični opis, hod, specifična gestikulacija, boja glasa, naglasak, visina, razvijenost i sl.). Dakle, činjenice koje ukazuju na lična svojstva izvršioca mogu biti utvrđene na osnovu načina izvršenja krivičnog djela (ubistvo davljenjem), predmeta (odjeće i obuće), i tragova koji su pronađeni na licu mjesta, raznih izjava dobijenih od strane svjedoka, oštećenog ili nekog drugog lica, kao i na osnovu odnijetog predmeta (npr. mali otvor ukazuje da je izvršilac dijete ili čovjek sitne građe i malog rasta).

11.5.9. Poznavanje okolnosti koje nisu svima poznate kao indicija

Ova indicija ukazuje na to da je izvršilac poznavao i iskoristio okolnosti koje nisu svima poznate. Postojanje ove indicije može se utvrditi na osnovu izbora napadnutog objekta, vremena, mjesta, načina i sredstava izvršenja (npr. u prostoriji u kojoj se nalazi više radnih stolova sa ladicama, uzet je novac iz ladice u kojoj je bio i samo je ta ladica obijena, dok druge nisu dirane).

---

¹¹³ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 196-197.

11.5.10. Ispoljavanje volje za izvršenje krivičnog djela kao indicija

Ova indicija se može manifestovati radnjama izvršioca krivičnog djela na sljedeći način: radnja pripremanja, radnja nabavljanja i držanja u svom posjedu oružja i sredstava za izvršenje, ispitivanjem o nekim detaljima koji su bitni za izvršenje krivičnog djela, angažovanjem saučesnika, kao mjerama koje treba da onemoguće njegovo otkrivanje, i sl.

11.5.11. Neosnovano obogaćenje i trošenje veće sume novca kao indicija

Ova indicija ukazuje, prije svega, na konkretno lice kao izvršioca krivičnog djela, iz grupe djela kojima se pribavlja protivpravna imovinska korist. Dakle, naglo obogaćenje i pretjerano trošenje novca može poslužiti kao osnov za pretpostavku da se radi o kriminalnoj radnji lica (npr. lice koje je nezaposleno, a vozi skupocjene automobile, stalno je prisutno u kafićima i kockarnicama).

11.5.12. Profesionalna znanja i vještine kao indicije

U pojedinim slučajevima način izvršenja krivičnog djela, tragovi, kao i druge okolnosti mogu da ukazuju na to da se radi o profesionalcu koji je izvršio krivično djelo, te naviku i vještine kojima izvršilac vlada (npr. način na koji je raskomadana leš ukazuje na profesiju učinioca, hirurga, mesara, patologa).

11.5.13. Nedostaci u radu sa indicijama

Nedostaci i greške u radu sa indicijama se ogledaju u sljedećem:

a) nedovoljno poznavanje opštih i posebnih indicija, koje su svojstvene pojedinim krivičnim djelima. To je razlog što se indicije ne traže, ne otkrivaju, i ne koriste;

b) drugo, kroz istorijski razvoj mnogi naučnici su se bavili indicijama, odnosno primjenom računa vjerovatnoće u pravu, te su na taj način pokušali poboljšati, olakšati i učiniti što pouzdanijom primjenu matematičkih metoda;

c) treće, kao nedostatak može se navesti nedovoljno otkrivanje indicija. To mogu biti pojava krivičnih djela (*corpus delicti*), okolnosti pod kojim su tehnički izvedena krivična djela (*tehnički modus operandi*), mjesto izvršenja i sredstva izvršenja krivičnog djela (*inlocus delicti*), prethodnog i naknadnog postupanja učinioca i žrtve, sekundarnog i eventualnog tercijarnoga stadijuma izvršenja krivičnog djela itd.¹¹⁴

d) četvrto, prespora, zakašnjela ili neodgovarajuća provjera pojedinih indicija;

e) peto, propust koji se dešava prilikom uočavanja bitnih okolnosti, odnosno greške koje se dešavaju pri prepoznavanju, tragova, utvrđivanja fizičkog i vremenskog redoslijeda i sl.

f) kao šesti nedostatak može se navesti neodgovarajući način provjere indicija (npr. propust odgovarajuće naučne provjere, upotreba neprovjerenih iskustava, saznanja, formiranje verzija bez sigurnih indicijskih uporišta, greške u logičkom zaključivanju itd.).

---

¹¹⁴ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 187.

12. Ispitivanje osumnjičenog, odnosno optuženog

Neophodna pretpostavka za kriminalističko ispitivanje lica koje je postalo sumnjivo da je izvršilo krivično djelo jest obezbjeđenje njegove prisutnosti i sprječavanje svakog kontakta sa vanjskim svijetom, a zatim pribavljanje dokaznih sredstava koja su potrebna da mu se dokaže djelo.¹¹⁵

Sredstva za ispitivanje osumnjičenog i dokazivanja krivice su:

- saslušanje;
- suočenje, i
- vještačenje.

Osumnjičeni, odnosno optuženi je fizičko lice (izuzetno pravno lice), koje se na osnovu određenih dokaza povezuje sa izvršenim krivičnim djelom.¹¹⁶

Optuženi je procesni subjekt prema kome se vodi krivični postupak zbog osnovane sumnje da je izvršio krivično djelo, a sve u cilju utvrđivanja da li je to lice učinilo krivično djelo, da li je za to krivično djelo odgovorno, te ukoliko su ti uslovi ispunjeni, da mu se izrekne odgovarajuća krivična sankcija.¹¹⁷ Prije početka ispitivanja, sud je obavezan optuženog upoznati zašto se optuženi tereti i koji osnovi sumnje mu se stavljaju na teret. Nakon toga optuženi daje iskaz, odnosno iznosi svoju odbranu, odgovara na pitanja ukoliko ih ima, te ukoliko prilikom davanja svog iskaza prizna činjenice koje mu se stavljaju na teret, tim načinom olakšava svoj položaj, jer u

---

¹¹⁵ J. G. Wilhelm, cit. djelo, str. 61

¹¹⁶ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 104

¹¹⁷ Ibid. str. 105

tom slučaju nema više izvođenja dokaza, nego na osnovu njegovog priznanja i razmatranja izjave o priznanju krivice, izriče mu se određena krivičnopravna sankcija.

Prvo ispitivanje služi upoznavanju ličnosti osumnjičenog, odnosno optuženog, proučavanju krivičnog karaktera, a sama vještina se sastoji u pravilnoj ocjeni njegovog karaktera i pronalaženju odgovarajuće taktike. Treba odabrati odgovarajuću taktiku. Jedna taktika se, naime, primjenjuje prema surovim ljudima, druga prema zlobnim ili prepredenim ljudima, treća prema tvrdoglavim i ograničenim ljudima, dok se posebna taktika primjenjuje prema pametnim krivcima. Prema različitim ljudima treba, dakle, različito i postupati. Taktika ispitivanja optuženog je, u suštini, kombinovanje raznih načina djelovanja na njegov razum i osjećanja. Za upoznavanje ličnosti osumnjičenog, odnosno optuženog služi i iznošenje i analiziranje njegove biografije, dok će se ispitivači naročito zaustavljati na mračnim ili nerasvijetljenim momentima biografije optuženog. Uvijek se uzima izjava optuženog na početku zapisnika o ispitivanju o njegovom dosadašnjem životu, te se na taj način saznaje kakva je ličnost. Uvijek će se upoređivati ranije prikupljeni podaci sa izjavom. Ukoliko optuženi ne govori istinu o svom životu, treba se upoznati i sa načinom njegovog laganja.

Prvo ispitivanje je od odlučujuće važnosti, jer tog trenutka obično još uvijek ne postoji kod osumnjičenog, odnosno optuženog neki odbrambeni sistem. Potrebno je svu vještinu i iskustvo upotrijebiti kod prvog ispitivanja, kako bi se dobio kvalitetan iskaz od osumnjičenog, odnosno optuženog. Krivac, takođe, ima svoju taktiku i želi da sazna koliko i šta zna policija, odnosno tužilac, kako bi mogao da postavi svoju lažnu odbranu. Dužnost policijskog službenika, odnosno tužioca, je da otkriva laži osumnjičenog, odnosno optuženog, a samim tim što on prvi govori, službeno se lice nalazi u velikoj taktičkoj prednosti. Iskaz osumnjičenog, odnosno optuženog se prima na potpuno miran način i optuženi ni u kom slučaju ne smije da pročita na njegovom licu šta misli o tome.

Razotkrivanje krivca u laži zahtijeva od službenih lica mnogo sposobnosti i spremnosti. Psihološki gledano, bilo bi veoma naivno da policijski službenik ili tužilac poziva osumnjičenog, odnosno optuženog „da sve lijepo prizna“. Prilikom ispitivanja osumnjičeni, odnosno optuženi bi trebao više da govori, a policijski službenik ili tužilac bi trebao da sa potpunom hladnoćom, nepokolebljivo i mirno, predočava dokaze krivice, na način da izgleda kao da mu je svejedno da li će on da poriče ili popusti i najzad prizna.

Redosljed ispitivanja treba postaviti tako da dokaze koje kriminalista ima, rasporedi prema snazi njihove ubjedljivosti. Do priznanja najdostojnije se dolazi kada se dokazi brižljivo sakupljaju, provjeravaju i predočavaju krivcu bez predubjeđenja. Na taj način krivac dolazi do ubjeđenja da njegova kivica nije više tajna i priznaje djelo.

Postoji takođe varijanta ispitivanja kada osumnjičeni, odnosno optuženi više puta daje izjavu, pa makar ona sadržavala najveće laži. Sve njegove izjave čine formu zapisnika. Policijski službenik ili tužilac prelazi na prikupljanje i predočavanje dokaza koje daje sama izjava osumnjičenog, odnosno optuženog, odnosno sve izjave krivca. Tu se pojavljuju kontradikcije u okviru jednog iskaza i protivrječnosti između više iskaza. U tim slučajevima osumnjičeni, odnosno optuženi uviđa da se sam upleo u mrežu sopstvenih laži i priznaje djelo.

Takođe postoji varijanta da se osumnjičenom, odnosno optuženom ukaže na prednosti priznanja, odnosno da će mu se to uzeti u obzir prilikom odmjeravanja kazne. U slučajevima kada u predmetu ima saučesnika, nastojaće se dobiti istinit iskaz jednog od krivaca, a ovo priznanje će se predočiti ostalim saučesnicima, i primijeniće se suočavanje.

Krivac teško da može i poslije višečasovnog ispitivanja brzo i vješto izmišljati nove, dobre odgovore bez kontradikcija sa ranijim izlaganjem i postojećim dokazima. Krivca treba učiniti nesigurnim i

na taj način u odgovarajućem trenutku mu pokazati da mu se ne vjeruje. Krivca je uvijek djelotvornije ispitivati u službenim prostorijama, nego kod njegove kuće, jer u svojoj kući ima više snage za otpor. Tokom cijelog ispitivanja sačinjava se zapisnik, koji se na kraju čita osumnjičenom, odnosno optuženom, odnosno original zapisnika se da krivcu koji prati čitanje policijskog službenika, a uočene greške je potrebno ispraviti u zapisniku, s tim da je potrebno ispraviti ne samo riječi, nego i rečenice.

Na kraju izjave u posebnoj klauzuli policijski službenik ili tužilac će istaći da je osumnjičeni, odnosno optuženi svojom vlastitom rukom ispravljao greške. Na taj se način dokazuje da je osumnjičeni, odnosno optuženi najpažljivije pročitao zapisnik, stranicu po stranicu. Ukoliko je to moguće, treba voditi i video-tonski zapisnik, jer ovaj način onemogućava poricanje istinitog priznanja.

13. Prikupljanje obavještenja od osumnjičenih lica poligrafskim ispitivanjem

Riječ poligraf potiče od grčke riječi *poli*-mnogo i *grafein*-pisati, i predstavlja najadekvatniji naziv za poligrafski aparat. Prilikom kriminalističke obrade, kao pomoćno sredstvo, koristi se poligraf sa ciljem da se na brz i relativno pouzdan način iz kruga osumnjičenih eliminišu nevina lica, kako bi se operativna djelatnost koncentrisala na vjerovatnog izvršioca, po mogućnosti od njega dobilo priznanje, i pronašli materijalni nosioci dokaznih informacija.¹¹⁸

Često se za poligraf upotrebljava termin *detektor laži* koji nije adekvatan, jer poligraf ne registruje laž, već fiziološke reakcije u organizmu koje se odvijaju prilikom testiranja. Poligraf se u kriminalistici primjenjuje prilikom rasvjetljavanja krivičnih djela i otkrivanja nepoznatih izvršilaca, prikupljanja dokaza, materijalnih i ličnih, a u cilju uspješnijeg pokretanja i vođenja krivičnog

---

¹¹⁸ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 126.

postupka.¹¹⁹ Poligrafsko testiranje se može sprovoditi na licima oba pola, s tim da starosna dob nije određena, ali se mora imati na umu da ovakav način ispitivanja kod maloljetnika može dovesti do psihičkih komplikacija. Jedan od uslova je upozorenje licu koje se treba testirati da nije obavezno da se podvrgne poligrafskom testiranju. U zapisnik se obavezno unosi konstatacija da li je lice dalo pristanak ili nije, ali odbijanje podvrgavanja testu ne treba isključivo tumačiti kao dokaz krivice. Osoba koja je pristala na testiranje u svakom momentu može odustati od daljnjeg testiranja. Lice koje se testira, treba, ali ne mora, odgovarati na svako postavljeno pitanje, ali isto tako na svako postavljeno pitanje može odgovarati sa „ne“ i na taj način skrivati istinu.

Takođe, iz zdravstvenih razloga vrijeme i broj pitanja su ograničeni. Za testiranje na poligrafu su neprikladni duševni bolesnici, slaboumna lica sa koeficijentom inteligencije ispod 80 IQ, dok se za poligrafsko ispitivanje, prikladnim smatraju zdrava lica starosne dobi od 16-55 godina, odnosno lica koja mogu potpuno vladati svojim fiziološkim reakcijama.

Poligraf je aparat koji u uslovima posebne psihološke situacije istovremeno registruje nekoliko autonomnih fizioloških funkcija čovjekovog organizma, kao što su: sistolni volumen i brzina otkucaja srca (puls), promjene u krvnom pritisku, dubina i broj udisaja i izdisaja, galvanske reakcije (vlažnost) kože i cirkulacija i oksidacija krvi u perifernim krvnim sudovima. Poligraf nije aparat koji sam po sebi tačno utvrđuje laž, nego nam daje informacije o promjenama određenih funkcija koje, u biti, i predstavljaju odgovor na isprovociranu psihološku situaciju, odnosno našu stimulaciju.

Prema tome, poligraf je značajno pomoćno sredstvo u rasvjetljavanju krivičnih djela i otkrivanju njihovih izvršilaca. Rezultati poligrafskog testiranja su, bez obzira što nisu dokaz u krivičnom postupku, od velike koristi za utvrđivanje istine,

---

¹¹⁹ V. Krivokapić, *Kriminalistička taktika*, Beograd, 1984, str. 382.

eliminaciju nevinih lica i važan su putokaz u pronalaženju materijalnih dokaza.

14. Ispitivanje svjedoka

Veliku pomoć u otkrivanju krivičnih djela pružaju svjedoci – očevici, koji su vidjeli vanjski tok izvršenja djela, ili pojedine njegove dijelove, i mogu svojim obavještenjima ispuniti prazninu u rezultatima na licu mjesta.¹²⁰ Radi toga otkrivanje takvih svjedoka i njihovo podrobno saslušavanje ima odlučujući značaj za rasvjetljavanje djela. Svedok je lice različito od osumnjičenog, odnosno optuženog. To je lice za koje se vjeruje da će moći dati obavještenje o krivičnom djelu, učiniocu krivičnog djela, kao i o drugim važnim okolnostima.

Svjedok je fizičko lice koje nije okrivljeno, a koje posjeduje saznanje o činjenicama koje se utvrđuju u krivičnom postupku, zbog čega ga organi postupka pozivaju da u istrazi i na glavnom pretresu o tim činjenicama da svoj iskaz.¹²¹ Prema tome, svjedok nije stranka, nije ni okrivljeni, nego je učesnik u postupku, koji se u krivičnom postupku pojavljuje kao garant pravilnosti radnje.

Odazivanje pozivu za svjedočenje i davanje iskaza pred sudom, zakonska je i moralna obaveza svih građana. Dakle, svjedok ima obavezu svjedočenja i ima obavezu polaganja zakletve, s tim da se ne smiju zaklinjati lica koja nisu punoljetna u momentu davanja izjave, lica za koja je dokazano ili postoji sumnja da su izvršila ili učestvovala u krivičnom djelu zbog kojeg se

---

¹²⁰ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 51.

¹²¹ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 229

saslušavaju i lica koja zbog duševnog stanja ne mogu da shvate značaj zakletve. Svjedok kojeg sud treba ispitati može biti svjedok optužbe, odbrane ili koga je sud pozvao po vlastitoj odluci, ali u svakom slučaju svjedok mora govoriti istinu i ne smije ništa da prećuti što mu je poznato u vezi sa krivičnim djelom. Postoje različita gledišta o značenju iskaza svjedoka, od toga da je to osnovni i najvažniji dokaz, pa da je to najnepouzdaniji dokaz, i srednjeg koje izjavi svjedoka ne daje *a priori* ni veću ni manju dokaznu vrijednost od drugih dokaza.

Postoje situacije kada se određeno lice kao svjedok ne može ispitati: u slučaju kada bi svojim iskazom povrijedio dužnost čuvanja državne, vojne ili službene tajne dok ga nadležni organ ne oslobodi te dužnosti, branilac osumnjičenog, u slučajevima povrede profesionalne tajne (npr. vjerski ispovjednik, novinar, advokat, ljekar, babica i dr.), osim u slučajevima kada ga lice u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne oslobodi izjavom ili nekim posebnim propisom; maloljetno lice, bračni i vanbračni drug osumnjičenog odnosno optuženog; roditelj ili dijete, usvojlac ili usvojenik osumnjičenog, odnosno optuženog.

Pribavljanje dokaza izjavom svjedoka ostvaruje se ispitivanjem svjedoka, a bitno je o kojoj se vrsti ispitivanja radi, da li u istrazi, na glavnoj raspravi itd. Osnovni kriminalističko-taktički ciljevi uspješnog sprovođenja sastoje se u uspostavljanju međusobnog povjerenja i saradnje između ispitivača i svjedoka, u podsticanju i pomaganju svjedoku da osvježi svoje sjećanje i vjerno saopšti svoja opažanja, kao i u kvalitetnom i vjernom zapisničkom obezbjeđenju njegovog iskaza. Kao svjedoci pojavljuju se lica koja se međusobno razlikuju, stoga ostvarivanje ovih ciljeva nije nimalo lako, tako da univerzalna pravila saslušanja ne postoje.

Svako ispitivanje svjedoka, odnosno saslušanje treba obavezno pripremiti u smislu da se analiziraju postojeći akti, vrijeme, mjesto i redoslijed saslušanja svjedoka i sl. Planiranje ispitivanja svjedoka, odnosno plana ispitivanja posljednji je dio

priprema za ispitivanje, čiji temelj čini sedam ili devet zlatnih pitanja kriminalistike. Ispitivanje se kreće od poznatog ka nepoznatom, i to postepeno korak po korak. Obavezno treba odrediti pravilnu polaznu tačku, ono što se želi utvrditi i dokazati ispitivanjem, te jesu li predviđene mjere, radnje i njihov redosljed za to pogodni.

Plan ispitivanja treba da sadrži:

- popis okolnosti koje treba razjasniti ispitivanjem, i
- oblikovanje pitanja sa tim ciljem, te eventualno redosljed pitanja.

Iskaz svjedoka se pribavlja da bi svjedok iznio opažanja o činjenicama. U svom iskazu svjedok često iznosi i svoje mišljenje i zaključke, koje je teško izbjeći, ali ponekad može biti i korisno. Ispitivač mora da razdvoji svjedokova opažanja i činjenice od njegovih zaključaka i mišljenja, što spada u najvažniji zadatak ispitivača. Svjedok će se uvijek pitati odakle mu je poznato ono o čemu svjedoči. Ispitivač treba da svjedokov iskaz provjeri, kako objektivne i subjektivne uslove, tako i okolnosti opažanja, koje mogu biti endogene ili egzogene naravi. Treba provjeriti okolnosti u kojima je svjedok opažao, vidljivost, umor, iscrpljenost, strah, uzbuđenje, preplašenost, njegove tjelesne sposobnosti, kao što su vid, sluh, raspoznavanje boja, miris itd.

Svjedok se ni u kom slučaju ne smije ispitivati “na brzinu” bez poznavanja problema i pripreme ispitivanja. Prema svjedoku, pa čak i ako je svjedok nedobronamjeran, ne treba postupati autoritativno. Više se očekuje od dobro prostudiranog ponovnog ispitivanja nego od grubo izrečenih prijetnji primjene sankcija za odbijanje iskaza.

Postoji više faza ispitivanja svjedoka:

-U prvoj fazi utvrđuju se identitet i druga pitanja “*ad personam*” i saopštava mu se zašto se poziva i u vezi sa kojim slučajem. Ta prva pitanja i prvi razgovor između ispitivača i

ispitanika omogućuju prirodni kontakt koji služi za uspostavljanje određenog odnosa povjerenja. Od dobrog početka zavisi mnogo.

-U drugoj fazi, svjedok u slobodnom izlaganju iznosi sve što zna o slučaju, i poželjno je da se svjedok što manje prekida, osim izuzetno kada "skrene sa puta", tj. kad započne da govori o činjenicama koje nisu ni u kakvoj vezi s kojim se ispituje svjedok. Ispitivač je prividno pasivan, ali sluša i treba znati slušati. Pored toga, intenzivno proučava inteligenciju, vanjske manifestacije obrazovanja, sposobnost izražavanja, logičnost u kazivanju i simptomatsku sliku svjedoka. Ispitivač treba da procijeni ličnost svjedoka, da procijeni da li svjedok govori istinu, da li je njegov iskaz samostalan, ili ga je razvio pod uticajem okruženja svjedoka.

- U trećoj fazi, ispitivač počinje da postavlja pitanja svjedoku, nakon čega ispitivač mora stvoriti konačnu sliku da li se radi o dobronamjernom svjedoku ili o svjedoku koji laže. Svjedok može da govori neistinu, ali da to ne bude laž. Razlog tome može da bude pogrešno opažanje, zaboravljanje ili ponavljanje zaboravljenih sadržaja zaključivanjem i dr.

U kriminalističkoj taktici vrijedi pravilo: postavlja opšta pitanja, a u pojedinosti ulazi samo ako je neizbježno. Ispitivač treba da se čuva gomilanja ili sлагanja pitanja, odnosno postavljanja više pitanja odjedanput. Pri ispitivanju svjedoka treba voditi računa o njegovim intelektualnim sposobnostima, a tu spadaju:

- sposobnost pamćenja;
- sposobnost kognitivnog mišljenja;
- sposobnost konvergentnog mišljenja;
- sposobnost divergentnog mišljenja, i
- sposobnost evolutivnog mišljenja.

Izjava svjedoka zavisi i od metakomunikacijskih ključeva, odnosno o kontekstu i načinu kako su riječi izgovarane.

Na kraju svakog ispitivanja treba provjeriti istinitost sadržaja iskaza osobe, odnosno svjedoka. Za provjeru istinitosti iskaza kriminalistička taktika razradila je dvije metode:

- provjeru sadržaja iskaza putem ostalih raspoloživih dokaza i subjektivnom metodom, i

- da li je osoba pouzdana za davanje istinitog iskaza.

Ukoliko su obje metode dale saglasnost, iskaz se može smatrati pouzdanim.

Kada se saslušava maloljetno lice (djeca spadaju u ugrožene svjedoke), pogotovo ako je oštećeno krivičnim djelom, postupace se obazrivo kako saslušanje ne bi štetno uticalo na psihičko stanje maloljetnika. Ovdje se radi o licima normalnog fizičkog i psihičkog razvoja, ali se dovodi u pitanje njihova životna dob.¹²² Maloljetna lica se uglavnom saslušavaju u prisustvu i uz pomoć pedagoga ili drugih stručnih lica.

Ukoliko se pri saslušanju svjedoka pojavljuju stručna pitanja, odnosno iz područja kojima kriminalista ne vlada, obavezno prethodno treba proučiti ova pitanja uz pomoć stručnjaka, a po potrebi obezbijediti i njegovu saradnju u toku saslušanja.

---

¹²² N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 243

15. Uviđaj

Uviđaj je jedna od osnovnih dokaznih radnji namijenjena izvođenju dokaza (dokazno sredstvo).¹²³ U teoriji ne postoji jedinstvena definicija uviđaja. To ne iznenađuje ako se uzme u obzir da je riječ o kompleksnoj radnji dokazivanja s veoma složenim kriminalističkim sadržajima.¹²⁴ Prema preovladavajućim mišljenjima autora osnovna karakteristika uviđaja je opažanje činjenica važnih za krivični postupak. Dakle, pod pojmom uviđaja podrazumijevamo istražnu radnju, odnosno sudsku radnju, koja se sastoji u neposrednom čulnom opažanju radi utvrđivanja nekih važnih činjenica. Za krivični postupak opažanje činjenica mora da bude neposredno, što znači neposredno opažanje prije svega čulom vida, čulom sluha, njuha, okusa i opipa. Ovakvo shvatanje navedenog pojma je jedino prihvatljivo, s obzirom na to da uviđaj predstavlja kompleksnu radnju dokazivanja s veoma složenim kriminalističkim sadržajem. Uviđaj se može izvršiti prije pokrenutog krivičnog postupka, ali i u toku krivičnog postupka. Za obavljanje uviđaja na licu mjesta potrebo je savjesno pripremanje, безусловna smirenost, napeta pažnja, siguran pogled i određen cilj.¹²⁵

Uviđaj se preduzima kada je za utvrđivanje ili razjašnjenje neke važne činjenice u postupku potrebno neposredno opažanje. Pri uviđaju najčešće opažamo mjesto izvršenja krivičnog djela. Mjesto sprovođenja uviđaja redovno su mjesta i materijalni objekti koji su u nekoj vezi s izvršenim, pripremanim ili pokušanim krivičnim djelom ili kriminalnim događajem, bez obzira da li su to eksterijeri ili enterijeri, a ono je kao takvo odredilo uviđajno tijelo i članove uviđajnog tima.¹²⁶

---

¹²³ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 312.

¹²⁴ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 226.

¹²⁵ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 42.

¹²⁶ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 318.

Uviđajno mjesto nikada ne smije biti usko ograničen prostor, nego to uvijek mora biti, odnosno obuhvatiti bliže i dalje okruženje. Uviđaji su različiti, zavisno o namjeni opažanja i šta opažamo, pa stoga predmet uviđaja prema njemačkim teoretičarima procesnog prava mogu biti:

- a) mjesto događaja;
- b) predmeti;
- c) lica, i
- d) procesi.

Međutim, prema shvatanjima ruskih autora predmet uviđaja su:

- a) mjesto događaja;
- b) okolina;
- c) stan;
- d) predmeti;
- e) dokumenti;
- f) tragovi zločina;
- g) leš;
- h) poštansko-telegrafske pošiljke, i
- i) životinje.

Što je kraći razmak između djela i početka istrage, veći je izgled za uspjeh. Stoga je preporučljivo da se određene mjere

traganja i istrage preduzimaju već za vrijeme vršenja uviđaja na licu mjesta.¹²⁷

Uviđaj je neodložna istražna radnja koju treba obaviti odmah čim se saznalo za krivično djelo, ali je ujedno i kriminalističko-operativna radnja, jer uviđajem tražimo i osiguravamo tragove krivičnog djela koji mogu koristiti u razjašnjenju djela i otkrivanju učinioca. Pomoću uviđaja tragamo od sadašnjosti prema prošlosti, od posljedice prema nepoznatom i često zagonetnom uzroku. Uviđaj je bitan, to je prva i najznačajnija radnja čiji rezultati daju osnovicu za početak i uspjeh istraživanja. Prema tome, pomoću uviđaja saznajemo za činjenice, a na osnovu činjenica donosimo potrebne zaključke. Vršeći uviđaj pronalazimo razne predmete i tragove koji su bitni za rasvjetljavanje događaja i otkrivanje izvršioca.

Tragove možemo podijeliti na:

- a) tragove koji dokazuju sam fakt postojanja krivičnog djela;
- b) tragove koji otkrivaju tok krivičnog djela;
- c) tragove koji služe za pronalazak izvršilaca i dokaz njihove krivice;
- d) tragove koji pokazuju uzroke i ciljeve djela, i
- e) tragove koji služe za utvrđivanje nepoznatog oštećenog.¹²⁸

Uviđaj je određen kao istražna radnja koju ne vrši jedno lice, kako tužilac, tako ni ovlašćeno službeno lice. Za vršenje uviđaja, zavisno od krivičnog događaja, angažovaće se manji ili veći timovi stručnjaka iz kriminalističko-tehničke, saobraćajne, građevinske ili

---

¹²⁷ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 42.

¹²⁸ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str.168.

neke druge struke, a koja će izvršiti mjerenja, snimanja, crtanje skica i po potrebi prikupljanje i drugih podataka bitnih za događaj.

Kada se govori o mjestu događaja ne misli se samo na mjesto krivičnog djela, odnosno gdje je nastala posljedica, nego se misli na svako mjesto ma koliko daleko bilo od mjesta izvršenja krivičnog djela, gdje se nalaze tragovi koji mogu pomoći pri istraživanju krivičnog djela. Svaki trag koji se pronade, ako se uzme izolovano, objašnjava neku činjenicu, dok nam svi tragovi zajedno, odnosno cjelokupni izgled mjesta daju potpunu sliku događaja.

Veoma je bitno da se svi postojeći tragovi pronađu, jer ukoliko bi se ispitivali i tumačili samo pojedini tragovi, to bi moglo dovesti do pogrešnih zaključaka. Izvršilac krivičnog djela odlaskom sa mjesta izvršenja čini greške, ne nosi rukavice, odbacuje manje vrijedne stvari i tako ostavlja svoje otiske. Uspjeh otkrivanja i istraživanja krivičnih djela umnogome će zavisti od sposobnosti onih koji vrše uviđaj.

Prvi zadatak uviđaja sastoji se u pronalaženju, prikupljanju i fiksiranju svih predmeta i tragova krivičnog djela. Ne postoji mjesto krivičnog djela gdje bi se moglo reći da je uviđaj nepotreban. Zato treba uvijek vršiti uviđaj, i onda kada se radi o težim krivičnim djelima i kada se radi o lakšim.

Nema savršenog zločina. Svaki učinilac iza sebe ostavlja tragove, samo je pitanje koliko smo obučeni da te tragove možemo potražiti, a potom pravilno i protumačiti. Sama okolina mjesta događaja često skriva značajne tragove, pa je treba pažljivo pretraživati, i to u krugovima koje sve više širimo. Prema tome, prilikom traženja i osiguranja tragova treba posvetiti svu pažnju i znanje, što znači da uspjeh otkrivanja i istraživanja krivičnih djela u prvom redu zavisi od sposobnosti onih koji obavljaju uviđaj. Zato se uviđaj mora uvijek obavljati pažljivo, svestrano i pedantno.

Drugi zadatak se sastoji u proučavanju okolnosti krivičnog djela. Ovo praktično znači da kriminalista prvo treba sebi predočiti

činjenice, zatim hronološki i logički povezati sve okolnosti koje nas uvode u situaciju i atmosferu čitavog toka krivičnog djela. Neophodno je uraditi misaonu rekonstrukciju toka krivičnog djela i lika krivca. Ova misaona rekonstrukcija nam pomaže da shvatimo motive kojima se učinilac rukovodio prilikom učinjenja krivičnog djela. Takođe, na osnovu uviđaja stvaramo svoje „shvatanje događaja“, te na osnovu toga zaključujemo da li je to djelo slučajno ili djelo krivca od navike ili zanata. Motiv je ključ za brzo i uspješno objašnjenje djela.

Treći zadatak sastoji se u pronalaženju izvršioca, odnosno određivanju kruga sumnjivih lica u kome treba tražiti izvršioca. Na mjestu događaja nalaze se svježi tragovi, koji su podobni da mogu odmah da nas dovedu do izvršioca (npr. provalnici u toku noći iz trgovine odnesu razne stvari koje putem gube i taj trag dovede do stana izvršioca).

Uviđaj se najčešće predizima u cilju utvrđivanja činjenica važnih za krivični postupak. Ako se gleda sa kriminalističkog aspekta, uviđajem se otkrivaju i fiksiraju najčešće indicijalni, ali i neposredni dokazi. Dakle, uviđaj se preduzima sa ciljem da bi se utvrdilo sljedeće:

- da li je uopšte učinjeno krivično djelo,
- vrsta krivičnog djela;
- vrijeme, mjesto, način, sredstvo i motiv izvršenja;
- identitet nepoznate žrtve;
- vrsta i visina štete, koja je prouzrokovana krivičnim djelom;
- ko je učinio krivično djelo, i
- druge okolnosti, činjenice i dokazi za uspješno vođenje krivičnog postupka.

Prema tome, svaki uviđaj trebao bi se planirati i vršiti na osnovu zlatnih pravila kriminalistike, ali treba znati da uviđajem neće uvijek biti moguće dobiti odgovore na sva pitanja. Iz tog razloga, moramo u mislima rekonstruisati krivično djelo i lik krivca (tzv. misaona rekonstrukcija). Praksa je pokazala da sudbina čitavog konkretnog postupka zavisi od onih koji vrše uviđaj, odnosno da uviđaj zavisi od vještine, brzine, metodičnosti, temeljitosti u pronalaženju tragova, kao i od pravilnog korišćenja podataka koji se nalaze na licu mjesta.

Uviđaj se vrši:

-pregledom lica mjesta;

-pregledom napadnutog predmeta i ostalih predmeta krivičnog djela;

-pregledom tragova na licu mjesta;

-pregledom sumnjivih lica;

-informativnim raspitivanjem kod građana i oštećenog, te saslušanjem svjedoka o djelu i krivcu, i

-razgovorom sa osumnjičenim, odnosno ispitivanjem optuženog, ukoliko se nalazi na licu mjesta.

Uviđaj treba da se vrši pažljivo, svestrano i pedantno, ne smije se propustiti ni najsitniji detalj. Značaj uviđaja je upravo sadržan u osnovnim ciljevima uviđaja. Tu su, dakle, sadržani odgovori na skoro sva „*zlatna pitanja*“ kriminalistike. Na osnovu indicija stečenih vršenjem uviđaja mogu se sačiniti osnovne verzije o nepoznatom izvršiocu i drugim okolnostima krivičnog djela. Cilj uviđaja je ispunjen samo ako su u punoj mjeri prilikom vršenja uviđaja zastupljena oba njegova aspekta, i kriminalistički i procesni. Prema tome, uviđaj ima operativno-kriminalistički značaj u prekrivičnom postupku, dok u pokrenutom krivičnom postupku uviđaj gubi na značaju zbog protoka vremena od izvršenja krivičnog

djela. Izvršilac je takođe poznat, pa time uviđaj gubi svoj osnovni kriminalistički cilj.

Uviđaj je bitan i u kriminalističkom smislu, a naročito zbog čestog namjernog (fingiranog) prikrivanja neke kriminalne radnje, nekim drugim krivičnim djelom ili sličnim događjem, s ciljem da se zavaraju organi otkrivanja i tako onemoguće u rasvjetljavanju krivičnog djela i otkrivanju izvršioca.¹²⁹ Fingiranjem krivičnih djela bave se kako profesionalci, povratnici, specijalizanti, tako i oni koji nemaju neko veće kriminalno iskustvo. Obaveza policije je da otkrije stvarnu kriminalnu djelatnost koja se krije iza namjerno predstavljenog događaja.

Učesnici u vršenju uviđaja

Uviđaj je krivičnoprocesna radnja koju, po pravilu, obavlja nadležni tužilac uz pomoć ovlašćenog radnika policije, tj. policijskog službenika. Kako tužilac ne može vladati svim vještama koje su potrebne prilikom uviđaja, tako ekipu za vršenje uviđaja u slučaju potrebe mogu još sačinjavati i stručnjaci raznih specijalnosti (npr. ljekar sudske medicine, inženjeri raznih struka, tehničari-kriminalisti, balističari, protivpožarci i dr.).

Kada se sazna za krivično djelo, obavezno se o tome obavještava nadležni tužilac, koji često zbog drugih istražnih radnji bude spriječen da dođe na mjesto događaja. Tada uviđaj vrši ovlašćeno službeno lice. Uviđaj ne smije niti može da trpi odlaganja, pa se zbog hitnosti mora odmah pristupiti pronalaženju, osiguranju ili opisivanju tragova, izvršiti potrebna mjerenja i snimanja, sačiniti skice i foto-dokumentacija i prikupiti drugi podaci bitni za događaj. Učesnici u vršenju uviđaja moraju se pridržavati nekih osnovnih kriminalističkih pravila koja konkretizovana, u ovoj radnji, imaju poseban značaj. Tu su naročito važna načela brzine, metodičnosti,

---

¹²⁹ V. Krivokapić, M. Žarković, B. Simonović, *Kriminalistička taktika*, Beograd, 2005, str. 271-273.

temeljitosti, objektivnosti, jedinstvenog rukovođenja i u nešto manjoj mjeri ostala načela.¹³⁰

Pripremanje za vršenje uviđaja i dolazak na mjesto događaja

Da bi se blagovremeno i uspješno izvršio uviđaj, jedan od preduslova je svakako i dobra priprema. Prema tome, pripreme za vršenje uviđaja spadaju u osnovnu i stalnu djelatnost onih radnika, odnosno službenih lica kojima je to raspodjelom poslova i zadataka određeno.

U pripreme spadaju:

a) postojanje stalnog dežurstva radi formiranja, opremanja i upućivanja odgovarajuće ekipe koja treba da izvrši uviđaj na mjestu kriminalnog događaja;

b) organizovanost sistema veza (npr. radio veza, telefon ili na drugi način);

c) obezbjeđenje potrebne tehničke i druge opreme radi njenog korišćenja, zavisno od vrste krivičnog djela i uviđaja (npr. vozila, reflektori, aparati, kamere za snimanje lica mjesta, gumene rukavice, IC uređaji, plastična masa za fiksiranje tragova, četkice za zaprašivanje otisaka i ostali pribor za izazivanje papilarnih linija, kao i drugi pribor);

d) organizovanje nužnih intervencija u slučaju potrebe (npr. transportovanje povrijeđenih, pružanje prve pomoći, pripremanje sprava i raznih sredstava za rasčišćavanje saobraćajnica, razvlačenje i cijepanje vozila prilikom spašavanja povrijeđenih, posjedovanje adresa i telefonskih brojeva raznih specijalista čije je učestvovanje u uviđaju nužno);

e) držanje u pripravnosti službenog psa (jednog ili više) ako se ukaže potreba za njegovim korišćenjem, i

---

¹³⁰ V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str. 252.

f) dobro razrađen sistem u slučaju potrebe učešća u uviđaju pojedinih ustanova i stručnih službi.

Takođe treba da je cjelokupan pribor i alat koji služi za vršenje uviđaja uredno smješten u posebnoj prostoriji koja je za to namijenjena ili u specijalnom vozilu da bi se, prema potrebi, mogli lako uočiti i uzeti radi korišćenja. U današnjoj eri kriminala zahtijeva se da savremena naučna i tehnička dostignuća budu u punoj mjeri zastupljena i praktično primjenjiva prilikom vršenja uviđaja. Preporučuje se da se na sam uviđaj uvijek ponese više tehničkih sredstava i pribora. Prilikom dolaska uviđajne ekipe na mjesto događaja, onaj ko obavlja uviđaj zajedno sa vještacima ili stručnjacima, zadržava se izvan osiguranog područja.

Zatečeno stanje može da bude dvojako:

-lice mjesta je bilo obezbijeđeno, i

-lice mjesta nije bilo obezbijeđeno.

U slučaju da je mjesto događaja obezbijeđeno, pripadnik policije koji je osigurao mjesto događaja podnosi izvještaj i na taj način se saznaju prve službene konstatacije o mjestu događaja. U slučaju da mjesto događaja nije obezbijeđeno, rukovodilac uviđaja nastupa kao i rukovodilac obezbjeđenja lica mjesta u pogledu informisanja, a ekipa za vršenje uviđaja obezbjeđuje lice mjesta. Svi članovi ekipe za uviđaj pažljivo slušaju izvještaj, postavljaju pitanja ukoliko ima nekih nejasnoća ili žele dobiti potpunije odgovore. Pripadnici uviđajne ekipe na tom mjestu odlažu torbe i garderobu kako im ne bi smetala pri radu, navlače rukavice kako na mjestu događaja ne bi ostavljali tragove prstiju, oblače čizme koje na gumenim đonovima imaju posebne oznake, kako bi se razlikovali od drugih.

Poznato je kriminalističko pravilo: *Najprije očima, a potom rukama!* Glavni uspjeh uviđaja zavisi od spokojnog i pažljivog posmatranja stvari (ako je na otvorenom, obavezno obići da bi se

upoznao sa njegovim izgledom) i stepena razvijenosti sposobnosti zapažanja. Obavezno treba obratiti pažnju na sitnice, iskusni kriminalisti na osnovu njih donose značajne zaključke.

Upoznavanje sa mjestom događaja je potrebno zbog sljedećeg, i to:

-ukoliko mjesto događaja nije dovoljno osigurano, potrebno je da se mjesto događaja pravilno osigura, udalje nepozvana lica kako ne bi ometali uviđaj i oštetili tragove;

-da bi se stekao prvi neposredni dojam o mjestu događaja (šta se dogodilo i kakav je izgled mjesta događaja);

-da bi se odredila upotreba službenog psa;

-da bi se odlučilo da li ćemo zbog dolaska noći koja se približava započeti uviđaj ili ćemo ga odgoditi. U slučaju odgađanja uviđaja, ekipa za osiguranje će se pobrinuti da se mjesto događaja ne promijeni;

-samo upoznavanje mjesta događaja pomaže organu da odluči da li će uviđaj započeti u središtu ili vanjskom rubu koji omeđuje područje događaja.

Na mjestu događaja prije početka određuje se smjer uviđaja, koji se ne smije mijenjati za vrijeme dok traje uviđaj. Ovlašćena službena lica koja obavljaju uviđaj od samog dolaska na lice mjesta su obavezna da u svoju bilježnicu unose sve podatke, koji će im kasnije služiti prilikom sastavljanja zapisnika, ukoliko se zapisnik ne piše još u fazi uviđaja.

Kriminalisti su saglasni da se kod preduzimanja pojedinih radnji na uviđaju mora proći kroz dvije osnovne faze, i to:

a) statičku fazu, i

b) dinamičku fazu.

Brojni su teoretičari i praktičari, koji učestvuju u sprovođenju uviđaja, a koji dijele uviđaj na pet stadijuma, odnosno faza, i to na:

- orijentaciono-informacijski ili pripremni stadijum;
- statičko-identifikacijski, odnosno pasivni stadijum;
- dinamički, odnosno aktivni stadijum;
- kontrolni stadijum, i
- finalni ili završni stadijum i *corpora delicti*.

Tok uviđaja na mjestu događaja započinje tako što lice koje obavlja uviđaj ne počinje uviđaj čim stigne na mjesto događaja, nego se prvo priprema za uviđaj i preduzima određene mjere. Obavljanju uviđaja se mora prići smireno, odnosno mora se ostati miran, što znači, da lice koje vrši uviđaj ne smije da se zbuni, niti smije da gubi povjerenje. Prvi uslov za uspjeh je mirno i pažljivo razgledanje, pri čemu je posebno značajna sposobnost opažanja. Uvijek je bolje sačekati kriminalističkog tehničara koji ima iskustva u traženju i osiguranju tragova, pa po cijenu i da uviđaj nešto kasni, nego da nespretnim radom pokvarimo one mogućnosti koje nam pruža mjesto događaja.

Statički ili pasivni pregled lica mjesta. U ovoj fazi rukovodilac uviđajne grupe i kriminalistički tehničar ulaze u krug lica mjesta i veoma smireno, pažljivo i detaljno razgledaju lice mjesta u cjelini, pojedine predmete i tragove i njihov međusobni raspored i odnos. Obavezno treba nastojati da se uoče i zapaze sve važne pojedinosti, a da se lice mjesta ni u čemu ne promijeni i da u statičkoj fazi zadrži svoj prvobitni izgled.

U ovoj fazi uviđaja ništa ne smije da se mijenja i pomjera u izgledu i zatečenom stanju lica mjesta. Zato se kaže da se ova faza uviđaja vrši sa rukama u džepovima. Iz tog razloga ovu fazu i obavlja, uglavnom, rukovodilac uviđaja i kriminalistički tehničar, pod uslovom da prisustvo drugih iz ekipe za uviđaj u krugu na licu mjesta

nije nužno. Kriminalistički tehničar u ovoj fazi označava samo pojedine predmete i tragove bročanim ili drugim oznakama, fotografiše mjesto događaja, pravi grubu skicu u koju ćemo kasnije ucrtati potrebne razdaljine koje ćemo izmjeriti, i preuzima druge radnje po potrebi. U statičkoj fazi uviđaja ni jedan dio lica mjesta ne smije biti zanemaren ili zaobiđen. Da bismo dobili vjernu sliku mjesta događaja obavezno je fotografisanje, jer to je dokument koji do kraja vjerno prikazuje činjenično stanje i na taj način olakšava dokumentovanje pojedinih okolnosti krivičnog djela utvrđenih prilikom uviđaja. Fotografija daje neprocjenjive mogućnosti, jer dopunjuje, ako smo pravilno fotografisali, nedostajeći uviđaj mjesta događaja. Fotografija koja je sačinjena na mjestu događaja prikazuje stanje mjesta događaja mnogo jasnije nego zapisnik o uviđaju.

Pojedini autori u vezi fotografije pišu:

Tužilac može pomoću fotografije ponovo započeti pregled mjesta događaja, uz dovoljan broj kvalitetnih fotografija omogućava da vidi sve ili da se barem sjeti pojedinih detalja koje je previdio prilikom uviđaja mjesta događaja. Sve navedene radnje u ovoj fazi uviđaja treba obaviti stručno i metodološki ispravno, što znači da treba da daju tačan i precizan prikaz mjesta kriminalnog događaja, predmeta i tragova nađenih na njemu.

b) Dinamički ili aktivni pregled lica mjesta je centralni dio istraživanja lica mjesta. U ovoj fazi uviđaja nastavlja se neposredan i detaljan pregled lica mjesta s tom razlikom što u ovoj fazi remeti zatečen red stvari i izgled lica mjesta. U ovoj fazi uviđaja ekipa je aktivnija, dinamičnija, ona traži, otkriva i fiksira pojedine tragove i predmete za koje smatra da su u vezi sa kriminalnim događajem.¹³¹

Kriminalistički tehničar, uz pomoć gumenih rukavica, pojedine predmete uzima, razgleda, opisuje, skida sa njih tragove papirnih linija i druge tragove, ukoliko postoje, pokazuje ih i

---

¹³¹ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 245.

označava. Kriminalistički tehničar i ostali u ovoj fazi moraju najuže sarađivati, kako bi pregledali baš sve predmete, a obavezno koristiti sva tehnička pomagala koja imaju sa sobom kako bi se uočili najrazličitiji tragovi.

Dakle, otkrivanje tragova je najvažnija zadaća dinamičkog uviđaja. Prije nego što se pristupi dinamičkom uviđaju, mora se izabrati način na koji će se pregledati prostor, kako se ne bi nešto izostavilo ili previdjelo. Da do toga ne bi došlo, obavezno se određuje početna tačka od koje je pogodno i svrsishodno započeti uviđaj. Obavezno se treba držati odabranog smjera kako se ne bi desilo da se dva puta pregledava isti prostor, dok bi pojedini predjeli mogli ostati nepregledani. Ova faza ima naglašen istraživački, odnosno ispitivački karakter, gdje se utvrđuje porijeklo pronađenih tragova i predmeta i gleda koji se zaključci iz njih mogu izvesti u odnosu na krivično djelo i njihove uzroke. Značaj tragova je naročito veliki ukoliko je izvršilac krivičnog djela nepoznat. Prilikom uviđaja potrebno je detaljno utvrditi pojedine udaljenosti, veličinu pojedinih predmeta i te parametre unijeti u skicu. Sve ono što je za istraživanje značajno, potrebno je detaljno opisati (npr. položaj leša u odnosu na druge predmete), dok ostale predmete samo navodimo (npr. pokušstvo koje se nalazi u sobi i sl.). Prilikom uviđaja uobičajeno je da se, najprije, opisuje ono što se nalazi na zidovima, potom na predmetima koji se nalaze uza zid, pa tek onda ono što se nađe usred prostorije. Sve predmete za koje se pretpostavlja da su u bilo kakvoj vezi sa krivičnim djelom (npr. dijelovi odjeće, izgubljeni ili odbačeni predmeti), kriminalistički tehničar pakuje radi odnošenja u laboratoriju.

Cijelo vrijeme dok traje uviđaj u bilježnicu se zapisuju konstatacije koje se čine iole značajnim za istraživanje krivičnog djela. Obaveza kriminalističkog tehničara je da zapiše, prije svega, one elemente koji su bitni za tehnički opis mjesta događaja (npr. dimenzije prostorija, veličine predmeta, udaljenost pojedinih predmeta, opis predmeta, nađeni tragovi itd.). Sve to pomaže prilikom sastavljanja zapisnika, koji se, doduše, sastavlja nakon

obavljenog uviđaja, ali ukoliko su sve konstatacije zapisane, sastavljanje zapisnika biće lakše, a navodi u zapisniku ili prijavi detaljniji i potpuniji. U dinamičkoj fazi uviđaja, ekipa za uviđaj narušava izgled lica mjesta i ovom fazom završava se i sam uviđaj.

Prilikom uviđaja, pravilo je da statički dio prethodi dinamičkom. Uviđaj predstavlja jedinstvenu cjelinu i ovu podjelu na faze treba shvatiti uslovno. U praksi, vršenje uviđaja ponekad i nema jasno određene granice između jedne i druge faze, što je uslovljeno i specifičnošću samog slučaja. Iako u trenutku vršenja uviđaja ponekad nije moguće u potpunosti sagledati kakav će operativni i procesni (dokazni) značaj imati pojedini predmeti i tragovi, odgovoran i profesionalan pristup obavezuje na veoma detaljno, temeljno vršenje uviđaja u cjelini.¹³²

Mnogi netačni zaključci o djelu i učiniocu, kao i nerealne pretpostavke izbjeće se ako se uviđaj izvrši savjesno, stručno i detaljno, čime će u punoj mjeri ispuniti svoj operativni i procesni značaj, odnosno uviđaj će biti solidna osnova za preduzimanje i drugih opštih operativno-tehničkih i istražnih radnji.¹³³

Zapisnik o uviđaju

Zapisnik o uviđaju je pisani dokument koji smo dužni sastaviti na osnovu zakona o krivičnom postupku, kao i pravila kriminalističke struke. To je dokument kriminalističko-procesnog karaktera i sastavlja se istovremeno kad se obavlja radnja, odnosno kada se vrši uviđaj, a u slučaju kad to nije moguće, sačinjava se neposredno nakon toga. Zapisnik sačinjava zapisničar, odnosno on upisuje ono što mu glasno govori onaj ko obavlja uviđaj.

Uvodni dio zapisnika sadrži:

---

¹³² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 316.

¹³³ V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str. 258.

-naziv državnog organa koji obavlja uviđaj i po kojem pravnom osnovu ga vrši,

-mjesto gdje se obavlja uviđaj;

-dan i sat kada je uviđaj započeo i završen;

-ime i prezime ili naziv oštećenog;

-imena i prezimena službenih lica koja vrše uviđaj i učestvuju u uviđaju, i

-imena i prezimena lica koja prisustvuju uviđaju.

Opisni dio zapisnika sadrži: prikaz faktički utvrđenog stanja na mjestu događaja, zatečenog i kasnije utvrđenog tokom uviđaja koji je prošao kroz dvije faze – statičku i dinamičku. Zapisnik sadrži bitne podatke o postupku i sadržaju uviđaja.

U zapisnik se ne smiju unositi nikakvi podaci koji su dobijeni informativnim putem, a niti bilo koji podatak osim onih koji su pronađeni na licu mjesta.

Opis mjesta događaja vrši se po određenom redoslijedu, i to:

-da li je mjesto bilo obezbijeđeno;

-da li su na licu mjesta nastale neke promjene i koje;

-podaci o atmosferskim i svjetlosnim prilikama;

-opis mjera i veličina predmeta ili tragova;

-stavljanje oznake na predmetima i sl.

U ovom dijelu se takođe navodi koji su tragovi i predmeti spakovani, označeni i poslani na vještačenje, a obavezno se mora opisati njihov izgled, dimenzije i svojstva. U zapisnik se obavezno upisuju tragovi koji su bili prvo nevidljivi, pa onda fiksirani. Takođe se u zapisnik unose i prilažu skice, crteži, planovi, fotografije, filmski

snimci. Kasnijim upoređivanjem zapisnika o uviđaju, mora postojati podudarnost sa elementima koje sadrži skica, fotografija ili filmski zapis. Zapisnik se mora voditi uredno, ništa se u njemu ne smije izbrisati, dodati ili mijenjati. U slučaju potrebe da se nešto precрта, precrtani tekst i dalje mora ostati čitljiv.

Opis lica mjesta mora se sastaviti stilski i gramatički ispravno, potrebno je da se riječi upotrebljavaju u njihovom pravilnom, bukvalnom i uvijek istom značenju, odnosno potrebno je izbjegavati strane izraze i provincijalizme. U zapisnik se ne smiju unositi pretpostavke, zaključci, izjave, obavijesti, ništa ono što bi u kasnijem krivičnom postupku moglo da se pokaže pogrešnim. Zapisnik o uviđaju mora da sadrži *opis stanja* mjesta događaja, što je moguće objektivnije, jer zapisnik u mnogim slučajevima je osnova nadležnom tužiocu za pokretanje krivičnog postupka.

Zaključni dio zapisnika o uviđaju sadrži vrijeme kada je uviđaj završen (datum, čas i minut), potpis lica koje je uviđaj vršilo i potpis zapisničara. Ostali učesnici u vršenju uviđaja ne potpisuju zapisnik, već, eventualno, druga pismena koja su sami sačinili prilikom ili povodom vršenja uviđaja, kao što su npr. službene bilješke, zapisnici o izjavama lica, lična zapažanja i sl.

Zapisnik sa svim priložima (skica lica mjesta, fotografije, video snimci, zapisnici, službene bilješke, nalaz i mišljenja vještaka, predmeti i ostali dokumenti koji se odnose na kriminalističku obradu lica mjesta) uz krivičnu prijavu dostavljaju se nadležnom javnom tužiocu.

16. Rekonstrukcija

Rekonstrukcija se, kao i uviđaj, sprovodi neposrednim opažanjem tijela postupka koji sprovodi rekonstrukciju i članova

tima, tzv. aktivnih učesnika u rekonstrukciji.¹³⁴ Prema tome, rekonstrukcija događaja je istražna radnja koja se sastoji od ponavljanja radnje krivičnog djela u vještačkim uslovima. Rekonstrukcija događaja u praksi je poznata odavno, ali po Zakonu o krivičnom postupku, kao istražna radnja, tek od 1976. godine.¹³⁵

Rekonstrukcija je, u stvari, ponavljanje radnje krivičnog djela u cjelosti ili djelimično. Radnja rekonstrukcije se obavlja uz učešće osumnjičenog, odnosno optuženog, svjedoka, oštećenog, kao i drugih učesnika u događaju. Rekonstrukcija se u praksi često koristi, i ako se izvrši uspješno, stručno i temeljno, ona može u velikoj mjeri da doprinese rasvjetljavanju kriminalnog događaja. Rekonstrukcija se najčešće preduzima u već pokrenutom krivičnom postupku, još u istražnoj fazi, ali se isto tako može preduzeti i na glavnom pretresu. Cilj rekonstrukcije, u opštem smislu, je da se utvrdi šta se stvarno dogodilo i on zavisi od toga kad se rekonstrukcija preduzima u odnosu na uviđaj.

Cilj rekonstrukcije je:

-da se izvrše provjeravanja i otklone kontradiktornosti koje su nastale naknadno, a kao posljedica površno i nestručno izvršenog uviđaja, kao i da se dođe do novih činjenica i podataka;

-da se utvrdi način izvršenja krivičnog djela kada to nije utvrđeno uviđajem uz pomoć svih učesnika u krivičnom djelu, koji treba fizički da ponove tok same radnje;

-da se provjeri nalaz i mišljenje vještaka kada je vještačenje ili dio vještačenja moguće izvršiti na licu mjesta (npr. saobraćajne nesreće, provalne krađe, upotreba vatrenog oružja), odnosno da se vještaku stvore povoljni uslovi za ponovljeno ili, pak, prvo vještačenje i da se sačini izgled lica mjesta i tako omogućiti vještačenje (npr. ako je poslije saobraćajne nesreće put oslobođen

---

¹³⁴ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 333.

¹³⁵ V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str. 268.

za saobraćaj prije izvršenog uviđaja, pa je dolaskom ekipe za vršenje uviđaja potrebno, na osnovu tragova i izjava lica na mjestu događaja, uspostaviti prvobitno stanje), i

-da se u toku uviđaja provjere na licu mjesta neke okolnosti od kojih zavisi utvrđivanje činjenica na uviđaju (npr. utvrđivanje saobraćajne situacije neposredno prije događaja i provjeravanje okolnosti koje su vezane za kretanje vozila).

Dakle, cilj rekonstrukcije događaja je provjera postojećih ili utvrđivanje novih dokaza.

Izvođenje rekonstrukcije

Rekonstrukcija događaja je istražna radnja koja se sastoji u ponavljanju radnje krivičnog djela u vještačkim uslovima.¹³⁶

Danas se rekonstrukcija sve više vrši pri razjašnjavanju različitih krivičnih djela pretežno na osnovu materijalnih tragova i predmeta krivičnog djela, odnosno događaja, te izjava žrtava, osumnjičenih i svjedoka, mada je veliki broj krivičnih djela izvršen bez prisustva svjedoka.¹³⁷ Rekonstrukcija se planira ako postoji potreba i ako su ispunjeni uslovi za njeno vršenje, a uspješnost rekonstrukcije zavisi od solidne pripreme, njenog vršenja i pravilnog fiksiranja rezultata. Od rekonstrukcije ovise ljudske sudbine, ali na kraju i utvrđivanje istine. Rekonstrukcijom se prvenstveno provjeravaju izvedeni dokazi i utvrđene činjenice koje su važne za razjašnjenje krivične stvari. Organ koji vrši pripremu rekonstrukcije mora detaljno da se upozna sa svim do tada utvrđenim činjenicama, a naročito sa činjenicama i okolnostima utvrđenim prilikom vršenja uviđaja, pa na osnovu detaljnog proučavanja i međusobnog

---

¹³⁶ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 255

¹³⁷ G. Mršić, D. Modly, M. Popović, *Forenzika, Istraživanje mjesta događaja*, Zagreb, 2015, str. 437.

upoređivanja ovih podataka određuju se granice i cilj rekonstrukcije.¹³⁸

Priprema rekonstrukcije se odnosi na sljedeće opšte uslove:

a) određivanje mjesta i vremena rekonstrukcije (mjesto kriminalnog događaja da budu relativno isto kao u vrijeme izvršenja krivičnog djela);

b) određivanje lica koja će vršiti rekonstrukciju (pored tužioca, službena lica i vještaci);

c) lica, učesnici rekonstrukcije (osumnjicheni, odnosno optuženi, oštećeni, tužilac);

d) obim rekonstrukcije i sredstva koja će biti upotrijebljena (da li će se ponavljati kriminalni događaj u cjelini ili djelimično).

Kada se izvrše sve pripreme za vršenje rekonstrukcije, kada se provjere da li su ispunjeni odgovarajući vremenski i svjetlosni uslovi, kad se postave svi predmeti u odgovarajući položaj, a učesnici u krivičnom djelu (izvršilac, oštećeni) na odgovarajuća mjesta, pristupa se izvođenju rekonstrukcije, odnosno sprovođenju planiranih radnji.¹³⁹ Tok samog događaja, ili pojedine faze, mogu se ponoviti i po nekoliko puta da bi se stekao što potpuniji utisak o spornoj činjenici. Lice koje rukovodi rekonstrukcijom treba da interveniše na ponašanje učesnika samo koliko je to nužno, u protivnom bi pretjerano miješanje moglo djelovati sugestivno na učesnike rekonstrukcije. Rekonstrukcijom se ne smije izazivati uznemirenost građana, niti se smiju dovoditi u opasnost životi ljudi, niti se rekonstrukcija može preduzimati na način da se vrijeđa javni moral. U toku trajanja rekonstrukcije vrši se fotografisanje, skiciranje toka rekonstrukcije, a kod složenijih rekonstrukcija preporučljivo je sačinjavanje video i tonskih zapisa.

---

¹³⁸ V. Krivokapić, M. Žarković, B. Simović, *cit. djelo*, str.270.

¹³⁹ V. Krivokapić, M. Žarković, B. Simović, *cit. djelo*, str. 271.

Sam zapisnik rekonstrukcije razlikuje se od zapisnika o uviđaju. Razlika se ogleda u tome što se zapisnik o rekonstrukciji sačinjava u varijantama gdje se posebno opisuju pojedine situacije. Takođe se unosi koja lica imaju kakve uloge i koje su situacije ponavljane u vještačkim uslovima.

17. Prepoznavanje

Prepoznavanje je postupak u kome prepoznavalac vrši identifikaciju. Sam postupak je sugestabilan i u određenoj mjeri se uzima sa rezervom. Prepoznavalac treba detaljno da opiše osobu koju prepoznaje, bez obzira da li se radilo o živoj osobi ili lešu.

Prepoznavanje od strane svjedoka ili žrtve ne može da bude jedini dokaz o krivici nekog lica na kome bi se zasnivala osuđujuća presuda. Dokazni rezultati dobijeni prepoznavanjem treba uvijek da budu potkrijepljeni i drugim materijalnim dokazima.

17.1. Pojam i značaj prepoznavanja

Prepoznavanje lica i stvari je istražna radnja koja je predviđena zakonom o krivičnom postupku. Prepoznavanje lica i predmeta veoma je česta i značajna radnja u svim fazama postupka. Prepoznavanje je utvrđivanje istovjetnosti ranije viđenih lica sa trenutno prisutnim ili poznatim licima, odnosno stvarima.

Prepoznavanje se vrši tako što se predočavaju lica, stvari ili njihove fotografije u toku operativno-taktičke radnje dokazivanja ili raspravne radnje predočavanja radi prepoznavanja. Prema tome, ovdje se radi o sjećanju svjedoka-očevica, žrtve, ili osumnjičenog, vizualnog, akustičkog, odorološkog ili sintetičkog zapažanja –

posmatranja nekog kriminalistički relevantnog događaja, odnosno njegovog učesnika.¹⁴⁰

Potrebno je da se lice, koje vrši prepoznavanje, još dok traje prepoznavanje, obavezno ispita na okolnosti pod kojima je vršeno zapažanje lica koje treba da prepozna (npr. kakve su bile svjetlosne prilike, sa koje udaljenosti je posmatrao, kako se pri tome osjećao, odnosno da li je imao strah, da li je konzumirao alkohol i sl.). Obaveza istražioca je da provjeri sposobnost zapažanja – da li razlikuje likove, boje i druge detalje kako bi se na taj način utvrdila sposobnost lica. Praksa pokazuje da se bez prepoznavanja ne može vršiti traganje i razjašnjavanje velikog broja opasnih krivičnih djela. Radnju prepoznavanja dosta često preuzima policija i kao opštu operativno-tehničku radnju, i to uvijek kada ona predstavlja operativno najpogodniji način da se utvrdi istovjetnost prisutnog lica ili stvari sa ranije viđenim ili poznatim licem ili stvari.

Prepoznavanje izvršeno na ovaj način postaje metod za identifikaciju lica, odnosno stvari ili leševa. Prepoznavanje je radnja koju je nemoguće ponoviti, iz razloga da su lice, stvar ili leš već pokazani. Prepoznavanje nije dokazno sredstvo, nego se njime može samo ukazati na dokaze, tj. ono je samo sredstvo za provjeru vjerodostojnosti dokaza.

Prepoznavanje lica, stvari i ostalih objekata identifikacije predstavlja složen psihološki, ali i kriminalističko-tehnički proces koji se sastoji iz nekoliko faza:

-prvu fazu sačinjava opažanje izvršioca krivičnog djela i pamćenje njegovog izgleda (aperceptivna faza);

-druga faza sastoji se iz sposobnosti opisivanja zapamćene slike izvršioca krivičnog djela (reproduktivna faza), i

---

¹⁴⁰ N. Korajlić, A. Dautbegović, *cit. djelo*, str. 311.

-treća faza sastoji se u sposobnosti prepoznavanja izvršioca krivičnog djela (faza rekognicije).

Kada se radi o prepoznavanju predmeta, ono je u praksi obično pouzdanije. Prepoznavanje vrši oštećeni koji dobro poznaje svoju stvar, a dobro poznaje i skrivene detalje koji tu stvar čine različitom od druge. Radi sigurnosti uvijek spornu stvar treba predočiti sa drugim stvarima iste vrste i po mogućnosti da budu što sličnije. Inače je prepoznavanje beskorisno i bez dokaznog značaja.

O izvršenom prepoznavanju lica ili predmeta uvijek je potrebno sačiniti službenu zabilješku ili zapisnik.

17.2. Vrste prepoznavanja

Po zakonu o krivičnom postupku postoji prepoznavanje *lica i stvari*. U kriminalističkoj praksi su poznata još i prepoznavanja *leševa i mjesta događaja*.

17.2.1. Prepoznavanje lica

Najčešći slučajevi lica, koja se mogu prepoznavati, su osumnjičeni i optuženi, i to od strane njihovih saučesnika ili oštećenog, odnosno nekog drugog svjedoka, očevica i slično. Zakon o krivičnom postupku predviđa pravilo po kojem se prepoznavanje lica vrši kao istražna radnja. Od lica koja treba da vrše prepoznavanje, a to su svjedoci – očevici, oštećeni, žrtva koja se u postupku pojavljuje kao svjedok, obavezno treba zatražiti da detaljno opišu lice čiji se identitet prepoznavanjem treba utvrditi. Što znači potrebno je utvrditi i provjeriti sposobnost zapažanja takvih lica, odnosno u kojoj mjeri ima sposobnost da zapaža, pamti, razlikuje likove, da li razlikuje boje i sl. Prema tome, treba tražiti da

se što detaljnije opiše nepoznati izvršilac, odnosno sva njegova obilježja lica na osnovu kojih se najlakše može prepoznati (npr. lični opis, postojanje ožiljka ili brazgotine na licu, da li je razrokast, da li je pjegav ili ima rošavo lice, da li ima karakterističan nos ili uši, da li ima tetovažu, specifičnost hoda, da li muca, njegova uhranjenost i sl.).

Dakle, prepoznavanje lica znači utvrditi istovjetnost prisutnog lica, pokazane fotografije, foto robota ili video zapisa sa licem koje je ranije viđeno. Identifikacija, odnosno prepoznavanje lica od strane drugog lica u suštini predstavlja svjedočenje, tj. lični dokaz. Istorija sudskih zabluda pokazala je da prepoznavanje nije siguran dokaz, odnosno da je nepouzdan. Česta su pogrešna prepoznavanja, a sličnost može biti stvarna i zamišljena, pa je ovo jedan od razloga da pokolebaju vjeru i potpunost agnoscije. I pored svega ovoga, sudija se ne može odreći ove procesne radnje. Lica koja će biti predočena radi prepoznavanja se, u sklopu pripreme, instruišu o tome kako da se ponašaju, a da svojim držanjem ne izazovu reakciju lica i pogrešnu identifikaciju.¹⁴¹

Sama radnja prepoznavanja vrši se tako što se lice, čije prepoznavanje treba izvršiti, izlaže u vrstu od 3-7 lica, po mogućnosti da su što sličniji u pogledu starosne dobi, tjelesne građe i drugih karakteristika koje odgovaraju opisu, koji je dao prepoznavalac. Prepoznavalac treba da ima ne pomjerajući glavu u svom vidnom polju sva lica koja se predočavaju. Postupak predočavanja se ponavlja još jedanput, ali lica ovaj put zauzimaju drugačija mjesta. U slučaju da prepoznavalac prepozna lice, od njega se traži da objasni okolnosti i osobine na osnovu kojih je prepoznao pokazanu osobu. Ovo bi bilo prepoznavanje lica kao istražna radnja. Svi ostali načini prepoznavanja ne predstavljaju dokaz u krivičnom postupku.

---

¹⁴¹ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 263.

Osim *direktnog* prepoznavanja lica, praksa poznaje i *indirektno* prepoznavanje (npr. pokazivanjem fotografija, video zapisa, crteža, foto robota i sl.).

17.2.2. Prepoznavanje stvari (*Corpora delicti*)

Prepoznati (agnoscirati, identifikovati) neku stvar, znači na nesumnjiv način ustanoviti upravo ona obilježja po kojima se ta stvar razlikuje od drugih stvari iste vrste. Najčešće se predočavanje stvari vrši u otkrivanju, istraživanju i razjašnjavanju imovinskih krivičnih djela. Imajući u vidu da zakon o krivičnom postupku razlikuje predmete koji mogu služiti kao dokaz i predmete koji su u vezi sa krivičnim djelom, to slijedi da i samo prepoznavanje stvari i predmeta može biti dvojako.

Prepoznavanje stvari je pouzdanije od prepoznavanja lica. Oštećeni najčešće vrši prepoznavanje i on najbolje poznaje svoju stvar, zna gdje se na njima nalaze sitne pojedinosti, a pogotovo skrivena obilježja, odnosno njene individualne i skrivene karakteristike (npr. fabričke brojeve i oznake, monograme i razna oštećenja). Takođe i kod ovog prepoznavanja treba biti krajnje oprezan, može doći kako do nesvjesnih, a tako i svjesnih grešaka.

Pojedinci namjerno „prepoznaju“ spornu stvar kao svoju, zato je potrebno od lica koje vrši prepoznavanje, zahtijevati da detaljno opiše stvar sa svim njenim karakteristikama. Tek nakon toga se licu predočava sporna stvar zajedno sa drugim stvarima koji treba da su iste vrste i što sličnijeg izgleda. Obavezno prepoznavalac treba da navede one razloge koje je uočio i koje prepoznatu stvar razlikuju od drugih. Nema potrebe za prepoznavanjem onih predmeta koji su u potpunosti individualno određene.

U praksi je relativno često prepoznavanje vozila, s obzirom na njihovu veliku upotrebljivost u vezi sa krivičnim djelima i izvršiocem. Čest je slučaj prepoznavanja vozila zapaženog u kretanju, što samo prepoznavanje čini dosta nepouzđano. Nerijetko se pristupa prepoznavanju i radi provjere istinitosti izjava određenih lica, ali isto tako i učinioca koji je određeno krivično djelo priznao. Obavezno se sačinjava zapisnik o izvršenom prepoznavanju stvari i predmeta.

17.2.3. Prepoznavanje leševa

Prepoznavanje leša je dosta otežano zbog brojnih objektivnih i subjektivnih poteškoća koje su prisutne na strani lica koja vrše prepoznavanje.¹⁴² Prepoznavanje leša je još nepouzđanije od prepoznavanja živih ljudi. Prilikom prepoznavanja leša, naročito kod rođaka ili bliže familije, dolazi do sugestije i autosugestije, odnosno do uzbuđenja i do pojave straha, gađenja i drugih neprijatnih osjećanja, zbog čega lice ne zadržava dugo pogled na lešu, pa olako vrši prepoznavanje. Samim tim dolazi i do zablude.

Do pogrešaka dolazi najčešće zbog promjena na lešu, ali se dešavaju i zlonamjerne greške. Greške u prepoznavanju često se javljaju zato što se leš pokazuje u horizontalnom položaju, pa stoga leš treba obući, vezati za dasku i uspravnog predočavati. Potrebno je, prije pokazivanja leša, uzeti detaljan opis osobe koju treba prepoznati, a postoje mišljenja da je bolje fotografisati leš i pokazivati fotografiju. Najsigurnija metoda je svakako analiza i poređenje DNK leša sa njegovim bliskim srođnicima.

---

¹⁴² V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str. 352.

17.2.4. Prepoznavanje mjesta kriminalnog događaja

Ovu vrstu prepoznavanja mogu najuspješnije da primjenjuju svjedoci kod kojih je razvijena sposobnost za orijentaciju. U ovakvim prepoznavanjima mjesta krivičnog djela najbolje je da službeno lice odvede lice koje vrši prepoznavanje do mjesta kriminalnog događaja. Ovdje su u praksi najčešće u pitanju krivična djela sa elementima nasilja (npr. silovanje, razbojništvo i sl.), dok je najčešće prepoznavalac oštećeni. Kao i kod drugih vrsta prepoznavanja, od lica koje vrši prepoznavanje potrebno je zahtijevati da detaljno opiše mjesto događaja, njegovu bližu i dalju okolinu, odnosno da opiše sve tačke koje su za orijentaciju takvog mjesta pogodne.

Prepoznavanje mjesta kriminalnog događaja ne smije samo sebi biti cilj. Ono se obično kombinuje sa uviđajem, rekonstrukcijom događaja i vještačenjem. Blagovremeno, odnosno brzo izlaženje na lice mjesta, kao i taktička načela značajna su za kriminalističku obradu lica mjesta.

17.2.5. Uzimanje otisaka

Uzimanje otisaka prstiju i otisaka drugih dijelova tijela je identifikacijska istražna radnja. Da bi se uzimali otisci prstiju od lica, mora postojati vjerovatnoća da su ta lica mogla doći u dodir s pojedinim predmetima na kojima se nalaze nepoznati otisci prstiju ili otisci drugih dijelova tijela. Za uzimanje otisaka nije potrebna saglasnost lica, koje je vjerovatno moglo doći u dodir sa pojedinim predmetima. Za uzimanje otisaka postoje jedinstvena pravila, koja važe kako za uzimanje otisaka prstiju kod osumnjičenih lica, tako i u slučajevima kada se utvrđuje identitet lica. Otisci se uzimaju najčešće sa prstiju, ali nerijetko se uzimaju i otisci tabana, dlana, usana, zubi, ušne školjke, tjelesnih nabora, tjelesnih proteza itd.

Uglavno uzimanje otisaka *dlanova* i *tabana* primjenjuje se kod pronalaska fragmenata otisaka papilarnih linija, kada jedinstvenim pregledom nije moguće utvrditi kojem dijelu tijela otisak papilarnih linija pripada.

Otisci *usana* osumnjičenog mogu da nastanu na mekanoj (npr. kolači), ali isto tako i na tvrdoj podlozi (npr. kolači, masti, šećera i sl.). Takođe otisci *zuba* mogu biti kvalitetno sredstvo za identifikaciju osobe, naročito kod stradanja većeg broja lica, a posebno kad se radi o uništenju mrtvih tijela (npr. saobraćajnih nesreća, industrijskih katastrofa, raznih eksplozija i sl.).

Kod *tjelesnih* proteza mogu doći u obzir proteze zuba i proteze ekstremiteta. Tragovi *ušne* školjke mogu se pronaći na mekanim podlogama u vidu utisnuća, odnosno kao otisak koji je nastao krvarenjem ili od tjelesne masnoće. Takođe sve ovo navedeno vrijedi i kod *tjelesnih nabora* na koljenima i laktovima. Otisci se mogu uzimati i sa drugih dijelova tijela uz odgovarajući postupak koji zahtijeva obaveznu pomoć stručnih lica, odnosno vještaka sudskomedicinske struke.

17.3. Vještaci i vještačenja

Stručno lice, koje u postupku vještačenja utvrđuje ili ocjenjuje neku važnu činjenicu, naziva se vještakom.¹⁴³ Vještak je lice koje autoritetom svog stručnog znanja ili vještine iz područja određene nauke ili tehnike, na traženje organa u postupku, daje pismeni ili usmeni nalaz i mišljenje o postojanju ili nepostojanju činjenica koje se utvrđuju u postupku i koje po potrebi, iz postojanja ili nepostojanja tih činjenica, izvodi zaključake.¹⁴⁴

---

¹⁴³ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2021, str. 259

¹⁴⁴D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 374.

Vještačenje je uvijek procesna radnja u sklopu koje se sprovodi naučna interpretacija materijalnih činjenica, promjena, okolnosti, stanja i slično, bez obzira na fazu postupka.¹⁴⁵ Vještačenje spada u istražne djelatnosti koje se mogu preduzeti po naredbi suda, kako u prekrivičnom, tako i u krivičnom postupku. Vještačenjem se uvijek utvrđuju ili razjašnjavaju činjenice u postupku uz pomoć vještaka. Dakle, vještačenje predstavlja primjenu naučnih i tehničkih postupaka i metoda za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice koja je od značaja za razjašnjenje pojedinih značajnih pitanja u krivičnom postupku, a za njeno utvrđivanje ili ocjenu potrebno je stručno znanje sa kojim ne raspolaže organ koji vodi postupak.¹⁴⁶

Vještačenje može da bude povjereno i stručnoj ustanovi i državnom organu. Vještačenje uvijek vrši određeni vještak ili grupa vještaka. Prema tome, organ koji naređuje vještačenje, obavezno angažuje stručnjake iz pojedinih oblasti kako bi utvrdio i razjasnio neke važne činjenice koje su bitne za krivični postupak. Kada se preuzima vještačenje u prekrivičnom postupku, onda je posebno naglašen operativni značaj, jer u toj fazi se razjašnjavaju i rasvjetljavaju važne činjenice koje su vezane za krivično djelo i izvršioca od kojih zavisi dalji ishod, odnosno da li će se podnijeti krivična prijava ili će se obustaviti kriminalistička obrada.

S druge strane, vještačenje u prekrivičnom postupku ima i procesni značaj zato što se njegovim obavljanjem obezbjeđuju od uništenja dokazne informacije koje imaju kratak vijek postojanja i koje se ne bi mogle sačuvati do otpočinjanja krivičnog postupka.

Vještaci su stručnjaci koji mogu da učine određena zapažanja, primjenom naučnih i stručnih metoda, a takođe i zahvaljujući svom znanju, vještini i iskustvu i na osnovu njih dođu do potrebnih zaključaka. Vještak je, dakle, kvalifikovano lice, koje ima stručna znanja i iskustva iz najrazličitijih životnih oblasti, i kao

---

¹⁴⁵ Ibid. str. 364.

¹⁴⁶ V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str. 315.

takav učestvuje u radnjama prvog poduhvata radi pravilnog i potpunog zapažanja činjenica, kako bi pomogao operativnim radnicima koji nemaju i ne mogu da imaju stručna znanja iz različitih oblasti.

Sam postupak vještačenja sastoji se iz tri faze: a) uvodna faza; b) operativna faza, i c) faza donošenja zaključaka o vještačenju.

U *uvodnoj fazi* vještak se poziva i upoznaje sa krivičnim predmetom i zadatkom vještačenja. Uručuje mu se naredba o vještačenju i materijal koji treba da vještači sa pratećom dokumentacijom. Da bi vještak mogao uspješno djelovati, treba ga potpuno informisati o cjelokupnom dokaznom materijalu. Takođe se na zahtjev vještaka mogu izvoditi novi dokazi kako bi se utvrdile činjenice koje su bitne za vještačenje.

Operativna faza je neposredno vještačenje, koju sprovodi lično vještak. On je saradnik u postupku koji se služi u svom radu naučnim metodama i može da pruži pravilnu ekspertizu samo ako ima saznanja o okolnostima u njihovoj povezanosti.

Faza donošenja zaključaka o vještačenju. U ovoj fazi vještačenja, vještak daje nalaz i mišljenje na osnovu sprovedenih ispitivanja. Vještak će u nalazu navesti metode koje je primijenio i objektivne rezultate koje je dobio opisujući materijal koji je vještačio. Takođe, vještak iznosi i svoje stručne zaključke koji proizilaze iz objektivnog nalaza. On daje kroz svoje mišljenje odgovor na postavljena pitanja.

U nalazu vještak mora da navede razloge na osnovu kojih je došao do zaključaka. Pored toga, on navodi na osnovu kojih pravila nauke i tehnike je došao do zaključaka. Nalaz vještaka mora da bude razumljiv, jasan i bez upotrebe strogo naučnih i stručnih izraza. Nalaz vještaka predstavlja rezultate sprovedenog vještačenja i utvrđenih činjenica. Vještak sačinjava zapisnik o vještačenju i uz njega prilaže dokumentaciju koja je nastala

njegovim sprovođenjem u vidu fotografija, grafikona, proračuna koji potkrepljuju dobijene rezultate. Iskaz vještaka u obliku nalaza i mišljenja postaje dokaz ako ga organ postupka nakon ocjene prihvati u cjelosti ili u određenom dijelu.¹⁴⁷

17.4. Vrste vještačenja

Za klasifikaciju vještačenja, kao stručne djelatnosti kriminalističkih stručnjaka u krivičnom postupku, primjenjuju se različiti kriterijumi iz razloga što su predmeti vještačenja različiti.

Vještačenja se mogu podijeliti prema sljedećim kriterijumima:
a) prema predmetu; b) prema redoslijedu, i c) prema specijalnosti.

a) *prema predmetu* - tu spada vještačenje mjesta, stvari i živih bića;

b) *prema redoslijedu* - tu spadaju prvo, dopunsko i ponovno vještačenje. Ponovna vještačenja se određuju u slučajevima kada nalaz vještaka protivrječi nepobitno utvrđenom dokaznom materijalu, kada vještak nije primijenio pravilne metode ili nije primijenio najpodesnije metode, kada se pojavi sumnja u stručnost vještaka i kada vještak da zaključak koji je netačan i pogrešan. U slučaju ponovljenog vještačenja obavezno se vještačenje povjerava drugom kompetentnijem vještaku;

c) *prema specijalnosti* – ovo je poznata klasifikacija koja se vrši prema vrsti stručnog znanja ili umijeća koja primjenjuju vještaci u svom radu (npr. sudskomedicinska, psihijatrijska, knjigovodstvena, kriminalistička, tehnološka i druga vještačenja).

Da bi se neka vještačenja sprovela, potrebno je prethodno da se izvrše laboratorijska vještačenja kod kojih se vrše razna

---

¹⁴⁷ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 364.

ispitivanja (npr. krvi, urina, sperme, hemijska, biološka i sl.). Da bi se rasvijetlilo krivično djelo i otkrio izvršilac, potrebna su i određena kriminalistička vještačenja, koja su najbrojnija, a u praksi svakako i najčešća. Značaj ovih vještačenja je naročito veliki prilikom otkrivanja nepoznatih izvršilaca krivičnih djela, i to posebno u prekrivičnom postupku. Kod ovih vještačenja se takođe primjenjuju i prilagođavaju naučne metode drugih nauka potrebama suzbijanja kriminaliteta. Korišćenjem daktiloskopskih, traseoloških, balističkih, bioloških i drugih kriminalističkih vještačenja i metoda, ispituju se razni tragovi (npr. stopala, tragovi zuba, papilarnih linija, tragovi biološkog porijekla i sl.). Kod tragova biološkog porijekla ispituje se npr. krv, mokraća, dlake, izmet, pljuvačke, potom tragovi vozila, alata, vatrenog oružja, tragovi prašine, blata, boje, odjeće, vlakna i sl. Takođe se vrši vještačenje raznih falsifikata, kao npr. isprava, čekova, kreditnih kartica, novčanica i dr.

17.5. Dokazna vrijednost vještačenja

Vještak tokom vještačenja iz utvrđenog činjeničnog stanja izvodi određene zaključke, odnosno sudove. Procjena dokazne vrijednosti vještačenja izuzetno je složena djelatnost koja zahtijeva dobro poznavanje kriminalistike i osnovnih mogućnosti i ograničenja pojedinih vrsta vještačenja.¹⁴⁸

Tokom vještačenja dolazi do široke primjene naučnih saznanja iz mnogih područja pri čemu gotovo svaka disciplina, bez obzira na njenu integrisanost u pravila kriminalistike, ima svoja pravila ponašanja, svoja *lex artis*.¹⁴⁹

Izjava vještaka je izvorni dokaz, odnosno novi dokaz, jer izjava stvara nove informacije. Prilikom vještačenja dolazi do

---

¹⁴⁸ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 215.

¹⁴⁹ B. Pavišić, D. Modly, P. Veić, *Kriminalistika I*, Zagreb, 2006, str. 503.

primjene naučnih metoda, pa se i izjava vještaka naziva naučni dokaz. Tačnost izjave vještaka varira, ona zavisi od objektivno-subjektivnih okolnosti. Prilikom davanja izjave vještaka, sudija mora da bude kritičan u analizi nalaza i mišljenja, a ni u kom slučaju ne smije da bude fasciniran vještakovom stručnošću. Izjava vještaka kao dokaz nikada ne smije potisnuti ostale dokaze. Prema tome, mišljenja koja je iznio vještak ne treba suprostavljati ostalim dokazima, nego treba pokušati uklopiti u sastav raspoloživih dokaza.

U praksi se često pojavljuje problem da sudija ne posjeduje usko-stručna znanja, pa uslijed toga prihvati nalaz i mišljenje vještaka, pri čemu je vještak faktički taj koji presudno utiče na donošenje sudske odluke. U slučaju da drugi dokazi protivrječe izjavi vještaka, ta protivrječja se moraju razjasniti, i to saslušanjem vještaka, ponovnim vještačenjem istog ili ponovnim vještačenjem drugog vještaka. Kada se desi da sud ne prihvati nalaz i mišljenje vještaka, on mora narediti dopunsko ili ponovno vještačenje. Vještak, svoje mišljenje ili zaključak pred sudom može dati u vidu kategoričkog ili vjerovatnog suda.

Mišljenje, odnosno zaključak vještaka, kao i svaki drugi dokaz podvrgava se ocjeni. Organ postupka cijeni iskaz vještaka prema opštim pravilima o ocjeni dokaza, prema slobodnom sudijskom uvjerenju. Zadatak vještaka je davanje kategoričkog suda, odnosno da vještak nema nikakvu sumnju u zaključak, ali se često dešava da vještak zbog nesigurnosti ponudi vjerovatan sud zbog nedovoljne količine kvalitetnog materijala za vještačenje ili ograničenja dotične nauke itd. Dakle, i kategoričan i vjerovatan zaključak vještaka podliježe slobodnoj sudijskoj ocjeni i detaljnom ispitivanju. Dešava se da i kategoričan i vjerovatan zaključak vještaka mogu biti pogrešni.

18. Kriminalističke evidencije

Kriminalističke evidencije postoje u svim policijskim organizacijama i one su uređene po jedinstvenom sistemu. Značaj kriminalističke evidencije se ogleda u operativnom i analitičko-operativnom praćenju i izučavanju stanja i dinamike kriminaliteta, u cilju njegovog uspješnog sprječavanja i suzbijanja, a posebno otkrivanja krivičnih djela sa latentnom posljedicom, otkrivanja nepoznatih učinilaca, kao i pronalaženja i identifikaciju predmeta i leševa koji su vezani krivičnim djelom.¹⁵⁰

Kriminalističke evidencije nisu statične, što znači da se one konstantno proširuju, unapređuju i prilagođavaju potrebi sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta. Veliki doprinos u sprječavanju i suzbijanju kriminaliteta je postignut elektronskom obradom podataka koja je značajna faza u njihovom osavremenjavanju i praktičnijem korišćenju. Svaki kriminalista, prije preuzimanja bilo koje operativno-tehničke radnje, treba da provjeri u kriminalističkim evidencijama da li u njima ima podataka o konkretnom krivičnom djelu ili njegovom izvršiocu, i tek nakon toga treba da pristupi sačinjavanju plana operativnog rada i njegovoj realizaciji. Dakle, svaka konkretna kriminalističko-operativna djelatnost, po pravilu, počinje uvidom u kriminalističku evidenciju.

18.1. Pojam i podjela evidencije koje vodi policija

Pod kriminalističko-operativnim evidencijama podrazumijevaju se podaci koji su sistematski, planski prikupljeni, sređeni i obrađeni, a od značaja su za uspješno praćenje, otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela i njihovih učinilaca.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ V. Krivokapić, *cit. djelo*, 1984, str.128.

¹⁵¹ B. Simović, *Kriminalistika*, Kragujevac, 2004, str. 125.

Obavljajući poslove iz svoje nadležnosti, policija svakodnevno utvrđuje brojne činjenice, značajne kako za konkretnu situaciju povodom koje se postupa, tako i za niz drugih slučajeva u kojima će tek doći do angažovanja policije i drugih službenih lica nadležnih državnih organa. Zato službena lica, pored dokumentovanja svog neposrednog angažovanja, arhiviraju, ne samo izvorna pismena i drugi dokumentacioni materijal, već i određene odbrambene podatke koji se odnose na lica (njihova svojstva i aktivnosti), leševe, predmete, objekte i događaje.¹⁵²

Nakon sistematskog prikupljanja, planskog sređivanja i obrade, takvi podaci unose se u odgovarajuće evidencije. Sve te evidencije su bitne i predstavljaju veoma značajno pomoćno sredstvo u suprotstavljanju kriminalitetu, tako da ih je potrebno stalno usavršavati i prilagođavati u praksi, pri čemu je elektronska obrada podataka značajan iskorak u njihovom osavremenjavanju. Svakako je prednost podataka koji su elektronski obrađeni, jer se kao takvi mogu brže i efikasnije koristiti. Evidencije se, kao izvor pouzdanih podataka o činjenicama, koriste u toku kriminalističkog rada, naročito prilikom planiranja i realizacije različitih kriminalističko-taktičkih mjera i radnji preventivnog, odnosno represivnog karaktera. Takođe, evidencije se uspješno koriste prilikom identifikacije i pronalaženja lica, predmeta i leševa koji se dovode u vezu sa krivičnim djelom, a isto tako se koriste kod otkrivanja nepoznatih izvršilaca krivičnog djela.

Evidencije koje vodi policija mogu se svrstati u sljedeće grupe, i to:

- 1) operativno-kriminalističke evidencije;
- 2) evidencije bezbjednosti saobraćaja;
- 3) evidencije koje nastaju iz upravne djelatnosti, i

---

¹⁵² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 124.

4) evidencije koje nastaju iz kontrolno-inspekcijskih poslova.

Lice može da ima samo jedan dosije u policijskoj upravi, s tim što je za lica, koja su povratnici, moguće voditi više dosijea.

18.1.1. Operativno-kriminalističke evidencije

Operativno-kriminalističke evidencije mogu se podijeliti na:

- a) opšte evidencije,
- b) MOS evidencije i
- c) ostale evidencije.

a) *Opšte evidencije* se vode za lica i trajnog su karaktera. Stalno se koriste i u njih spadaju:

-opšta abecedna kartoteka;

-dosije za lica;

-evidencija određenih kategorija učinilaca, odnosno potencijalnih učinilaca krivičnih djela;

-album fotografija;

-evidencija vidnih osobenih znakova;

-monodaktiloskopska zbirka;

-kaznena evidencija, i

-evidencija prekršaja.

b) *MOS („modus operandi sistem“)* evidencije tiču se učinjenih krivičnih djela i vode se kao:

-evidencije krivičnih djela sa nepoznatim učiniocem;

-evidencije ukradenih i nestalih stvari, i

-evidencije oštećenih.

c) u ostale evidencije, koje se stalno koriste, se ubrajaju:

-evidencije nestalih lica;

-evidencije neidentifikovanih leševa;

-evidencije objekata;

-evidencije događaja;

-dosijei akcija, i

-evidencije nadimaka.

18.1.1.1. Opšta abecedna kartoteka

To je osnovna i najobimnija kriminalistička evidencija o licima. U ovoj evidenciji se registruju sva lica u vezi sa kojima je policija postupala u krivičnim stvarima, po sistemu kartona, strogo abecedno sortiranim po prezimenu, imenu, imenu oca, imenu majke, datumu rođenja.

Dakle, registruju se sva lica koja su:

a) stavljena pod kriminalističku obradu, pojačani nadzor ili lokalnu kontrolu;

b) protiv kojih je pokrenuta potražna djelatnost;

c) lica za koja su prikupljana potrebna obavještenja na zahtjev tužioca ili su preduzimate pojedine istražne radnje;

d) lica protiv kojih je podnijeta krivična prijava;

e) lica čiji je identitet provjeravan, odnosno utvrđivan ili su po bilo kom osnovu daktiloskopirana, i

f) ako su lica strani državljani kojima je zabranjen ulazak u zemlju.

Svrha ove evidencije je da upućuje na ostale evidencije i gdje se mogu pronaći određeni podaci za odgovarajuće lica.

18.1.1.2. *Dosije za lica*

Dosije za lica se formira za učinioce krivičnih djela navedene u uputstvu o načinu vođenja i korišćenja operativnih kriminalističkih evidencija, po mjestu postupanja policije ili po mjestu njegovog prebivališta. Lice može imati samo jedan dosije, s tim da je moguće da se za višestruke povratnike vodi više dosijea, u različitim organizacionim jedinicama za konkretne slučajeve.¹⁵³

Na naslovnoj strani dosijea su podaci o identitetu lica, načinu na koji je on utvrđen, ličnom opisu, otisku desnog kažiprsta, uzorak rukopisa, koja lična svojstva ima. U dosijeu se hronološkim redom ulaže dokumentacija operativne obrade i kopije krivičnih spisa. Dosije, pored ostalog, sadrži i popis sankcija izrečenih licu, kako krivičnih, tako i prekršajnih, kao i podatke o službenim licima koja su koristila dosije. Po sistemu fascikli, dosijea lica složena su po rednom broju dosijea.

---

¹⁵³ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 125.

18.1.1.3. *Evidencija određenih kategorija učinilaca, odnosno potencijalnih učinilaca krivičnih djela*

U ovoj evidenciji nalaze se podaci o sljedećim licima: povratnicima, specijalizovanim delinkventima, profesionalnim učiniocima krivičnih djela i licima prema kojima je preduzeta mjera pojačanog nadzora. Evidencija se vodi po sistemu kartoteke, prema vrsti krivičnog djela i tako se, kao posebna kategorija evidentiraju: varalice, provalnici, razbojnici, džeparoši, falsifikatori i sl. Dakle, prema ovakvom načinu vođenja evidencije, lice može biti svrstano u više različitih kategorija učinilaca i evidentirano na više kartona.

Evidencija se u operativnom radu, koristi prilikom rasvjetljavanja krivičnih djela čiji je izvršilac nepoznat, a djelo je izvršeno na specifičan način – MOS.

18.1.1.4. *Album fotografija*

Fotografija je danas jedna od obaveznih metoda kriminalistike i primjenjuje se u poslovima registracije i identifikacije lica, leševa, stvari i događaja, zatim u operativnim zadacima i u istražnoj tehnici.¹⁵⁴

U ovoj evidenciji se, po pravilu, nalaze fotografije kriminalaca, a evidencija je sređena po vrstama krivičnih djela, polu i godinama starosti kriminalaca. Ovdje se radi o povratnicima, ali se u albumu mogu naći fotografije onih primarnih učinilaca za koje se pretpostavlja da će ponovo vršiti krivična djela. Ova evidencija služi kao pomoćno sredstvo za prepoznavanje lica. Ukoliko je ova evidencija ažurna, ona omogućava da se njenim pregledom

---

¹⁵⁴ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet Kallos Tuzla, Tuzla, 2020, str. 112-113.

prepozna i identifikuje učinilac krivičnog djela koga je vidjela žrtva, oštećeni ili svjedok.

18.1.1.5. Evidencija vidnih osobnih znakova

Ova evidencija sadrži podatke lica koja su evidentirana kao specijalizovani učinioци krivičnih djela, ali koji na svom tijelu imaju neki osobni znak (npr. ožiljak, mladež, tetovaže, pjege na tijelu, nedostatak ruke, noge, oka, refleksni pokreti glave, ruke, ramena, oka, lica, govorni defekti itd. I ove evidencije se vode po sistemu kartoteke i kartoni se razvrstavaju po polu, djelu i vrsti ličnog znaka.

18.1.1.6. Monodaktiloskopska zbirka

Zbirka se sastoji od fiševa sa pojedinim otiscima prstiju i vodi se u odjeljenju kriminalističke tehnike. Obuhvata zbirku otisaka uzetih od daktiloskopiranih lica i zbirku onih tragova papilarnih linija fiksiranih na mjestu događaja za koje se pretpostavlja da potiču od učinilaca krivičnih djela čiji identitet nije utvrđen.

18.1.1.7. Kaznena evidencija

Ova evidencija služi da bi se registrovala sva lica koja su na teritoriji Bosne i Hercegovine pravosnažno osuđena za krivična djela. Takođe se u ovoj evidenciji registruju i naši državljani koji su pravosnažno osuđeni za krivična djela od strane inostranih sudova, ukoliko su njihove presude dostavljene našim državnim organima.

Kaznena evidencija treba da sadrži sljedeće podatke, i to:

- naziv suda koji je izrekao presudu;
- broj i datum izricanja presude;
- krivično djelo za koje je presuda izrečena, i
- podatke o izrečenoj sankciji, njenom izvršenju, amnestiji, pomilovanju, zakonskoj i sudskoj rehabilitaciji, brisanju uslovne osude i sve druge bitne promjene do kojih je došlo nakon pravosnažnosti presude.

Evidencija se vodi po mjestu rođenja lica, a za lica rođena u inostranstvu, po mjestu prebivališta, odnosno po sjedištu suda koji je izrekao presudu.

18.1.1.8. Evidencija krivičnih djela sa nepoznatim učiniocem

Ova evidencija se svrstava u MOS evidencije. Iako su u MOS evidencije na osnovu ispoljene specifičnosti u načinu, mjestu, vremenu i sredstvima izvršenja, ranije bila registrovana i krivična djela sa poznatim učiniocem, sada je praksa da se evidentiraju samo krivična djela sa nepoznatim izvršiocom, a koja su izvršena na specifičan način. Tu evidenciju sačinjavaju fascikle u kojima se nalaze krivične prijave protiv nepoznatog učinioca (složene su po godinama evidentiranja i krivičnog upisnika, KU broju) i kartoteke krivičnih djela sa nepoznatim učiniocem (sastoji se od više kartona sortiranih prema vrsti krivičnog djela i specifičnostima u načinu njihovog izvršenja). Unutar osnovnih grupa, vrši se potklasifikacija u uzimajući u obzir mjesto, vrijeme i sredstvo izvršenja. Na taj se način, po osnovu ispoljenih sličnosti, u kartoteci povezuju pojedina krivična djela čiji su učinioци nepoznati. Nakon rasvjetljavanja jednog krivičnog djela ove vrste, otkriveni učinilac može se dovesti u vezu

i sa ostalim evidentiranim krivičnim djelima izvršenim na isti način.¹⁵⁵

Uz to, kartoteka je uređena tako da se omogućava lako pronalaženje broja krivičnog upisnika, a potom i krivične prijave podnijete protiv nepoznatog učinioca određenog krivičnog djela.

18.1.1.9. Evidencija ukradenih i nestalih stvari

U ovu evidenciju se unose podaci o ukradenim i nestalim stvarima veće vrijednosti, koje imaju određene oznake ili individualne karakteristike pomoću kojih se mogu razlikovati od drugih predmeta iste vrste. Takođe se u evidenciju unose i podaci o predmetima koji su pronađeni kod učinioca krivičnih djela, a kojima je vlasnik još uvijek nepoznat. I ova evidencija se vodi po sistemu kartoteka u koju se ulažu kartoni po vrsti stvari, pa tek onda po obilježjima na osnovu kojih je se konkretna stvar razlikuje od stvari iste vrste. Svrha vođenja ove evidencije je da se ukradeni ili nestali predmeti iskoriste kao dokazi u krivičnom postupku, odnosno da se vrate oštećenom.

18.1.1.10. Evidencija oštećenih

Ova evidencija je sačinjena od podataka o licima koja su oštećena krivičnim djelom čiji je učinilac nepoznat. I ova evidencija se vodi po sistemu kartoteke, koja je sređena po abecednom redu.

---

¹⁵⁵ M. Matijević, *Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti MOS*, Zbornik radova, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 2013.

18.1.1.11. Evidencija nestalih lica i neidentifikovanih leševa

Ova evidencija se vodi paralelno, i ona sadrži podatke o licima za koje se pretpostavlja da su nestala kao žrtve krivičnih djela, kao lica koja kriju svoj identitet ili nisu u mogućnosti da daju o sebi lične podatke uslijed fizičkih ili psihičkih nedostataka. U drugom dijelu evidencije vode se, odnosno unose se podaci o leševima, čiji identitet nije moguće utvrditi.

I ove evidencije se vode po sistemu kartoteka i dosijea, mada odvojeno, ipak, čine jednu cjelinu.

18.1.1.12. Evidencija objekata

U ovu evidenciju se registruju objekti i mjesta koja su operativno interesantna za policiju, i to zato što se u njima vrše krivična djela i prekršaji, skupljaju njihovi učinoci ili proturaju predmeti. Evidencija se vodi prvenstveno po sistemu dosijea, a u vidu kartoteke samo ukoliko na teritoriji za koju se evidencija vodi, ima više bezbjedonosno interesantnih objekata.

18.1.1.13. Evidencija događaja

U ovu evidenciju se registruju samoubistva, sumnjive zadesne smrti, nesrećni slučajevi na radu praćeni smrtnim ili drugim težim posljedicama, elementarne nepogode praćene smrtnim ili drugim težim posljedicama, narušavanje javnog reda i mira u većem obimu, požari i slični događaji značajni za rad na sprječavanju i suzbijanju kriminaliteta.

18.1.1.14. Dosije akcija

U dosije akcija ulažu se materijali (npr. planovi, izvještaji i dr.), koji se odnose na obimnije i značajnije akcije, preduzete od strane policije po pitanjima sprječavanja i suzbijanja određenih oblika delinkventnog, a posebno kriminalnog ponašanja.

18.1.1.15. Evidencija nadimaka

Ova evidencija sadrži nadimke učinilaca krivičnih djela registrovanih u evidenciji određenih kategorija učinilaca, u prvom redu povratnika. Kako su sva lica u kriminalnoj sredini uglavnom poznata po nadimcima, stoga je potrebno voditi i ovakvu evidenciju. I ova evidencija se vodi po sistemu kartoteke, s tim što se pored nadimka, u evidenciju upisuju i osnovni identifikacioni podaci lica.

18.1.2. Automatska obrada podataka

Vođenje evidencije elektronskom obradom podataka je savremeni način vođenja evidencija. Elektronska obrada podataka podrazumijeva sistematsko traženje i evidentiranje podataka, praćenje kriminalne aktivnosti i pojava od strane policije. Prednost automatske obrade podataka je u vođenju savremene evidencije, jer se na taj način vrši centralizacija podataka, kako u unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu. Automatske evidencije omogućavaju kvalitetnije vođenje, trenutno ažuriranje i, prije svega, lak pristup ovlašćenim licima. Podaci iz programskog sistema „krivična djela i

učinioci“ su ekvivalentni podacima iz ručnih evidencija o krivičnim djelima sa nepoznatim učiniocima.¹⁵⁶

Takođe u programskom sistemu „Potražna djelatnost“ evidentirani su podaci o učiniocima krivičnih djela za kojima je raspisana potražna djelatnost, ali i o nestalim licima i neidentifikovanim leševima. I u ovu elektronsku evidenciju unose se osnovni identifikacioni podaci lica, ime i prezime, nadimak ako ga ima, ime oca, ime majke, adresa stanovanja itd. Nakon unosa podataka sistem automatski vrši pretragu u evidencijama iz oblasti pretraga.

19. Potjernice, objave, raspisi o traganju i objavljivanju fotografija lica i predmeta

19.1. Potjernica

Postupak za izdavanje potjernice uređen je zakonima o krivičnom postupku. Tužilac, odnosno sud će zatražiti od policijskih organa da osumnjičenog, odnosno optuženog potraže, te obavijeste tužioca, odnosno sud o njegovoj adresi.

Izdavanje potjernice može se narediti kada je pokrenut krivični postupak protiv osumnjičenog, odnosno optuženog, a za to djelo je zapriječena kazna zatvora tri godine ili teža, a to se lice nalazi u bjekstvu, a postoji naredba za njegovo dovođenje ili rješenje o određivanju pritvora. Takođe, u slučaju bjekstva osuđenog iz ustanove u kojoj izdržava kaznu, bez obzira na visinu kazne ili bjekstva iz ustanove u kojoj izdržava zavodsku mjeru vezanu za lišavanje slobode.

---

¹⁵⁶ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 130.

Izdavanje potjernice naređuje sud, odnosno upravnik ustanove u slučaju bjekstva osuđenog, koja se dostavlja policijskim organima radi izvršenja. Kada se dođe do saznanja da se lice, za kojim je izata potjernica, nalazi u inostranstvu, Ministarstvo bezbjednosti BiH, odnosno Nacionalni ured Interpola koji se nalazi u sklopu tog ministarstva, može raspisati međunarodnu potjernicu.

Potjernicu ili objavu povlači organ koji je naredio njihovo izdavanje, odmah nakon što pronađu lice ili predmet, ili nastupi zastarjelost krivičnog gonjenja, odnosno zastarjelost izvršenja krivičnih sankcija, kao i kada nastupe neki drugi razlozi zbog kojih potjernica ili objava više nisu potrebne.¹⁵⁷

Postoji više vrsta potjernica, a to su:

- a) lokalne;
- b) centralne, i
- c) međunarodne.

a) *Lokalne potjernice* raspisuje nadležni policijski organ kada se osnovano pretpostavlja da se traženo lice zadržava na određenom užem području.

b) *Centralnu potjernicu* raspisuje takođe nadležni policijski organ, ako lokalna potjernica nije bila uspješna ili se pretpostavlja da je takvo lice već izvan lokalnog područja. Kada je raspisana lokalna potjernica u nju se uključuju samo lokalne organizacijske jedinice unutrašnjih poslova, dok se u traženje i praćenje lica, za kojima je raspisana centralna potjernica, uključuju svi organi unutrašnjih poslova u zemlji. Ako se traženje pokazalo kao neuspješno, jer je traženo lice pobjeglo u inostranstvo, tada se raspisuje međunarodna potjernica.

---

¹⁵⁷ N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt BiH, Brčko, 2021, str. 481

c) *Međunarodnu potjernicu* raspisuje, kao i lokalnu i centralnu, nadležni policijski organ nakon što nijedna od ove dvije potjernice nije dala rezultate, odnosno po saznanju da je traženo lice pobjeglo u inostranstvo. Organ koji raspisuje potjernicu mora detaljno i razumljivo dati uputstvo o tome kako pratiti traženu osobu, u kojim mjestima, te kod koga bi ta osoba mogla biti i kako treba postupiti pri otkrivanju i hvatanju. Odbjegli učinioци za vrijeme bijega vrše krivična djela, pogotovu ako su bez sredstava za život. Među odbjegliм licima često su i opasni zločinci, koji su spremni da se suprotstave oružjem. Stoga moramo poznavati sadržaj potjernice koji upozorava da li u trenutku hvatanja treba očekivati otpor ili ne.

Svaka potjernica treba da sadrži:

-naziv organa koji je naredio izdavanje potjernice, broj odluke i naziv organa unutrašnjih poslova koji raspisuje potjernicu;

-sve raspoložive lične podatke odbjegle osobe, lični opis i opis posebnih znakova ako ih odbjeglo lice ima, ili drugih posebnosti koje bi pomogle prilikom identifikacije;

-obrazloženje zašto tražimo odbjeglo lice, opis već započelih akcija za otkrivanje i hvatanje i drugih podataka koji bi mogli koristiti (npr. vrijeme bijega, porodični odnosi odbjeglog, njegove prijateljske veze, gdje bi se odbjeglo lice moglo sakriti, ima li pasoš ili slično), i

-podatke smijemo li za sprječavanje bijega upotrijebiti oružje, kako prilikom otkrivanja i hvatanja treba postupiti, te kome je i gdje prema potjernici potrebno privesti uhvaćenu osobu.

19.2. Objava

Uvijek kada sud treba podatke o pojedinim predmetima u vezi sa krivičnim djelom ili je potrebno takve predmete naći, naročito ako je neophodno utvrditi istovjetnost nađenog nepoznatog leša, u

tom slučaju sud naređuje izdavanje objave. U objavi sud zahtijeva da se podaci i obavijesti šalju organu koji vodi krivični postupak. Objavu raspisuje organ unutrašnjih poslova koji odlučuje na osnovu svih okolnosti i na osnovu do tada prikupljenih podataka koju će raspisati: *lokalnu objavu, centralnu objavu*, ili, pak, *međunarodnu objavu*.

Službene osobe izvršavaju određene mjere i radnje, kako kod potjernica, tako i kod objava, u namjeri da nađu određeni predmet, odnosno prikupe određene podatke, te utvrde značajne okolnosti u vezi s predmetima, nepoznatim leševima itd. U prikupljanju podataka pomažu nam razne kriminalističke evidencije (npr. evidencija ukradenih predmeta, evidencija učinilaca krivičnih djela, evidencija posebnih osobnih znakova, daktiloskopska kartoteka, album fotografija itd.). Prikupljeni podaci šalju se organu koji je raspisao objavu, odnosno sudu ako se tako zahtijeva.

Objavu povlači organ koji je naredio njeno izdavanje, odmah kad se pronađe traženi predmet ili zbog drugih razloga zbog kojih objava više nije potrebna¹⁵⁸

19.3. Raspisi o traganju

Ministarstvo unutrašnjih poslova može da raspiše potragu za licem ili stvarima, ako postoje osnovi sumnje da je učinjeno krivično djelo i ako krivični postupak još nije u toku. Ovo je poseban oblik aktivnosti policijskih organa u sklopu kojeg pronalaze i hvataju određena lica koja su osumnjičena za izvršenje krivičnih djela, za pronalaženje vlasnika ukradenih predmeta, odnosno oštećenih, te za utvrđivanje ko je u posjedu ukradenih predmeta i sl. U praksi sud najčešće daje prijedlog za raspis u slučajevima kada je nepoznato stalno ili privremeno prebivalište osumnjičenog. Dakle, kada nije

---

¹⁵⁸ Ibid. str. 482

poznato stalno, a ni privremeno prebivalište osumnjičenog, sud će u takvim situacijama od policije zahtijevati da potraže i jave njegovu adresu.

19.4. Objavljivanje fotografija

U slučajevima kada se posumnja da je smrt, odnosno nestanak nekog lica posljedica krivičnog djela, policija može da objavi kako fotografije leševa, tako i fotografije nestalih lica. Objavljivanje fotografija u kriminalističkom smislu je oblik najšireg obavještanja građanstva i traženja od građana, koji mogu o određenoj okolnosti, a koju sadrži oglas, dati značajnije obavještenje. U praksi se dešava da se oglasom prikupljaju obavještenja o određenim predmetima prilikom utvrđivanja vlasništva, gdje i kada su bili ukradeni itd. Takođe oglasi mogu biti i međunarodni, u slučajevima kada se pretpostavlja da se radi o nepoznatom lešu stranog državljanina ili o licu koje je otputovalo u inostranstvo ili o ukradenom predmetu veće vrijednosti koji se planira prokrijumčariti u inostranstvo ili je to već učinjeno.

Oglas o nestalom licu obavezno treba da sadrži podatke o mjestu, vremenu i okolnostima u kojima je nestalo lice posljednji put viđeno, lični opis, opis garderobe koju je nestalo lice nosilo u trenutku nestanka. Oglas o nađenom lešu, čiji identitet nije poznat, sadrži podatke gdje je leš pronađen, lični opis, te opis predmeta koji su pronađeni uz leš, potom otiske prstiju i opis posebnih znakova na lešu, kao npr. tetovaže, urođeni znaci, tragovi operacija i sl. Ako postoje uslovi, oglas treba da sadrži još i portretnu fotografiju leša, na kojoj je stručnjak sudske medicine uz pomoć pomagala obavio toaletu, tako da leš na fotografiji izgleda kao portret živog čovjeka. Da bi stručnjaci sudske medicine u tome uspjeli, potrebno je da je leš „svjež“.

Oglas o prikupljanju potrebnih podataka za predmete treba da sadrži detaljan opis predmeta sa svim znacima, posebno onima na osnovu kojih se može obaviti uspješna identifikacija. Ukoliko postoji mogućnost, obavezno se objavljuju fotografije i crteži predmeta.

TREĆI DIO: OSNOVI KRIMINALISTIČKE TEHNIKE

GLAVA I: KRIMINALISTIČKA IDENTIFIKACIJA I TRAGOVI U KRIMINALISTICI

1. Kriminalistička identifikacija	223
1.1. Određenje pojma identiteta u kriminalistici	224
1.2. Klasifikacija identiteta	225
1.3. Osnovne metode identifikovanja lica	226
1.4. Lični opis prema svojstvima	228
1.5. Registracijski-evidencioni i istražni-detekcijski opis	229
1.6. Visina (stas)	230
1.7. Položaj tijela	231
1.8. Glava	231
1.9. Ruke	235
1.10. Noge	235
1.11. Hod	235
1.12. Posebni osobeni znaci	236
1.13. Odjeća, garderoba i obuća	237
1.14. Specijalne metode identifikovanja lica	237
1.14.1. Daktiloskopija	237
1.14.2. Hejroskopija	244
1.14.3. Pedoskopija	245
1.14.4. DNK struktura	245
1.14.5. Na osnovu rukopisa	250
1.14.6. Stomatološka	254
1.14.7. Biometrijska metoda	256
1.14.8. Fotografija	257
1.14.9. Fotorobot	259

1. Kriminalistička identifikacija

Kriminalistička identifikacija je utvrđivanje istovjetnosti nepoznatog s otprije poznatim. Riječ identifikacija potiče od grčke riječi *identitet*, ali je latinskog porijekla. Kod nas je preuzeta od francuske riječi *identite*, to znači istovjetnost, odnosno podudarnost.

Drugim riječima, identifikacija je postupak utvrđivanja istovjetnosti konkretnog objekta, lica, mjesta i slično, putem sveukupnih opštih i posebnih obilježja koji su svojstveni samo njemu, odnosno određivanjem jednakosti predmeta, a radi osiguranja i izvođenja dokaza. Prema tome, kriminalistička identifikacija se zasniva na tezi da svaki objekat identifikacije postoji u unikat, originalu, ali samo u jednom primjerku.

Pojam kriminalističke identifikacije strukturno uključuje:

- objekat kojem se identitet utvrđuje;
- objekat pomoću kojeg se identitet utvrđuje, i
- način na koji se identitet utvrđuje.

Važna činjenica za postupak identifikacije tragova je da oni obavezno sadrže informacijske elemente u pogledu *devet zlatnih pravila kriminalističke nauke*, a njihovom analizom dolazi se do zaključka da tragovi (*singli*) sadrže informacijske elemente koji daju odgovor na sljedeća pitanja: *gdje?, kada?, kako?, ko?, s kim?, koga?, što?, čime?, i zašto?*.

Informacije koje proizlaze iz tragova mogu imati:

- a) opštu informacijsku vrijednost, i
- b) identifikacijsku informacijsku vrijednost.

Ove informacije mogu činiti *direktni* ili *indirektni* dokaz. Prema tome, od lica koja vrše identifikaciju se traži da se njihovi kriterijumi

za utvrđivanje podudarnosti obilježja (singla) ostvaruju na osnovu iskustva, zdravog razuma i vjerovatnoće, kao mjere mogućnosti.

1.1. Određenje pojma identiteta u kriminalistici

Identitet je ukupnost obilježja koja čine određenu osobu ili stvar, i kao takva ona su neponovljiva. Identitet osobe se protekom vremena ne mijenja iako osoba stari, dok se identitet stvari upotrebom, a i na druge načine može mijenjati. Dakle, identifikacija je utvrđivanje istovjetnosti nepoznatog s otprije poznatim.

Ova identifikacija se može ostvariti kroz više faza:

-*prva* je utvrđivanje jednakosti između objekata skupine koji se upoređuju. Ovo je identifikacija u širem smislu riječi. Prema tome, utvrđivanje jednakosti može biti usmjereno na pripadnost klasi, vrsti. Obje identifikacije imaju skupinu, ali ne i pojedinačni značaj.

-*druga* faza je utvrđivanje istovjetnosti između predmeta, i naziva se individualna identifikacija, odnosno identifikacija u pravom, užem smislu riječi. U ovoj fazi se vrši utvrđivanje svih činjenica i obilježja prema kojima se određena osoba ili predmet razlikuje od ostalih.

Posebnu važnost za identifikaciju imaju značenja stabilnost-promjenjivost, kao i izolacijska apstrakcija. U kriminalističkoj identifikaciji se ne utvrđuje apsolutni, nego relativni identitet, tako da je potrebno precizno odrediti relativni identitet, a naročito imati osnove na kojima je utemeljen. U identifikaciji koju određuju okolnosti, naprotiv, primjenjuje se i niz drugih metoda, poput analogije, ali i drugih metoda različitih naučnih disciplina.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ B. Pavišić, D. Modly, P. Veić, *cit. djelo*, str. 529.

Prema tome, kada se govori o kriminalističkoj identifikaciji, ona se ne može ni u kom slučaju svesti samo na uporednu, ni bilo koju drugu metodu kao isključivu. Kriminalistička identifikacija je proces unutar radnji postupaka u okviru kojeg se primjenjuju vrlo različite naučne metode.

1.2. Klasifikacija identiteta

Identitet, bez obzira na to radi li se o osobi ili stvari, može biti pravni i faktički. *Pravni identitet* osobe čine prezime i ime, ime roditelja, JMBG, i slično, dok u *faktički identitet* spadaju fizička obilježja osobe (lični opis, set gena statične jezgre, krvna grupa i sl.).

Prema policijskim propisima možemo razlikovati provjeru identiteta, od utvrđivanja identiteta. *Provjera identiteta* je postupak koji se sprovodi uvidom u javne isprave, odnosno lična dokumenta (npr. ličnu kartu, putnu ispravu, vozačku dozvolu i sl.). *Utvrđivanje identiteta* je postupak koji je mnogo složeniji od provjere identiteta. Ovaj postupak se sprovodi u situacijama kada je identitet osobe nepoznat ili se u tačnost identiteta sumnja. Način na koji se provjerava ili utvrđuje identitet u vezi s krivičnim djelom je kriminalistička identifikacija. Kriminalistička identifikacija ličnosti ima uži smisao i podrazumijeva ustanovljavanje da je data ličnost istovjetna onoj koja se traži, odnosno onoj koja je ranije registrovana. Prema tome, kriminalistička identifikacija strukturno uključuje:

- objekt identifikacije (objekt čiji se identitet utvrđuje);
- sredstvo identifikacije (objekt pomoću kojeg se identitet utvrđuje), i
- metodu identifikacije (način na koji se identitet utvrđuje).

Objekti kriminalističke identifikacije mogu biti vrlo različiti, pa se mogu podijeliti na lica i stvari.

Lična identifikacija podrazumijeva prepoznavanje lica i leševa, antropološki opis, lični opis, crtež papilarnih linija, identifikacija pomoću tragova usana, noktiju, rukopisa, glasa, mirisa, bioloških tragova i sl.

Stvarna identifikacija je prepoznavanje predmeta kojima je izvršeno krivično djelo ili je tome namijenjeno, predmeta koji su nabavljeni krivičnim djelom, predmeta na kojima se mogu naći tragovi krivičnog djela.

Utvrđiti identitet jednog lica, odnosno stvari, znači utvrditi sva obilježja po kojima se to lice, odnosno stvar, razlikuje od drugih lica, odnosno stvari.¹⁶⁰

1.3. Osnovne metode identifikovanja lica

Lični opis je jedan od najstarijih načina registracije i identifikacije lica. Lični opis identifikacije umnogome se razlikuje od ličnog opisa koji se koristi u svakodnevnom životu građana. Lični opis za potrebe identifikacije naučno je obradio Alphonse Bertillon 1885. godine. Po njemu, lični opis je slika koja je opisana riječima, i kao takva ima svoju statičku i dinamičku dimenziju.

Dinamičku dimenziju ličnog opisa čine: gestikulacija, mimika, pantomimika, tikovi, manitizma, facijalna ekspresija, držanje tijela, način hodanja, govor i sl.

Statička dimenzija. Kada je osoba u mirovanju, lični opis je kompleks vanjskih anatomske-morfoloških obilježja čovječije vještine.

---

¹⁶⁰ M. Kresoja, *cit. djelo*, str.123.

Kriminalistički lični opis koji se koristi za potrebe identifikacije predstavlja osnovne kategorije podataka, kao što su npr. spol, dob, rasa, veličina, boja, morfološki podaci, opšti podaci i lični osobni znaci. Od ovih elemenata sastavlja se lični opis. U kriminalističkoj praksi poklanja se više pažnje tzv. diferencijalnoj razlici, odnosno onim elementima fizionomije, vladanja, navika koji su svojstveni određenom licu i po kojima se ono razlikuje od drugih lica. Lični opis je veoma bitan za policiju i druge sigurnosne službe, s obzirom na nove načine izvršenja krivičnih djela, kao i nove identifikacijske metode koje se baziraju na biometrijskim principima.

Poznato nam je da učinilac krivičnog djela na svaki način pokušava da izbjegne svaki kontakt, kako sa mjestom događaja, tako i sa predmetima i drugim licima. Samim tim šanse za pronalazak bilo kakvih materijalnih tragova su minimalne. Takođe postoji mogućnost da je učinilac krivičnog djela prilikom izvršenja viđen. U tom slučaju pribavljeni lični opis može koristiti prilikom njegove identifikacije.

Danas postoje savremene biometrijske metode identifikacije koje omogućavaju korišćenje takvih ličnih opisa i na osnovu njihovih izrađenih crteža. Prema tome, lični opis u prvom redu, a kasnije i identifikacija, zasnivaju se na iskustvu (npr. anatomije i antropologije, odnosno biometrije, fiziologije, biologije, sudske medicine, psihologije, i drugih nauka i naučnih disciplina). Policajci moraju razviti vještinu opažanja kako bi pri opisivanju osobe, ličnog opisa ili identifikacije, naglasili upravo one detalje koji određuju opisanu osobu.

Poznato je da je proces zaboravljanja direktno proporcionalan proteku vremena. Stoga se moraju brzo prikupiti informacije o ličnom opisu. Službeno lice koje prikuplja informacije mora biti taktično i veoma dobar psiholog kod samog pristupa licu koje daje opis. Kod opisivanja lica prikupljaju se prvo opšti podaci poput pola, starosti, fizičke karakteristike, poput stasa, položaja tijela, izgleda glave, lica, nosa, očiju, usta, kose i sl.

1.4. Lični opis prema svojstvima

Lični opis je značajno pomagalo prilikom utvrđivanja istovjetnosti osoba, leševa, učinilaca, za traženje nestalih osoba, izgubljene djece itd. Lični opis pri identifikaciji umnogome se razlikuje od ličnog opisa koji se koristi u svakodnevnom životu građana. Osnovna pravila koja je postavio Bertillon, a koja omogućavaju stručno i uniformno sastavljanje ličnog opisa, bez obzira u kojoj se ustanovi radi, su sljedeća:

- a) koji dijelovi tijela se opisuju i kojim redom;
- b) koje osobine tih dijelova tijela se opisuju, i
- c) koji se izrazi, odnosno termini mogu upotrijebiti.

Nasuprot dosta komplikovanim antropometrijskim mjerenjima, kod opisne slike izuzetno se obraća pažnja na spoljašnje forme (morfološke osobine) i na nijanse boja (hromatične osobine) najviše upadljivih dijelova, i to samo na glavi čovjeka. Opisivanje i označavanje razmjera slike lica vrši se bez ikakvih sprava za mjerenje i bez izražavanja u ciframa, osim kod mjerenja visine tijela. Prema tome, sve se svodi na pažljiv pregled „od oka“ i zapisivanje.

Lični opis se koristi u sljedećim situacijama: -kod preduzimanja potražne radnje; -kod identifikovanja lica koja o sebi ne mogu dati nikakve podatke, odnosno kod mentalno zaostalih i bolesnih lica, i -kod preduzimanja radnje prepoznavanja, i slično.

Lični opis obuhvata sljedeće elemente:

- pol i životna dob;
- visina i tjelesna razvijenost;
- opis glave i njenih dijelova, i
- osobeni znaci.

Pravilo je da se prilikom sastavljanja ličnog opisa, trebalo bi da se radi u prostorijama sa dnevim svjetlom. Danas postoje određeni štampani formulari sa svim elementima, njihovim osobinama i terminima koji se koriste za opisivanje tih osobina što olakšava rad opisivača, odnosno opisivač ima obavezu samo da podvuče odgovarajuće termine.

1.5. Registracijski – evidencioni i istražni – detekcijski opis

Lični opis je u biti slika osobe oslikana riječima. Lični opis, pa i identifikacija zasnivaju se na iskustvima anatomije i antropologije (biometrije), fiziologije, biologije, sudske medicine, psihologije i drugih nauka i naučnih disciplina. O ličnom opisu treba raspravljati u dva pravca, i to: -registracijski, odnosno evidencijski, i -dijagnostičko-detekcijski (istražni).

Kod registracijskog – evidencijskog opisa uzima se:

- lični opis poznatog lica (izvršioca krivičnog djela) kako bi se upisao u kriminalističku evidenciju (lice koje je pred nama opisujemo radi upisa u evidencije, a sve u cilju buduće mogućnosti poređenja tog opisa s ličnim opisom, video snimkama nepoznatih izvršilaca krivičnog djela, kao i u bazama poznatih evidentiranih izvršilaca krivičnih djela).

-lični opis nestalog lica (kombinacijom opisa dobijenog od bliskih osoba, s fotografija, te drugih dokumenata), koji se unose u policijsku bazu nestalih lica radi njihovog pronalaska. Ova baza je sastavni dio evidencije nestalih lica, koja se vode paralelno s evidencijom nepoznatih leševa, a podaci se upoređuju.

- opis nepoznatog mrtvog tijela, koji je sastavni dio evidencije nepoznatih leševa.

Istražni-detekcijski opis nepoznatog lica, odnosno izvršioca krivičnog djela izrađuje se na osnovu izjava svjedoka. Lični opis zasniva se na odmaku percepcije od prosječnog i uobičajenog, pa se treba zasnivati na iskoraku iz prosječnosti, apstrahovanju svega onoga što ne razlikuje opisano lice od svih drugih, a naglašava individualne osobine. Dakle, policija mora da razvija vještinu opažanja, kako bi kod lica koje se opisuje naglasili upravo one detalje koji ga određuju. Uvijek postoji hitnost kod prikupljanja informacija o ličnom opisu, zato što je proces zaboravljanja proporcionalan protoku vremena. Kod opisivanja lica, potrebno je prikupiti prvo opšte podatke, kao što su: pol, starosna dob, položaj tijela, izgled glave, lica, nosa, očiju, kose i sl.

1.6. Visina (stas)

Vrlo je važna identifikacija stasa, a odnosi se na opštu viziju osobe, percepciju njenog načelnog izgleda formulacijom: *slab, jak, vitak, debeo, visok, nizak itd.*¹⁶¹ Opisivanje stasa je bitno, a može biti vitak, mršav, debeo, širokih ramena, lijevo rame više.¹⁶² Opisivanje stasa dolazi do izražaja pri krivičnim djelima gdje je izvršilac maskiran, tako da mu se glava ne prepozna i samim tim ne postoje podaci o izgledu glave i lica.

U slučajevima kada nismo sigurni ili ne znamo tjelesnu visinu, tada opisujemo približno i pri tom za punoljetne osobe upotrebljavamo sljedeće izraze:

- veoma nizak (do 150 cm);
- nizak (od 150 do 160 cm);
- srednje visine (od 161 do 170 cm);
- visok (od 171 do 180 cm), i

---

¹⁶¹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 75.

¹⁶² J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 99.

-veoma visok (iznad 180 cm).

Preporučljivo je da se koristi tzv. komparativna metoda, odnosno da se poređenjem sa naznačenim osobama ustanove kriterijumi (npr. je li nepoznato lice bilo višije od mene?, koliko?). Sa ovakvim načinom možemo brzo i precizno odrediti visinu i ostale karakteristike stasa nepoznatog lica, što znači da se primjenom ove metode mogu dobiti pouzdani podaci i o drugim karakteristikama u opisu nepoznate osobe.

1.7. Položaj tijela

U pitanju je osobitost položaja tijela, odnosno trupa, leđa, ramena, nogu, vrata i glave, tj. specifičnost u držanju koje su karakteristične za neko lice, odnosno odudaraju od uobičajenog.

Položaj tijela može se opisati na sljedeći način:

- glava – nagnuta lijevo, desno, naprijed;
- vrat – povijen lijevo, desno, naprijed;
- leđa – grba (lijevo, desno), pogrbljena, povijena lijevo desno, i
- ramena – uzdignuta, spuštена, nesimetrična (jedno spuštено).

1.8. Glava

Kad opisujemo glavu važne su dvije karakteristike: veličina i oblik.

Za veličinu glave načelno možemo izdvojiti ekstreme: *velika - mala*. Kod opisivanja glave, opisujemo sledeće odrednice:

Dijelovi glave su:

a) čelo (koje može biti visoko, nisko, usko, široko), tjeme, potiljak i lice;

b) oblik glave (koja može biti ovalna, okrugla, četvrtasta, piramidalna (kruškasta), izdužena, široka, i

c) osobenosti glave, koja može da ima spljošteno tjeme ili potiljak, deformacije, nesimetričnosti.

Lice. Prilikom detaljnog opisa ne smijemo zaboraviti opisati boju i punoću lica, koje može biti: ružičasto; crvenkasto; blijedo; žućkasto; potamnijelo; smeđe; koščato; veoma naborano, glatko; pljosnato; pjegavo; rošavo itd.

Profil lica se rijetko opisuje, ali se može podijeliti na: čeoni; nosni, i usni dio.

Kada opisujemo lice možemo opisati i izraz lica kao: začuđen, podrugljiv; nasmijan; zamišljen; pažljiv; bolestan; sa grimasama i sl.

Pogled može biti još: energičan; prijek; žestok; vatren i sl.

Prema tome, lice je dio glave, koje uobičajeno najpreciznije definiše lični opis nekog lica. Osobe se uglavnom prepoznaju prema licu, pa je i sam naglasak na prepoznavanju lica, s tim da je veoma važno prepoznati i neke druge karakteristike.

Oči su značajan element ličnog opisa, jer pogled uvijek privlači pažnju, pogotovo u situacijama maskiranja u kojima je moguće uočiti samo karakteristike očiju. Ako opisujemo čovjekov pogled, onda se može upotrijebiti jedan od osnovnih izraza, kao npr. otkrit, tvrd, živahan, sanjarski, krotak, tužan, krut, oštar, nastalan, pohotan, lukav, umoran, pospan, bojažljiv, izbjegavajući i sl. Uz oblik, veličinu i položaj očiju opisuje se i boja šarenice, npr. plava, siva, zelena, smeđa i crno-smeđa. Svaka od ovih boja može imati

svjetliji i tamniji ton, a ukoliko su boje miješane, na prvom mjestu pišemo onu koja preovladava. Po veličini, oči mogu biti velike, srednje i male. Razmak između očiju može biti veliki ili mali, dok njihov položaj može biti vodoravan, kos prema gore ili prema dole.

Usta i usnice. Opisivanje usta i usnica u praksi se vrši samo ako se radi o izraženoj osobenosti (npr. neobično velika, mala, tanka, debela i sl.). Takođe opisivanje će se vršiti i ako se radi o deformaciji usta ili usnica prouzrokovanih raznim operativnim zahvatima, facijalnim grčem ili traumom.

Nos se obično opisuje zajedno sa čeono-nosnim profilom i nosno-usnim profilom. Nos je dio lica koji je izrazito uočljiv i koji utiče na definisanje opšte slike o izgledu nekog lica. On se može opisati kao npr. jako velik, jako malen, širok i uzak, povijen, orlovski nos, nos pijanice itd. Dakle, opisujemo oblik hrpta nosa i osnovu, njegovu veličinu i širinu, te posebne osobnosti nosa.

Uši se u kriminalističkoj teoriji detaljno opisuju, što znači da ih svrstavamo u značajne dijelove koje uzimamo u obzir pri ličnom opisu. Uške su veoma različite kod ljudi. Uška može biti velika ili mala, okrugla, ovalna, trokutasta, pravougaona, priljubljena uz glavu, klempava. Ušna resica je donji dio uha i može biti prirasla ili slobodna, velika ili mala, po obliku ovalna, pravougaona, ili trokutasta. Kao osobnost možemo izdvojiti nenormalno velike ili oblikovane uši i sl. Lijevo uho treba opisivati ako se razlikuje od desnog.

Kosa se može opisivati prema boji i može biti svijetlo ili tamno plava, svijetlo ili tamno smeđa, crna, kestenjasta, crvena, siva, prosijeda i bijela. Međutim, s obzirom da se kosa može farbati i sam spektar boja je praktično neograničen. Prema obliku kosa može biti glatka, valovita ili kovrdžava i kudrava (afro). Kosa još može da bude veoma gusta ili veoma rijetka, ćelavost može da bude potpuna ili djelomična. Kada je sva lobanja gola, tada se radi o potpunoj ćelavosti, a djelomična ćelavosti je čeona, tjemenska i tonzurna.

Nekada se opisivala i frizura kose. Budući da se frizura lako mijenja, ona nema posebnu identifikacijsku vrijednost. Dužinu kose možemo definisati kao kratka, srednja i duga.

Brada može biti puna, šiljasta, ili na neki drugi način oblikovana, odnosno za bradu vrijedi slično kao i za kosu. Kada opisujemo bradu, opisujemo i zaliske, odnosno neobrijane dijelove oko ušiju. Obavezno kad opisujemo bradu, opisujemo i boju brade.

Brkovi. Kao i kod brade opisujemo oblik i boju. Boja brkova može biti ista kao i kod kose, dok oblik brkova može biti potpun ili oblikovan podrezivanjem ili brijanjem. Za brkove vrijedi slično kao i za kosu i bradu.

Obrve mogu biti vodoravne, valovite, kose prema gore ili prema dole. Za obrve opisujemo boju, položaj i osobenosti. Boja obrva može biti ista kao i boja kose, s tim da se boja spominje samo ako je drugačija od boje kose.

Zubi se uvijek detaljno opisuju, posebno pri identifikaciji nepoznatog leša, uz pomoć sudsko-medicinskog vještaka. Kod opisa zuba obično se koriste sljedeći zrazi: zdravi i potpuni, manjkavi, veoma krupni ili veoma sitni, raspoređeni nepravilno ili sa strane, umjetni, zlatni ili srebrni, proteza na gornjoj ili donjoj vilici, polomljeni, razmaknuti itd.

Glas i govor. Ovdje se uzima u obzir način govora, razgovjetni jezik i nariječje. Govor može biti normalan, tekući, zastajkujući, spor, brz, nerazumljiv, sa govornim manama (mucanjem). Govor može biti ženski kod muškaraca i muški kod žena i sl.

Vrat može biti dugačak, kratak, tanak, debeo, krivi, sa istaknutom Adamovom jabučicom, dlakavost ispod linije okovratnika i sl.

Naočare se u svakodnevnom životu sve više koriste. Naočare se mogu koristiti kao dioptrijske, zaštitne ili sunčane.

Danas se proizvodi veliki broj različitih modela naočara, kako po veličini, tako i po boji. Ta šarolikost modela naočara smanjuje identifikacijsku vrijednost opisa naočara, ali i dalje predstavlja važan detalj ličnog opisa.

Pokrivači za glavu u koje spadaju razne vrste kapa, šešira, marama, kaciga, kapuljača i slično. Ovdje vrijedi ista konstatacija kao i kod naočara. Opis karakteristične kape, šešira, kacige i slično može postati vrlo kvalitetno sredstvo za identifikaciju.

1.9. Ruke

Ruke mogu biti primijetno duge ili kratke što odudara od normalnih. Pri analizi ruke uzima se oko 90 obilježja. Geometrija ruke nije jedinstvena za svakog pojedinca. Iz toga razloga ovi sistemi se koriste samo za provjeru identiteta.

1.10. Noge

Pod opisom nogu podrazumijeva se položaj i oblik nogu, odnosno položaj natkoljenice, koljena i potkoljenice u odnosu na središnju osu ljudskog tijela. Noge prepoznajemo kao duge, kratke i dobro oblikovane, ravne, i tzv. „O“ i „X“ noge.

1.11. Hod

Kada opisujemo hod, opisujemo naročito sljedeće: a) položaj stopala; b) smjer koraka, i c) ritam koraka, odnosno frekvenciju hodanja.

a) prema položaju stopala, hod može biti sa prstima prema vani, paralelan i prstima prema unutra;

b) prema smjeru koraka hod može biti ravan, vijugav i isprekidan, i

c) prema ritmu koraka, odnosno prema frekvenciji hodanja može biti spor, ubrzan, brz i trk.

Kod opisivanja hoda, odnosno identifikacije na osnovu njega, posebno je važno uočiti ukoliko postoje karakteristične devijacije, koje mogu biti veoma važne, kao što je npr. šepanje, vučenje stopala, nesimetrično hodanje i sl.).

1.12. Posebni osobeni znaci

Posebni osobeni znaci najznačajniji su elementi ličnog opisa. To su posebni znaci na čovjekovom tijelu, a mogu se naći kod svih ljudi. Tu spadaju različite veće bradavice, obojeni mladeži i pjege na koži, majčina znamenja, brazgotine, ožiljci, invaliditeti, bore, vidljivi znakovi bolesti, povrede pojedinih dijelova tijela, razna tetoviranja, kao i sve druge karakteristične osobenosti.

Takođe su značajne invalidne karakteristike prilikom sastavljanja ličnog opisa, govor i određene govorne mane i specifičnosti u naglasku, način hodanja i držanja tijela, kosa i frizure, kod muškaraca brada, način brijanja i šišanja, manizam i navike kod sjedenja, stajanja, hodanja, navike pri jelu i piću, držanje, specifičnosti u samom odijevanju i nakitu, te opšti utisak o spoljnom izgledu lica i slično. U slučajevima naročito vidljivih znakova moramo opisati njihov položaj, veličinu, oblik i boju. Kod određivanja položaja znaka, npr. na obrazu, u obzir uzimamo udaljenost znaka od očiju, nosa, ušiju ili usta. Obavezno se upisuju i one značajke po kojima se razlikuje jedna osoba od druge kao grbavost, guša, spuštena ramena, kratak ili dug vrat, kratke ili duge ruke itd.

1.13. Odjeća, garderoba i obuća

Opisivanje odjeće, rublja i obuće čini se uvijek po redu dok ne opišemo svu odjeću, pri čemu ne smijemo zaboraviti pokrivalo, pojas, naramenicu, kravatu i sve druge dijelove garderobe koji su se zatekli. Uvijek se opisuje vrsta i boja tkanine, u kakvom je stanju garderoba, da li je novo ili staro, korišćena, čista, zapuštena, pocijepana ili zakrpljena. Takođe se opisuje kroj i moda garderobe.

Opisivanje obuće vrši se slično kao i kod garderobe, opisuju se vrsta, boja, stanje, te ukoliko ima osobenosti i oznaka na obući.

1.14. Specijalne metode identifikovanja lica

U specijalne metode identifikacije lica spadaju: - daktiloskopija; -hejroskopija; -pedoskopija; -DNK struktura; - identifikacija na osnovu rukopisa; -stomatološka; -biometrijska, - fotografija; -fotorobot, itd.

1.14.1. Daktiloskopija

Pojam daktiloskopija potiče od riječi grčkog porijekla *daktilos-prst i skopein-posmatranje*. Arheološkim istraživanjima utvrđeno je da se za otiske papilarnih linija znalo još u praistorijskom dobu. Postoje pouzdani dokazi da su umjesto potpisa na ugovorima korišćeni otisci papilarnih linija koji datiraju još iz VIII vijeka p.n.e, a pronađeni su u Kini i Japanu. Prva poznata istraživanja, odnosno naučnu obradu papilarnih linija sa anatomske tačke gledišta izvršio je italijanski ljekar i botaničar krajem XVII vijeka. Većina istraživača vjeruje da je najznačajniji doprinos primjeni papilarnih linija za identifikaciju dao Vilijam Heršel. Primijetio je da se šare na

čovječijim prstima nikada ne mijenjaju, predlagao je da se crteži papilarnih linija koriste za identifikaciju zatvorenika, što u praksi nikada nije zaživjelo.

Temelje za razradu papilarnih linija postavio je engleski ljekar Galton, koji je svoja saznanja objavio 1891. i 1892. godine. Njegov sljedbenik Eduard Henri (1900. godine) je potpuno razradio i usavršio sistem klasifikacije crteža papilarnih linija (Galton-Henrijevi sistem), a koji je prvi put primijenjen 1901. godine u Engleskoj (Skotland Jar), a potom i u Austrougarskoj (1903.), Njemačkoj (1907.) itd. Iako Engleska ima velike zasluge u razvoju daktiloskopije, nije prva zemlja koja je uvela metode registracije i identifikacije otisaka papilarnih linija. Prva zemlja u svijetu koja je usvojila daktiloskopiju kao metodu identifikacije učinilaca krivičnih djela (1894. godine), a zahvaljujući Ivanu Vučetiću¹⁶³, je Argentina. Nakon Argentine, ovu metodu primjenjuju i druge zemlje.

Sve veća primjena ove metode dovodi do unapređenja sistema klasifikacije otisaka prstiju, ali isto tako i do razvoja novih metoda koje se primjenjuju u identifikaciji lica. Prema tome, daktiloskopija je učenje o papilarnim linijama (dermatoglifima), formiranim u raznim oblicima na jagodicama prstiju, člancima prstiju, dlanovima, i stopalima.¹⁶⁴

Dakle, papilarne linije su ispučene šare na površinskom sloju kože (epidermis) koje su sastavljene od redova pora, a kroz te pore izlaze kanali znojnih žlijezda kroz koje se izlučuje znoj. Upravo taj znoj koji u sebi sadrži razne ostatke materija, odnosno prljavština čini osnovni sastav tragova papilarnih linija. Papilarne linije posjeduju određene osobine koje predstavljaju naučne osnove papilaroskopije i koje nam omogućavaju da ih smatramo apsolutno sigurnim sredstvom za identifikaciju lica i leševa. U kriminalistici je

---

¹⁶³ Ivan Vučetić, rođen 1858. godine na Hvaru u Hrvatskoj, emigrirao 1882. godine u Argentinu.

¹⁶⁴ B. Pavišić, D. Modly, P. Vejić, *cit. djelo*, str. 546.

najzastupljenija metoda kod utvrđivanja porijekla tragova papilarnih linija koji su pronađeni na licu mjesta.

Papilarne linije nastaju u četvrtom embrionalnom mjesecu i njihov izgled se ne mijenja od rođenja do smrti, odnosno do raspada kože. Razlika se ogleda u debljini papilarnih linija, ispupčenosti grebena, obliku tzv. linija života, raznim oštećenjima koja su nastala kao posljedica povreda. Treba naglasiti da ne postoje dva čovjeka sa identičnim otiscima papilarnih linija. Engleski naučnik i ljekar Galton došao je matematičkog rezultata kojim tvrdi da postoji više od 64 milijarde kombinacija šara papilarnih linija. Takođe je poznato da članovi porodice mogu da imaju sličnosti kod otiska prstiju, ali nikada nema takve podudarnosti da bi se moglo govoriti o identičnim otiscima.

Papilarne linije javljaju se svega u nekoliko osnovnih oblika, pa to predstavlja veliku prednost u sistemu kvalifikacije. Prilikom pristupanja analizi izdvajamo tri osnovna uzorka, a to su: *a) luk; b) zamka, i c) krug.*

a) Lučni uzorak je najjednostavniji za prepoznavanje, jer linije teku s jedne strane, uzdižu se u sredinu i tako prave luk i onda se spuštaju prema završecima na drugoj strani.

b) Zamka je takođe osnovni uzorak, s tim što je nešto komplikovaniji, jer sadrži mjesto gdje se sastaju papilarne linije iz tri smjera (delta ili triradijus) i tzv. otvor zamke. Otvor zamke se nalazi u središtu uzorka linije i suprotno od delte, iz njega teku linije prema rubu uzorka. Zamke se mogu podijeliti na otvore prema malom prstu iste ruke (ulnarne) i otvore prema palcu iste ruke (radijalne).

c) Krugovi su najkomplikovaniji za analizu zbog svog složenog izgleda. Krugovi sadrže najmanje dvije delte, dok papilarne linije formiraju kružnu sliku koja je po svojim zavijucima složenija od lukova i zamki. Delte će se, po pravilu, uvijek nalaziti na suprotnim stranama uzoraka.

Polazeći od njenih zadataka, daktiloskopiju možemo podijeliti na: a) *opštu ili dekadaktiloskopiju*, i b) *istražnu-registracionu ili monodaktiloskopiju*.

a) *opšta ili dekadaktiloskopija* bavi se identifikacijom lica uopšte i nepoznatih leševa na osnovu istovremenog upoređivanja otisaka svih deset prstiju ruku lica ili leša.

b) *istražna-registraciona ili monodaktiloskopija* bavi se registracijom poznatih i identifikacijom nepoznatih učinilaca krivičnih djela, na osnovu upoređivanja tragova papilarnih linija pronađenih na mjestu izvršenja krivičnog djela sa otiscima prstiju određenih lica iz monodaktiloskopskih zbirki. Svakom licu koje je izvršilo krivično djelo uzimaju se otisci od svakog prsta na posebnom daktiloskopskom fišu, tako da se za svako lice ispostavlja deset kartona. U zbirci, kartoni se sređuju prema svom tipu, bez obzira na to od kog lica i sa kog prsta potiču. Monodaktiloskopska zbirka koristi se tako što se poslije pronalaženja traga papilarnih linija na mjestu izvršenja krivičnog djela, njegovog fiksiranja i obrade, vrši eliminacija, a trag se provjerava kroz kartoteku otisaka registrovanih poznatih učinilaca. Ukoliko se kroz ovu kartoteku trag ne identifikuje, odlaže se u zbirku nepoznatih učinilaca radi kasnije identifikacije.

Danas se u svijetu koristi veliki broj različitih sistema klasifikacije, a najrasprostranjeniji u daktiloskopskoj registraciji su Galton-Henrijevi i Vučetićev sistem. Prema tome, utvrđivanje identiteta za lice ili leš vrši se brojnim kriminalističkim metodama pri čemu kriminalistička tehnika ima poseban značaj. Jedan od najsigurnijih načina za utvrđivanje identiteta lica i leševa je putem papilarnih linija, metodom daktiloskopiranja. Anatomska ispitivanja papilarnih linija pokazala su da se u grebenima papilarnih linija nalaze pore koje su otvori znojnih kanala kože. Tako da na jednom kvadratnom milimetru može ih biti od 15-30. Kao što je poznato, znojenje je trajan proces, a pore su mali izvori koji stalno, više ili manje izlučuju znoj. Izlučeni znoj, naročito organske tvari u znoju

(npr. kuhinjska sol, urea, kiseline, naročito aminokiseline i bjelančevine), imaju funkciju sličnu funkciji sredstava za bojenje u štampariji, s tom razlikom što su prirodna bojenja tragova papilarnih linija često slabo vidljiva ili nisu vidljiva. Prilikom izvršenja krivičnog djela, izvršioци dodiruju razne predmete i površine koje su podobne da na njima ostanu otisci papilarnih linija. Profesionalni kriminalci prilikom izvršenja krivičnog djela obavezno koriste rukavice.

Daktiloskopiranje lica je uzimanje otisaka prstiju ili dlanova i stopala od osoba što znači preslikavanje slike papilarnih linija pomoću boje. Za to je potrebno raspolagati odgovarajućim priborom i daktiloskopskim kartonima. Otisak prsta uzima se valjanjem prsta po sredstvu bojenja, ujednačenom brzinom i ravnomjernim pritiskom od jednog do drugog ruba nokta. Za preslikavanje se koriste tamnije boje ili nevidljive emulzije na papirnu podlogu, te elektronski, pomoću skenera.

Dobiveni otisci se mogu podijeliti na: a) nesporne tragove, i b) sporne tragove.

a) *Nesporni tragovi* su oni koji se uzimaju od lica, odnosno poznati su podaci o identitetu davaoca otisaka.

c) *Sporni tragovi* su tragovi papilarnih linija pronađeni na mjestu događaja, koji mogu biti vidljivi oko 20 posto i nevidljivi oko 80 posto. Tragovi papilarnih linija koji se pronađu na mjestu događaja u skoro 90 posto slučajeva nisu cjeloviti, nego su djelomični (npr. otisak prsta sadrži samo vrh prsta i sl.). Vidljivi tragovi koji se pronađu nazivaju se *reljefnim* (otisci na mekanoj masi, otisci u prašini, krvavi otisci i sl.), dok nevidljive tragove nazivamo *latentnim* i oni su posljedica znoja s prstiju, dlanova ili stopala u kontaktu sa nekom odgovarajućom podlogom. Raznim metodama i sredstvima nevidljivi (latentni) otisci papilarnih linija mogu se učiniti vidljivim, potom trajno fiksirati i tek onda podvrći procesu upoređivanja. Na taj način ti otisci papilarnih linija postaju tragovi u kriminalističkom smislu i služe za otkrivanje izvršioca

krivičnog djela ili dokazivanje njegove prisutnosti na mjestu krivičnog djela ili kriminalnog događaja, odnosno da je učinilac držao u ruci neki predmet koji je u vezi s krivičnim djelom i sl.¹⁶⁵

Latentni sporni otisci papilarnih linija ponekad se mogu vidjeti kada se izlože kosoj svjetlosti. Obično se takvi tragovi tretiraju pomoću daktiloskopskih prašaka (npr. argentorata, magnetni prašci, grafitni i sl.), tako što se na trag nanosi puder, te tako tragovi postaju djelomično reljefni, odnosno uočljivi i pogodni za fiksiranje. Tragovi se fiksiraju pomoću fotografije u razmjeri 1:1, tako što se snimkom fiksira grupa tragova zajedno sa predmetom na kojem se trag nalazi, uz korišćenje mjerne trake, brojčanih ili slovničkih oznaka. Najraširenija metoda fiksiranja spornih tragova papilarnih linija jeste pomoću daktiloskopskih folija.

Za stručno i kvalitetno monodaktiloskopsko i daktiloskopsko vještačenje potrebno je da vještaci savladaju sljedeće:

- a) da znaju da koriste daktiloskopsku zbirku i podjele;
- b) da poznaju ovlaštenja i način na koji se koristi baza podataka u vezi sa daktiloskopskom zbirkom;
- c) da poznaju daktiloskopske identifikacije upoređivanjem spornih i nespornih uzoraka papilarnih linija prstiju i dlanova;
- d) da poznaju daktiloskopsku identifikaciju upoređivanjem uzoraka papilarnih linija;
- e) da poznaju način izrade nalaza i mišljenja, i način na koji se izrađuje fotodokumentacija, i
- f) da poznaju način na koji se vode daktiloskopske zbirke otisaka papilarnih linija. Vještaci mogu kod daktiloskopskih vještačenja u 98 posto slučajeva „sa sigurnošću“ da se odrede, ali

---

¹⁶⁵ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.a, str. 68.

postoji i jedan mali dio nalaza kod kojih se vještak ne može opredijeliti za potpuno siguran nalaz.

Minucije ili anatomske karakteristike (obilježja) prstiju sastavni su dio otisaka prstiju (dermatoglifa), a nastaju transformacijom dermatoglifa u različite oblike. Prema tome, sve osobine dermatoglifa jednog malog područja, pa čak i samo jednog kvadratnog milimetra, nazivaju se minucije. Javljaju se u oko 90 minucija, a mogu biti u obliku tačke, crte, isprekidane linije, otočića, račvanja, početka i kraja crte, jezercica, mostića, kukica i sl. Dakle, minucije predstavljaju materijalni element pomoću kojeg se utvrđuje identitet lica. Minimalan broj prihvaćen je 12 minucija, jer nikada nije u stručnim krugovima zauzet stav koliko ih je potrebno identičnih za potvrdu ili odbacivanje. U nekim zemljama se traži 30 minucija za potvrdu identiteta. Ni minucije nemaju jednaku materijalnu vrijednost, a najveću ima ona koja se najmanje puta pojavljuje, kao što su tzv. kukice, koja se kod muškaraca pojavljuje u 1,4% slučajeva, dok se kod žena pojavljuje u 1,2% slučajeva.

Daktiloskopska identifikacija se vrši najčešće na zahtjev INTERPOL-a, odnosno policija stranih zemalja i sl. Najčešći oblik utvrđivanja identiteta jeste upoređivanje otiska kažiprsta s obrasca za izdavanje lične karte s otiskom kažiprsta desne ruke na daktiloskopskom obrascu dostavljenom od inostrane policije posredstvom INTERPOL-a. Jedan od modernijih kompjuterskih sistema za automatsku obradu otisaka papilarnih linija prstiju i dlanova instaliran je sredinom sedamdestih godina u SAD-u, pod nazivom AFIS (*Automated Fingerprint Identify System*), i od tada je u stalnom razvoju. Kasnije se u SAD-u izgrađuje IAFIS (*Integrated AFIS*), dok se u Engleskoj izgrađuje *National AFIS*, a potom APIS, pomoću kojeg se uključuje obrada papilarnih linija dlanova (*Palmprints*). Sistem funkcioniše tako što su lokalni AFIS-i umreženi sa centralnom bazom podataka, te je moguće izvršiti provjeru sa bilo koje radne stanice koja se nalazi u sistemu mreže. Otišlo se i korak dalje, pa se u SAD-u radi na povezivanju AFIS-a različitih

proizvođača pomoću ANSI-NIST standarda, te se na taj način omogućava njihov međusoban rad i razmjena podataka.

Najnovije što se planira jeste povezivanje zemalja Evropske unije u obliku EURODAC-a (*European Dactyloscopye*), te bi se sa ovim sistemom pokrili svi granični prelazi u Evropi, i samim tim omogućila provjera otisaka sa svih graničnih prelaza u jednoj ili više baza podataka.

Sistem AFIS je automatska identifikacija lica pomoću otisaka prstiju, tako što koristi uređaje za automatsko skeniranje koji pretvaraju sliku otisaka crteža papilarnih linija u digitalni format, a istovremeno se markiraju minucije i njihove relativne pozicije i orijentacije. Uvođenjem sistema AFIS prestaje potreba za vođenjem monodaktiloskopskih evidencija, jer se obrađuje otisak svakog prsta sa desetoprskog kartona i memoriše sa njegovim karakteristikama. Ovakvi sistemi pružaju mogućnost brze i efikasne provjere cjelokupne baze podataka, kako desetoprskih obrazaca, tako i neidentifikovanih otisaka crteža papilarnih linija. Ovim sistemom se vrši automatsko poređenje neidentifikovanih otisaka crteža papilarnih linija sa otiscima papilarnih linija registrovanih lica.

Takođe se u posljednje vrijeme, izbacuje klasično daktiloskopiranje na papiru, a uvodi se specijalni optički skener na koji se postavi prst i direktno se snima reljef papilarnih linija i unosi u kompjuter.

1.14.2. Hejroskopija

Hejroskopija (palmatoskopija) je grana daktiloskopije koja se bavi registracijom i identifikacijom izvršilaca krivičnih djela i drugih lica na osnovu proučavanja crteža papilarnih linija na dlanovima osoba (*grč. xeiros-dlan*). Savremene policije već duži period vode zbirke otisaka dlanova, tzv. hejroskopske zbirke. One su

organizovane na isti način kao i monodaktiloskopske (jednoprne) zbirke. Uloga hejroskopske zbirke je u otkrivanju nepoznatih učinilaca krivičnih djela i identifikacija lica i nepoznatih leševa.

1.14.3. Pedoskopija

Pedoskopija (pelmatoskopija) je grana daktiloskopije koja se bavi identifikacijom učinilaca krivičnih djela na osnovu tragova papilarnih linija tabana pronađenih na licu mjesta kriminalnog događaja (*grč. pedos-taban*). Za otisak bosa noge koristi se još i naziv pelmatogram.

1.14.4. DNK struktura

Sredinom osamdesetih godina došlo je do revolucionarnog preobražaja u medicinskoj kriminalistici. Iz temelja su se izmijenili stavovi i apsolutno je dat značaj biološkim tragovima. Kada se govori o biološkim tragovima (makro ili mikrotragovi) na mjestu zločina imaju sada samostalnu dokaznu vrijednost u identifikacionom pogledu individualnosti lica. Univerziteta u Listeru u Engleskoj. Prilikom identifikacije lica, zahvaljujući dostignućima molekularne biologije, počela je primjena DNK (*deoxyribo-nucleic acid*), tj. dezoksiribonukleinska kiselina, u svrhu istraživanja kriminalnih radnji, utvrđivanja identiteta lica i dokazivanja očitstva. Nova identifikacijska metoda DNK je direktna genetska supstancijalnost i sa sigurnošću potvrđuje biološki identitet strogo određene osobe.¹⁶⁶

U Velikoj Britaniji 1985. godine tokom jedne kriminalističke istrage prvi put je primijenjena MLP (*Multi Locus Probes*), što ujedno

---

¹⁶⁶ A. Ramljak, *Medicinska kriminalistika*, Sarajevo, 1999, str. 121.

i predstavlja prvu primjenu DNK tehnologije u forenzičke svrhe. Ovu metodu je otkrio i razradio (1985.) Alek Džefriz, genetičar sa Univerziteta u Listeru u Engleskoj. Prema tome, identifikacija lica na osnovu analize molekula DNK predstavlja metodu vještačenja kojom se istražuje sporni biološki materijal tako što se iz ćelije ekstrahuje dezoksiribonukleinska kiselina kako bi se posebnim metodama ispitali određeni dijelovi njenog lanca sa ciljem da se identifikuje genetski materijal pojedinca, koji je individualan i neponovljiv.¹⁶⁷

Ova vrsta vještačenja najčešće se naziva metoda utvrđivanja DNK otisaka, čime se želi ukazati na njenu preciznost pri izolovanju unikatnih dijelova u okviru DNK lanca i na taj način napraviti asocijaciju sa klasičnim metodama identifikacije po otiscima prstiju.¹⁶⁸

Kao što je ranije već istaknuto, ne postoje dva lica sa istim otiskom prstiju, a isto tako se može reći da ne postoje dva lica koja imaju isti genetski profil. Važno je istaći da se analiza DNK, kako u sudskoj medicini, tako i u kriminalistici bazira na saznanju da je samo 0,5% DNK različito kod svake osobe. I pored tako malog dijela DNK, on sadrži veliki broj tzv. polimorfizama, odnosno razlika u genetičkom kodu među pojedincima, pa zbog toga možemo skoro sa apsolutnom sigurnošću tvrditi da svako od nas ima jedinstvenu genetičku građu (isključujući jednojajčane blizance). DNK metoda je apsolutno pouzdana pri eliminisanju nevinih lica, ali i veoma sigurna pri pozitivnoj identifikaciji izvršilaca.¹⁶⁹ DNK tehnologija bi trebala da se upotrebljava paralelno sa drugim kriminalističkim metodama.

---

¹⁶⁷ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 503.

¹⁶⁸ Alek Džefriz, (1985), genetičar sa Univerziteta u Listeru, Engleska, je ovu metodu otkrio i razradio i prvi put upotrijebio naziv DNK otisak, koji je kasnije opšte prihvaćen.

¹⁶⁹<http://www.biolgy.wshington.edu/fingerprint/glossary.html>

<http://www.interpol.com/Public/Forensic/dna/coference/2001/Default.asp>

Strukture DNK stanice su kao najmanje strukturne jedinice ljudskog organizma, specijalizovane za različite funkcije. One su po svojoj strukturi slične, odnosno građene su od jezgre i citoplazme. Svaka ćelija u ljudskom organizmu sadrži potpuno identičnu genetsku poruku, s tim da mogu postojati određeni izuzeci. Potpuno identična genetska poruka je naslijeđena od bioloških roditelja. Cjelokupni genetički materijal jedne ćelije ili organizma, bez obzira na to kakvu molekulu DNK ona sadržavala i kakvu funkciju dijelovi te DNK imali, naziva se genom.¹⁷⁰

Dok su hromozomi, od kojih je sastavljen genom, nitasti ili spiralni sastavni dijelovi ćelijske jezgre koji su vidljivi samo za vrijeme podjele ćelije i sastoje se od dezoksiribonukleinske kiseline (DNK) i proteina. Prema tome, DNK je supstanca u jezgri ćelija, a sastavni je dio hromozoma i određuje genetski kod, odnosno šifru. Genetski kod ili šifra određuje individualne karakteristike svakog pojedinca, odnosno čovjeka. Sama metoda genomskog „otiska“ nije toliko komplikovana, a i ne zahtijeva skupocjenu opremu. Bez obzira o kojoj se vrsti zločina radi, prikupljeni materijal se podvrgava postupku genomskog „otiska“. Prikupljeni materijal (krv, pljuvačka, izmet, slina, vaginalni sekret i drugi tjelesni sekret, sperma, dlake, djelić tkiva, kosti, zubi, mišići, unutrašnji organi, itd.) u laboratoriji se razbija u DNK fragmente određene dužine, s tim da Džefrisove sekvence ostaju nedirnute. Potom se DNK elektrofrezom razdvajaju fragmenti, pa se, dalje, specijalnom tehnikom obrađuju da bi se na kraju pojavili profilirani fragmenti, ustvari genomski „otisak“.¹⁷¹

Na kraju se sporni biološki tragovi, a koji su već obrađeni specijalnom tehnikom, upoređuju sa nespornim biološkim materijalom, te se na taj način utvrđuje da li postoji njihova podudarnost. Uzorak biološkog materijala uzima se uz prisustvo ovlašćenog službenog lica, doktora medicine, odnosno drugog zdravstvenog radnika pod njegovom kontrolom.

---

¹⁷⁰ B. Pavišić, D. Modly, P. Veić, *cit. djelo*, str. 567.

¹⁷¹ A. Ramljak, *cit. djelo*, str. 123.

Uzroci biološkog materijala potrebni za analizu DNK, odnosno za vještačenje vrlo su osjetljivi i može biti kobno ukoliko se čine greške i propusti prilikom rukovanja sa uzorcima. Ukoliko rade nestručna lica prilikom obezbjeđenja lica mjesta, obavljanja uviđaja, pakovanja, čuvanja, ili transportovanja bioloških tragova, može doći do uništenja dokaza, onemogućavanja vještačenja ili pogrešnih rezultata. Treba naglasiti da je DNK analiza osjetljiva i opasnost od kontaminacije traga je veoma izražena, a samim tim postoji i velika mogućnost uništenja tragova. Da bi se zaštitili tragovi od kontaminacije, Interpol je donio preporuku po kojoj države članice treba da organizuju obuke za sve subjekte koji rade na obezbjeđenju DNK dokaza. Svaki komplet u kome se pakuju tragovi za DNK analizu mora da ima uputstvo za izuzimanje tragova, odgovarajuće posude i kese za pakovanje dokaza, zatim sterilne instrumente za fiksiranje i pakovanje tragova, rukavice i maske za lice, na kraju obrazac u koji se upisuju uzroci koji su izuzeti sa lica mjesta. Kod uzimanja i pakovanja tragova najbitnije je da bude zadovoljeno u optimalnoj mjeri sušenje traga i pakovanje uzoraka koji su osušeni. Veliki problem za sve biološke tragove su vlaga, gdje se stvaraju uslovi za bujanje mikroorganizama koji razgrađuju DNK, ali isto tako skladištenje vlažnog traga u uslovima bez prisustva zraka (npr. staklena ili plastična posuda, plastična vrećica i sl.) često doprinosi uništenju traga.

Postoji više metoda analize DNK iz bioloških materijala radi utvrđivanja DNK profila ostavioca traga i njegovog upoređivanja sa DNK profilom poznatog porijekla. U osnovne metode koje se primjenjuju spadaju sljedeće, i to:

a) *RFLP (Restriction Fragment Length Poly-morphism) metoda*. Uvođenjem ove metode, koja se koristi u sudskomedicinskoj nauci o tragovima, uspješnost ispitivanja se znatno poboljšala. Ova metoda i dalje zahtijeva relativno velike količine svježih visoko-molekularne DNK u ispitivanom materijalu traga.

b) *PCR (Polymerase Chain Reaction) metoda*, koja se danas u svim savremenim laboratorijama za vještačenje DNK uzoraka iz biološkog materijala primjenjuje lančanom reakcijom polimeraze PCR metoda. Princip PCR metode sastoji se u tome da se od jednog DNK isječka proizvedu mnogobrojne kopije. Tako nastali produkti amplifikacije mogu se razdvojiti elektroforezom. Prednost ove metode je njena primjenjivost i u slučaju degradirane DNK, odnosno kod zastarjelih materijala, s tim da su od izuzetne vrijednosti.

c) *Vještačenje mitohondrijalne DNK (mt DNK)*. Koristi se u slučajevima kada je biološki materijal jako degradiran, odnosno kada je trag oštećen uslijed djelovanja bakterija, procesa truljenja ili toplote kojoj je bio izložen trag, takođe uslijed starosti biološkog materijala, ili je očuvani sadržaj DNK u jezgri ćelije tako mali da čak ni primjena tehnika PCR i STR ne dovodi do željenog rezultata. Dakle, ovaj problem je prevaziđen razvojem metode mitohondrije. I ova metoda se zasniva na umnožavanju odgovarajućih individualnih isječaka ove DNK uz pomoć PCR tehnike i nakon toga se upoređuje sa biološkim materijalom od osumnjičenog, odnosno pri identifikaciji leševa ili nestalih lica sa biološkim uzorcima poznatog porijekla. Kompjuterska analiza fokusira se na pronalaženje i upoređivanje hipovarijabilnih regiona kod mt DNK ekstrahovanih iz dostupne količine traga i komparativnih uzoraka.

Metoda identifikacije lica na osnovu DNK smatra se najvećim doprinosom forenzičkih nauka XX vijeka. Ova metoda višestruko povećava mogućnost otkrivanja krivičnih djela i izvršioca djela. Da bi se ova metoda mogla što efikasnije primijeniti krajem devedesetih godina XX vijeka, u pojedinim razvijenim državama dolazi do formiranja kompjuterske baze podataka DNK profila učinilaca. Tako je u SAD-u FBI je počeo da razvija projekt CODIS (*Combined DNA Index System – CODIS*), uz podršku najmodernije kompjuterske tehnologije. Nešto kasnije i u Evropi, tačnije u Velikoj Britaniji 1995. godine, osnovana je prva baza podataka DNK profila učinilaca, koja se danas smatra najvećom bazom ove vrste podataka u svijetu.

Danas, ako posmatramo sa aspekta tereta dokazivanja u krivičnim stvarima, DNK ima snagu po kojoj mogućnost drugačijeg tumačenja ostaje izvan razumne sumnje.

1.14.5. Na osnovu rukopisa

Sastavni dio života modernog čovjeka jednim dijelom čini „papirologija“, koja je sve više prisutna u svakodnevnom životu. Tako je sve više javnih i privatnih isprava čija se vrijednost može dovesti u pitanje. Porijeklo i vjerodostojnost isprava dokazuje se vještačenjem koje u današnje vrijeme postaje sve važnije. Kada se radi o identifikaciji rukopisa i potpisa, ne postoji instrument koji će sa sigurnošću kao rezultat dati identifikaciju skriptora. Prema tome, identifikacija rukopisa i potpisa je uvijek predstavljala izazov, a vještak je taj instrument koji treba sa sigurnošću da da identifikaciju, dok ostali instrumenti služe samo kao pomagala. Materijali za vještačenje mogu biti sva dokumenta, kao npr. ugovori, oporuke, čekovi, anonimna i prijeteća pisma, potvrde, punomoći, oprostajna pisma, notarski zapisi, putne isprave, razne bilješke, i sl. Prema tome, čim se nešto ispiše na nekom papiru, taj papir može biti predmet vještačenja bez obzira o kakvom se papiru radi i u koje svrhe se taj papir koristi. Pored papira, predmet vještačenja može biti i zid na kome su ispisani grafiti.

Kada se govori o spornom rukopisu, misli se na to da je sporan onaj rukopis čiji su izvor ili vjerodostojnost sporni, te postaje predmet vještačenja, dok je nesporni onaj kod kojeg sa sigurnošću znamo izvor i vjerodostojnost.¹⁷²

Cilj vještačenja rukopisa je utvrđivanje, tj. identifikacija autora spornog teksta ispisana rukom. Vještačenje rukopisa predstavlja

---

¹⁷² G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škaić, *Forenzika dokumenata, novca i rukopisa*, Zagreb, 2014, str. 211.

identifikaciju nekog lica, isto kao i daktiloskopska i DNK analiza. Poznato nam je da je rukopis svake osobe individualan, što znači da ne postoje dvije osobe koje imaju posve jednak rukopis. Vještačenje rukopisa je naučna disciplina koja se ne smije miješati sa grafologijom, koja se bavi utvrđivanjem karakternih značajki osoba na osnovu njihovog rukopisa i koja ne pripada naučnoj disciplini. Kada počinjemo da učimo pisati, svjesnom kontrolom je obuhvaćen i sadržaj, ali je isto tako svjesno obuhvaćeno i oblikovanje slova. Vremenom kako čovjek sazrijeva, oblikovanje slova i riječi je praktično automatsko, a skriptor najveći dio svjesnih misli koncentriše prema sadržaju. Oponašanje rukopisa je mnogo teže nego što zamišlja jedan laik, odnosno krivotvorilac mora pri tome znati koje osobine dolaze do izražaja u tuđem rukopisu, i onda mora potpuno izbjeći obilježja svoga rukopisa.¹⁷³

Takve sposobnosti ima malo falsifikatora, pa će, u pravilu, postojati više ili manje odstupanja od originalnog rukopisa, a to će vještak lako uočiti. Analiziranje rukopisa je dug proces koji traje i dešava se pod idealnim okolnostima, što znači da mora da ima puno uporednih uzoraka, odnosno primjeraka isprava kojima je poznat autor. Prema tome, za svako odstupanje od školskog rukopisa, kao rezultat se javlja individualnost nekog rukopisa, koje mogu pomoći u identifikaciji skriptora.

Tužilac u naredbi za vještačenje treba detaljno da upozna vještaka sa svim okolnostima koje su od značaja za vještačenje, te da precizno definiše ekspertski zadatak. Obavezno se opisuju okolnosti pod kojima je nastao sporni dokument. Potrebno je opisati psihičko i zdravstveno stanje lica za koje se pretpostavlja da je autor spornog teksta. To je naročito značajno kada se radi o vještačenjima testamenta, oprostajnih pisama samoubica itd. Kod prijetećih pisama, lažne anonimne prijave i ucjenjivačkog pisma treba uzeti u obzir da će doći do eventualnog pokušaja iskrivljavanja rukopisa. Takođe treba uzeti kao mogućnost da će pisati rukom

---

¹⁷³ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 91.

kojom inače ne piše. Nerijetko se dešava da sadržaj ovih pisama osumnjičeni izdiktira drugoj osobi, pa čak i djeci. Kod falsifikovanja potpisa na raznim dokumentima, ugovorima, čekovima, lažnim testamentima, falsifikator će pokušati da potpiše lice koje je bilo ovlašćeno da stavi svoj potpis na dokument.

Dakle, da bi vještak mogao uspješno da sprovede vještačenje mora da bude informisan o svim okolnostima koji su vezani za predmet vještačenja. Pored vizuelnog analiziranja teksta, vještak će se koristiti raznim instrumentima, odnosno pomagalima kao što su lupe, mikroskopi itd. Prilikom vještačenja posvećuje se pažnja posebno onim karakteristikama koje su odraz nesvjesnih poteza tokom pisanja što znači da nisu pod kontrolom svijesti nego su odraz naučenih poteza prilikom pisanja.

U okviru komparativne analize uočavaju se sličnosti i razlike, koje se jasno definišu – na jednoj strani sličnosti, a na drugoj razlike. Na kraju se sačinjava zapisnik uz koji se prilaže fotodokumentacija. Forenzičko ispitivanje rukopisa definiše se kao stručno utvrđivanje porijekla nekog rukopisa na osnovu analize i poređenja opštih i posebnih značajki spornog i nespornog teksta.¹⁷⁴

Vještačenje rukopisa obavlja se u krivičnom postupku radi utvrđivanja pravno relevantnih činjenica i indicija za što je potrebno stručno znanje forenzičkog ispitivanja rukopisa, kojim sud ne raspolaže. Vještačenje rukopisa obavlja se i u parničnom postupku iz istih razloga kao i u krivičnom postupku. U parničnom postupku vještačenje rukopisa se često naređuje kod utvrđivanja vjerodostojnosti neke oporuke. Nezavisno od toga da li se radi o krivičnom ili parničnom postupku, potrebno je sudu predočiti rezultate analize, te na osnovu čega se došlo do određenog zaključka koji predstavlja dokaz u postupku. Kao što je već naglašeno, ne postoji instrument za vještačenje rukopisa i davanje rezultata, nego je kod ove vrste vještačenja najvažniji faktor čovjek.

---

¹⁷⁴ G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škaić, *cit. djelo*, str. 214.

Prema tome, vještak mora da posjeduje određena znanja i iskustvo u vještačenju rukopisa, koja se odnose na sljedeće:

a) detaljan postupak vještačenja rukopisa / potpisa (sposobnost utvrđivanja spornog i nespornog materijala, utvrđivanje opštih i posebnih rukopisnih značajki unutar spornog i nespornog materijala, te njihovo međusobno upoređivanje);

b) sastav klasifikacije (npr. velika štampana slova, mala pisana slova, i sl.);

c) obavezno poznavanje metoda forenzičke analize dokumenata, utvrđivanje tehnike izrade, ispitivanje i poređenje otisaka pečata, analiza tinte, sredstava za pisanje i slično;

d) poznavanje postupaka fotokopiranja, odnosno poznavanje kompjuterske tehnologije;

e) poznavanje postupaka izrade papira, čekova i ostalih dokumenata;

f) mogućnost vještačenja u iskrivljenim rukopisima;

g) uticaj vanjskih faktora na izgled rukopisa, odnosno položaj pri pisanju, uticaj sredstava za pisanje, te vidljivost pri pisanju i slično;

h) uticaj unutrašnjih faktora na izgled rukopisa, odnosno uticaj raznih bolesti, alkohola, droga i slično, na izgled rukopisa.

Vještak za rukopise, uz sve gore navedeno, mora znati riječima na što jednostavniji način i što razumljivije predočiti i objasniti rezultate vještačenja. Rad vještaka izradom nalaza i mišljenja u biti ne prestaje, nego on svoj nalaz i mišljenje mora obrazložiti na sudskoj raspravi.

1.14.6. Stomatološka

Forenzička stomatologija predstavlja primjenu stomatologije prilikom utvrđivanja identiteta čovjeka. Ova metoda utvrđivanja identiteta lica po stanju zubala uglavnom se primjenjuje kod mrtvih lica. Zubi su vrlo korisni za identifikaciju, jer su otporni i tvrdi, a ni vatra ih ne može uništiti. Forenzička stomatologija datira od 04. maja 1897. godine kada je u velikom požaru, koji je zadesio sajam u Parizu, poginulo preko stotinu ljudi. Većina žrtava je identifikovana pomoću odjeće ili ličnih predmeta. Takođe su bila poznata imena i ostalih stradalih u požaru, ali su tijela toliko izgorjela da ih je bilo nemoguće prepoznati, pa se pristupilo identifikaciji lica pomoću zuba, korišćena je zubna dokumentacija, odnosno zubni kartoni.

Nezgodu je u tome što veliki broj ljudi nema registrovan zubni karton što otežava identifikaciju ovom metodom. Iako se 1897. godina spominje kao početak forenzičke stomatologije, potrebno je napomenuti da je postupak prepoznavanja mrtvacu preko njihovih zuba poznat još od davne 59. godine nove ere, nakon što je po nalogu cara Nerona rob ubio njegovu majku Agripinu, a njeno tijelo je identifikovano pomoću zuba.¹⁷⁵

Kada se govori o tragovima zuba, misli se na ugrize, odgrize i otiske zuba. Tragovi zuba se mogu naći na ljudskom tijelu, kako na živom, tako i na mrtvom. Ovi tragovi se mogu naći takođe i na žrtvi, a i na izvršiocu, ali i na svjedoku krivičnog djela mada vrlo rijetko. Dešava se da žrtva ugrize napadača u samoodbrani, s tim da ima slučajeva da i napadač ugrize žrtvu (npr. kod seksualnih delikata). Tragovi zuba mogu da ostanu i na prehrambenim proizvodima (npr. maslacu, suvom mesu, čokoladi, voću i povrću i sl.), ali se mogu naći i na tvrdim predmetima koje ljudi drže ili stavljaju u usta (npr. lula, alat koji služi za izvršenje krivičnog djela,

---

¹⁷⁵ M. Milosavljević, *Forenzička biologija*, Sarajevo, 2012, str.46.

olovke, i sl.). Takođe se mogu pojaviti kao predmet vještačenja (tzv. mehanoskopska vještačenja) odjevni predmeti koji su pregrizeni.

Predmete i površine na kojima se nalaze tragovi zuba obavezno treba fotografisati, a po mogućnosti treba sačiniti odljevak pomoću najprikladnije mase. Otiske treba da uzima stručno lice, odnosno stomatolog, ali saradnja između kriminaliste i stomatologa je obavezna. Po vilicama i zubima se takođe utvrđuje i pol mrtvog tijela, kao i približna starost.

Određivanje pola kod živih i mrtvih tijela vrši se uglavnom na osnovu sekundarnih polnih obilježja. U slučajevima kada su sekundarna obilježja uslijed povreda ili zbog posmrtnih promjena uništena, pristupa se identifikaciji pola pomoću koštanog sistema. Karlica muškarca je uska i visoka, ulaz u malu karlicu je srcolik, a ugao između stidnih kostiju je oštar (70°), dok je kod žena karlica plitka i široka, ovalnog je ulaza u malu karlicu i tupog ugla ($74-100^\circ$). Međutim određivanje pola i životne dobi osobe može se vršiti i pomoću zuba. Na zubima se vide polne razlike, očnjak kod žena je manji nego kod muškaraca, srednji i gornji sjekutići vrlo razvijeni, i, po pravilu, širi od očnjaka. Bočni gornji sjekutići su kod žena upadljivo uzani, dok kod muškaraca ove razlike nisu značajne.¹⁷⁶ Kod muškaraca donji očnjaci obično dominiraju iznad niza donjih sjekutića, dok su kod žena u nivou sjekutića. Kod muškaraca se češće javljaju prekobrojni zubi, dok umnjaci češće nedostaju kod žena. I sračavanje donjih sedmica je ženska odlika. Žene imaju, u principu, sitnije zube u odnosu na muškarce.

Određivanje starosti takođe je moguće pomoću zuba. Kod djece starost se određuje na osnovu broja izniklih mliječnih zuba, a kada se radi o odraslim osobama starosne dobi do 25 godina, starost se određuje na osnovu broja izniklih stalnih zuba.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ M. Tasić, *Sudska medicina*, Novi Sad, 2006, str. 427.

¹⁷⁷ N. Stanković, *Uvod u kriminalisiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 194.

1.14.7. Biometrijska metoda

Savremeno društvo sve više se oslanja na moderne tehnologije i sisteme koji obezbjeđuju bezbjedno okruženje i usluge svojim građanima. Za njihovo funkcionisanje neophodno je obezbijediti sredstva za pouzdanu, validnu i brzu autentifikaciju osoba koji ih koriste, čime bi se spriječilo da više osoba koristi jedan identitet.⁴⁷ Biometrija je matematičko-statistička metoda za istraživanje živih bića s obzirom na njihove odnose mjere i broja. Biometrijske metode identifikacije lica predstavljaju savremene kompjuterske, odnosno potpuno automatizovane tehnike koje se zasnivaju na korišćenju sofisticiranih uređaja za skeniranje, mjerenje, pohranjivanje u bazi podataka pojedinih individualnih i nepromjenjivih tjelesnih obilježja, koja služe kao obrazac za automatsku komparaciju, uporednu verifikaciju i identifikaciju lica.¹⁷⁸

Ova metoda u kriminalistici je poznata već duže vrijeme, ali sa napretkom razvoja kompjuterske tehnike, ona tek danas dobija posebno značenje. Metode biometrije koriste se za izradu identifikacijskih dokumenata, kojima se eliminiše potreba za korišćenjem ključeva ili šifri pri ulasku u neke prostorije ili kod otvaranja sefa, da bi se izvršila neka bankarska transakcija, uključivanje kompjuterskog sistema itd. Prednost biometrije se ogleda u tome što se ključ od vrata može izgubiti, zaboraviti ili ukrasti, čekovne kartice se mogu falsifikovati, šifra zloupotrijebiti, dok su individualne karakteristike koje služe za biometrijsku identifikaciju, obilježja lica, tako da se ne mogu izgubiti, zaboraviti, zloupotrijebiti i sl.

Biometrijski uređaj se, u načelu, sastoji od četiri osnovna dijela, i to od:

---

¹⁷⁸ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 555-556.

- a) senzora koji mjeri (uzorkuje) određenu biometrijsku karakteristiku;
- b) modula za izvlačenje (ekstrakciju) karakteristika;
- c) modula za upoređivanje i odlučivanje (sa ranije pohranjenim karakteristikama), i
- d) baze podataka u koju se pohranjuju karakteristike.

Dakle, biometrijske metode se zasnivaju na primjeni različitih individualnih tjelesnih obilježja, kao što su: otisak prsta, geometrija šake, na osnovu skeniranja oka, crte lica, prepoznavanje glasa itd. Prema tome, od ovih metoda se očekuje da budu pouzdane, odnosno precizne, tačne, jednostavne u procesu rukovanja, brze u procesu identifikacije, da su jeftine i da su pristupačne prosječnom korisniku. Može se reći da ove metode još uvijek nisu ni savršene, niti apsolutno sigurne. Sama tehnologija prepoznavanja lica još uvijek je u razvoju, te se kao takva u velikoj mjeri oslanja na ljudskog operatera. Ali se, s pravom, smatra da je budućnost identifikacije lica u razvoju biometrijskih metoda.

1.14.8. Fotografija

Fotografija potiče od grčkih riječi, i to „fotos“ – svjetlost i „grafein“ – crtati odnosno pisati. Bertillon je prvi stručno obradio fotografiju kao metodu identifikacije. Fotografija se dobija pomoću optičkog i hemijskog procesa, odnosno na taj način dobijamo slike iz prirode koje su trajne. Istorijski gledano sam razvoj fotografije je veoma dug, a datira od otkrića tzv. tamne komore iz 1500. godine. Fotografija je danas jedna od obaveznih metoda kriminalistike, i ona se koristi za identifikaciju lica ili leševa. Identifikacija lica na osnovu fotografije javlja se u slučajevima kada se posumnja da li je na dvjema fotografijama snimljeno isto ili različito lice. Kriminalističko

vještačenje kada je u pitanju fotografija poznate osobe sa drugom fotografijom na kojoj je osoba spornog identiteta često je u praksi veoma složeno, a nerijetko i nerješivo pitanje.

Postoji više razloga koji otežavaju identifikaciju lica. Nedostaci ove metode su:

- izmjena ličnog opisa – starenje;
- izmjena samog zdravstvenog stanja između dva slikanja;
- paraliza nerva mišića lica;
- uslovi pod kojim je sačinjena prva i druga fotografija, i
- korišćenje kozmetičkih preparata, ćelavost i sl.

Postoji više vrsta metoda identifikacije lica i leševa na osnovu fotografije, a to su:

- metoda mjerenja rastojanja i uglova na licu;
- metode paralelnih linija;
- vještačenje digitalizovanih fotografija na kompjuteru itd.

U kriminalistici fotografija se može još koristiti kao uviđajna, odnosno ona koja se prvenstveno odnosi na dokumentovanje lica mjesta, predmeta i pronađenih tragova na mjestu događaja. Takođe se fotografija koristi za fotografisanje rekonstrukcija prilikom vještačenja. U kriminalistici je fotodokumentacija neizostavna i ona čini sastavni dio svakog elaborata sa uviđaja.

Osnovno pravilo uviđajne fotografije je snimanje od opšteg ka pojedinačnom, a sve u cilju lakše identifikacije mjesta događaja, lica, leševa i predmeta. Potrebno je mjesto događaja prije snimanja označiti, odnosno da se označe svi materijalni tragovi koji se nalaze na licu mjesta, ali bez njihovog pomijeranja. Snimanje se vrši tako

što se prvo fotografiše šire lice mjesta, pa se tek onda prelazi na fotografisanje užeg lica mjesta, odnosno detalja.

Takođe u kriminalistici fotografija se može koristiti i kao tajna za potrebe kriminalističke operative, a u novije vrijeme raširena je upotreba kamera kojima se vrši nadzor objekata, kao što su: banke, državne institucije, aerodromi, saobraćajne raskrsnice, granični prelazi i drugi objekti, a sve u cilju lakše identifikacije lica.

Zahvaljujući ovim sistemima, učinilac bude snimljen prilikom izvršenja krivičnog djela, a ukoliko osumnjičeni negira izvršenje tada se sprovodi identifikaciono vještačenje. Vještačenje se sprovodi jednom od navedenih metoda, na način da se utvrđivanje identiteta sprovodi komparativnim upoređivanjem fotografija koje su sačinjene na osnovu snimljenog materijala.

Fotografija se još koristi i za registraciju i identifikaciju učinilaca krivičnih djela. Metoda registracione fotografije koristi se u svim registracionim centrima Evrope i Amerike na potpuno isti način. Kada se radi o identifikacionoj fotografiji, snimanje treba izvršiti uvijek u tri poze, i to: a) sprijeda (anfas), b) desni profil, i c) lijevi profil. Ovakvo fotografisanje potrebno je vršiti u zatvorenoj prostoriji, pod vještačkim svjetlom. Prilikom izrade fotografije strogo je zabranjeno retuširanje. Kada se snima desni profil, u donjem desnom uglu ili na sredini mora da se vidi tablica sa upisanim brojem registracije fotografisanog lica, datum, naziv ustanove koja je izvršila fotografisanje lica.

1.14.9. Fotorobot

Fotorobot je opšteprihvaćeni naziv za crtež nepoznatog lica koji je izrađen na osnovu ličnog opisa. Dakle, fotorobot je umjetnička rekonstrukcija mogućeg izgleda lica na osnovu opisa koje pruža neka osoba. Tu je zapravo potrebno riječima dočarati sliku.

Stari naziv ove metode bio je „*Portrait parle*“, odnosno portret koji govori, koji potiče još od Bertillona iz 1885. godine. Ova metoda je novijeg datuma koja se koristi za prepoznavanje i identifikaciju lica u slučajevima kada postoji svjedok, ali je osumnjičeno lice nepoznato. Crtež se može izrađivati kako rukom, tako i kompjuterom, ali može i kombinacijom.

Prilikom opisivanja lica, odnosno pri izradi fotorobota potrebno je naglasiti posebne osobnosti osobe, i tu dolazi do izražaja talenat crtača. Danas je kriminalistička tehnika pronašla novi metod kojim neće zavisiti od crtača, nego će policijski službenik iako nema talenta da uradi portret. Metod se sastoji u stavljanju slike jednog lica korišćenjem slika dijelova drugih lica. Kombinacijom i uklapanjem slika raznih dijelova lica od više ličnosti u cjelini pomoću aparata, stvara se slika druge ličnosti. Lice koje radi na projektoru u razgovoru sa oštećenim ili svjedokom uzima elemente za sastavljanje lika.

Prednost se, ipak, daje crtežima ručne izrade u odnosu na kompjutersku. Kao najvažnije, treba istaknuti individualizaciju, kreativnost i razradu crteža do sitnih detalja što je šabloniziranim projektorom nemoguće. Svi izrađeni foto-crteži moraju biti u okviru standarda kada se radi o dimenziji crteža, tehnici crtanja, podloga i sl. Ovako urađen fotrobot unosi se u centralnu bazu neophodnu za moguće korišćenje u načinu sprovođenja postupka identifikacije.

Među najjednostavnijim sistemima za izradu fotorobota korišćen je sistem u Rusiji, koji se sastojao iz staklenih ploča, na kojima su nacrtani pojedinačni dijelovi glave, odnosno lica u svim mogućim varijantama. Potom su se te ploče preklapale i na taj način bi se dobio lik opisanog lica. Na kraju dobijeni lik bi se fotografisao, a dobijena fotografija bi se koristila za identifikaciju lica. Prednost ovog metoda se sastojala u tome što bi se staklene ploče koje su nošene u forenzičkoj torbi lako se transportovale na teren i koristile direktno na licu mjesta.

Američki sistem bio je vezan samo za laboratoriju. Dijelovi lica snimljeni su u anfasu i iz profila na pojedinačne dijapozitive koji su se mogli nadovezivati jedan na drugi. Takođe su snimljeni, ali na posebnom filmu, razni dodatni dijelovi (npr. pokrivači za glave u vidu kape, marame, šešira, naočari, brkovi, itd.).

Oštećeni ili svjedok bi davali elemente lica koje su uspjeli da zapamte, a na projektoru bi manipulator na osnovu toga sastavljao lik koji bi pokazao svjedoku, sa mogućnošću korekcije lika. Kada se lik ukomponuje, on se fotografiše, a fotografija bi služila za identifikaciju lica.

Danas je izgrađen kompjuterski sistem koji posjeduje beskonačan broj kombinacija, koji na osnovu ubačenih elemenata o ličnom opisu sam odabire dijelove lica, pravi kombinacije i sastavlja lik. Sa kompjuterskim sistemom se skraćuje vrijeme rada i povećava pouzdanost, a sam rad i obuka su vrlo jednostavni.

GLAVA II: POJMOVNO ODREĐENJE TRAGA U KRIMINALISTICI

1. Određenje pojma traga	265
2. Klasifikacija tragova	267
2.1. Podjela tragova prema vrsti i porijeklu	267
2.2. Podjela tragova prema prirodi	268
2.3. Podjela tragova prema kriminalističkom značaju za rasvjetljavanje krivičnog djela	268
2.4. Tragovi koji se smatraju najznačajnijim	269
2.4.1. Tragovi papilarnih linija	269
2.4.2. Tragovi nogu – đonovi obuće	272
2.4.3. Tragovi oružja	275
2.4.4. Tragovi oruđa	276
2.4.5. Tragovi baruta	278
2.4.6. Tragovi krvi i ljudskih sekreta	280
2.4.6.1. Pljuvačka	282
2.4.6.2. Slina	283
2.4.6.3. Znoj	284
2.4.6.4. Iscjedak rodnice (vaginalni iscjedak)	284
2.4.6.5. Sperma	285
2.4.7. Tragovi kose i dlaka	288
2.4.8. Tragovi zuba	289
2.4.9. Tragovi biljaka, kamena i zemlje	290
2.4.10. Rukopis i potpis	291
2.4.10.1. Grafologija	294
2.4.11. Tragovi eksplozija	295
2.4.11.1. Eksplozije sudova pod pritiskom	296
2.4.11.2. Eksplozije lako zapaljivih materija	297
2.4.11.3. Eksplozije izazvane pomoću vojnih ili privrednih eksploziva	297
2.4.12. Tragovi droga i otrova	299
2.4.12.1. Droge sa depresivnim efektom	300
2.4.12.2. Droge sa stimulativnim efektom	302
2.4.12.3. Droge sa halucinogenim efektom	304
2.4.13. Tragovi prilikom saobraćajnih nesreća	310
2.4.14. Mikrotragovi	312
3. Postupanje sa tragovima radi obezbjeđenja dokaza u kriminalistici	313

1. Određenje pojma traga

U kriminalistici je poznato načelo „da svaki kontakt ostavlja trag“ (Lokardov princip ili načelo razmjene). Prema ovom načelu, prilikom svakog kontakta dvije stvari dolazi do međusobne razmjene tvari, energije ili, pak, oboje. Tragovi se otkrivaju u dinamičkoj fazi uviđaja. U tom dijelu uviđaja svu pažnju usmjeravamo na traženje i osiguravanje tragova. Prema tome, poznata je sintagma „tragova uvijek ima, samo ih treba znati čitati“. Uvijek kada se izvrši krivično djelo ekipa za uviđaj istražuje krivično djelo i skuplja dokaze za krivični postupak, traži i osigurava tragove.¹⁷⁹

Tragovima se bavi posebna grana kriminalistike i forenzike koja se zove traseologija (*franc. la trace-trag i lat. logos-znanost*). Traseologija je nauka o tragovima, odnosno ona je kriminalističko-tehnička disciplina koja se bavi problemima pronalaženja, fiksiranja i tumačenja materijalnih tragova krivičnih djela.¹⁸⁰ Prema tome, traseologiju možemo razlikovati u širem i užem smislu. Kada govorimo o traseologiji u širem smislu mislimo o materijalnim tragovima, dok traseologija u užem smislu ima za svoj objekat istraživanja samo tzv. traseološke tragove, odnosno o kontaktnim tragovima (*sui generis*), koji pod određenim uslovima omogućavaju dokazivanje identiteta spornog objekta identifikacije.

U kriminalistici nema jedinstvenog shvatanja pojma traga, nego o pojmu traga postoji više definicija, ali navešćemo samo neke od njih:

-Tragovi predstavljaju svaku vidljivu ili prostim okom nevidljivu promjenu koja je u vezi s krivičnim djelom, te je nebitno

---

¹⁷⁹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 135.

¹⁸⁰ Ž. Aleksić, M. Škulić, *Kriminalistika*, Beograd, 2004, str. 97.

da li ju je ostavio čovjek, životinja, predmet prilikom izvršenja krivičnog djela, odnosno živa ili neživa priroda.

-Trag se može još definisati kao sve ono što ostavlja čovjek, životinja ili stvar, što bi moglo poslužiti da se otkrije njegov učinilac ili da se utvrde neke individualne okolnosti.¹⁸¹

-Tragovi su vidljive i nevidljive promjene koje je fizičkom radnjom proizveo čovjek, životinja ili neki predmet, prilikom vršenja ili u vezi sa vršenjem krivičnog djela.¹⁸²

-Trag je svaka namjerno ili nenamjerno izazvana materijalna promjena, vidljiva ili golim okom nevidljiva, koja je u uzročno-posljedičnoj vezi sa krivičnim djelom ili bilo kojim drugim događajem čije je razjašnjenje vezano sa kriminalističko-tehničkim poslovima.¹⁸³

Prema tome, svaki kriminalistički i forenzički trag je materijalizacija održenog djelovanja ili kretanja, dok se radnja učinioca javlja kao posrednik između traga i učinioca, jer je uzročno-posljedična veza s tragom.¹⁸⁴

U nauci se svakodnevno otkrivaju nove vrste tragova, posebno u oblasti mikrotragova i submikrotragova. Sve tragove i predmete koji su u vezi sa krivičnim djelom (*corpora delicti*) u kriminalističkom žargonu nazivamo „mrtve“ informacije. Značaj tragova zavisi od mogućnosti da se dobiju odgovori na različita pitanja u vezi sa nekim krivičnim djelom ili događajem.

---

¹⁸¹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 135.

¹⁸² D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 199.

¹⁸³ R. Maksimović, *cit. djelo*, str. 296.

¹⁸⁴ D. Modly, G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 204.

2. Klasifikacija tragova

Tragovi sami po sebi mogu imati različit značaj, što znači da neki pokazuju i dokazuju kako je krivično djelo izvršeno, dok drugi pokazuju vrijeme i mjesto izvršenja, način izvršenja, sredstvo izvršenja, motiv izvršenja, ko je izvršilac, a ko je nepoznata žrtva.

Dakle, postoje različiti kriterijumi za klasifikaciju tragova, i to:

- prema vrsti;
- prema porijeklu;
- prema prirodi, i
- prema kriminalističkom značaju za rasvjetljavanje krivičnog djela.

2.1. Podjela tragova prema vrsti i porijeklu

Prema vrsti i porijeklu, tragove klasifikujemo na tragove:

- ljudskog porijekla, gdje spadaju npr. tragovi papilarnih linija, krvi, izlučevina, dlaka, stopala, zuba, noktiju itd;
- životinjskog porijekla, gdje spadaju npr. tragovi nogu, izlučevina, dlaka, zuba, krvi, tragovi perja, tragovi riblje krljušti itd;
- biljnog porijekla, gdje spadaju npr. tragovi sjemena, polena, biljnih vlakana, ploda, lišća, trave itd;
- predmeta, gdje spadaju npr. tragovi vatrenog i hladnog oružja, oruđa, vozila itd;
- materijala, gdje spadaju npr. tragovi zemlje, prašine, metala, boja, narkotičkih i opojnih sredstava, otrova, zapaljivih sredstava i eksploziva, materijalni tragovi nepoznatog porijekla itd;
- dejstva sile, gdje spadaju npr. tragovi električnog udara, tragovi na staklu, tragovi gareži itd;

2.2. Podjela tragova prema prirodi

Tragove prema prirodi dijelimo na:

- vidljive i nevidljive tragove;
- površinske i reljefne tragove, i
- makro i mikrotragove.

2.3. Podjela tragova prema kriminalističkom značaju za rasvjetljavanje krivičnog djela

Značaj tragova zavisi od mogućnosti da se dobiju odgovori na različita pitanja u vezi sa nekim krivičnim djelom ili događajem. Ovdje se praktično može koristiti 8 zlatnih pravila kriminalistike primijenjenih na materijalne tragove.

Uvažavajući taj kriterijum, tragove je moguće podijeliti na:

- tragovi koji ukazuju na postojanje krivičnog djela;
- tragovi koji ukazuju na identitet izvršioca krivičnog djela;
- tragovi koji ukazuju na identitet oštećenog;
- tragovi koji ukazuju na način izvršenja krivičnog djela;
- tragovi koji ukazuju na sredstvo izvršenja krivičnog djela;
- tragovi koji ukazuju na mjesto izvršenja krivičnog djela;
- tragovi koji ukazuju na vrijeme izvršenja krivičnog djela, i
- tragovi koji ukazuju na motiv krivičnog djela.

2.4. Tragovi koji se smatraju najznačajnijim

Tragovi koji se smatraju najznačajnijim su: tragovi papilarnih linija (otisci prstiju, dlana i stopala), tragovi nogu, tj. đonovi obuće, tragovi oružja, tragovi oruđa, tragovi krvi i ljudskih sekreta, tragovi kose i dlaka, tragovi zuba, tragovi biljaka, kamena i zemlje, rukopis i potpis, tragovi eksplozija, tragovi droga i otrova, tragovi prilikom saobraćajnih nesreća i mikrotragovi.

2.4.1. Tragovi papilarnih linija

Otisak prsta je najvažniji trag na licu mjesta, jer ako se on nađe, postoji apsolutna sigurnost da je ono lice čiji je to otisak doticalo predmet na kojem je nađen, što dokazuje da je to lice i bilo na licu mjesta.¹⁸⁵

Pojam daktiloskopija potiče od riječi grčkog porijekla *daktilos-prst i skopein-posmatranje*. Daktiloskopija je učenje o papilarnim linijama (dermatoglifima), formiranim u raznim oblicima na jagodicama prstiju, člancima prstiju, dlanovima, i stopalima. Treba naglasiti da ne postoje dva čovjeka sa identičnim otiscima papilarnih linija. Papilarne linije javljaju se svega u nekoliko osnovnih oblika, pa to predstavlja veliku prednost u sistemu kvalifikacije.

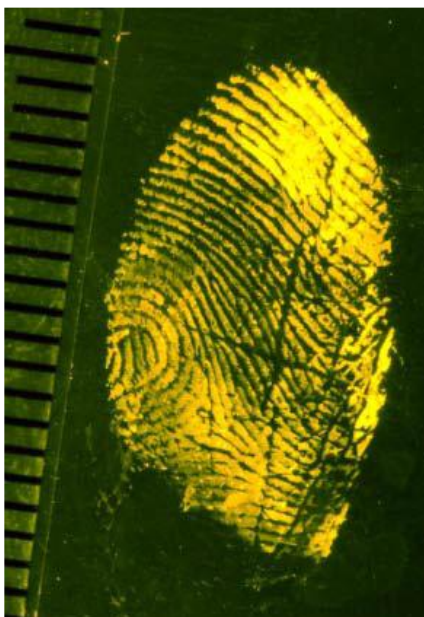
Prilikom pristupanja analizi izdvajamo tri osnovna uzorka, a to su: - *luk*; - *zamka*, *i* - *krug*.

Prema tome, utvrđivanje identiteta za lice ili leš vrši se brojnim kriminalističkim metodama pri čemu kriminalistička tehnika ima poseban značaj. Jedan od najsigurnijih načina za utvrđivanje identiteta lica i leševa je putem papilarnih linija, metodom

---

¹⁸⁵ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 78.

daktiloskopiranja. Daktiloskopiranje lica je uzimanje otisaka prstiju ili dlanova i stopala od osoba što znači preslikavanje slike papilarnih linija pomoću boje.

Slika 1. Otisak prsta

(izvor: N. Stanković, Forenzika u krivičnom postupku, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 139)

Otisak prsta uzima se valjanjem prsta po sredstvu bojenja, ujednačenom brzinom i ravnomjernim pritiskom od jednog do drugog ruba nokta.

Slika 2. Uzimanje otisaka prstiju

(Izvor: N. Stanković, Forenzika u krivičnom postupku, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 140)

Za stručno i kvalitetno monodaktiloskopsko i daktiloskopsko vještačenje potrebno je da vještaci savladaju sljedeće, i to:

- a) da znaju da koriste daktiloskopsku zbirku i podjele;
- b) da poznaju ovlašćenja i način na koji se koristi baza podataka u vezi sa daktiloskopskom zbirkom;
- c) da poznaju daktiloskopske identifikacije upoređivanjem spornih i nespornih uzoraka papilarnih linija prstiju i dlanova;
- d) da poznaju daktiloskopsku identifikaciju upoređivanjem uzoraka papilarnih linija;
- e) da poznaju način izrade nalaza i mišljenja, i način na koji se izrađuje fotodokumentacija, i
- f) da poznaju način na koji se vode daktiloskopske zbirke otisaka papilarnih linija.

Vještaci mogu kod daktiloskopskih vještačenja u 98% slučajeva „sa sigurnošću“ da se odrede, ali postoji i jedan mali dio nalaza kod kojih se vještak ne može opredijeliti za potpuno siguran

nalaz.¹⁸⁶ Daktilipskopska identifikacija se vrši najčešće na zahtjev INTERPOL-a, odnosno policija stranih zemalja i sl.

Jedan od modernijih kompjuterskih sistema za automatsku obradu otisaka papilarnih linija prstiju i dlanova, koji je instaliran sredinom sedamdestih godina u SAD-u, zove se AFIS (*Automated Fingerprint Identify System*), i od tada je u stalnom razvoju. U novije vrijeme planira se povezivanje zemalja Evropske unije u obliku EURODAC-a (*European Dactyloscopye*), te bi se sa ovim sistemom pokrili svi granični prelazi u Evropi, i samim tim bi postojala mogućnost provjere otisaka sa svih graničnih prelaza.

2.4.2. Tragovi nogu – đonovi obuće

Tragovi nogu mogu biti utisci i otisci. Otisak nastaje ako se nogom stane na neku tvrdu površinu, kao što drvo, asfalt, linoleum, dok utisak noge nastaje uslijed djelovanja težine tijela ako se stane nogom na ilovaču, blato, snijeg, prašinu ili pijesak. Trag može poticati od bose noge, noge u obući ili noge u čarapama.

-Ako trag potiče od bose noge, po njemu se može vidjeti dužina noge, karakterističan položaj nožnih prstiju i nepravilnosti oblika stopala, te kožne bore, ali samo pod određenim pretpostavkama.

-Ako trag potiče od noge u čarapama, često se može ustanoviti vrsta tkanja čarape, kao i pokrpana, odnosno pocijepana mjesta.

---

¹⁸⁶ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 140.

-Ako trag potiče od noge obuvane u obuću, i takav trag daje tačan oblik sa svim njegovim obilježjima.¹⁸⁷

Hod je, u stvari, stalno prenošenje tjelesne težine na onu nogu kojom se iskoračuje. Prema tome, trag noge koji je napravljen hodanjem uvijek je dublji od otisaka koji je nastao prilikom stajanja.

Slika 3. Uzimanje otisaka prstiju

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 141)

Trčanjem tragovi nogu postaju još dublji. Osoba koja stoji bosih nogu ostavlja širi i kraći trag. Ukoliko hoda trag je nešto uži i duži. Takođe kod bose noge prsti su ocrtni, dok je palac u tragu više okruglast, a u hodu je više duguljast. Kod normalne noge trag je sužen u sredini. Kad je trag u sredini prekinut osoba ima visoko

---

¹⁸⁷ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 79.

stopalo, dok ravna stopala ostavljaju puniji trag bose noge u sredini stopala.¹⁸⁸ Otisci ostaju kako na mekom, tako i na tvrdom terenu.

Kod traga cipela u slučajevima kada se nešto pojavi na nepovoljnom terenu, to će biti vrh ili peta cipele. Kod traga cipela uvijek će se dobro ocrtati vrh i peta cipele. Kada se radi o ženskoj cipeli sredina je uglavnom nevidljiva, dok su otisci vrha i pete cipele na slici traga odvojeni. Kod tračanja vrh cipele će ostavljati dubok otisak, dok će potpetica ostavljati slab trag ili čak i nikakv trag. Sa brzinom kretanja otisak, odnosno vrh cipele bit će sve dublji.

Duboki tragovi upućuju na tešku osobu ili na osobu koja nosi teret. Tragovi obuće su češći i na osnovu njih se može više činjenica utvrditi (npr. vrsta obuće, oblik, veličina, način kova i sl.). Svaki čovjek prenosi navike svog hoda u defekte obuće, odnosno mijenja oblik vrhova, drugi krivi potpeticu na lijevu ili desnu stranu i sl.

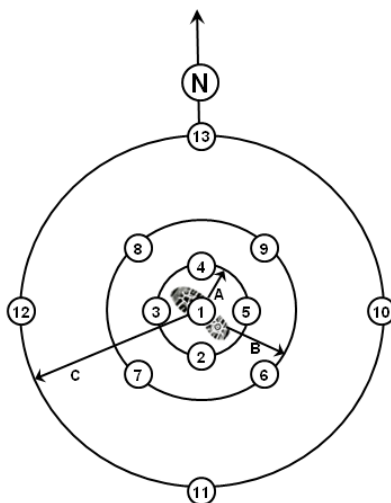
Pomoću dužine koraka može se odrediti da li je muški ili ženski hod, koje je životne dobi itd. Kod osoba koje imaju povrijeđenu nogu, zdrava noga duže iskoračuje i ostavlja prednji trag, a zadnji trag ostavlja bolesnom nogom. Hodanjem se može odrediti i linija hoda, odnosno da li je normalan hod (sredina pete nalazi se stalno uz liniju). Mnoge osobe hodaju široko rastavljajući noge, sastavljajući stopala,; tako hodaju oni koji su primorani da održavaju ravnotežu (ljudi pod teretom, trudnice, ljudi sa bruhom, mornari, stare osobe i one osobe koje pate od bolesti nogu). Ljudi koji su dokoni, šetači, flegmatične prirode, šetaju ukrštenog koračanja, dolazi desna peta lijevo, a lijeva desno od linije hoda.

Krivudava linija hoda ukazuje na pijanu osobu ili teško povrijeđenog i sl. Ljudima koji hodaju sa okrenutim prstima napolje, su vrsta ljudi kojima se ne žuri, dok sa okrenutim stopalom i sa obrnutim uglom hoda gaze ljudi sa krivim nogama (>O< noge), osobe koje imaju povrijeđena stopala, tijesne cipele ili pate od

---

¹⁸⁸ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str. 280.

bolesti nogu. Pod lijepim hodom se podrazumijeva hod kojem su umjereno prema napolje okrenuti vrhovi prstiju.

Slika 4. Grafički prikaz na kojoj udaljenosti od otiska cipele je neophodno uzimati uzorke zemlje i kamenčića, a u kojima se eventualno mogu nalaziti dodatni dokazi.

$$A=3m; B=15m; C=30m$$

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 144)

Iz navedenog se vidi da mehanizam nastanka traga pretpostavlja međusobno djelovanje objekata koji uzrokuju trag i objekata koji imaju (relativno) pasivnu ulogu koji primaju trag, na kojima se trag formira.¹⁸⁹

2.4.3. Tragovi oružja

Tragovi vatrenog oružja pojavljuju se kod najtežih oblika krivičnih djela kao što su ubistva, oružani napadi, razbojništva, s tim da tragove vatrenog oružja možemo naći i kod samoubistava, ali i

¹⁸⁹ D. Modly; G. Mršić, *cit. djelo*, 2014.b, str. 202.

nesretnih slučajeva.¹⁹⁰ Nakon pucanja vatreno oružje ostavlja različite tragove na mjestu događaja, odnosno na tijelu, odjeći žrtve, na predmetima, kao i na učiniocu. Dakle, prilikom pucanja iz puške, pištolja ili revolvera nastaju trostruki tragovi: na čahuri, na projektilu i na udarnom mjestu.¹⁹¹

Utvrđivanje udaljenosti mjesta pucanja zavisi od vrste i količine upotrijebljenog baruta, odnosno što je veća količina upotrijebljenog baruta prilikom pucanja, tim će se prije moći ustanoviti njegovi tragovi i na većoj udaljenosti. Prvi zadatak za procesno–pravno oformljenje pronađenog vatrenog oružja na licu mjesta (kod smrtnog slučaja) je pravljenje zapisnika o svemu što je pronađeno. Tako da se na osnovu ostavljenih tragova utvrđuje uzrok nasilne smrti, odnosno da li je u pitanju nesretan slučaj, samoubistvo ili, pak, ubistvo. U zabilješci mora da stoji gdje je pronađeno oružje, njegov položaj, model, kalibar, serijski broj, stanje osigurača na oružju, da li je nategnut, tačna lokacija, usmjerenost svake čahure i metka, neispaljeni meci itd. Uz zapisnik se obavezno prilaže i fotodokumentacija i skica mjesta događaja.

Sa oružjem prilikom utvrđivanja činjenica treba pažljivo rukovati kako bi se sačuvali otisci prstiju i drugi prisutni tragovi. Nikad ne pokušavati isprazniti oštećeno oružje, nego ga pažljivo odložiti u kutiju i označiti je sa „napunjeno oružje“. Ostali tragovi, kao što su latentni otisci, krv ili druge supstance mogu se uzeti u laboratoriji.

2.4.4. Tragovi oruđa

Pri istraživanju lica mjesta događaja treba imati u vidu da postoji mogućnost nasilnog ulaska. Ako izvršilac upotrebljava neko

---

¹⁹⁰ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 145.

¹⁹¹ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 85.

oruđe radi provaljivanja vrata ili spremišta, od tog oruđa ostaje u drvetu ili materijalu od kojeg je građeno to spremište utisak, koji potpuno odgovara oruđu.¹⁹² Takav ulazak ne mora biti u neposrednoj blizini žrtve. On može biti na bilo kom mjestu između mjesta ulaska i izlaska. Tako da mjesto ulaska može sadržavati tragove alata, dok se ti tragovi mogu naći na predmetima koji ne moraju biti povezani sa napadnutim ulazom (npr. snažno okrznuće površine čekićem i sl.).

Prema tome, sam postupak prikupljanja oruđa i tragova oruđa, odnosno alata je sljedeći:

-pravi se skica sa opisom svih alata i utisnutih tragova od alata, i

-fotografišu se prije stavljanja identifikacionih oznaka na njih ili prenošenja uzoraka u laboratoriju.

Da bi se moglo izvršiti vještačenje, potrebno je sumnjivim oruđima napraviti probne tragove na podlozi iste vrste kao ona na kojoj je ostavljen trag krivičnog djela. Probno pravljenje tragova je potrebno kako bi se dobili uzorci za upoređivanje, što je najdelikatnija faza vještačenja. Probne tragove obavezno sačinjava stručno lice, koje će svojim znanjem i iskustvom na uzorcima jasno obilježiti uslove pod kojima je načinjen komparativni trag. Variranje uslova prilikom pravljenja komparativnih tragova, povećava vjerovatnoću da će se utvrditi tragovi na osnovu kojih se može identifikovati inkriminisano oruđe.¹⁹³

---

¹⁹² Ibid. str. 83.

¹⁹³ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 440.

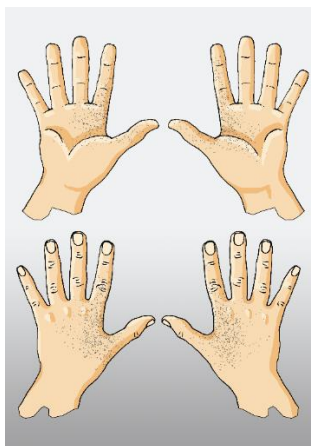
2.4.5. Tragovi baruta

Pri opaljenju iz vatrenog oružja na ruci, tj. šaci koja je u bliskom kontaktu s oružjem ostaće tragovi barutnih čestica.

Slika 5. Prikaz širenja barutnih čestica prilikom ispaljivanja metka

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 148)

Slika 6. Tragovi čestica baruta na šakama

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 149)

Tragovi barutnih čestica nastaju tako što nesagorjeli barut ili onaj koji je djelimično sagorio, kao i barutna garež, koja sadrži produkte sagorijevanja baruta u obliku sitnih čestica pomiješanih sa gasovitim produktima (dim), izađe kroz cijev oružja zajedno sa zrnom i zaustavlja se na preprekama na koje naiđe u blizini¹⁹⁴, s tim da jedan dio dima izlazi kroz šupljine mehanizma za okidanje. Uz pomoć tragova, odnosno čestica baruta možemo utvrditi da li je ili nije pucano iz određene ruke, s tim da se može utvrditi i određena udaljenost pucanja, ali i vrste municije, što znači da se ispitivanjem i tumačenjem tih tragova u spornim slučajevima može utvrditi da li je pucalo upravo osumnjičeno lice.¹⁹⁵

Najveća koncentracija barutnih čestica je oko mjesta proboja zrna, koja opada s udaljenošću od mjesta proboja, dok će se moći odrediti udaljenost pucanja ukoliko znamo iz kojeg je oružja pucano i koja vrsta municije je korišćena.¹⁹⁶ U forenzičkom ispitivanju tragova baruta utvrđuju se prisustvo i sastav, odnosno komponente municije i njihova raspodjela. Tragovi barutnih čestica su nevidljivi, a ispituju se posebnim kriminalističkim metodama, a koje se zasnivaju na dokazivanju nitrata iz čestica baruta na tragu hemijskom reakcijom difenilaminskim reagensom.¹⁹⁷

Nekada su se od tekućeg vrućeg parafina izrađivali odljevci kako bi se utvrdilo prisustvo barutnih čestica na šaci. Danas se to radi silikonskom masom kojom se premaže šaka, mada se u većini zemalja za ovu vrstu dokazivanja koriste savremene metode kao što su „SEM tabulatora“, abrazija navlaženim pamučnim brisom i sl. Vrijeme za koje se sa sigurnošću mogu uzeti tragovi sa šake osumnjičenog radi ispitivanja je do četiri časa od opaljenja, a nakon toga tragovi nestaju.

---

¹⁹⁴ T. Kolar-Gregorić, *Praktikum kriminalističke tehnike*, Zagreb, 1999, str. 224.

¹⁹⁵ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 147.

¹⁹⁶ Ibid. str. 148.

¹⁹⁷ Ibid. str. 149.

2.4.6. Tragovi krvi i ljudskih sekreta

Povrede nastaju dinamičkim djelovanjem mehaničkih oruđa i oružja.¹⁹⁸ Najspecifičniji trag ljudskog porijekla svakako predstavlja krv, koja se sreće u kriminalističkoj praksi, prije svega, kod krvnih i seksualnih delikata, saobraćajnih delikata, ali se može naći i kod drugih krivičnih djela, kod kojih dođe do povrede provalnika itd.

U organizmu kičmenjaka, u koju grupu spada i čovjek, funkcioniraju sedam organskih sistema u koje ubrajamo i nervni sistem. Krvna tečnost predstavlja visoko diferencirano vezivno tkivo, koje zahvaljujući funkciji srca neprekidno kruži kroz ljudsko tijelo.¹⁹⁹ Krv kičmenjaka je crvene boje, izuzev amfioksusa čija je krv bezbojna. Krv se sastoji od krvne plazme u kojoj plivaju krvne ćelije – crvena krvna zrnca (*eritrociti*), bijela krvna zrnca (*leukociti*) i krvne pločice (*trombociti*). Riječ eritrocit potiče od grčke riječi *erythos-crven* i *kytos-ćelija*. Takođe i riječ leukocit potiče od grčke riječi *leukos-bijel* i *kytos-ćelija*.

Količina krvi u čovjeku iznosi približno trinaesti dio njegove težine. Ljudska krv ima četiri krvne grupe: „A“ „B“ „AB“ i „O“. Krvne grupe se mogu odrediti iz sasušene krvi bez obzira na njenu starost. Krvna grupa je važno lično obilježje i nepromjenjiva osobina pojedinca. Na nju ne utiču ni bolest ni starost, a ni neki drugi uslovi van čovjekovog tijela. Na taj način se naučnim utvrđivanjem krvne grupe mogu pribaviti i negativni dokazi da neke mrlje krvi, koje su nađene na tijelu ili odijelu osumnjičenog, ne potiču od njega samog, ali isto tako utvrđivanje krvne grupe može služiti kao pozitivan dokaz za okrivljenog i djelovati na njegovo puštanje.²⁰⁰ Međutim, identifikacija lica na osnovu krvnih grupa je veoma nepouzdana, zato što veliki broj ljudi ima istu krvnu grupu.

---

¹⁹⁸ M. Grassberger, E. Türk, K. Yen, *Klinisch-forensische Medizin*, Wien, 2013, str. 433.

¹⁹⁹ M. Milosavljević, *cit. djelo*, str.105.

²⁰⁰ J. G. Wilhelm, *cit. djelo*, str. 81.

Tragovi krvi se uvijek traže na tijelu i odjeći žrtve i osumnjičenog, na licu mjesta i u njegovoj okolini. Na tijelu osumnjičenog treba obratiti pažnju na sadržaj ispod noktiju, zato što se krv ispod noktiju zadržava određeno vrijeme, čak i poslije pranja ruku. Iz vrste, oblika i mjesta pronađenih tragova krvi mogu se često izvesti zaključci i o samom djelu. Tragove krvi posebno treba tražiti na mjestima koji se često dodiruju rukama kao što su okovratnik, dugmad, pertle, džep, a posebno šlic zato što ubica pod psihičkim dejstvom djela poslije ubistva često urinira. Cipele su takođe mjesto gdje se može naći krv, mada ubica često pokušava da uništi trag pranjem i brisanjem, ali tragovi krvi se u potpunosti teško mogu uništiti.

Kada su u pitanju sitni tragovi krvi, oni se traže pomoću lupe ili pokretnog mikroskopa, ali se podloga osvjetljava kosim snopom svjetla (ultravioletnim), čak i po danu. Nakon što je trag krvi identifikovan, on se mora fiksirati tako što se fotografiše i ucrtava u skicu uz prethodno označavanje tragova.

Osumnjičenom se uvijek uzima krv najčešće u cilju upoređivanja sa mrljama pronađenim na mjestu događaja, odjeći oštećenog i sl. Krv obavezno uzima doktor medicine, odnosno ljekar iz vene u količini od 1 milimetar, u sterilnu epruvetu i bez dodatka bilo kakvog sredstva protiv zgrušavanja. Povrijeđenom se krv uzima na isti način kao i zdravom, dok mrtvom čovjeku krv uzima obducent tokom obdukcije. Ljekar je u obavezi da istovremeno sastavi zapisnik o uzimanju krvi u kojem navodi mjesto i vrijeme uzimanja krvi, način na koji je utvrđen identitet osobe kojoj se krv uzima i svrha uzimanja krvi. U slučajevima kada se uzima krv radi utvrđivanja koncentracije alkohola u krvi, uzima se veća količina koja iznosi oko 5 milimetara.

Na žalost, u praksi je nerijetko sasvim drugačije. Krv umjesto ljekara vade medicinski tehničari, dok se ne provjerava identitet

osobe od koje se krv vadi, i što je najgore prilikom vađenja krvi ne prisustvuju ovlašćeni službenici policije itd.²⁰¹

Epruveta, u kojoj se nalazi krv za ispitivanje, mora biti tako začepljena i zaštićena kako bi se eventualna zamjena krvi, odnosno otvaranje epruvete mogla jasno da vidi.

Sa kriminalističkog aspekta tumačenja, značaj tragova krvi se sastoji u dobijanju odgovora na pitanje da li je žrtva ubijena na mjestu gdje je nađena ili je donijeta, a utvrđuje se na osnovu tragova krvi na licu mjesta. Takođe se na osnovu izgleda kapljice krvi može odrediti da li je krv kapala sa manje ili veće visine, kao i da li je osoba hodala ili stajala dok je krv kapala i drugo.²⁰² Takođe se na osnovu izgleda prskotine krvi može se odrediti da li je krv potiče iz arterije ili vene.

Tragovi pljuvačke, šlajma iz grla, sekret iz nosa, odnosno slina, znoj, iscjedak rodnice, odnosno vaginalni iscjedak, sperma itd, su bili zapostavljeni, odnosno malo su se koristili u forenzičke svrhe prije otpočinjanja ere DNK vještačenja.

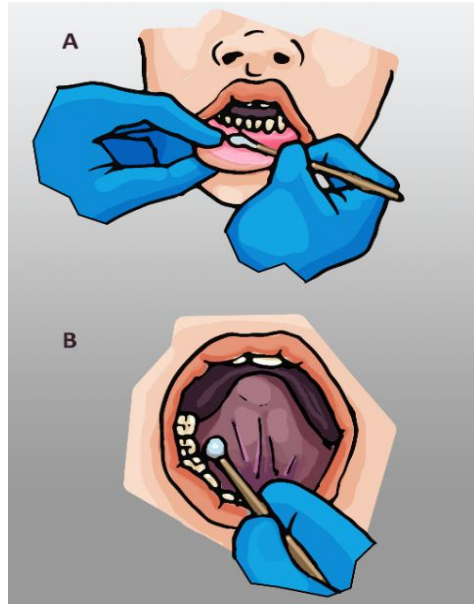
2.4.6.1. Pljuvačka

Pljuvačka je proizvod lučenja (sekreta) tri para glavnih pljuvačnih žlijezda, i to: podviličnih, podjezičnih i zaušnih. Svježa pljuvačka je bjeličasta, pjenušava, ljepljiva bez mirisa i ukusa. Kao predmet kriminalističkih ispitivanja mrlje pljuvačke ispituju se na opušcima cigareta koje su pronađene na mjestu događaja, na markicama koverata, žvakaćim gumama.

---

²⁰¹N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 153.

²⁰²M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 312-313.

Slika 7. Prvi korak kod pregleda – A. uzimanje brisa iz usne šupljine u području desni i B. ispod jezika.

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 149)

Na osnovu pljuvačke je moguće odrediti i pol lica od koga ovi tragovi potiču, a takođe se može na osnovu traga pljuvačke utvrditi i krvna grupa, s tim da trag pljuvačke ne bi smio biti stariji od 10-15 dana.

2.4.6.2. Slina

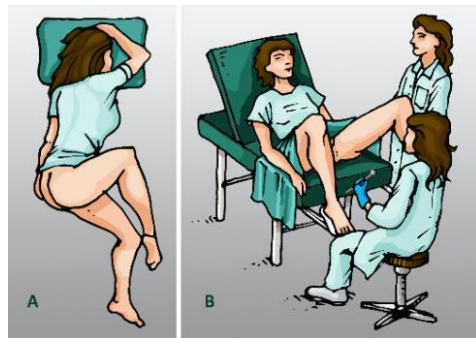
Slina nastaje od nekih ćelija i žlijezda sluznice nosa, a zadatak joj je da prilikom disanja ovlaži i zagrije zrak i da ga očisti od bakterija i prljavštine. Značenje sline se svodi na utvrđivanje grupe u sasušenim mrljama na džepnim maramicama sa mjesta događaja u cilju utvrđivanja je li vlasnik bio izlučivač i koje grupe.

2.4.6.3. Znoj

Znoj nastaje od kožnih žlijezda. Sadrži bjelančevine i soli koje kod izlučivača nose u sebi i svojstva grupe kao i krv, pljuvačka, sperma i urin.²⁰³ Prilikom pretrage mrlja krvi ili sperme na odjevnim predmetima, a posebno na rublju, vještaci moraju voditi računa o mogućem uticaju znoja na rezultat analize. U kriminalističkoj praksi se pokazalo da su zahtjevi za vještačenje znoja izuzetno rijetki.

2.4.6.4. Iscjedak rodnice (vaginalni iscjedak)

Iscjedak rodnice se sastoji od bjeličaste oskudne sluzi koja potiče iz žlijezde sluznice rodnice (maternice) i od karakterističnih pločastih ćelija koje su bogate glikogenom. Upravo ove ćelija, a ponekad i nalaz posebnih mikroorganizama uvijek prisutnih u rodnici, predstavljaju uporište ekspertu u razlikovanju mrlja vaginalnog od drugih sekreta.²⁰⁴

Slika 8. Mogući položaji pacijentice prilikom pregleda: a. položaj na lijevoj strani je posebno pogodan za pregled anusne regije b. položaj uz upotrebu ginekološke stolice.

²⁰³ M. Milosavljević, *cit. djelo*, str. 285.

²⁰⁴ *Ibid.* str. 285.

(Izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 156)

U slučajevima kada se u krvi pronađu stanice vaginalne sluznice, to će predstavljati dokaz da krv potiče iz ženskog spolovila. Kao redovna pojava u ženskim gaćicama će se naći vaginalni sekret u obliku krutih mrlja koje su slične mrljama sperme. Sluznica rodnice izlučuje i ejakulat kao posljedicu orgazma žene, koji se od vaginalnog sekreta razlikuje samo po količini, dok je sastav isti. Ejakulacija kod žena se bitno razlikuje od ejakulacije muškarca, dok im je zajedničko to što nastaju kao posljedica orgazma. Orgazam, u pravilu, kod žena kasni iza muškarčevog, ali može i izostati. Ejakulacija nema nikakve veze sa oplodnjem, jer je oplodnja ovisna o sazrijevanju jajašca, koje se jednom mjesečno, približno u vrijeme između dvije menstruacije, iz jajnika preko jajovoda spušta u maternicu.²⁰⁵

Žena koja je silovana ili koja je frigidna takođe može zanijeti, a da do orgazma nije ni došlo. U kriminalističkoj praksi vaginalni sekret nema veliki značaj. Tragovi vaginalnog sekreta bez laboratorijske obrade ne mogu se tačno definisati, odnosno ne mogu se razlikovati vizuelno da li potiču od sperme ili vaginalnog sekreta.²⁰⁶

2.4.6.5. Sperma

Sperma je složena tekućina koja potiče iz različitih dijelova muškog spolnog organa i sivkasto bijele je boje. U osnovni sastav, pored muških oplodnih ćelija (*spermia*) koje se stvaraju u polnim žlijezdama (*testisi*), spada i tekući dio koji se stvara u sjemenskim mjehurićima, u prostati i u drugim manjim žlijezdama u sjemenim

---

²⁰⁵ R. Maksimović, *cit. djelo*, str. 67.

²⁰⁶ N. Stanković, *Uvod u Kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 205.

izvodnim putevima. Spermatozoid više liči na samostalni organizam nego na ćeliju. Sastoji se iz tri dijela, i to:

-glave (veličine 3-8 mikrona);

-vrata (oko 2 mikrona), i

-vrlo pokretnog repa (dužine 30-50 mikrona), koji spermiju omogućavaju veliku pokretljivost (14-25 mikrona u sekundi).²⁰⁷

Sperma se izlučuje u tri situacije, i to:

-prilikom polnog odnosa;

-tokom zadavljenja, i

-erotičnog sna (polucija).

Količina sperme koja se izlučuje iznosi od 2 do 8 cm³, a u svakom cm³ treba da ima od 50 do 120 miliona spermija, što u jednom ejakulatu može da bude od 100 miliona do skoro jedne milijarde.²⁰⁸

Tragovi sperme pojavljuju se kod seksualnih krivičnih djela. U kriminalističkoj praksi tragovi sperme predmet su ispitivanja uglavnom kod krivičnih djela bludnih radnji i silovanja. U ovakvim situacijama svjedoka najčešće nema, dok će izvršilac i žrtva, u pravilu, davati izjave koje će se razlikovati. Trag sperme sam po sebi ne mora biti dokaz silovanja, iako je pronađen na ženskom tijelu, u rodnici, na rublju i odjeći žene, jer mogu poticati od dobrovoljnog snošaja, ali se kasnije iz raznih razloga želi prikazati kao silovanje.

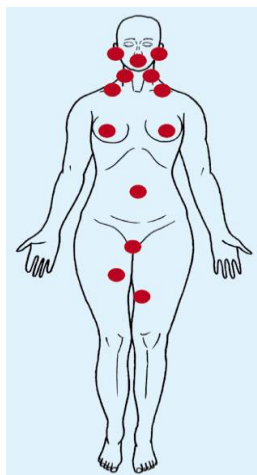
Kao što smo već istakli, osim seksualnih delikata, sperma kao trag može se pronaći i kod samoubistava vješanjem i zadesnih smrti davljenjem. Otkrivanje tragova sperme vrši se uglavnom

---

²⁰⁷ M. Milosavljević, *cit. djelo*, str. 287.

²⁰⁸ Ibid. str. 287.

vizuelno, odnosno uz pomoć mikroskopa i ultraljubičaste lampe. Tragovi sperme se takođe mogu otkriti i određenom hemijskom reakcijom preko spermina. Nakon prijavljivanja krivičnog djela, tragovi sperme se moraju uzeti iz vagine žrtve, i sa tijela obavezno uzeti tragove sperme, kao i sa njene odjeće.

Slika 9. Na crveno označenim područjima posebno treba tražiti tragove sperme i pljuvačke

(izvor: N. Stanković, Forenzika u krivičnom postupku, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla; Tuzla, 2020, str. 157)

Ove tragove, kao i tragove sa tijela može da uzima isključivo doktor medicine, odnosno ljekar specijalista. Sam čin silovanja za ženu predstavlja izuzetno tešku traumu, te se takvoj osobi mora prići sa posebnom obazrivošću, ali to ne smije biti smetnja u sprovođenju svih neophodnih radnji u obradi slučaja. Ljekar koji vrši pregled žrtve obavezno mora sve povrede, koje pronade na rukama i nogama, licu i vratu, da opiše, te da ih fotografiše. Žrtvi treba obavezno odrezati nokte kad god je to moguće, jer ispod njih mogu da ostanu zakačeni fragmenti vlakanaca odjeće izvršioca, mogu da ostanu i fragmenti njegove kose, a nerijetko se mogu ispod noktiju pronaći i tragovi njegove krvi i kože. Sa tijela žrtve sasušene mrlje sperme potrebno je skinuti navlaženom gazom, dok je dio spermom

zamrljanih dlaka potrebno odsjeći. U nekim slučajevima od žrtve se uzima uzorak krvi i mokraće u cilju utvrđivanja koncentracije alkohola, kao i eventualnog prisustva droga i utvrđivanja krvne grupe.

Od osumnjičenog lica se obavezno uzimaju uzorci za ispitivanje kako bi se izvršila komparativna ispitivanja sperme koja su pronađena na tijelu, odjeći i vagini oštećene. Sa kriminalističkog aspekta, samo pronalaženje sperme daje nam samo indiciju o mogućem izvršiocu, što znači da trag sperme po sebi ne mora biti dokaz silovanja, iako je pronađen na ženskom tijelu, rodnici, na rublju i odjeći žene.²⁰⁹

Otkrivanje tragova sperme vrši se uglavnom vizuelno, odnosno uz pomoć mikroskopa i ultraljubičaste lampe, ali se mogu otkriti i određenom hemijskom reakcijom preko sperme.

2.4.7. Tragovi kose i dlaka

Veliki broj novorođene djece ima kosu dužine između 2-3 cm, koja je, naime, za polovinu tanja od kose odrasle osobe. Kosa se do kraja prve godine života izmijeni, odnosno otpadne i naraste nova koja je kraća od one u trenutku rođenja, ali je približne debljine kao i kod odraslog čovjeka. Broj vlasi koji pokriva glavu čovjeka zavisi od boje kose, pa tako svijetla kosa ima oko 140.000 vlasi, tamna ima oko 100.000 vlasi, dok crvena ima oko 80.000 vlasi. Identifikacija dlake i kose, kao predmet kriminalističkog vještačenja, sreće se u slučajevima, prije svega, kod krvnih i seksualnih delikata, ali se isto tako sreću i kod saobraćajnih nesreća, kod provalnih

---

²⁰⁹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 158.

krađa, itd.²¹⁰ Dlaka ili kosa kao trag nalaze se na tijelu ili odjeći osumnjičenog ili žrtve, na licu mjesta događaja ili na predmetima. Svi pronađeni tragovi se fotografišu, potom se skicira mjesto i položaj traga.

Ne preporučuje se izuzimanje tragova – dlaka kose na način da se lijepi na papir, niti se smije hvatati pincetom, potrebno je staviti u epruvetu ili u čist bijeli papir. Ni kosa ni dlake nemaju morfoloških ni fizičkih karakteristika po kojima bi se sa sigurnošću moglo utvrditi da pripadaju isključivo jednoj osobi. Često se dešava da se dlake sa iste glave toliko međusobno razlikuju da to dodatno otežava ispitivanje. Tek primjenom vještačenja DNK analize iz dlake omogućava pouzdanu identifikaciju.

2.4.8. Tragovi zuba

Forenzička stomatologija predstavlja primjenu stomatologije prilikom utvrđivanja identiteta čovjeka. Ova metoda utvrđivanja identiteta osoba po stanju zubala uglavnom se primjenjuje kod mrtvih osoba. Zubi su vrlo korisni za identifikaciju, jer su otporni i tvrdi, a ni vatra ih ne može uništiti. Kada se govori o tragovima zuba, misli se na ugrize, odgrize i otiske zuba. Tragovi zuba se mogu naći na ljudskom tijelu, kako na živom, tako i na mrtvom. Ovi tragovi se mogu naći takođe i na žrtvi, a i na izvršiocu, ali i na svjedoku krivičnog djela, mada vrlo rijetko.

Dešava se da žrtva ugrize napadača u samoodbrani, s tim da ima slučajeve da i napadač ugrize žrtvu (npr. kod seksualnih delikata).²¹¹ Tagovi zuba mogu da ostanu i na prehrambenim proizvodima (npr. maslacu, suhom mesu, čokoladi, voću i povrću i

---

²¹⁰ N. Stanković, *Uvod u Kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 207.

²¹¹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 162.

sl.), ali se mogu naći i na tvrdim predmetima koje ljudi drže ili stavljaju u usta (npr. lula, alat koji služi za izvršenje krivičnog djela, olovke, i sl.). Takođe se mogu pojaviti kao predmet vještačenja (tzv. mehanoskopska vještačenja) odjevni predmeti koji su pregrizeni. Predmete i površine na kojima se nalaze tragovi zuba obavezno treba fotografisati, a po mogućnosti treba sačiniti odljevak pomoću najprikladnije mase.

Po vilicama i zubima se takođe utvrđuje i pol mrtvog tijela kao i približna starost. Na zubima se vide polne razlike, očnjak kod žena je manji nego kod muškaraca, srednji i gornji sjekutići vrlo razvijeni, i, po pravilu, širi od očnjaka. Bočni gornji sjekutići su kod žena upadljivo uzani, dok kod muškaraca ove razlike nisu značajne.²¹² Kod muškaraca donji očnjaci obično prominiraju iznad niza donjih sjekutića, dok su kod žena u nivou sjekutića. Kod muškaraca se češće javljaju prekobrojni zubi, dok umnjaci češće nedostaju kod žena. Takođe je srašćavanje donjih sedmica ženska odlika. Žene imaju, u principu, sitnije zube u odnosu na muškarce.

2.4.9. Tragovi biljaka, kamena i zemlje

Tragovi biljaka predstavljaju veoma dragocjene, signifikantne i impresivne kriminalističke tragove. Ovi tragovi su prisutni na mjestu događaja na otvorenom prostoru, na kojem postoji biljna flora, pa je realno očekivati da se razni cvjetovi, listići, dijelovi stabljika nađu na odjeći, obući, tijelu, ispod noktiju, kao i na predmetima osumnjičene osobe. Zato se treba ozbiljno pristupiti temeljnom pregledu mjesta događaja, kao i pretraživanju odjeće, obuće, kose, prljavštine ispod noktiju osumnjičenog lica, te sa njegove obuće uzeti tragove zemlje.

---

²¹² M. Tasić, *cit. djelo*, str. 427.

Druga vrsta materijalnih tragova koji su dragocjeni kao uporedni dokazi su čestice kamena i zemlje. Analizom se može utvrditi da li su uzorci prenijeti na lice mjesta smrtnog slučaja ili su uzorci kamena i zemlje iznijeti sa lica mjesta.²¹³ U nekim slučajevima se pomoću tragova zemlje i kamena može utvrditi porijeklo, odnosno sa koje su geografske površine.

2.4.10. Rukopis i potpis

Sastavni dio života modernog čovjeka jednim dijelom čini „*papirologija*“, koja je sve više prisutna u svakodnevnom životu. Tako je sve više javnih i privatnih isprava čija se vrijednost može dovesti u pitanje. Porijeklo i vjerodostojnost isprava dokazuje se vještačenjem koje u današnje vrijeme postaje sve važnije. Materijali za vještačenje mogu biti sva dokumenta, kao npr. ugovori, oporuke, čekovi, anonimna i prijeteća pisma, potvrde, punomoći, oprostajna pisma, notarski zapisi, putne isprave, razne bilješke, i sl.²¹⁴

Cilj vještačenja rukopisa je utvrđivanje, tj. identifikacija autora spornog teksta ispisana rukom. Poznato je da je rukopis svake osobe individualan, što znači da ne postoje dvije osobe koje imaju posve jednak rukopis. Analiziranje rukopisa je dug proces koji traje i dešava se pod idealnim okolnostima, što znači da mora da ima puno uporednih uzoraka, odnosno primjeraka isprava kojima je poznat autor.

Tužilac u naredbi za vještačenje treba detaljno da upozna vještaka sa svim okolnostima koje su od značaja za vještačenje, te da precizno definiše ekspertski zadatak. Obavezno se opisuju okolnosti pod kojima je nastao sporni dokument. Potrebno je opisati psihičko i zdravstveno stanje lica za koje se pretpostavlja da je autor

---

²¹³ M. Milosavljević, *cit. djelo*, str. 534.

²¹⁴ T. Kolar-Gregorić, *cit. djelo*, str. 137.

spornog teksta. Ovo je naročito značajno kada se radi o vještačenjima testamenta, oprostajnih pisama samoubica itd.

Kod prijetećih pisama, lažne anonimne prijave i ucjenjivačkog pisma treba uzeti u obzir da će doći do eventualnog pokušaja iskrivljavanja rukopisa. Takođe treba uzeti kao mogućnost da će pisati rukom kojom inače ne piše. Nerijetko se dešava da sadržaj ovih pisama osumnjičeni, odnosno optuženi izdiktira drugoj osobi, pa čak i djeci. Kod falsifikovanja potpisa na raznim dokumentima, ugovorima, čekovima, lažnim testamentima, falsifikator će pokušati da potpiše lice koje je bilo ovlašćeno da stavi svoj potpis na dokument.

Dakle, da bi vještak mogao uspješno da sprovede vještačenje mora da bude informisan o svim okolnostima koji su vezani za predmet vještačenja. Pored vizuelnog analiziranja teksta, vještak će se koristiti raznim instrumentima, odnosno pomagalima kao što su lupe, mikroskopi itd. Prilikom vještačenja posvećuje se pažnja posebno onim karakteristikama koje su odraz nesvjesnih poteza tokom pisanja što znači da nisu pod kontrolom svijesti nego su odraz naučenih poteza prilikom pisanja.

U okviru komparativne analize uočavaju se sličnosti i razlike, koje se jasno definišu – na jednoj strani sličnosti, a na drugoj razlike. Na kraju se sačinjava zapisnik uz koji se prilaže fotodokumentacija. Forenzičko ispitivanje rukopisa definiše se kao stručno utvrđivanje porijekla nekog rukopisa na osnovu analize i poređenja opštih i posebnih značajki spornog i nespornog teksta.²¹⁵

Vještačenje rukopisa obavlja se u krivičnom postupku radi utvrđivanja pravno relevantnih činjenica i indicija za što je potrebno stručno znanje forenzičkog ispitivanja rukopisa, kojim sud ne raspolaže. Vještačenje rukopisa obavlja se i u parničnom postupku iz istih razloga kao i u krivičnom postupku. U parničnom postupku vještačenje rukopisa se često naređuje kod utvrđivanja

---

²¹⁵ G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škaić, *cit. djelo*, str. 214.

vjerodostojnosti neke oporuke. Nezavisno od toga da li se radi o krivičnom ili parničnom postupku, potrebno je sudu predočiti rezultate analize, te na osnovu čega se došlo do određenog zaključka koji predstavlja dokaz u postupku. Kao što je već naglašeno, ne postoji instrument za vještačenje rukopisa i davanje rezultata, nego je kod ove vrste vještačenja najvažniji faktor čovjek.

Prema tome, vještak mora da posjeduje određena znanja i iskustvo u vještačenju rukopisa, koja se odnose na sljedeće:

a) detaljan postupak vještačenja rukopisa / potpisa (sposobnost utvrđivanja spornog i nespornog materijala, utvrđivanje opštih i posebnih rukopisnih značajki unutar spornog i nespornog materijala, te njihovo međusobno upoređivanje);

b) sastav klasifikacije (npr. velika štampana slova, mala pisana slova, i sl.);

c) obavezno poznavanje metoda forenzičke analize dokumenata, utvrđivanje tehnike izrade, ispitivanje i poređenje otisaka pečata, analiza tinte, sredstava za pisanje i slično;

d) poznavanje postupaka fotokopiranja, odnosno poznavanje kompjuterske tehnologije;

e) poznavanje postupaka izrade papira, čekova i ostalih dokumenata;

f) mogućnost vještačenja u iskrivljenim rukopisima;

g) uticaj vanjskih faktora na izgled rukopisa, odnosno položaj pri pisanju, uticaj sredstava za pisanje, te vidljivost pri pisanju i slično;

h) uticaj unutrašnjih faktora na izgled rukopisa, odnosno uticaj raznih bolesti, alkohola, droga i slično, na izgled rukopisa.

Vještak za rukopise, uz sve gore navedeno, mora znati riječima na što jednostavniji način i što razumljivije predočiti i

objasniti rezultate vještačenja. Rad vještaka izradom nalaza i mišljenja u biti ne prestaje, nego on svoj nalaz i mišljenje mora obrazložiti na sudskoj raspravi.

2.4.10.1. Grafologija

Grafologija, nema jedinstvenu definiciju, odnosno one se drastično razlikuju. Prema nekim autorima grafologija je „interdisciplinarna naučna oblast – usko zavisna od psihologije i nauke o jeziku“.²¹⁶ Međutim isti autori povezuju grafologiju sa psihologijom, medicinom, pedagogijom, kriminalistikom i naukom o jeziku.²¹⁷ Za grafologiju je najbitnija praksa, što znači da u grafologiji nije moguće ništa dokazati u naučnom smislu. U grafologiji je potrebno tražiti pojavu koja podsjeća na ličnost autora, i smatra se da:

- zatvorene osobe pišu slova okrenuta ulijevo;

-otvorene, odnosno komunikativne osobe okreću slova udesno, i

-postoje i osobe koje u jednom nizu pišu slova okrenuta u lijevo i u desno, ali i normalno.

Iz ovoga proizlazi da pokušaj kakve-takve naučne sistematizacije u grafologiji obavezno doživljava poraz.²¹⁸ U grafologiji slova se dijele na muška i ženska slova, slabo polarizovana muška slova i slabo polarizovana ženska slova i neutralna slova. Prema nekim grafologizima, neka slova ukazuju na

---

²¹⁶ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 173.

²¹⁷ F. Esnososo, *Grafologija*, Novi Sad, 1989. str. 20.

²¹⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 173.

zdravstveno stanje ispitanika, a tu spadaju uzana i špicasta slova, „energična slova“. Ova tvrdnja je samo djelimično tačna.

2.4.11.   *Tragovi eksplozija*

Eksplozije su svakodnevna prateća pojava življenja u savremenom društvu. Eksplozija može nastati kao posljedica neodgovornog ponašanja ili namjernog i slučajnog izazvanja. Kao i kod fatalnih saobraćajnih nesreća, istraživanje požara i eksplozija sa smrtnim posljedicama obuhvata neke slične probleme prikupljanja materijalnih dokaza, a to su:

- određivanje žarišta početne vatre i eksplozije;
- prikupljanje uzoraka akceleratora ili gorivih materijala koji su korišćeni;
- incijalni uređaji koji su korišćeni (upaljači, tajmeri, svijeće i sl.);
- posude pronađene u blizini lica mjesta - ostatke treba zaštititi za laboratorijsku analizu, i
- trebaju se istražiti i uobičajeni uzročnici (npr. grejna tijela, peći, kamini, otvorena vatra s vana, gasovodi, električne instalacije i sl.).²¹⁹

Prilikom obezbjeđivanja lica mjesta i vršenja uviđaja kod ovakvih događaja, uvijek je potrebno pozvati stručnjaka, odnosno vještaka za eksplozije i požare. Utvrđivanje uzroka požara i eksplozija nije moguće odrediti bez specijalizovanih znanja koja posjeduju vještaci ove struke. Zato je bitno da se tragovi kod požara

---

²¹⁹ N. Stanković, *Uvod u Kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 211.

i eksplozija otkriju, obezbijede, fiksiraju i tumače, a oni se mogu svrstati u sljedeće grupe:

- tragovi iz šire i uže okoline požara;
- tragovi iz centra požara;
- tragovi na osumnjičenim licima;
- tragovi na žrtvi ili oštećenom, i
- tragovi na raznim predmetima.

U osnovi eksplozije mogu se podijeliti na:

- eksplozije sudova pod pritiskom;
- eksplozije lako zapaljivih materija, i
- eksplozije izazvane uz pomoć vojnih ili privrednih eksploziva.

2.4.11.1. Eksplozije sudova pod pritiskom

Sudovi pod pritiskom se mogu sresti svakodnevno, odnosno u svakodnevnoj su upotrebi (npr. bojleri, butan boce u domaćinstvima, i sl.). Takođe su u industriji sreću sudovi pod pritiskom, naročito u farmaceutskoj, gumarskoj, hemijskoj i sl. Dakle, svaki sud pod pritiskom, da li se nalazio u domaćinstvu ili industriji, može eksplodirati, a ukoliko dođe do takve eksplozije, razorna moć je velika, samim tim i štete su velike. A ako se nađe neko lice u blizini, ono može izgubiti život. Kada dođe do popuštanja najslabijeg dijela suda, tada dolazi do eksplozije koja djeluje istom silom na sve strane. Prilikom eksplozije sudova pod pritiskom nastaju tragovi, koji su, u stvari, iskrivljeni dijelovi posude od unutrašnjeg dijela prema spoljašnjem prostoru.

Kao i kod drugih uviđaja, tragovi se fiksiraju na uobičajen način. Kako bi se utvrdio uzrok eksplozije potrebno je da se demontiraju dijelovi koji regulišu temperaturu, tzv. termostati, sigurnosni ventili, koji se nakon toga laboratorijski ispituju i testiraju, odnosno utvrđuje se da li je termostat pravilno regulisao temperaturu, te da li su sigurnosni ventili održavali pritisak na dozvoljenom nivou.

2.4.11.2. Eksplozije lako zapaljivih materija

Do eksplozije lako zapaljivih materija dolazi isključivo u zatvorenim prostorijama, npr. sobama, fabričkim halama itd, kada se u njima nađe velika koncentracija gasova, pare ili prašina lako zapaljivih supstanci u tačno određenoj smješi sa vazduhom. Do eksplozije dolazi miješanjem lako zapaljivih gasova, pare ili prašine sa vazduhom uz prisustvo otvorenog plamena, varnice, toplote, i sl.

I kod ovih eksplozija smjer dejstva sile izazvane eksplozijom uvijek ide od unutrašnjeg prostora prema spoljašnjem, što se vidi po vratima i prozorima koji bivaju izbačeni napolje iznutra. Poznato nam je da gasnu eksploziju redovno prati i požar. Tragovi upućuju da je prvo došlo do eksplozije, a nakon toga dolazi i do požara. Obavezno je fiksiranje tragova kao i kod drugih uviđaja, a fiksiranje se sastoji u fotografisanju mjesta događaja, zapisničkoj konstataciji i skiciranju.

2.4.11.3. Eksplozije izazvane uz pomoć vojnih ili privrednih eksploziva

Gledano sa kriminalističko-tehničkog aspekta, tragovi eksploziva mogu se naći kod raznih krivičnih djela, a u praksi se najčešće nalaze kod diverzija i imovinskih delikata. Poznato nam je

da se u praksi koriste razne vrste eksploziva, dok u osnovnu podjelu spadaju: inicijalne (koje eksplodiraju na udar), brizantne i barutne (koje se aktiviraju kapislama sa inicijalnim eksplozivom).

U kriminalističko-tehničkoj obradi mogu se sresti tri vrste upotrebe eksploziva, a to su:

- eksplozivi koji se aktiviraju elektrodetonatorom ili detonatorom sa štapinom;

- vremenski podešene eksplozivne naprave sa satnim mehanizmom ili daljinskim upravljanjem;

- ručne bombe, i

- nagazne mine.

Danas se kod izvršenja krivičnih djela, a naročito u savremenom terorizmu, koriste različiti eksplozivi, kako vojni, tako i privredni, ali sve češće se koriste eksplozivi ručne izrade, tzv. Eksplozivi iz kućne radinosti. Eksplozije su fenomen kod koga se, uslijed naglog osobađanja energije, stvara visok pritisak koji ima razarajuće dejstvo.²²⁰

Vještačenja koja se rade kod eksplozija mogu se podijeliti na:

- vještačenja eksplozija kao posljedice hemijskih reakcija, i

- vještačenje eksplozija kao posljedice fizičkih procesa.

Posljedice upotrebe eksploziva su velika materijalna šteta i veliki broj ljudskih žrtava.

---

²²⁰ N. Bojanić, *Primijenjena forenzika*, Sarajevo, 2011, str. 141.

2.4.12.   *Tragovi droga i otrova*

Čovjeku se od postanka nameću teške patnje i duševne boli, koje su s vremena na vrijeme jače i učestalije. Kako bi čovjek ublažio patnje i boli u početku su korišćeni biljni sokovi, a kasnije njihovim otkrićem i droge. Ako gledamo istorijski upotreba droga je bila raširena milionima godina unazad, odnosno koliko je staro i čovječanstvo što je ostalo i u pisanim tragovima starih civilizacija.

Naziv narkomanija potiče od grčkih riječi *narke* – ukočenost i *mania* – strast, ludilo. Danas zloupotreba droga – narkomanija predstavlja vrlo ozbiljan medicinski, a naročito i sociopatološki problem, kako kod nas, tako i u čitavom svijetu. Droga je postala problem društva, a ne pojedinca i pokazuje tendenciju pandemijskog širenja. Droga nakratko odvede korisnika u imaginarni svijet mašte i čarobnih snova, da bi nakratko zaboravili svakodnevnu realnost kao moru. Kolijevka prirodnih droga je Bliski istok i zahvaljujući krstaškim ratovima stvorena je prilika za njihovo prenošenje i rasturanje, te je to bio jedan od načina da narkomanija zagospodari Evropom.

Može se slobodno reći da su narkomanija i alkoholizam jedno od najvećeg zla današnjice. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) „narkomanija je psihičko, a katkad i fizičko stanje koje rezultuje iz međusobnog djelovanja živog organizma i droge i za koje su karakteristične promjene ponašanja i drugi odgovori, u kojima uvijek nagon za stalnim ili povremenim uzimanjem droge radi izazivanja psihičkih efekata“.²²¹

Narkomani su fiksirani isključivo na narcističko-pasivne ciljeve. Nastojeći postići vlastito zadovoljstvo, ne vezuju se dublje i trajnije sa drugim osobama, slabo im je razvijena moralna svijest, pa su ove ličnosti podložne lažima i čine druge socijalno neprihvatljive stvari. Kada se govori o tragovima biljnog porijekla,

---

²²¹ A. Ramljak, *cit. djelo*, str. 249.

zna se vrlo malo, dok je njihovo praktično korišćenje još manje, a kada su u pitanju zločinci, oni o ovoj problematici skoro da ne znaju ništa. Razvojem savremenog organizovanog kriminala, kriminalci se edukuju putem interneta, dostupna im je literatura, školuju se na fakultetima kriminalističkog usmjerenja tako da se ova problematika dodatno zakomplikovala.

Tragovima biljnog porijekla u pogledu dokazne vrijednosti treba posvetiti veću pažnju, jer čovjek nije svjestan uolikoj mjeri dolazi u dodir s biljnim svijetom. Botanika ima neslućene mogućnosti u kriminalističkoj praksi. Botaničari u Njemačkoj su razvili mogućnost identifikacije na osnovu polenovog praha. Prilikom ekspertiza tragova biljnog porijekla uveliko pomažu različite herbarske zbirke, zbirke sjemenki, te poprečni presjeci različitih biljaka. Momentalno su najzastupljenija ispitivanja konoplje (*Cannabis sativa L.*), kao tragovi biljnog porijekla, a što je opet u vezi sa porastom uživalaca blagih droga.

Droge se prema psihološkim i farmakološkim odrednicama mogu svrstati u tri grupe, i to:

- droge s depresivnim efektima;
- droge sa stimulativnim efektima, i
- halucinogenim efektima.

2.4.12.1. Droge sa depresivnim efektima

Ove droge smanjuju napetost i anksioznost, mijenjaju reakciju na bol, oštećuju rasuđivanje, a uzimanjem veće doze izazivaju i san.

U ovu vrstu droga spadaju:

- Opijum i njegovi derivati, i

- Barbiturati.

Opijum je mliječni sok koji se dobija zarezivanjem čahura maka. Čahure maka se uveče zarežu, a ujutru se pojavi mliječni sok koji se zgušnjava i vremenom dobija tamnu boju, odnosno crnu. Opijum se koristi (zloupotrebljava) pušenjem, žvakanjem, jedenjem, ubrizgavanjem injekcijom. Upotrebljavaju ga emocionalno nezrele ličnosti, dok opijomanija protiče kroz tri faze, i to: *morfin*, *heroin*, i *metadon*.

Morfin ima boju kafe ili zatvoreno roza, a javlja se u obliku ampula, tableta, u prahu i u vidu pločica. Koristi se ubrizgavanjem ili u vidu tableta. Umjerena doza stvara euforiju i prijatnu sanjivost. Misli su bogate, s tim da se na njih ne može uticati. Uslijed predoziranja dolazi do reakcije na morfin u vidu muke, povraćanja, grčeva, nesаницe, a često dolazi i do smrtnih posljedica.

Heroin je polusintetički derivat, a prvi ga je proizveo Dresser 1898. godine u Njemačkoj. Heroin se javlja se u vidu granula ili samljevenog praha, gorkog je ukusa, bez mirisa, dok se u vodi rastvara, a boja mu varira od svijetlobraon, pa do finog bijelog praha. Heroin je 20 do 25 puta jači od morfina, unosi se ubrizgavanjem (intravenski), ušmrkavanjem i pušenjem.²²² Depresivno djeluje na mozak i moždinu, javlja se drijemež, puls i disanje se usporavaju, dok su zjenice sužene. Heroinomani su teški bolesnici zbog snažne ovisnosti o drogi, a uslijed predoziranja veoma često dolazi do smrti.²²³ Heroin ima veliku rastopljivost u mastima (liposolubilnost), tako da nakon uzimanja intravenski, efekti se javljaju u roku od jednog minuta.²²⁴ Ovisnost se počinje

---

²²²N. Stanković, *Uvod u Kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 215-216.

²²³ Ibid. str. 215-216.

²²⁴ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 188.

razvijati nakon samo dvadesetak dana, mada ima onih koji misle da je to i poslije prvog uzimanja.²²⁵

Metadon je prvi put proizveden u Njemačkoj tokom Drugog svjetskog rata. Metadon je sintetički analgetik, koji se u medicini koristi radi ublažavanja bolova, zbog njegovih efektivnih analgetičkih učinaka. Narkomani koriste metadon samo onda kada nemaju drugih opijata.

Barbiturati spadju u skupinu snažnih depresivnih i uspavljujućih lijekova, a koji su u širokoj primjeni u medicini. Koriste se za izazivanje sna i oslobađanje od napetosti. Zavisnost od barbiturata je uvod u predznak na još opasnije droge.

Najopasnija kombinacija je uzimanje barbiturata i alkohola, zbog sinergističkog efekta u depresivnom učinku na CNS (centralni nervni sistem). Učestalo korišćenje (zloupotreba) barbiturata zasigurno vodi ka fizičkoj i psihičkoj ovisnosti.

2.4.12.2. Droge sa stimulativnim efektima

Ova vrsta droge djeluje na CNS i tako dovodi do porasta živahnosti, smanjuje apetit, te pojačava budnost. Ako se uzima u većim dozama izaziva razdražljivost, agresivnost, pa čak i halucinacije. U medicini se koristi za liječenje narkolepsije i kod otklanjanja umora. Najpoznatija droga iz ove skupine je amfetamin, omiljen kod studenata u kampanjskom učenju.

Kokain je stimulativna droga koja se dobija iz koke (*Erythroxylon cocca*), lišća koje uspijeva na obroncima Anda u Južnoj Americi. Kokain su prvi otkrili sveštenici starih Inka. Oni su istražili njegove efekte, a dovodi do euforije, sa lepršavim intelektualnim doživljajem i dobijanjem fizičke snage. Droga ne

---

²²⁵ Ibid. str. 185.

djeluje dugo, pa se stvara žudnja za češćim uzimanjem. I kod ove droge se javljaju halucinacije, a vremenom i psihički poremećaji koji prerastaju u prave psihoze i delirantna stanja. Korisnici kokaina brzo propadaju, kako u fizičkom, tako i moralnom i socijalnom pogledu. Upotrebljava se šmrkanjem ili ubrizgavanjem, odnosno intravenski. Ovisnik koji duže vrijeme koristi kokain, gubi na sopstvenoj težini, odnosno premršav je. Kokain se javlja u obliku kristalnog praška, nema mirisa, dok mu je ukus gorak.

Slika 11. Kokain

(izvor: N. Stanković, Forenzika u krivičnom postupku, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 193.)

Najrasprostranjenija je zloupotreba u SAD-u, dok se u Evropi manje koristi. Smatra se drogom viših društvenih standarda, te je zbog toga znatno skuplji od heroina.

Amfetamin je psiho-stimulans, koji djeluje stimulatивно na centralni nervni sistem i dovodi organizam u stanje produžene budnosti, osjećaj povećane snage i sposobnosti, povećava raspoloženje, ali otklanja i umor.²²⁶ Ukoliko se koristi duži period, dolazi do pojave drhtanja tijela i ruku, razdražljivosti, nesаницe, kao i psihofizičke zavisnosti.

---

²²⁶ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 193.

Ekstazi je najznačajniji sintetički amfetaminski analog, a danas vrlo rasprostranjena droga. Doza koja se obično uzima je između 100-150 mg. Droga počinje djelovati poslije 30-60 minuta, dok njeno dejstvo traje oko 6-8 sati. Smrtnost može nastupiti i nakon uzete samo jedne tablete.

2.4.12.3. Droge sa halucinogenim efektima

Ove droge nude viziju sasvim drugog, čarobnijeg svijeta, koji se do tada nije doživio. Toliko je uljepšana strana drugog svijeta da onaj ko je „doživi“ ne želi da je ikada izgubi, odnosno ne želi da se vraća u surovost svijeta koji je lako napustio. Prva droga ove vrste otkrivena je 1938. godine, kada je nastao famozni LSD-25. Ova droga je rasprostranjena kod mladih, a halucionogeni su ti koji čine „izbavljene“ iz nesnosnog životnog košmara, ozbiljnije mijenjajući i modifikujući kvalitet psihičkog života, dovodeći do poremećaja percepcije vremena i prostora.²²⁷

Halucinogeni ,za razliku od svih drugih droga, ne izazivaju kvantitativne poremećaje svijesti, nego je osoba bačena u imaginarni svijet, u kojem doživljava iluzije i halucinacije.

Postoji nekoliko grupa droga sa halucinogenim efektima, i to: mali psihodelci, veliki psihodelci i deliranti.

-Mali psihodelci su: marihuana, muskatni oraščići i kora od banane.

Marihuana je vrlo rasprostranjena droga koja se dobija iz lišća i cvjetova indijske konoplje (*canabis indica*), uživa se pušenjem. Pakuje se u metalne kutije, a često se miješa sa duhanom.

---

²²⁷ A. Ramljak, *cit. djelo*, str. 254.

Slika 11. Marihuana

(izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 195.)

Ova droga se proizvodi i na našim prostorima, daleko od očiju javnosti, odnosno gaji se na različitim mjestima, obično skrovitim uz neke druge poljoprivredne kulture. Ova droga djeluje na psihu, odnosno sastoji se u brisanju vremenske i prostorne osjetljivosti, dovodi do otežane pažnje i limiranosti pamćenja. Popularno se još naziva „trava“, „mara“, „maruška“, pravi se od sušenih listova kanabisa kojima se odstranjuju peteljke, stabljika i deblje žile, a često se u smještu stavlja vrh biljke, ali bez smolaste mase.²²⁸ Kod većih doza koordinacija pokreta često je otežana, a mišljenje je zbrkano, dok lice koje se „napušilo“ djeluje kao da je u pijanom stanju.

Muskatni oraščići upotrebljavaju se u vrlo ograničenim količinama, odnosno samo onda kada je nemoguće iz bilo kojih razloga doći do drugih vrsta droga. Manifestuje se lupanjem srca, mučninama i dehidracijom, te sveopštom boli u cijelom tijelu.

---

²²⁸ Ibid. str. 195.

Kora od banane takođe se upotrebljava u vrlo ograničenim količinama, odnosno samo onda kada je nemoguće iz bilo kojih razloga doći do drugih vrsta droga.

-Veliki psihodelci su: *LSD-25, Meskalin, Psilocybin, STP, DMT* i drugi.

LSD-25 (dietilamid lizergična kiselina) proizvodi se polusintetičkim putem iz ražene glavice (*Claviceps purpurea*), a ima vrlo efektivna psihodelična dejstva.

Slika 12. LSD

(izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 198.)

Ovom skupinom droga obično se obuhvataju sredstva koja mogu izazvati psihozi slična djelovanja, povremeno sa halucinacijama. Djelovanje ovih droga korisnici, odnosno ovisnici opisuju kao „dobro putovanje“ (*good trip*). Međutim, povremeni gubitak kontrole i strah od samouništenja izazivaju panične atake, čak i pokušaje samouništenja, pa se tada govori o „lošem putovanju“ (*bad trip*).²²⁹ Jedno je sigurno, i to da sva halucinogena sredstva izazivaju navikavanje (habitaciju).

---

²²⁹ V. Hudolin, *cit. djelo*, str. 99.

Poznato je da sredstva iz ove skupine izazivaju u određenom broju slučajeva fizičku ovisnost, a kada se radi o psihološkoj ovisnosti, može se reći da sva halucinogena sredstva izazivaju ovisnost manjeg ili većeg intenziteta. Da bi se postigao poželjni prijatni (*high*) doživljaj na pojedinca, on mora biti posebno psihološki pripremljen.

Ova droga djeluje brzo, a efekti na psihu su dugotrajni. Nakon uzimanja LSD-25 psihom zavlada stanje „trip“ ili putovanje, „izlet“ koji prolazi kroz različite faze. Korisnici LSD-25 uslijed toksičnog djelovanja ulaze u takve komplikacije, kao što su akutna psihička i panična stanja, antisocijalno ponašanje, te suicidalne tendencije. Poznato je da sredstva iz ove skupine izazivaju u određenom broju slučajeva fizičku ovisnost, a kada se radi o psihološkoj ovisnosti, može se reći da sva halucinogena sredstva izazivaju ovisnost manjeg ili većeg intenziteta. Djelovanje LSD-a na ljudski mozak manifestuje se gotovo kao napad duševne bolesti.²³⁰ Ova droga je rasprostranjena kod mladih, a halucinogeni su ti koji čine „izbavljanje“ iz nesnosnog životnog košmara, ozbiljnije mijenjajući i modifikujući kvalitet psihičkog života, dovodeći do poremećaja percepcije vremena i prostora.²³¹

Meskalin se dobija iz meksičkog kaktusa peyotl, razvija bogate vizualne halucinacije i čulna iskrivljenja.

---

²³⁰N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 199.

²³¹ A. Ramljak, *cit. djelo*, str. 254.

Slika 13. Meskalin

(izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 201.)

Psylocybin se dobija iz meksičke pečurke *Psylocyba mexicana*, izaziva ošamućenost, vrtoglavica, strah i na kraju stanje potpune nezainteresovanosti za okolinu. Ova droga stvara ovisnost kod korisnika.

Slika 14. *Psylocybin*

(izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 201.)

STP dobija se sintetičkim putem u vojnim laboratorijama, a koristi se kao bojni otrov i da stvori kod žrtava stanje pasivnosti, odnosno psihofizičke intertnosti.²³² Droga kratkotrajno djeluje.

-Deliranti su: toksične vrste lijekova i isparljivi rastvarači.

---

²³² A. Ramljak, H. Halilović, *Viktimologija*, Sarajevo, 2004, str. 263.

Toksične vrste lijepka. U ovu grupu spadaju benzin, eter, različite smole, ljepila, kao i lakovi. Imaju halucinogena svojstva i stvaraju ovisnost, a efekat koji se postiže sličan je efektu alkohola. Ova droga djeluje veoma toksično na koštanu srž.

Isparljivi rastvrači. Prilikom udisanja dolazi do omamljenosti sličnoj dejstvu alkohola, praćenoj poremećajem percepcije i halucinacijama.

U kriminološkom smislu narkomanski kriminalitet karakteriše, kao prvo, vezanost za neovlašćenu trgovinu i uživanje droge i posjedovanje droge. Kao drugo, vršenje krivičnih djela pod uticajem narkotičkih sredstava, i kao treće vezanost, za međunarodne organizovane kanale trgovine drogom i krijumčarenje. Trgovina narkoticima u svijetu je danas jedan od najunosnijih poslova, mada je skoro u svim zemljama neovlašćena proizvodnja i ilegalna prodaja droga zakonom zabranjena.

U kriminalističkoj praksi uglavnom se otkrivaju i razjašnjavaju sljedeći oblici ovog krivičnog djela, i to: neovlašćena proizvodnja i prodaja opojnih droga, držanje i prenošenje opojnih droga, kupovina opojnih droga u svrhu prodaje, prodaju ili nuđenje na prodaju droga, navođenje drugog na uživanje opojnih droga, davanje droge na uživanje, te stavljanje prostorija na raspolaganje za uživanje droge. Dokazivanje ovog krivičnog djela mora se zasnivati isključivo na materijalnim dokazima (droga koja se pronađe i oduzme na bilo koji način).

Najveći teret u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela koji su vezani za neovlašćenu proizvodnju, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, nose policija i carinski organi.

2.4.13.   Tragovi prilikom saobraćajnih nesreća

Saobraćajne nesreće, po pravilu, predstavljaju veoma kompleksne događaje, na čiji nastanak, tok i posljedice utiču mnogobrojni, kako objektivni, tako i subjektivni faktori. Pod saobraćajnom nesrećom se podrazumijeva nezgoda, odnosno događaj na putu u kome je učestvovalo najmanje jedno vozilo koje je bilo u pokretu i u kojoj je jedno ili više lica poginulo ili povrijeđeno, ili je nastala manja ili veća materijalna šteta. Načini saznanja za saobraćajnu nesreću mogu biti različiti i mogu poticati od različitih subjekata. Po saznanju policija mora da preduzme hitne mjere obezbjeđenja lica mjesta događaja. Obezbjeđenjem lica mjesta događaja (saobraćajne nezgode) postiže se cilj da se zatečeno stanje zadrži u neizmijenjenom obliku i da se stvore uslovi za vršenje uviđaja. Pod mjestom saobraćajne nesreće podrazumijeva se sav onaj prostor za koji se vjeruje da se na njemu nalaze tragovi i predmeti saobraćajne nesreće.

Slika 15. Saobraćajna nesreća

(Izvor: N. Stanković, Forenzika u krivičnom postupku, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 239.)

U praksi se često dešava da lice, koje je prouzrokovalo saobraćajnu nesreću, napusti lice mjesta i ode u nepoznatom pravcu. Takođe se vozilo često koristi i za izvršenje krivičnog djela (npr. transport predmeta pribavljenih krivičnim djelom, za bjekstvo poslije izvršenog krivičnog djela ili iz zatvora i sl.).

Gledano sa kriminalističko-tehničkog aspekta, tragovi vozila se mogu podijeliti na:

- tragove vozila koji pobjegnu sa lica mjesta;
- tragove koji su ostali na žrtvi saobraćajnog udesa;
- tragove koji su ostali na vozilu koje je stradalo u udesu, i
- tragove koji su ostali na odbjeglom vozilu.

Veliki broj saobraćajnih krivičnih djela dešava se na putevima, a sami tragovi su podložni uništenju od strane drugih učesnika u saobraćaju, ali isto tako uništenju doprinose i vremenske prilike. Krv i drugi biološki tragovi se uništavaju, odnosno mogu potpuno nestati sa donjeg dijela vozila uslijed kratkotrajne vožnje po mokrom kolovozu. Takođe sa gornjih i bočnih dijelova vozila i najmanja kiša može saprati mrlje od krvi, pa u slučajevima kišnog vremena vozilo se obavezno prekriva polivinilskom plahtom. Ukoliko je vozilo pokretno, treba ga skloniti na mjesto gdje neće biti izloženo kiši. Vozilo mora ostati pod kontrolom i zaključano u garaži sve dok se ne pronađu i fiksiraju tragovi.

U slučajevima kada je vozilo napustilo mjesto događaja, odmah se na osnovu tragova pokušavaju dobiti pravi podaci o odbjeglom vozilu (npr. na osnovu vidljivih tragova guma na kolovozu utvrđuje se da li se radi o putničkom ili teretnom vozilu, na osnovu otpalih ljuspica boje utvrđuje se koje je boje odbjegli vozilo, ukrasne lajsne, ratkapa i sl.). Na ovaj način, moguća je brza i sigurna identifikacija vozila. Na potpuno identičan način se postupa i za sva ostala krivična djela u kojima učestvuje vozilo.

2.4.14. Mikrotragovi

Tragove prema veličini možemo podijeliti na makro- i mikrotragove, a granica koja ih razdvaja je najmanja veličina traga koju ljudska osjetila mogu uočiti bez pomagala, odnosno instrumenata. U mikrotragove spadaju oni tragovi koje ljudska osjetila bez upotrebe pomagala ne mogu uočiti. Ovi tragovi se u najvećem broju prenose „kriminalnim“ kontaktom, a mogu se prenijeti i drugim fizikalnim procesima. Poznato nam je da svaki kontakt koji nastaje između predmeta ili osoba ostavlja trag, koji može biti makro ili mikro. Mikrotrag ne uživa nikakav poseban status unutar kriminalističkih tragova i svi osnovni principi koji važe za trag uopšte, odnose se i na mikrotragove. Mikrotragovi su značajni po tome što su oni nevidljivi i uvijek su prisutni na licu mjesta. Učinilac krivičnog djela može da kontroliše nastanak makrotragova, dok mikrotragove ne može kontrolisati. Mikrotragovi mogu biti od značaja za rasvjetljavanje serijskih krivičnih djela, i to prije svega ako ukazuju na *modus operandi*, identifikacione karakteristike učinioca, njegove osobine, profesiju ili sredstvo izvršenja.²³³

Postoje ozbiljni problemi koji nastaju prilikom otkrivanja mikrotragova na licu mjesta, a to su:

- oni su nevidljivi i postoji opasnost njihovog uništenja prilikom obezbjeđenja lica mjesta događaja, i

- postoji mogućnost kontaminacije terena raznim vrstama drugih mikrotragova uslijed nepravilnog i neporeznog rada ekipe za uviđaj.

Prilikom vještačenja mikrotragova koriste se različite metode: mikroskopske metode, fizičko-hemijske metode, hromatografija, spektralne analize, laserska mikrospektralna analiza itd, i različita pomagala – stereomikroskop, polarizacioni mikroskop,

---

²³³ B. Simonović, U. Pena, *cit. djelo*, str. 477.

komparativni mikroskop, elektronski mikroskop, laserski mikroanalizator itd.

Mikrotragovi prisiljavaju učinioca na priznanje, a što su mikrotragovi sitniji i nevidljiviji, izvršilac je u stanju da ih manje uništi, dok je njihova dokazna snaga veća.

3. Postupanje sa tragovima radi obezbeđenja dokaza u kriminalistici

Pronalazak tragova umnogome zavisi od kriminaliste, odnosno lica koja vrše uviđaj na licu mjesta događaja. To je ključna radnja koja se izvodi u okviru hitnih radnji osiguranja dokaza. Ovu radnju karakteriše hitnost, stvaranje opšte slike o (vjerovatnom) djelu, određivanje zadataka otkrivanja tragova, pronalazak tragova u užem smislu. Hitnost je obavezna, odnosno nužna, jer su tragovi krivičnog djela podložni promjenama i nestanku zbog djelovanja vanjskih prirodnih uticaja. Uspjeh pronalaska tragova najviše zavisi od sposobnosti kriminaliste, odnosno od njegovog znanja i iskustva u pronalaženju i otkrivanju tragova. Da bi se pronašli tragovi, potrebno je izvršiti pretres objekata (stana, prostora, lica), uviđaj, sa stručnim licima ili bez njih i vještačenjem. Prema tome, da bi se tragovi zaštitili, potrebno ih je pronaći. Bez obzira u kojoj se fazi postupka nalazimo, potrebno je pronaći što više relevantnih tragova, jer ispitivanje i tumačenje na osnovu samo nekih tragova može dovesti do pogrešnog zaključka.

Da bi se tragovi i predmeti krivičnog djela adekvatno osigurali na licu mjesta, kao prvo potrebno je poznavati vrste tragova, njihove pojavne oblike (morfologiju) i mehanizme njihovog nastanka. Tragove treba u svakom slučaju osigurati. Na prvi pogled neki trag se može činiti kao bezvrijedan trag, ali taj trag sutra može biti ključ za rješenje slučaja. Osiguranje traga ostvaruje se različitim

metodama zavisno od karakteristika traga i mjesta na kojem se nalazi, ali isto tako osiguranje ima i procesno značenje.

Prema tragu se mora posebno postupati kao objektu koji će u formalnom smislu biti korišćen u krivičnom postupku kod utvrđivanja činjenica. Tragovi se osiguravaju još na licu mjesta događaja, tako što se zabrani pristup nepozvanim licima na mjesto događaja, te osiguranje samih tragova, ako je potrebno priručnim sredstvima kojima raspolažemo. Način zaštite tragova takođe diktiraju i atmosferske prilike, koje ugrožavaju tragove i tako utiču na kvalitet traga.

Tumačenje tragova je posebno važno u krivičnom postupku, što znači, razrješavanje i tumačenje tragova je dio djelatnosti izvođenja i ocjene dokaza. Postoje tragovi kod kojih je potrebna stručna analiza i bez koje nije moguća njihova procesna upotreba (npr. mrtvo tijelo, povrede, trovanje). Kod ovakvih tragova potrebno je vještačenje, koje nalaže sud, potrebno je imati kvalitetnog vještaka koji ima jasno postavljene zadatke. Kod vještačenja tragova, vještaci koriste odgovarajuća sredstva i metode, koje pripadaju različitim prirodnim naukama, kao što je područje fizike i hemije.

Tragovi se otkrivaju u dinamičkoj fazi uviđaja, i u tom dijelu uviđaja svu pažnju usmjeravamo na traženje i osiguravanje tragova. Poznato nam je iz kriminalističke prakse da tragovi na mjestu kriminalnog događaja mogu sami za sebe ili u kombinaciji s iskustvom i znanjem kriminaliste i drugim dokazima pružiti niz relevantnih informacija o krivičnom djelu i njegovom učiniocu. Te informacije mogu ukazivati na način izvršenja krivičnog djela, o vjerovatnom izvršiocu krivičnog djela i njegovom ponašanju prilikom izvršenja, odnosno da li je izvršeno na profesionalan način, amaterski, iz afekta, i sl. Takođe informacije mogu ukazivati na učiniočeve fizičke sposobnosti, njegove karakteristike, motiv i sl. Tragovi imaju i posebnu vrijednost koja se odnosi na provjeru ličnih dokaza, u slučajevima kada se pokaže sumnja u tačnost izjave lica.

Dakle, riječ je o tzv. stvarnim dokazima, a stvarni dokazi su promjene objektivne prirode koje organ postupka može saznati i ocijeniti bez posebnog stručnog znanja, odnosno to su dokazi koji ne traže stručno objašnjenje, nego govore sami za sebe.

**ČETVRTI DIO: OSNOVI
KRIMINALISTIČKE METODIKE
OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I
RAZJAŠNJAVANJA KRIVIČNIH
DJELA**

GLAVA I: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA OPŠTEG KRIMINALITETA

1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja krađe	321
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja prevare	324
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja razbojništva	326
4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja oduzimanja vozila	328
5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja iznude i ucjene	331
6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata novca	333
7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata isprava	337
8. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja ubistva, samoubistva i čedomorstva	341
8.1. Ubistvo	341
8.2. Samoubistvo	346
8.3. Čedomorstvo	350
9. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja putnih nesreća	352
10. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja avionskih nesreća	356
11. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja brodskih nesreća	357
12. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja paljevine	358

1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja krađe

Krađe spadaju u grupu krivičnih djela protiv imovine. One predstavljaju imovinski kriminalitet i zauzimaju vodeće mjesto po broju izvršenih i otkrivenih krivičnih djela. Krađa je oduzimanje tuđe pokretne stvari od drugog u namjeri da njenim prisvajanjem učinilac za sebe ili drugog pribavi protivpravnu imovinsku korist. To znači da se kao pokretač učinioca javlja namjera protivpravnog prisvajanja stvari i vrijednosti kao element bića krivičnog djela.

Kao osnovna obilježja ovog krivičnog djela pojavljuju se: radnja – oduzimanje; objekt djela – tuđa pokretna stvar i namjera učinioca da prisvajanjem tuđe pokretne stvari sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Takođe izvršenje krađe može da bude praćeno i nekim drugim posebnim okolnostima, kao što su veća ili manja vrijednost stvari koja je predmet krađe, sam način izvršenja krađe, te okolnosti pod kojima se vrši, vrijeme izvršenja krađe i dr.

Na osnovu ovih okolnosti krivično djelo krađe, može se pojaviti u lakšim i težim oblicima, a one su osnov i za zakonsko razlikovanje krađe kao obične i teške.

Krađe možemo još podijeliti i na:

- teške krađe;
- razbojničke krađe, i
- sitne krađe.

U *obične* krađe spadaju: krađe iz stanova i kuća, krađe iz trgovinskih radnji, krađe po preduzećima i ustanovama, krađe po domovima, internatima, hotelske krađe, krađe u sredstvima javnog prevoza, džepne krađe itd. U ove krađe spadaju one krađe koje

sadrže samo zakonska obilježja osnovnog oblika krivičnog djela krađe.

Krivično djelo krađe prerasta u *tešku krađu* kada je izvršena pod nekom od kvalifikatornih okolnosti. Kvalifikatorne okolnosti odnose se na način izvršenja krađe, mjesto i vrijeme, vrstu i vrijednost ukradenih stvari.

Teške krađe su one koje su izvršene:

- obijanjem;
- provaljivanjem zatvorenih prostora ili kasa;
- savladavanjem elektronskih, mehaničkih ili drugih većih prepereka;
- kada je izvršena od strane grupe;
- kada je izvršena na naročito drzak način;
- kada je izvršena od strane lica koje je kod sebe imalo oružje ili oruđe radi napada ili odbrane;
- kada je izvršena za vrijeme požara, poplave, zemljotresa ili drugog udesa, i
- ako je izvršena iskorišćavanjem bespomoćnosti ili drugog teškog stanja nekog lica.

Teška krađa postoji i onda kada vrijednost ukradenih stvari prelazi cenzus, odnosno zakonom predviđeni iznos, ako ukradena stvar predstavlja kulturno dobro itd.

Razbojništvo i razbojnička krađa su posebna krivična djela.

Razbojništvo se sastoji u oduzimanju tuđe pokretne stvari upotrebom sile protiv nekog lica ili prijetnjom da će se neposredno napasti na život ili tijelo nekog lica, u namjeri da se njenim prisvajanjem sebi ili drugom pribavi protivpravna imovinska korist.

Razbojnička krađa sadrži sve elemente bića krivičnog djela razbojništva, s tim da je redosljed preduzimanja radnji drugačiji – učinilac je zatečen na djelu krađe, pa u namjeri da ukradenu stvar zadrži, upotrebljava silu protiv nekog lica ili prijetnju da će neposredno napasti na život ili tijelo.

Oba krivična djela su po svom karakteru složena i sastoje se iz dva krivična djela: *krađe* i *prinude*. Razlika između ova dva krivična djela je samo u pogledu vremena primjene sile ili prijetnje. Zbog same sličnosti ovih krivičnih djela, metodika otkrivanja, rasvjetljavanja i dokazivanja izučava se jedinstveno. Način saznanja za ova krivična djela je prijava oštećenog, prijava građana, eventualnih svjedoka, anonimne prijave i sl. Po saznanju da je izvršeno krivično djelo, trebalo bi organizovati izlazak na lice mjesta, obezbijediti lice mjesta događaja po svim pravilima kriminalističke taktike i metodike, te preduzeti mjere da ekipa za uviđaj izađe na lice mjesta. Prilikom uviđaja treba pronađene tragove fiksirati, treba prikupiti obavještenja od eventualnih svjedoka ili lica koja su nešto vidjela, čula ili, pak, nešto znaju o izvršenom krivičnom djelu.

U slučajevima kada je izvršilac nepoznat, kao najvažniji zadatak operativne djelatnosti postavlja se određivanje jednog užeg kruga osumnjičenih lica. Preduzimaju se operativno-taktičke mjere i radnje, kao i pojedine istražne radnje. Treba utvrditi način izvršenja sa svim njegovim karakteristikama, te uvidom u operativne evidencije utvrditi ko bi mogao po načinu izvršenja krivičnog djela da odgovara izvršiocu. U sužavanju kruga osumnjičenih lica, treba posvetiti pažnju indicijalnom metodu. Naročito treba obratiti pažnju na tragove i predmete, kao indicije, zatim motiv, znanje, vještine, navike, način izvršenja (MOS), tjelesna svojstva, poznavanje lica mjesta itd.

U cilju otkrivanja učinioca treba preduzeti i mjere praćenja određenih lica koja su sklona vršenju imovinskih krivičnih djela i nasilničkom ponašanju, lica koja su već registrovana i osuđivana za razbojništvo itd. Potrebno je tragati za predmetima (uslov je detaljan

opis predmeta koji je oduzet od oštećenog), koji su pribavljeni razbojništvom. To je jedna od radnji kojom se obezbjeđuju dokazi i otkriva nepoznati učinilac. U praksi se koristi i poligrafsko testiranje lica na koja ukazuju utvrđene indicije, i to kako u cilju pronalaženja sredstava koja su upotrijebljena za izvršenje djela i predmeta pribavljenih krivičnim djelom, tako i u cilju eliminacije iz kruga osumnjičenih onih lica koja nisu učestvovala u izvršenju konkretnog razbojništva ili razbojničke krađe.²³⁴

2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja prevare

Prevaru čini onaj ko, u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, dovede nekog lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu, ili ga održava u zabludi i time ga navede da ovaj, na štetu svoje ili tuđe imovine, nešto učini ili ne učini. Učinilac krivičnog djela prevare traži lica koja su lakomislena, lakovjerna i naivna, dok su učinioci uglavnom snalažljiva lica, koja znaju da se lako pretvaraju, imaju sposobnost mimičkog izražavanja, ubjeđivanja, laganja, a po potrebi iskazuju i drskost.

Prevarante sa kriminalističkog aspekta možemo podijeliti na:

- profesionalne, i
- prigodne učinioce.

Profesionalni prevaranti su skloni prevarama i oni su obično povratnici, a prevarama se bave profesionalno. To su prevaranti iz navike, koji sami sebi stvaraju prilike i okolnosti za prevaru.

---

²³⁴ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 367.

Prigodni prevaranti su delinkventi koje na delinkvenciju podstiču trenutne prilike, odnosno oni koriste pogodnu situaciju za prevaru. Oni se profesionalno ne bave prevarama, nego ih vrše kada im se ukaže prilika.

Najčešći izvor saznanja za krivično djelo prevare je prijava oštećenog, kako pravnog, tako i fizičkog lica. Takođe jedan od načina saznanja za prevaru je putem anonimnih i pseudonimnih prijava, putem javnog pogovaranja, preko sredstava javnog informisanja, ali i kroz operativni rad policije.

U slučajevima kada oštećeni podnosi prijavu za prevaru mogu postojati dvije situacije:

- kada oštećeni poznaje učinioca, i
- kada oštećeni ne poznaje učinioca.

Nisu rijetki slučajevi kada oštećeni ne prijavi prevaru, uglavnom zbog sramote i čuvanja ugleda koji uživa u toj sredini, odnosno ne želi da se sazna da je prevaren. Po saznanju za krivično djelo prevare, treba koristiti uvid u operativne kriminalističke evidencije, posebno evidenciju MOS-a, vršiti uvid u foto-albume prevaranata. Pristupa se sastavljanju ličnog opisa prevaranta, sačinjava se i fotorobot. Po otkrivanju učinioca krivičnog djela prevare i njegovog privođenja, vrši se njegovo prepoznavanje od strane oštećenog, kao i svih drugih lica koja su davala lični opis prevaranta.

Obavezno treba izvršiti pretresanje osumnjičenog, takođe i njegovog stana i drugih prostorija, oduzeti mu sve predmete i stvari kako bi se izvršilo prepoznavanje od strane oštećenih lica. Potrebno je objaviti u sredstvima informisanja način vršenja prevara od strane lica koje je operativno obrađivano, zato što je moguće da se jave neka prevarena lica koja to djelo nisu prijavila poslije same prevare iz nekih razloga.

3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja razbojništva

Razbojništvo je krivično djelo koje čini svako ko upotrebom sile protiv nekog lica ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo oduzme tuđu pokretnu stvar u namjeri da njenim prisvajanjem sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist. Teži oblik ovog krivičnog djela je ako vrijednost oduzetih stvari prelazi cenzus određen zakonom ili ako je djelo izvršeno od strane više lica ili je nekom licu nanijeta teška tjelesna povreda. Lakši oblik razbojništva će postojati ako je izvršenjem krivičnog djela vrijednost oduzetih stvari manja od cenzusa koji je određen zakonom.

Za postojanje krivičnog djela razbojništva dovoljan je pokušaj. Razbojnik je nasilnik, pljačkaš, profesionalni kriminalac koji vrši krivična djela razbojništva. Razbojnika karakteriše niži stepen inteligencije, bezosjećajnost, grubost i bezobzirnost pri vršenju krivičnih djela. Razbojnička banda je delinkventna grupa profesionalnih kriminalaca, odnosno razbojnika, koji uz primjenu prijetnje, sile i prinude, udruženo, kao saučesnici vrše krivična djela krađe i pljačke. Objekt napada razbojnika su uglavnom banke, pošte, mjenjačnice, ugostiteljski objekti, benzinske pumpe, kuće ili stanovi, juvelirske radnje itd.

Još uvijek se u praksi zapostavlja vršenje uviđaja, što znači da kod malog broja razbojništava na licu mjesta su traženi otisci prstiju i malo gdje se tragalo na osnovu daktiloskopskog dokaza. U svakom slučaju daktiloskopski dokaz je podesan kod eliminacije lica iz kruga osumnjičenih. Takođe su česti tragovi nogu, odnosno češći su od otisaka prstiju, a na osnovu njih se mogu identifikovati napadači, odakle su došli i u kom su pravcu krenuli poslije razbojništva.

Razbojnici uvijek oduzimaju neki imovinski predmet, kao što je novac ili predmet (*corpora delicti*), pa je stoga potrebno uvijek

detaljno opisati i eventualno raspisati objavu za tim predmetima. Predmeti su uglavnom ti preko kojih se prije ili kasnije pronađu izvršioци. Dakle, prepoznavanje stvari u ovoj metodici ima vrlo važnu ulogu. Veoma je bitno i prepoznavanje lica, koje će često biti predmet korekture vjerodostojnosti datog ličnog opisa, iz razloga što će svjedoci mnogo puta biti veoma uzbuđeni, pa samim tim i opis lica netačan.

Prepoznavanje po odjeći u ovoj metodici je veoma važno. Dobri rezultati se postižu u metodici istraživanja uslijed praćenja, određenih lica na koje se posumnja. Praćenje određenih lica može da traje sedmicama, ponekad i mjesecima, ali se uloženi trud kasnije isplati. Takođe treba praktikovati i zasjede, jer mnogi razbojnici koriste isti put kada odlaze na mjesto izvršenja i istim putem se vraćaju. Ako su u pianju veliki gradovi, razbojnici se traže i racijama paralelno sa tajnim posmatranjem. Često se dešava da razbojnici upadaju iz jednog mjesta u drugo, pa čak iz jedne države u drugo, pošto oni koriste granice kao taktičku prednost.

Razbojnici često u žurbi na mjestu izvršenja izgube i neki predmet koji su opljačkali, ali se dešava da izgube i predmet koji njima pripada. Dešava se da se presvlače, pa ostavljeni predmeti predstavljaju dragocjen putokaz. Neki razbojnici dolaze motornim vozilima na mjesto izvršenja, a nakon razbojništva se vozilima i vraćaju. Tada se kao indicije koriste tragovi prevoznih sredstava. Potrebno je sva razbojništva evidentirati u MOS-kartone, ali i za sebe napraviti evidenciju i konstatovati. Da li razbojništva po načinu izvršenja pripadaju jednoj bandi, odnosno razbojniku ili je ih izvršilo više različitih bandi. Po načinu izvršenja može se utvrditi kako se ponašaju, kako se oblače, kako se prikazuju, koliko ih ima itd. Pomoću indicija vrši se određivanje kruga osumnjičenih i eliminišu lica koja nisu izvršila konkretna djela. Postoje i fingirana razbojništva, pa operativni radnik treba da sebi postavi pitanje da li ovo razbojništvo koristi ili može da koristi oštećenome? Ova krivična djela često čine mlađi ljudi, kada se nađu u nepovoljnim socijalnim

uslovima. Ova vrsta djela sve intenzivnije poprima profesionalni karakter, kao i oblik organizovanog kriminaliteta.

4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja oduzimanja vozila

U Bosni i Hercegovini u posljednje dvije decenije krađa automobila postaje sve izraženiji problem, a kao takav još više je izražen u drugim evropskim zemljama. Veću slobodu nosiocima ove kriminalne aktivnosti omogućilo je ukidanje granica između članica Evropske unije. Samim ukidanjem granica dolazi i do uspostavljanja mreže međunarodnih kontakata kriminalnih, kako grupa, tako i pojedinaca. Kriminalcima ni jedan drugi kriminalni oblik kriminalne aktivnosti ne donosi tako veliki profit kao krađa automobila, uz tako mali rizik. Procjenjuje se da kriminalne grupe na ovaj način, godišnje ostvare profit i preko 8.000.000.000,00 €. Motorna vozila se najviše krađu u velikim gradovima, industrijskim centrima, i u vrijeme turističke sezone u turističkim gradovima, odnosno u područjima gdje je razvijen turizam. Rasvjetljavanje krađa automobila, u odnosu na neke druge vidove krađa, pokazuje veću otpornost prema mjerama koje se preduzimaju u cilju njihovog eliminisanja.

Kradljivci najviše krađu putnička motorna vozila, a jedan od razloga je nestašica pojedinih dijelova za vozila, te njihova cijena na tržištu. U kriminalističkoj praksi takođe je poznata i krađa teretnih vozila, koja je dosta rjeđa nego kod putničkih. Kao izvršiocima ovih krivičnih djela javljaju se različite kategorije lica, od maloljetnika, odraslih, amatera, početnika, prigodnih izvršilaca, ali i profesionalaca. Najveću opasnost predstavljaju organizovane grupe koje su specijalizovane za ovu vrstu krivičnih djela i oni rade prema pripremljenim narudžbama, odnosno sklopljenim dogovorima (npr. vlasnicima otpada, automehaničarskim radnjama,

i drugim preko kojih se vrši dalja distribucija). Dakle, ova kriminalna pojava predstavlja organizovan način vršenja krivičnih djela i ona spada u internacionalni problem, a rasvjetljavanje i dokazivanje ovih krivičnih djela predstavlja veoma složen kriminalistički zadatak.

Krađa motornih vozila je krivično djelo, odnosno kvalifikovani oblik krivičnog djela krađe. Krađa automobila je teži vid obične krađe, jer se vrši pod posebnim okolnostima, a odnosi se na način izvršenja, vrijeme izvršenja, posebnu opasnost izvršioca, te vrijednost ukradene stvari. Krađa automobila može biti izvršena od strane profesionalnih kradljivca, ali isto tako i od organizovanih kriminalnih grupa. Profesionalci koriste razna pomagala (specijalni alat belgijanac, ruski ključ, puška i sl.), kako bi pricinili što manju štetu, jer im je cilj da vozilo ponovo vrata na tržište. Povremeni kradljivci, koji koriste vozilo za jednokratnu upotrebu ili rastavljanje vozila, ulaze u vozila razbijanjem stakla. Krađa automobila se može još izvršiti originalnim, kopiranim, podesnim i ukradenim ključevima. Do ključeva se dolazi tako što se kriminalci uvezuju sa radionicama, ili otvaraju svoje i na taj način dolaze u priliku da naprave duplikat ključa. Elektronska krađa vozila podrazumijeva savladavanje „srca“ automobila, odnosno njegovog kompjutera. U cilju sprječavanja krađe motornih vozila, automobilska industrija kontinuirano razvija i unaprjeđuje nove modele zaštite na vozilu. Na ovaj način traje utrka između automobilske industrije, koja pokušava zaštititi vozila u cilju sprječavanja krađe, i kradljivaca, koji pokušavaju otkriti slabe tačke novih modela.

Krađa vozila se može izvršiti i odvoženjem, mada je ovaj način krađe vrlo rijedak. Krađa odvoženja vozila se uglavnom radi pod maskom „pauka“ ili, pak, vozila komunalne službe koja odvozi nepropisno parkirano vozilo, a u biti se radi o krađi vozila. Krađa vozila korišćenjem nasilja je u porastu, a razlog tome je povećana upotreba alarma i zaštitnih uređaja. Kradljivci, nemajući namjeru da se odreknu svog unosnog posla, primjenjuju silu nad osobom koja upravlja vozilom kako bi preuzeli kontrolu nad vozilom i kako bi izbjegli da ih uređaji protiv krađe spriječe u tome.

Dešava se i lažno prijavljivanje krađe vozila, a razlog tome je naplata štete od osiguravajućih društava, ali se dešavaju slučajevi lažnog prijavljivanja kako bi se profitiralo od prodaje na crnom tržištu. U novije vrijeme se pojavljuju takođe fingirane krađe motornih vozila koja su kupljena na lizing. Vozilo se odveze u inostranstvo, tamo se proda, a potom se prijavi krađa vozila.

Za ova krivična djela se najčešće saznaje putem prijava oštećenog, svjedoka, obavještenja, prijava pravnih lica itd. Traganje za nepoznatim učinioem krivičnog djela počinje od onog mjesta gdje je vozilo bilo parkirano. Potrebno je da svaki policijski službenik zna da je kod ovih delikata obavezno vršenje uviđaja (traže se predmeti, pronalaze i obezbjeđuju tragovi i predmeti krivičnog djela, te se postavljaju različite verzije događaja i sl.). Vršenje radnje uviđaja nije ograničeno samo na lice mjesta gdje je izvršeno krivično djelo, nego se može vršiti i na svakom drugom mjestu gdje se neposrednim opažanjem mogu pronaći činjenice koje su bitne za krivični postupak. Često se dešava da se ukradeno vozilo pronađe napušteno od strane izvršioca (nestane goriva, kvar na vozilu, i sl.). Obavezan je uviđaj na napuštenom vozilu, kako bi se pronašli latentni otisci i druge činjenice, koje mogu da posluže kao dokaz. O izvršenom uviđaju sačinjava se zapisnik, koji pored skice sa lica mjesta, treba da sadrži i fotodokumentaciju. Nakon izvršenja navedenih radnji, obaveza policije je da raspiše potragu na području BiH, ali isto tako i potragu putem Interpola. Potraga se raspisuje odmah, kako bi sve policijske agencije bile odmah obaviještene o krađi vozila, a sve u cilju njegovog pronalaska i vraćanja vlasniku. Kako bi se povećao kvalitet i dostupnost informacija, formirana je u okviru Interpola 2008. godine jedinstvena baza podataka o ukradenim vozilima, koja se automatski ažurira.

Najbolje sredstvo u borbi protiv kradljivaca predstavljaju „oči policajca“, koji su obučeni i imaju iskustva da mogu da uoče ukradeno vozilo na putu ili koje je ostavljeno na lokalnom putu. Uočavanje ukradenog vozila na putu od strane policije je nekad poboljšano instinktom, koji se razvija kroz obuku i iskustvo.

Ukradena vozila su prepoznatljiva, prozori su im razbijeni, otvoreni rukom izvana, napukli, različiti brojevi proizvođača na staklima istog vozila, tragovi stakla u vozilu i sl. Vozač ukradenog vozila prilikom vožnje čini nagle trzaje i zaustavljanja, vozi bez svjetala, vozi brzo ili previše sporo, nosi rukavice na toplom periodu, pokušava da izbjegne ili pobjegne od patrolnog vozila i sl. Kada se ispituje sumnjivi vozač, potrebno je posmatrati njegovo ponašanje, odugovlačenja u odgovoru, pretjerana ljubaznost, provjeriti koliko vozač poznaje, odnosno ne poznaje vozilo, tražiti na uvid vozačku i saobraćajnu dozvolu na uvid radi identifikacije, pitati vozača za model i godinu proizvodnje auta, te uporediti odgovore sa saobraćajnom dozvolom i sl. Dakle, krađa motornih vozila predstavlja kompleksno krivično djelo, za koje se vežu druga krivična djela, gdje na svakom djelu ovoga lanca postoji niz mogućnosti da se ta krivična djela u samom svom početku spriječe, a što je nemoguće bez razumijevanja čitavog lanca.²³⁵

Krađa motornih vozila će se povećavati sa povećanjem standarda naših građana, a da bi se to spriječilo, potrebno je što bolje organizovati kako policijske službe, tako i ostvariti bolju saradnju sa građanima.

5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja iznude i ucjene

Iznuda je ostvarivanje protivpravne imovinske koristi iskorišćavanjem prinudnog položaja u koji je žrtvu doveo sam iznuđivač. Izvršilac ovog krivičnog djela stvara ovu prinudnu situaciju upotrebom:

---

²³⁵ N. Korajlić, *Istraživanje krivičnih djela*, Sarajevo, 2012, str. 471.

a) sile prema stvarima i licima, prijetnjom da će izvršiti ubistvo, paljevinu, uništenje tuđe stvari (npr. da će isjeći voćnjak, zapaliti kuću i sl.), i

b) prijetnjom da će odati kriminalnu ili neku drugu kompromitujuću tajnu (ucjenu). Ovo krivično djelo je specifičan oblik prinude.

Teži oblik krivičnog djela će postojati ako je iznudom pribavljena veća materijalna korist u iznosu koji u zakonu prelazi određeni cenzus.

Još teži oblik postoji ako se neko bavi vršenjem ovog krivičnog djela i kada krivično djelo izvrši na organizovan način. Iznuda je izrabljivačko nasilno djelo, koje pokazuje određene sličnosti sa razbojništvom i liharstvom (zelenaštvo). To je razlog da se metodika obrade iznude veoma približava metodici obrade razbojništva. Za svoje ciljeve razbojnik koristi najčešće fizičku silu, dok iznuđivač koristi prema svojoj žrtvi silu ili psihički pritisak.

Ucjena je takvo krivično djelo koje čini onaj ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist zaprijeti drugom da će protiv njega ili njemu bliskog lica otkriti nešto što bi njihovoj časti ili ugledu škodilo i time ga prinudi da nešto učini ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine. Za ucjenu je značajno da ne postoji ni jedno drugo krivično djelo kod kojeg bi oštećeno lice toliko duševno trpilo i nalazilo se u trajno teškom psihičkom stanju. Ovakvo stanje žrtve može da je navede da izvrši određena krivična djela, pa je u tome i njegovo kriminogeno značenje. Iskustvo pokazuje da ako žrtva popusti samo jedan put, zauvijek je gotovo, i tako postaje trajna žrtva. U ovakvom očajnom stanju žrtva može da izvrši samoubistvo ili da izvrši ubistvo ucjenjivača. Kada su u pitanju ucjene, najčešće ih vrše muškarci. Ucjena se može zasnovati na bezazlenoj grešci ucijenjenog. Isto tako ucjenjivač može da prijeti objavljivanjem izmišljenog kompromitujućeg materijala. Što je čovjek na višem položaju, što uživa veći ugled u društvu, on je sve

ranjiviji, a samim tim ga je lakše ucijeniti. Kod nas je najčešća ucjena telefonom, ali se dešava da ucjenjivač kombinuje usmeni i pismeni *modus operandi*. Prvo pismeno uspostavlja kontakt, a zatim dolazi i do ličnog kontakta. Ukoliko se ucjena vrši telefonom ili pismom, to znači da se moraju nadzirati telefon i pismeni put kojim oni kontaktiraju.

Ovdje se može raditi o dvije situacije, i to:

-prva situacija je da se ucjenjivač nalazi u bližoj ili daljoj životnoj sredini ucijenjenog lica,

-u drugoj situaciji ucjenjivač nema nikakve veze sa ucijenjenim, niti sa sredinom u kojoj on živi.

Zavisno od toga koji je način u pitanju, razlikovaće se i metodika razjašnjavanja i dokazivanja krivičnog djela i otkrivanja izvršioca. Da bi ova krivična djela bila uspješno rasvijetljena i učinilac otkriven, najčešće je u praktičnom postupanju neophodno sadejstvo više organizacionih policijskih jedinica, što znači da je potreban timski rad. Često je potrebno obezbijediti odgovarajuća tehnička sredstva i stručnost u primjeni savremenih metoda. Kada je u pitanju metodika otkrivanja i dokazivanja iznude i ucjene, potrebno je da u ovakvim slučajevima rukovodi iskusni policijski službenik kriminalističke policije.

6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata novca

Prvi novac se pojavio u VII vijeku u Kini, u vrijeme vladavine dinastije Tang, ali se prave novčanice pojavljuju tek u XI vijeku u vrijeme vladavine dinastije Song. Novac je mjerilo vrijednosti i opšte sredstvo razmjene, te zbog svoje funkcije ima izuzetan položaj za

privredu i privrednu politiku uopšte, pa stoga podliježe posebnom javnopravnom, odnosno finansijskom režimu.²³⁶ Od kada postoji novac, postoje i nastojanja da se falsifikuje, a prvi zapisi koji govore o falsifikatorima novca datiraju još iz vremena babilonskog vladara Hamurabija iz XVII vijeka p.n.e. Falsifikovanje novca je oduvijek bio predmet posebnog interesovanja sa stanovišta raznih oblika kriminalnih napada, tim prije što se na takav način obezbjeđuje znatna protivpravna imovinska korist.²³⁷ Falsifikovanje novca je stara pojava, ali je tehnika falsifikovanja dostigla zavidan stepen usavršenosti i dalje se razvija i usavršava. Dakle, novac je oduvijek bio predmet falsifikovanja, a falsifikovanje novca je najozbiljnija kriminalna pojava u oblasti falsifikata i smatra se međunarodnim deliktom.

Falsifikovanje novca u većim razmjerama može dovesti do poremećaja u monetarnoj sferi. Na to koliko je falsifikovanje novca ozbiljno, ukazuje i sve veći broj organizovanih i međusobno povezanih grupa međunarodnih mreža falsifikatora i rasturača novca. Kao najčešće falsifikovani novac pojavljuju se novčanice američkog dolara, eura i drugog. Zbog sve učestalijeg falsifikovanja novca pri Generalnom sekretarijatu INTERPOL-a (1961.) osnovana je laboratorija za osposobljavanje stručnjaka za vještačenje falsifikovanog novca. Falsifikuje se najčešće papirni novac, a za falsifikovanje se koriste različite tehnike, od onih najprimitivnijih, pa do najsavremenijih tehnika. Najveći problem falsifikatorima je doći do kvalitetnog papira. Do originalnog se teško dolazi, zato što je svaka zemlja zaštitila svoj originalni papir, pa za izradu novčanica falsifikatori koriste komercijalno dostupne papire bez zaštitnih obilježja. Do saznanja da je falsifikovani novac u opticaju dolazi se prijavom građana, pravnih lica (banke, pošte, mjenjačnice, trgovinske radnje i sl.), ali se može saznati i operativnim radom policije.

---

²³⁶ Z. Stojanović, O. Perić, *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 2006, str. 191.

²³⁷ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 394.

Po saznanju operativni radnici policije su obavezni da riješe sljedeća kriminalističko-taktička pitanja, i to:

- postoji li falsifikat novca i kako je izvršen;
- koliko komada, odnosno novčanica iste vrste je otkriveno;
- u kom obimu je izvršen falsifikat, gdje su se pojavili falsifikati;
- kada su se pojavili falsifikati;
- ko je proturio lažni novac;
- kada je pravljen lažni novac;
- gdje je pravljen lažni novac;
- da li je posrijedi inokosan falsifikator ili organizovana grupa,
- i
- ko je izvršilac, odnosno ko su izvršioci.

Nad rasturačima lažnog novca se vrši specijalna opservacija, koja ima za cilj da se otkrije radionica u kojoj se falsifikuje novac. Takođe se sprovodi diskretna opservacija nad svim objektima koji su interesantni falsifikatorima i nad svim licima koja su sumnjiva kao falsifikatori. Prismotru treba držati tako dugo dok se ne pronade radionica. Javnost se obavještava o pojavi falsifikovanog novca, kao i o krupnijim obilježjima falsifikata, ali u praksi se dešava da falsifikatori upozoreni na svoje greške u novim emisijama isprave ranije greške, pa je primjena ove mjere upitna.

Treba obratiti pažnju na indicije sumnjivog ponašanja, kao što su:

- nabavke veće količine materijala i sredstava pogodnih za izradu lažnog novca;
- stalno zaključavanje prostorija;

- osvjetljavanje prostorija;

- oprezni ulasci i izlasci nepoznatih lica koja sa sobom nose zakamuflirane stvar, predmete, tašne i sl.

Posebno treba obratiti pažnju na prisustvo raznih mirisa koji se šire oko prostorija, na otpatke papira i druge materijale koji ostaju nakon završetka falsifikovanja novca. Takođe je potrebna saradnja policije i finansijskih institucija sa medijima koji bi obavještavali građane o falsifikovanim novčanicama. Jedna od ključnih radnji je pretresanje prostorija, kako pravnih, tako i fizičkih lica, u cilju obezbjeđenja dokaza kod ovog krivičnog djela. Ako se pronađu sredstva za falsifikovanje, pokupiće se prašina sa poda, koja će dokazati da je ovdje obavljeno falsifikovanje (metalna prašina kod kovanog ili livenog falsifikata). Vještak treba da ispita i najmanji komad hartije, da li se po sastavu, boji i obliku podudara sa lažnom banknotom.

Kod provjere vjerodostojnosti zaštitnih elemenata, novčanice imaju tri stepena zaštite, i to:

- prva zaštita je vodeni žig, hologram, i optički promjenjive boje. Ta zaštita je namijenjena široj populaciji, jer je provjeru je moguće izvršiti golim okom.

- druga zaštita je zaštita poput UV-zaštitnih svojstava i mikrootisaka. Kod ove zaštite je potrebno imati pomagala u vidu UV-lampe i lupe.

- treća zaštita je tzv. forenzička zaštita, koja uključuje detaljnu analizu svih sigurnosnih obilježja novčanica. Potrebno je imati stručna znanja i sofisticiranu instrumentalnu opremu.²³⁸

Pored pretresa koji treba da otkrije *corpora delicti* (falsifikovani novac namijenjen stavljanju u promet i ostalo), organizuje se predočavanje radi prepoznavanja, odnosno žrtve će

---

²³⁸ G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škavić, *cit. djelo*, str. 191.

opisati rasturača, koji im se predočava zajedno sa drugim sličnim licima.²³⁹

7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja falsifikata isprava

Isprave se mogu podijeliti na: javne i privatne. *Javne isprave* su one isprave koje izdaje nadležno tijelo u okviru svojih ovlaštenja, i njome se dokazuje ono što se njome potvrđuje ili određuje (npr. lične karte, putne isprave, vozačka dozvola, saobraćajna dozvola, svjedočanstva, diplome, potvrde, državljanstva, izvod iz matične knjige rođenih i sl.). *Privatne isprave* su sva ostala pismena koja su sastavila fizička i pravna lica (npr. izjave, punomoći, saglasnosti, ugovori i sl.).

Istraga ove vrste rješava se sa dva pitanja:

- da li je isprava falsifikovana, i
- ko je izvršio falsifikat.

Osnovni oblik krivičnog djela falsifikovanja isprava sastoji se u pravljenju lažne isprave ili preinačavanju prave u namjeri da se ona upotrijebi kao prava ili u upotrebi ovakvih isprava kao pravih ili u njihovom nabavljanju radi upotrebe. Motivi zbog kojih se postupa u vršenju ovog krivičnog djela mogu biti različiti (npr. lakomost za novcem, želja za boljim radnim mjestom, prikriivanje drugih krivičnih djela i sl.), što zavisi od vrste isprave, kao i njene namjene u pravnom saobraćaju. Prema tome, isprava može biti falsifikovana radi sticanja neke koristi, odnosno prava (npr. zaposlenja, upisa u školu ili na fakultet, sticanje penzije itd.). Krivično djelo će postojati

---

²³⁹ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str. 417.

bez obzira na motive, ako je učinjeno u namjeri da se ona upotrijebi u pravnom saobraćaju, odnosno ako je falsifikovana isprava već korišćena u pravnom saobraćaju.

Da bi postojalo ovo djelo, ono se mora i dokazati, a motiv je bitna indicija koja može ukazati na krug osumnjičenih lica. Izvršioци falsifikata pripadaju svim društvenim slojevima i godinama života. Odgovorom na pitanje *zašto je izvršen falsifikat* doprinosi se odgovoru na pitanje - *ko je izvršilac*.

Razjašnjavanje krivičnog djela falsifikata sastoji se iz dvije vrste djelatnosti, i to:

- prva, operativno-taktička (sumnja, upotreba i cilj falsifikata),
i
- druga, kriminalističko-tehnička (odnosi se na istraživanje i stručno rasuđivanje falsifikata).

Rad kriminalističke policije se sastoji u kombinovanju obje metode.

Pitanja koja treba sebi da postave ovlašćena službena lica zadužena za rasvjetljavanje i otkrivanje izvršilaca krivičnog djela, mogu se ovako formulisati:

- Da li je isprava falsifikovana?
- Ko to i na osnovu čega tvrdi?
- Na koji je način falsifikovana?
- Šta je istinito, a šta je lažno na ispravi?
- Da li je izvršen falsifikat čitave isprave?
- Da li je sama po sebi istinita isprava falsifikovana dodavanjem ili brisanjem?
- Koja su pismena u takvoj ispravi istinita i od koga potiču?

- Da li je isprava promijenjena u pogledu sastava hartije (isijecanjem jednog dijela hartije i ubacivanjem drugog)?

- Da li su umetnuti dijelovi teksta?

- Da li kod isprave, koja se sastoji iz više povezanih listova, postoje znaci da je umetnut neki list?

- Da li je zloupotrijebljen nečiji pravi potpis, a koji je isječen sa nekog drugog rukopisa?

- Postoje li tragovi radiranja?

- Može li se pretpostaviti da su korišćena hemijska bjelila?

- Da li se zapažaju tragovi crtanja?

To su neki od pitanja na koje treba dati odgovor. Kada se posumnja da je napravljena ili upotrijebljena falsifikovana isprava, u praksi se najčešće preduzimaju sljedeće operativno-tehničke mjere i radnje: provjera, traženje obavještenja, uvid u odgovarajuću evidenciju i dokumentaciju. Nakon toga se preduzimaju istražne radnje, pretresanje stana i drugih prostorija, pretresanje lica, privremeno oduzimanje predmeta i vještačenje. Vještačenje ima poseban značaj za razjašnjenje krivičnog djela. To je istražna radnja bez koje nije moguće dokazati postojanje ovog krivičnog djela.

Kao i kod novčanica, tako i isprave imaju tri stepena zaštite:

-Prva zaštita je vodeni žig, hologram i optički promjenjive boje. Ta zaštita je namijenjena široj populaciji, jer provjeru je moguće izvršiti golim okom.

-Druga zaštita je zaštita poput UV-zaštitnih svojstava i mikrootisaka. Kod ove zaštite je potrebno imati pomagala u vidu UV-lampe i lupe.

-Treća zaštita je tzv. forenzička zaštita, koja uključuje detaljnu analizu svih sigurnosnih obilježja novčanica. Potrebno je imati stručna znanja i sofisticiranu instrumentalnu opremu.²⁴⁰

Kada se vještačenjem utvrdi postojanje falsifikata, potrebno je utvrditi da li je izdata od lica koje je na njoj naznačeno kao njen izdavalac i da li je zavedena u određenim evidencijama. Prilikom pretresanja posebnu pažnju treba obratiti na radnju kojom se mogu obezbijediti dokazi, kao što su:

- sredstva falsifikovanja;
- razni obrasci;
- blanko isprave;
- druge falsifikovane isprave i sl.

Osim materijalnih dokaza potrebno je obezbijediti i lične, koji se obezbjeđuju kroz izjave lica iz radne i životne sredine osumnjičenog, ne samo radi dokazivanja konkretnog krivičnog djela nego i radi razjašnjavanja sveukupne kriminalne djelatnosti izvršioca.

---

²⁴⁰ G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škavić, *cit. djelo*, str. 191.

8. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja ubistva, samoubistva i čedomorstva

8.1. Ubistvo

U slučaju neprirodnih smrti postavlja se pitanje:

- Ubistvo ili samoubistvo?
- Ubistvo ili krivično-pravni slučaj?
- Ubistvo ili prirodna smrt, a koja izgleda kao nasilna?

Ubistvo (*Homocidium*) u sudskomedicinskom smislu jeste svjesno i namjerno uništenje tuđeg čovječijeg života, koje uključuje namjeru da se ono izvrši i svjesnost posljedica radnji koje se preduzimaju.²⁴¹ Ubistvo je lišenje života drugog lica, tj. oduzimanje, odnosno uništenje života drugog lica.²⁴²

Iza svakog ubistva stoji određeni motiv, kao što su koristoljublje, ljubomora, afektivno stanje, način izvršenja okrutnost, podmuklost, veća ili manja patnja žrtve i sl. Pokretačke sile pobude u aktu ubistva su brojne i raznovrsne, uz dosta elemenata subjektivnog, a na osebujan način izvire iz interpersonalnog odnosa ubice i žrtve. U većini slučajeva ubica i ubijeni su se međusobno poznavali, odnosno bili čak i dobri prijatelji, rodbinski vezani, dok je veoma mali procenat (od 5 do 9%) slučajeva gdje se nisu poznavali ubica i ubijeni.

Radnja krivičnog djela sastoji se u lišavanju života drugog živog lica. Radnja se može izvršiti činjenjem što se u stvarnosti

---

²⁴¹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016. str. 242.

²⁴² N. Stanković, *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 166.

najčešće i događa, s tim da se može izvršiti i nečinjenjem.²⁴³ U teoriji krivičnog prava vrši se klasifikacija ubistva na obična, laka i teška.²⁴⁴

Ubistvo se može izvršiti na različite načine, uz upotrebu najraznovrsnijih sredstava i pod različitim okolnostima. Najčešći načini ubistva su:

- ustreljenje vatrenim oružjem;
- hladnim oružjem;
- rezanjem vrata, grla;
- udarcima tupim predmetom;
- onesvješćenjem i vješanjem žrtve;
- zapušanjem usta i nosa;
- zadavljenjem;
- trovanjem;
- bacanjem u vodu;
- spaljivanjem električnom strujom;
- motornim vozilom i sl.

Sam način izvršenja ubistva nam ukazuje na to kakva je ličnost učinioca.

Polazna tačka u ovoj metodici najčešće može da bude:

- prijava o nestanku nekog lica;
- anonimna ili pseudonimna prijava o ubistvu;

---

²⁴³ Ibid. str. 166.

²⁴⁴M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 327.

- razne indicijalne činjenice koje ukazuju na postojanje ubistva (npr. karakterističan smrad, pronalazak leša, na osnovu javnog pogovaranja, putem medija, i sl.).

Po saznanju za ubistvo, potrebno je odmah detaljno ispitati o svim okolnostima, a posebno sljedećim, i to:

- Kada i gdje je pronađen leš i kako se saznalo za ubistvo?
- Da li je prijavitelac dodirivao leš ili druge predmete koji se nalaze na licu mjesta događaja?
- Da li se radi o lešu žene, muškarca ili djeteta, te da li je leš prepoznao prijavitelac događaja ili neko drugi, i ko?
- Da li je na lešu ili u okolini zapaženo nešto posebno karakteristično, da li je neko još bio prisutan sa prijaviocem kada je on primijetio leš? Ako jeste, ko je u pitanju i gdje se nalazi?
- Šta je preduzeo prijavitelac kada je otišao sa lica mjesta gdje je nađen leš, da li su na licu mjesta ostali neki građani, odnosno da li i koga ima na licu mjesta?
- Da li zna ko je i na koji način izvršio ubistvo?
- Da li su prijaviocu ubistva poznati razlozi, odnosno motiv konkretnog krivičnog djela.

Po dolasku na lice mjesta događaja, policija treba da preduzme sljedeće, i to:

- treba pažljivo pregledati lice mjesta;
- utvrditi da li žrtva daje još znake života;
- obezbijediti mjesto događaja, i
- obavijestiti dežurnog u policijskoj stanici o svojim prvim opažanjima na licu mjesta.

Potom službenici policije od građana traže prva obavještenja, kako bi došli do najznačajnijih podataka, a to su:

- šta se dogodilo;
- ko je i kako je lišen života;
- gdje i kada je djelo izvršeno;
- koja sredstva su korišćena za izvršenje ubistva, i
- zašto je baš to lice lišeno života i ko je učinilac?

Postoji razlika kod ubistava koje je izvršila žena u odnosu na ubistvo koje je izvršio muškarac. Razlika se ogleda u načinu i sredstvu izvršenja ubistva – žena se sveti žrtvi, podmuklo i lukavo planira način na koji će sigurno uništiti žrtvu. Žena, koja je žrtva maltretiranja bračnog druga, vanbračnog druga ili razvedenog bračnog druga, planira kako da se oslobodi tiranije i nasilja, a kao rješenje često vidi ubistvo sjekirom na spavanju ili dok je pod dejstvom alkohola, pucanjem iz pištolja i sl. Nakon ubistva svaki zločinac pokušava da ostane neotkriven. Kao prvo, pokušava da sakrije leš, da uništi dokaze o izvršenju ubistva. Pronalaženjem leša počinje i rasvjetljavanje krivičnog djela, odnosno identifikovanje i pronalaženje učinioca krivičnog djela, a to se ujedno i smatra polaznom tačkom za rasvjetljavanje svakog ubistava.

Prilikom uviđaja je veoma bitno utvrditi motiv, posebno ako se radi o ubistvu sa nepoznatim učiniocem. Motiv često ukazuje na vezu sa žrtvom, a način izvršenja ukazuje na karakter učinioca, znanje, njegove vještine, hobi, sredstvo, i dr.

Kriminalistički tehničari moraju pronaći tragove, te ih obezbijediti koristeći sva raspoloživa tehnička pomagala. Posebna se pažnja poklanja tragovima učinioca, gdje se traže tragovi papilarnih linija, tragovi stopala, odbačeni predmeti, ili koji su ostavljeni, odnosno zaboravljeni.

Treba obratiti pažnju na posebne pripreme učinioca, a naročito gdje je nabavio oružje, da li je oružje ručni rad, da li je otrov, konopac za vezivanje žrtve, i sl. Takođe treba obratiti pažnju na učiniočevu sposobnost i vještinu kod ubistva, sredstva, povrede itd. Obavještenja se traže od onih građana od kojih se pretpostavlja da znaju ili bi mogli znati nešto o konkretnom krivičnom djelu ubistva ili o žrtvi. U praksi se dešava da je žrtva nepoznata, te da joj treba utvrditi identitet, odnosno izvršiti identifikaciju leša.²⁴⁵

Identifikacija leša se obavlja, kao što je ranije već i iznijeto, na osnovu ličnog opisa, obuće, odjeće i drugih ličnih stvari, daktiloskopiranjem, ispitivanjem kostura, zuba, DNK analizom, na osnovu pronađenih isprava, prepoznavanjem, provjerom u evidenciji nestalih lica i sl. Identifikacijom leša mogu se tražiti druga obavještenja, npr. gdje je žrtva živjela, kakvog je karaktera, kakve je navike imala, podaci o rođacima prijateljima i slično, tako da se i učinilac lakše otkriva. Prema tome, svako lice koje je poznavalo žrtvu može nam dati korisne informacije o ubijenom. Radi rasvjetljavanja konkretnog krivičnog djela, potrebno je sačiniti operativni plan rada, svakodnevno je potrebno analizirati šta je urađeno, odnosno šta je urađeno od dogovorenog i šta je potrebno uraditi u narednom periodu i sve tako do potpunog rasvjetljavanja konkretnog ubistva i obezbjeđenja dokaza za uspješno pokretanje i vođenje krivičnog postupka, odnosno pronalaženja i hvatanja osumnjičenog i predaje nadležnom organu. Ubijanje odnosno zlonamjerno povređivanje se događa najčešće u najtoplije, a najrjeđe u najhladnije godišnje doba.²⁴⁶

---

²⁴⁵ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 436.

²⁴⁶ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 314.

8.2. Samoubistvo

Samoubistvom se smatra namjerno i nasilno uništenje sopstvenog života.²⁴⁷ Apsurdna je protivprirodna pojava namjernog i nasilnog uništenja sopstvenog života. Samoubistvo se od pamtivijeka nalazi u žiži interesovanja mnogih istraživača.²⁴⁸ Samoubistvo je istovremeno preokupacija filozofa, psihologa, sociologa, forenzičara, viktimologa, kriminologa, književnika, kao i drugih naučnika. Iako je čovjek strasna, moralna, ali i bojažljiva vrsta, on se ubijao u prošlosti, sadašnjosti, ali će to činiti svakako i u budućnosti.

Čovjek se ubija? Jednostavno „dolazi do kurcšlusa“, umor od života, osjeća se prevarenim, za koga, zašto sve radi, kad na kraju dolazi smrt. U tim situacijama čovjek od reda sve osuđuje – roditelje, ženu, djecu, prijatelje, odnosno njegov san o životu je bio drugačiji, nije sanjao da će postati rob, odnosno da je kratki život proživio kao crv.²⁴⁹ Kod svakog samoubistva treba pažljivo analizirati svaki pojedinačan slučaj kako bi se pronašli elementi koji će zasigurno ukazati na odluku za izvršenje samoubistva.²⁵⁰

Prema tome, ubiti se, u izvjesnom smislu, znači priznati da nas je život prevazišao, odnosno da ga nismo shvatili, te da čovjek postaje slobodan samo kad se ubija. Samoubice su ličnosti koje vrlo senzibilno reaguju, sklone su naglašenom strahu od života, preokupirane brigama, strahuju za svoju sutrašnjicu, pate od

---

²⁴⁷ N. Stanković, Dž. Hadžić, A. Fazlović, *Osnove zdravstvenog prava*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2019, str. 103.

²⁴⁸ N. Stanković, *Medicinska kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 102.

²⁴⁹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 246.

²⁵⁰ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 308.

patološke grižnje savjesti, te za sve životne nevolje optužuju sebe kao jedine krivce.

Samoubistvo nije krivično djelo, pokušaj samoubistva takođe nije, s tim da u izuzetnim situacijama može biti kad se samopovređivanjem želi izbjeći neka obaveza, dok se navođenje na samoubistvo i njegovo pomaganje sankcioniše. Simulirana samoubistva, a stvarna ubistva ili sumnjiva prirodna smrt spadaju među najteže krivične predmete. Nije svaki mrtvac koji je pronađen sa pištoljem u ruci samoubica, nije svaki obješeni stvarno i samoubica i sl. Ubice i učinioci drugih krivičnih djela često pokušavaju da prikriju zločin koji su počinili tako što žele da to prikažu kao da se radi o samoubistvu, požaru, nesrećnom slučaju, nesreći na radu i sl. Dešava se da ubica poslije ubistva objesi žrtvu kako bi prikazao da je ona izvršila samoubistvo vješanjem. Ubistvo koje učinilac prikazuje kao samoubistvo u praksi može biti veoma teško za otkrivanje. U kriminalističkoj praksi takva smoubistva nazivamo fingirana. Kada se razjašnjava prijavljeno samoubistvo, uvijek postoji opasnost da se ono uvrsti, odnosno evidentira kao pravi slučaj samoubistva, iako to u stvarnosti možda i nije. Kada dođemo na lice mjesta događaja i očima preletimo, čini nam se da je sve jasno i razumljivo, ali kad se kod svakog detalja zaustavimo i detaljno posmatramo i proučimo, utvrdićemo da li se radi o ubistvu ili samoubistvu. Podrazumijeva se lice mjesta događaja treba skicirati i moraju se sačiniti dobre fotografije, i to sa više strana, jer dobra fotografija čuva detalje.

Motivi samoubistva su brojni, a u praksi se najčešće pojavljuju sljedeći: neizlječiva bolest, psihički poremećaji, teška porodična, materijalna i emocionalna situacija, alkoholizam, narkomanija, neuspjeh u školi, neuzvrćena ljubav, i sl.

Da bi se tačno utvrdilo da li se radi o ubistvu ili samoubistvu treba tačno i precizno odgovoriti na kriminalističko pitanje: Šta se desilo? Da bi se dao precizan odgovor na ovo pitanje, potrebno je dati odgovor na mnoga druga pitanja, kao što su:

- da li je u njegovoj porodici već neko izvršio samoubistvo;
- da li bi mu se u odnosu na njegov karakter mogle pripisati samoubilačke namjere;
- da li je pokojnik već ranije pokušavao da izvrši samoubistvo;
- da li postoji motiv;
- da li je pokojnik napisao oprostajno pismo;
- da li je pokojnik prilikom samoubistva učinio nešto što samo on može učiniti.

Obavezno se treba dobro proučiti način samoubistva, npr. proučiti upotrijebljeno vatreno oružje, oruđe, stanje odjeće, veša koji je pokojnik imao na sebi i sl. Takođe je potrebno utvrditi, ali veoma pažljivo, da li je neko imao korist od pokojnikove smrti, da li je u pitanju nasljedstvo imovine, novac i sl. Sve okolnosti se moraju detaljno provjeriti zato što je moguće da se radi o fingiranom samoubistvu.

Postoje slučajevi kada se samoubistvo želi prikazati kao prirodna smrt, nesreća ili ubistvo. Ovdje se može raditi o slučajevima kada se ubijena žrtva prikazuje kao da je izvršila samoubistvo, ili npr. ubica žrtvu otruje, a zatim fingira samoubistvo vješanjem itd.

Samoubistava ima više vrsta, i to:

- aktivna (sam sebe usmrti);
- dvostruka (dva lica se dogovore);
- prošireno (kada samoubica za sobom povuče u smrt još neke bez njihovog znanja);
- mješovita (izvrši ubistvo, pa samoubistvo);
- tendenciozno (iz protesta);

- bilansno (kada utvrdi da je za njega najbolje da se ubije), i
- kombinovano (popije otrov i objesi se).

Samoubistvo iz vatrenog oružja je karakteristično. Tu treba obratiti pažnju na tragove vatrenog oružja, kako se ne bi napravila greška i fingirano samoubistvo ne bi bilo otkriveno. Oružje se uvijek mora dati balističaru na vještačenje.

Samoubistvo vješanjem. Tom prilikom nastupa nesvjestica najkasnije za 8 sekundi poslije zatezanja omče oko vrata. Kod fingiranih samoubistava vješanjem, odlučujući tragovi se mogu naći na konopcu, gredi ili na drugim predmetima, koji nastaju prilikom dizanja leša.

Samoubistvo oštrim i šiljatim oruđem. Tu se podrazumijeva klanje, presijecanje vena i probadanje stomaka ili grudi. Obično samoubica oslobađa mjesto od odjeće gdje nanosi povrede, dok se kod ubistva rane nanose kroz odjeću.

Samoubistvo trovanjem je dosta česta pojava, jer su otrovne materije danas lako dostupne, odnosno do njih se jednostavno može doći. I kod ovih vrsta samoubistava, moguća su fingirana samoubistva trovanjem. Ovdje je potrebno tražiti pomoć sudskomedicinskog vještaka.

Samoubistvo davljenjem je jedan od najčešćih vidova samoubistva kod koga smrt nastupa uslijed ugušenja u tečnosti. Teško se može utvrditi pregledom i obdukcijom da li se radi o ubistvu, samoubistvu ili zadesu. Postoje indicije koje mogu pomoći da se riješi slučaj, a to su, prije svega, odbrambene povrede na tijelu utopljenika, stisnuti predmeti u šakama (mulj, trava i sl.), ogrebotine od noktiju na dlanovima uslijed grčevitog stiskanja šaka, prisustvo vode u plućnim mjehurićima, stomaku i dr.

Uviđaj na mjestu prijavljenog samoubistva obavljaju policijski službenik, kriminalistički tehničar i ljekar opšte prakse.

8.3. Čedomorstvo

Ovo krivično djelo vrši majka koja liši života svoje dijete za vrijeme porođaja ili neposredno poslije porođaja, pod uticajem stanja koje je izazvano porođajem.²⁵¹ Čedomorstvo se definiše kao ubistvo novorođenčeta svjesnim htjenjem i aktivnostima od strane majke.²⁵² Posmatrano istorijski, ubistvo novorođenčeta u različitim etapama čovječanstva imalo je i različite tretmane. U nekim društvima je bilo i dopušteno, dok je u nekim bilo zapriječeno najtežim kaznama.

Najveći broj čedomorstava dešavao se u društvima u kojima je za vanbračno rađanje djeteta majci bila zapriječena smrtna kazna. Tek u XX vijeku, tačnije u dvadesetim godinama prošlog vijeka došlo je do pravne liberalizacije stava prema čedomorstvu, tako da se čedomorstvo danas tretira kao privilegovano ubistvo. Privilegija se ogleda u činjenici da je poremećaj unaprijed priznat, te se ne dokazuje, već pretpostavlja (pravna pretpostavka). Istina je, ako se medicinski posmatra, da postoje u malom broju izvjesni poremećaji psihičkog stanja porodilje, ali to nije razlog za uvođenje privilegije. Čedomorstvo se pojavljuje u kulturno zaostalim sredinama sa teškim socijalnim položajem porodilje, ili, pak, u sredinama koje imaju izuzetno krute moralne stavove. To je jedan od razloga za izdvajanje ovog djela iz opšte kaznene politike prema ubistvu stavljajući ga pod blažu kaznu.

Može se reći da je danas ubistvo djeteta pri porođaju (čedomorstvo) sve rjeđe, ali to svakako nije razlog da se olako prijede preko ovog krivičnog djela.²⁵³

---

²⁵¹ M. Tasić, *cit. djelo*, str. 480.

²⁵² N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 248.

²⁵³ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 329.

Osnovne komponente čedomorstva su:

- novorođenost;
- živorođenost, i
- majka (porodilja) kao izvršilac krivičnog djela.

Mnogo je faktora koji utiču na takvo ponašanje majke – izvršioca, a jedan od njih može da bude na koji je način osoba vaspitana. Do ubistva djeteta pri porođaju može doći na dva načina i to:

-posljedično (majka priprema krivično djelo, skrivajući trudnoću tokom njenog trajanja), i

-situaciono (majka se na ubistvo djeteta odlučuje pod uticajem posebnog psihofizičkog stanja u vrijeme porođaja).

Postoji više načina kada majka nanosi smrtne povrede novorođenčetu (npr. smrskavanjem glave nekim tvrdim predmetom, udaranjem dječijom glavom o zid ili patos, gušenjem, utapanjem, rijetko se koristi oružje ili oruđe koje reže ili bode, dok je najrjeđi način ubod igle u još mekano mjesto na tjemenu, bacanje novorođenčeta svinjama, zakopavanjem, kupanje u ledenoj vodi, trovanje, spaljivanje). Takođe novorođenče se može usmrtiti i namjernim nehranjenjem od strane majke.

Najčešći načini na koje se saznaje za krivično djelo čedomorstva je prijava zdravstvenih ustanova, javno pogovaranje, putem anonimnih prijava, pronalaženje leša novorođenčeta, samoprijavlivanje majke, operativni rad i sl.²⁵⁴

Veoma je važno, pored svih dokaza, kako materijalnih, tako i ličnih koji se obezbijede, da se dobije i priznanje majke, tj. da se saslušanjem osumnjičene svi dokazi poklope i da se logički povežu.

---

²⁵⁴ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 249.

Dakle, kod krivičnog djela ubistva djeteta pri porođaju, izvršilac može da bude samo majka. U kriminalističkoj obradi je potrebno da učestvuju žene policijski službenici. U slučajevima kada je za čedomorstvo osumnjičena majka koja je maloljetna, istragu treba da vodi policijski službenik za maloljetnike. Za postojanje djela bitno je da je dijete živo rođeno, s tim da nije bitno da li je novorođenče sposobno za život. Djelo je svršeno lišenjem života novorođenčeta. Kod ovog djela pokušaj je moguć i takođe je kažnjiv.²⁵⁵

9. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja putnih nesreća

Saobraćajne nesreće, po pravilu, predstavljaju veoma kompleksne događaje, na čiji nastanak, tok i posljedice utiču mnogobrojni objektivni i subjektivni faktori. Saobraćajne nezgode predstavljaju najčešće nasilni uzrok smrti, a prema nekim statistikama u svijetu smrtno strada 1,35 miliona ljudi, dok tjelesne povrede zadobije između 20 i 50 miliona ljudi godišnje.²⁵⁶

Saobraćaj na javnim putevima odvija se tako da ne ugrožava i ne ometa saobraćaj, da ne šteti drugima, a da ostalim učesnicima u saobraćaju ne smeta iznad nužne mjere. Vozači su dužni da se prilikom vožnje i upotrebe svojih vozila na javnim mjestima strogo pridržavaju saobraćajnih propisa, a vožnju prilagode uslovima i stanju puta, odnosno da poštuju saobraćajne znakove, te da se pobrinu da uređaji za sigurnost (npr. upravljač, kočnica, osvjetljenje i signalni uređaji) funkcionišu besprijekorno, te da ne upravljaju u alkoholisanom stanju. Da bi vozač upravljao motornim vozilom, prije

---

²⁵⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 170.

²⁵⁶ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 483.

svega, mora da bude fizički i duševno zdrav, odmoran, snalažljiv, pokreti mu moraju biti promišljeni, sigurni i brzi.

Saobraćajna nesreća je događaj na putu u kome je učestvovalo najmanje jedno vozilo u pokretu, a u kojoj je jedno ili više lica poginulo ili je povrijeđeno ili je nastala materijalna šteta. Prema tome, krivično djelo ugrožavanja javnog saobraćaja čini učesnik u saobraćaju na putevima koji se ne pridržava saobraćajnih propisa i time tako ugrozi javni saobraćaj, dovede u opasnost život ili tijelo ljudi ili imovinu većeg obima, pa uslijed toga kod drugog nastupi imovinska šteta većih razmjera, laka ili teška tjelesna povreda ili je nastupila smrt jednog ili više lica.²⁵⁷

Načini saznanja za saobraćajnu nesreću, kao i kod drugih krivičnih djela, mogu biti različiti, a najčešće se do saznanja dolazi prijavom samih učesnika u saobraćajnoj nesreći ili od drugih učesnika u saobraćaju. Po saznanju za saobraćajnu nesreću, policija preduzima hitne mjere obezbjeđenja lica mjesta događaja. Policija dolaskom na mjesto događaja saobraćajne nesreće provjerava tačnost prijave događaja, utvrđuje šta se zapravo desilo, te nakon toga obavještava dežurnog u policijskoj stanici o konstatovanom stanju na licu mjesta.

Obezbjeđivanje mjesta saobraćajne nesreće sastoji se iz više operativno-tehničkih mjera i radnji, kao što su: određivanje lica mjesta, regulisanje saobraćaja, pružanje pomoći i zbrinjavanje povrijeđenih, obezbjeđivanje tragova i predmeta na licu mjesta događaja, obezbjeđenje lica mjesta događaja od požara, eksplozija, i krađa, raščišćavanje lica mjesta, te stvaranje uslova za odvijanje saobraćaja.

Vršenje uviđaja se takođe može podijeliti na faze, i to:

---

²⁵⁷ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 250.

- informativna faza;
- statička faza, i
- dinamička faza.

Pronađeni tragovi se proučavaju, fiksiraju, obezbjeđuju i po potrebi šalju na vještačenja u laboratorije. Kod saobraćajnih nezgoda, prilikom vršenja uviđaja i kod obezbjeđenja lica mjesta, uvijek treba imati u vidu glavne faktore koji utiču na stanje u saobraćaju, a to su: vozilo, vozač i kolovoz (put).

Podaci koji se traže su sljedeći:

- a) vrijeme i mjesto, te ko su učesnici saobraćajne nesreće;
- b) podaci o vozilima: vrsta, boja, marka, starost, tehnička ispravnost vozila koje je učestvovalo u saobraćajnoj nesreći, i
- c) tragovi su veoma bitni kod saobraćajnih nesreća, a mogu se podijeliti na:

- tragove nastale prije saobraćajne nesreće;
- tragove koji su nastali u momentu događanja saobraćajne nesreće, i
- tragove koji su nastali nakon saobraćajne nesreće.

Tragove po mjestu pronalaženja možemo podijeliti na:

- one koji su nastali na mjestu gdje se dogodila saobraćajna nesreća;
- tragove na učesnicima saobraćajne nesreće, i
- tragove na vozilima koja su učestvovala u saobraćajnoj nesreći.

Dakle, prilikom uviđaja potrebno je tražiti i utvrđivati veliki broj obavještenja i podataka, a u praksi se pokazalo da su svi podaci od

velikog značaja u kasnijoj fazi krivičnog postupka. Praksa je pokazala da se saobraćajne nesreće dešavaju u 90% slučajeva kao rezultat tjelesne i duševne nesposobnosti za vožnju, neotpornosti prema smetnjama psihičke i fizičke prirode, nedovoljne brzine psihičke reakcije učesnika u nesreći, slabe individualne pokretljivosti, nedovoljnog intelektualnog nivoa, odgovarajućeg temperamenta i karaktera.²⁵⁸

Saobraćajne nesreće se dešavaju najčešće noću, jer je tada broj pijanih vozača veći, umor vozača je takođe veći, osvjetljenje puta nejednako, magle gušće, itd.

Povrede zadobijene u saobraćajnim nesrećama uglavnom zavise od:

- veličine, oblika i brzine predmetnog vozila;
- potom od položaja žrtve u vrijeme povređivanja;
- opreme, odnosno amortizujućih sredstava koja ublažavaju silinu udara, kao i od same osobe, odnosno njene starosti, izraženosti mišićne mase;
- od stanja alkoholisanosti itd.²⁵⁹

Nisu rijetki slučajevi da vozač, koji je izazvao saobraćajnu nesreću, napusti lice mjesta događaja i udalji se u nepoznatom pravcu. Mjere traganja za odbjeglih vozačem i vozilom preduzimaju se odmah i dopunjavaju se podacima do kojih se dolazi u toku vršenja uviđaja. Preduzimaju se mjere blokade, kontrole vozača i vozila, obavještavaju se sve organizacione jedinice policije, te državni granični prelazi. Ukoliko se vozilo pronađe, treba izvršiti uviđaj u smislu pronalaska svih relevantnih tragova i predmeta, a potragu za odbjeglih vozačem nastaviti. Po pronalasku odbjeglog

---

²⁵⁸ V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1970, str. 454.

²⁵⁹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 486.

vozača, treba ga ispitati o svim okolnostima vezanim za slučaj saobraćajne nesreće, a posebno za motivom napuštanja lica mjesta, kao i načinu bjekstva i skrivanja.

10. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja avionskih nesreća

Avionske nesreće se rjeđe dešavaju od saobraćajnih nesreća na putevima, ali sa većim brojem stradalih. Pod avionskom nesrećom se podrazumijeva svaka nesreća na vazuhoplovu, koja se dogodila za vrijeme od početka ukrcavanja putnika do njihovog iskrcavanja, koja ima za posljedicu smrt ili tjelesne povrede jednog ili više lica i uništenje ili oštećenje aviona.²⁶⁰

Kod avionskih nesreća, pri padu aviona iz vazduha, s obzirom na deformisanosti aviona, takođe su i tijela putnika i članova posade raskomadana na brojne dijelove i razbacana na velikoj površini, a veliki broj leševa bude poluugljenisan, jer se avion često i zapali.²⁶¹

Po saznanju za udes vazduhoplova, policija treba da utvrdi tačnu lokaciju pada letjelice, odnosno uži i širi prostor. Poznato nam je da su kod ovih udesa posljedice katastrofalne.

S tim u vezi djelatnost organa nadležnih za bezbjednost vazdušne plovidbe kreće se u dva pravca:

- utvrđivanje uzroka i posljedica udesa, i

---

²⁶⁰ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 252.

²⁶¹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 498.

- preduzimanje mjera u cilju identifikacije poginulih.

Kod avionskih nesreća zadaci su kompleksni i specifični, timski rad i koordinacija je obavezna, a svaki podatak je dragocjen.

11. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja brodskih nesreća

Brodске nesreće se takođe rjeđe dešavaju od saobraćajnih nesreća na putevima, ali isto tako sa većim brojem stradalih. Pod brodomskom nesrećom se podrazumijeva svaka nesreća na plovilu, koja se dogodila za vrijeme od početka ukrcavanja putnika do njihovog iskrcavanja, poslije izvršene plovidbe, koja ima za posljedicu smrt ili tjelesne povrede jednog ili više lica i uništenje ili oštećenje plovila.

Nezgode u plovidbi se mogu klasifikovati na različite načine:

- *prema kriterijumu mjesta događaja* (nezgode u pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, u obalnom moru, na otvorenom moru, na plovnom putu i izvan njega, na rijekama, na jezerima, u luci, pristaništu, u kanalu i sl.).

2) *prema obliku dinamike* (nasukavanje, sudar, udar, potonuće, prevrtanje, prodor vode, lom ili deformacije, požar, eksplozija, i pad itd.).

3) *prema vrsti uzroka* (nezgode nastale kao posljedica ljudskog djelovanja i nezgode koje su rezultat više sile ili slučajaja).

Sve brodske nesreće, kao posljedice skrivljene ponašanjem ljudi, dobijaju obilježja kriminalnog događaja, koji je predmet kriminalističke obrade. Po saznanju za udes plovila, policija treba da utvrdi tačnu lokaciju nesreće, odnosno uži i širi prostor.

Poznato nam je da su kod ovih udesa posljedice katastrofalne, s tim u vezi djelatnost organa nadležnih za bezbjednost vazdušne plovidbe kreće se u dva pravca:

- utvrđivanje uzroka i posljedice udesa, i
- preduzimanje mjera u cilju identifikacije poginulih.

I kod ovih nesreća, kao i kod avionskih, zadaci su kompleksni i specifični, timski rad i koordinacija je obavezna, a svaki podatak je dragocjen.

12. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja paljevine

Pojava vatre označila je nastajanje jedne nove ere u razvoju ljudskog društva, a sam početak pojave vatre precizno je teško odrediti, s tim da se sa sigurnošću može reći da njena pojava duboko zadire u praistoriju čovječanstva. Nerijetko je predstavljala nerazriješenu pojavu kojoj su se pridavala natprirodna svojstva. Tako je krajem XVIII vijeka prirodu vatre i gorenje objasnio Lavoazije, dokazavši da je vatra proces oksidacije koji dovodi do sjedinjavanja materije sa kiseonikom.

Da bi došlo do nastajanja i odvijanja procesa gorenja vatre, potrebno je da budu ispunjeni određeni uslovi, i to:

- materija koja gori;
- dovoljna količina toplotne energije potrebne da materiju zagrije do određene temperature, odnosno temperature paljenja, i
- prisustvo kiseonika.

Požar predstavlja nekontrolisano sagorijevanje materije, prilikom čega su ugroženi resursi, kao što su ljudski životi, materijalna dobra i životna sredina ili samo jedno od navedenih.²⁶²

O požaru ćemo uvijek govoriti onda kada je vatru, od koje je nastala šteta, izazvalo:

- atmosfersko pražnjenje elektriciteta (udar groma);
- neka eksplozija;
- kada je došlo do samozapaljenja;
- greške na električnoj instalaciji;
- dotrajali dimnjak;
- nepažnja ljudi;
- prirodni uzrok požara (sunce, zemljotres);
- dječija igra i sl.

Dakle, o požaru uvijek govorimo kada šteta nastala od vatre nije bila posljedica namjere.²⁶³

Paljevina je požar koji je nastao namjernim podmetanjem vatre od strane čovjeka. Istraživanje požara i paljevina predstavlja jedan od najtežih kriminalističko-tehničkih i stručnih postupaka zbog toga što:

- se obično radi o većem prostoru na kojem se nalaze specifični tragovi;
- zbog djelovanja toplote i gasova dolazi do uništenja ili promjena na tragovima;

---

²⁶² I. Sinanović, *Forenzička analiza požara, eksplozija i masovnih katastrofa*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2013, str. 3.

²⁶³ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 453.

- se prilikom akcije gašenja i spašavanja vrši pomicanje tragova i predmeta ili njihovo iznošenje sa prostora zahvaćenog vatrom, i

- za pravilno pronalaženje i prikupljanje tragova kod požara treba posebna obuka iz oblasti poznavanja gorenja, ponašanja materijala u požaru, poznavanja najčešćih uzročnika požara i njihovih karakteristika, te poznavanje osnovnih mogućnosti ispitivanja pojedinih tragova.²⁶⁴

Da se radi o krivičnom djelu paljevine, ukazuju ove okolnosti:

- kada je vatra buknila sa više strana;
- kada se na mjestu događaja nađu sredstva ili tragovi zapaljivog sredstva;
- ako je na tom mjestu u posljednje vrijeme više puta gorjelo;
- ako nađemo tragove koji ukazuju na to da je palikuća sve preduzeo da mu požar uspije;
- ako je počelo plamtjeti noću, i
- ako isključimo mogućnost požara, odnosno ako postoji minimalna mogućnost da dođe do samozapaljenja.

Po saznanju za to da je došlo do požara, policija odmah upućuje potreban broj policijskih službenika na mjesto požara, kako bi:

- pružili pomoć ako je potrebna, posebno u spašavanju života ljudi i imovine;
- utvrdili stanje na mjestu događaja, te ga dokumentovali;
- prikupili prve informacije;

---

²⁶⁴ N. Korajlić, *cit. djelo*, 2012, str. 513.

- osigurali mjesto događaja, i

- o tome odmah obavijestili dežurnog u policijskoj stanici o prvim konstatacijama i tražili potrebnu pomoć u tehnici i ljudstvu, kako bi se spriječilo dalje širenje vatre.

Dolaskom na lice mjesta događaja, najčešće zatičemo vatrogasce koji rade na tome da spriječe širenje požara i da ugase vatru. U slučaju da ne treba pomagati u spašavanju, dužnost policije je da fotografišu odmah lice mjesta, jer se fotografijom mogu najbolje sačuvati i najsitniji detalji, koji se u prvi mah nisu zapazili na licu mjesta. Često se dešava da među građanima bude i učinilac paljevine, a, inače, kada se kasnije traže obavještenja biće lakše prepoznati sa fotografije ko je sve bio prisutan na licu mjesta događaja.

Policijski službenik koji je prvi stigao na lice, treba da upiše tačno vrijeme kada je stigao na lice mjesta i šta je zatekao, te sačiniti skicu lica mjesta i na njoj označiti gdje je najjače gorjelo, boju dima, i smjer vjetra, što je sve značajno pri utvrđivanju načina izazivanja požara.

Policija traži obavještenja od građana na licu mjesta događaja i pokušava da utvrdi sljedeće, i to:

- gdje je započelo gorjeti i kada;

- kako je nastala vatra (uzrok);

- šta o požaru može reći oštećeni, odnosno odgovorno lice oštećenog pravnog lica;

- ko je prvi primijetio požar, ko je prvi bio na mjestu događaja, ko drugi, ko treći itd.

- da li je ko vidio neko sumnjivo lice ili izazivača paljevine,

- šta mogu reći komšije, vatrogasci, odnosno treba prikupiti što više podataka kako bismo utvrdili značajne okolnosti u vezi sa paljevinom.

Lice mjesta događaja se obezbjeđuje u širem krugu, kako bi vatrogasci nesmetano radili, te se zabranjuje pristup nepozvanim licima u obilježeni krug lica mjesta događaja.

Utvrđivanje uzroka požara i eksplozija se isključivo zasniva na materijalnim tragovima, dok izjave svjedoka treba uzeti u obzir, ali nikako zasnovati mišljenje na osnovu njih.

GLAVA II: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA PRIVREDNOG KRIMINALA

1. Pojam i podjela privrednog kriminaliteta	365
1.1. Pojam privrednog kriminaliteta	365
1.2. Podjela privrednog kriminaliteta	367
1.2.1. Poreska utaja	368
1.2.2. Falsifikovanje isprava	369
1.2.3. Falsifikovanje novca	371
1.2.4. Primanje i davanje mita	373
1.2.5. Pranje novca	374
1.2.6. Kriminalitet „bijelih okovratnika“	378
1.2.7. Nedoželjena trgovina	378
1.2.8. Pronevjera	381
2. Uzroci privrednog kriminala	382
3. Suzbijanje privrednog kriminala	384

1. Pojam i podjela privrednog kriminaliteta

U stranoj i domaćoj teoriji i praksi učinjeni su mnogi pokušaji da se definiše pojam privrednog kriminaliteta, ali do opšteusvojene definicije nije došlo. Privredni kriminalitet je vrsta delinkvencije i tipologija kriminalnih pojava uslovljena je povredama propisa u privrednom i finansijskom poslovanju. Privredni delikti se mogu pojaviti od proizvodnje, skladišno-magacinskog poslovanja, unutrašnje robne razmjene, spoljnotrgovinskog prometa, blagajničkog poslovanja, pa do knjigovodstva.

1.1. Pojam privrednog kriminaliteta

Privreda je u svakom društvu i svim fazama njegovog razvoja imala veliki društveni i politički značaj i ona predstavlja jednu od osnovnih društvenih aktivnosti koja je pokretačka snaga svakog društva, pa je suvišno govoriti kakav je značaj privrede za razvoj i opstanak jedne zemlje.²⁶⁵ Pojam privrednog kriminaliteta, odnosno definisanje pojma privrednog kriminaliteta naučno nije određen, ali postoje razne teorije i mišljenja o tome šta je privredni kriminalitet.²⁶⁶

Sadržaj pojma privrednog kriminaliteta nije statičan i ne može jednom definisan taj pojam da važi za sva vremena, što je sasvim logično, s obzirom na dinamičnost i prilagodljivost privrednog kriminaliteta novonastalim društveno-ekonomskim i političkim odnosima u kojima on nalazi uslove za svoj opstanak i razvoj kroz nove pojavne oblike.²⁶⁷ Različitost u definisanju pojma privrednog kriminaliteta javlja se kao činjenica da su one formirane u različitim

---

²⁶⁵ N. Stanković, *Krivično procesno pravo, posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 89.

²⁶⁶ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 257.

²⁶⁷ M. Bošković, *cit. djelo*, 2009, str. 13.

vremenskim periodima, sa različitih polaznih pozicija i u različite svrhe.²⁶⁸ Ovaj vid kriminaliteta poznat je od najstarijih vremena, s tim da u savremenom društvu dobija poseban značaj, s obzirom na stepen razvoja privrede i raznovrsnost privrednih odnosa.²⁶⁹ Mnogi teoretičari privredni kriminalitet shvataju kao skup krivičnih djela, privrednih prestupa i prekršaja koja su učinjena na štetu privrede. Može se reći da je privredni ili ekonomski kriminalitet jedna vrste delinkvencije i takva kriminalna pojava, koja je uslovljena povredom propisa u privrednom poslovanju, odnosno finansijskim transakcijama.

Krivična djela privrednog kriminaliteta mogu se izvršiti činjenjem i nečinjenjem, kako od strane pravnih, tako i od strane fizičkih lica. Osnovna karakteristika privrednog kriminaliteta jeste njegova prikrivenost, a najčešće su izvršena u obliku naizgled normalnog privrednog poslovanja, tj. službene radnje koja je pokrivena službenim dokumentom. Do otkrivanja krivičnih djela zbog prikrivenosti prođe više vremena, a da bi došlo do otkrivanja ovih djela potrebno je stručno znanje i provjeravanje. Otkrivanjem krivičnog djela obično se otkrije i učinilac krivičnog djela, dok bi to u klasičnom kriminalitetu bila puka slučajnost.

Izvršioци krivičnih djela privrednog kriminaliteta najčešće djeluju planski, u okviru svog radnog mjesta, nadležnosti i ovlašćenja koje mu to radno mjesto pruža. Oblici privrednog kriminaliteta su brojni, brzo se mijenjaju, i svaku promjenu u privrednom sistemu prate novi oblici krivičnih djela. Privredni kriminalitet za društvo predstavlja naročitu opasnost, posebno kada bi postao masovna pojava, jer bi se time nanijela ogromna šteta državi i društvu.

Najčešća krivična djela iz privrednog kriminaliteta su:

---

²⁶⁸ M. Matijević, M. Marković, *cit. djelo*, str. 391.

²⁶⁹ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 40.

- poreska utaja;
- prouzrokovanje stečaja;
- primanje i davanje mita;
- falsifikovanje novca i isprava;
- pranje novca;
- nedozvoljena trgovina i sl.

Šteta se ogleda u podrivanju ekonomije jedne države i izaziva poremećaj u privrednom i finansijskom poslovanju. Kao izvršiocu ovih krivičnih djela javljaju se različiti subjekti. Izvršilac većine krivičnih djela može biti svako lice, dok kod nekih djela to može biti samo lice koje ima određena svojstva, odnosno u najvećem broju izvršiocu krivičnih djela privrednog kriminaliteta su odgovorna službena lica (npr. direktori, rukovodioci, knjigovođe, poslovođe itd.).

1.2. Podjela privrednog kriminaliteta

Za razliku od otkrivanja klasičnog kriminaliteta, čije otkrivanje je u nadležnosti policije, otkrivanje privrednog kriminaliteta je znatno šire postavljeno, što ukazuje na činjenicu da je privredni kriminalitet, kako po obimu i strukturi, tako i po društvenoj opasnosti, takvog karaktera da u njegovom sprječavanju i suzbijanju mogu učestvovati samo stručno osposobljeni i specijalizovani kadrovi za pojedine sektore privrednog poslovanja (npr. spoljna trgovina, finansije, turizam, bankarsko poslovanje i sl.), i to ne samo policije,

već i drugih organa otkrivanja i gonjenja (npr. inspeksijske službe, finansijska policija, carina, tužilaštvo, sud i dr.).²⁷⁰

Najčešća krivična djela privrednog kriminaliteta su: poreska utaja; falsifikovanje novca; prouzrokovanje stečaja; primanje i davanje mita; pranje novca; kriminalitet „bijelih okovratnika“; nedozvoljena trgovina, i pronevjera.

Imajući u vidu karakteristike privrednog kriminaliteta, kao što je prikrivenost, njegova dinamičnost i druge specifičnosti, logično je da je tamna brojka jedna od najvećih upravo ovdje. Tamna brojka privrednog kriminaliteta je pojam za ove kriminalne delikte čija je vjerovatnoća izvjesna, ali su činjenice o njima nepoznate državnim organima.

1.2.1. Poreska utaja

Krivično djelo poreska utaja spada u tzv. fiskalne delikte, jer je njegov osnovni cilj da u korist državne blagajne obezbijedi izvršavanje propisanih materijalnih obaveza.²⁷¹ Činjenica da postoji obaveza plaćanja poreza, doprinosa ili drugih propisanih dadžbina, navodi obveznika da svoje ponašanje prilagodi tako da ovo plaćanje izbjegne ili umanju, prije nego što nastupi obaveza njegovog plaćanja.²⁷² Porez predstavlja prihod države koji ona naplaćuje na osnovu vlasti, od subjekta pod svojim suverenitetom, bez neposredne protivnagnade, u cilju pokrivanja javnih rashoda.²⁷³ Utaja poreza i drugih davanja jedno je od najstarijih krivičnih djela

---

²⁷⁰ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 258.

²⁷¹ M. Kulić, *Poreska krivična djela*, Beograd, 2010, str. 50.

²⁷² Ibid. str. 51.

²⁷³ M. Kulić, *Poresko pravo*, Novi Sad, 2012, str. 19.

koje se pojavljuje dosta često, a protiv utaje poreza i drugih davanja bore se poreski inspektori poreske uprave.²⁷⁴

Krivično djelo poreske utaje izvršava onaj ko u namjeri da potpuno ili djelimično izbjegne plaćanje poreza, doprinosa ili drugih propisanih dadžbina, daje lažne podatke o zakonito stečenim prihodima, o predmetima ili drugim činjenicama koje su od uticaja na utvrđivanje ovakvih obaveza ili ko u istoj namjeri, u slučaju obavezne prijave, ne prijavi zakonito stečeni prihod, odnosno predmete ili druge činjenice koje su od uticaja na utvrđivanje ovakvih obaveza ili ko u istoj namjeri na drugi način prikriva podatke koji se odnose na utvrđivanje navedenih obaveza, a iznos obaveze čije se plaćanje izbjegava prelazi cenzus koji je zakonom predviđen.²⁷⁵

Do otkrivanja krivičnih djela zbog prikrivenosti prođe više vremena. Da bi došlo do otkrivanja ovih djela potrebno je stručno znanje i provjeravanje, od strane finansijske policije ili poreske uprave, ali se do saznanja da je izvršeno krivično djelo utaje dolazi anonimnim prijavama, javnim pogovaranjem, iz medija i sl. Kod poreske utaje otkrivanjem krivičnog djela obično se otkrije i učinilac krivičnog djela. Objekt zaštite kod ovog djela je fiskalni sistem.

1.2.2. Falsifikovanje isprava

Falsifikovanje isprave sastoji se u pravljenju lažne isprave ili preinačenju prave u namjeri da se ona upotrijebi kao prava, ili u nabavljanju takve isprave radi upotrebe, ili u upotrebi lažne ili preinačene isprave kao prave. Pod javnom ispravom se smatra svaki predmet koji je podoban ili određen da služi kao dokaz neke

---

²⁷⁴ V. Belak, *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo*, Zagreb, 2011, str. 84.

²⁷⁵ M. Kulić, *cit. djelo*, 2012, str. 244.

činjenice, koja ima vrijednost za pravne odnose. Isprave se mogu još podijeliti na javne i privatne isprave. Pod javnom ispravom se podrazumijeva ona isprava koju je u propisanom obliku izdao državni organ u granicama svoje nadležnosti. Privatne isprave izdaje organizacija ili zajednica u poslovima koje vrše na osnovu javnih ovlaštenja.

Radnja kod osnovnog oblika ovog krivičnog djela alternativno je određena i sastoji se u:

- pravljenu lažne isprave,
- preinačenju prave isprave,
- upotrebi lažne ili preinačene isprave, i
- nabavljanju takvih isprava radi upotrebe.

Da bi postojalo krivično djelo, dovoljno je da je učinjena bilo koja radnja. Motivi sa kojima se postupa mogu biti različiti i zavise od vrste isprave i njene namjene u pravnom saobraćaju. Najčešće se falsifikuju isprave radi sticanja neke koristi ili prava u raznim oblastima društvenog života (npr. zaposlenja, upisa u školu, na fakultet, sticanje prava na zdravstveno ili penzijsko osiguranje, dobijanja raznih dozvola, sticanja državljanstva itd.).²⁷⁶

Način saznanja da je izvršeno krivično djelo falsifikovanja - isprave zavisi od vrste same isprave, ali će to uglavnom biti:

- prijavom građana;
- putem anonimnih i pseudonimnih prijava;
- operativnim radom policije itd.

---

²⁷⁶ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2016, str. 260.

Po saznanju da je izvršeno krivično djelo falsifikovanja isprave u praksi se najčešće preduzimaju sljedeće radnje:

- traženje obavještenja;
- uvid u odgovarajuće evidencije i dokumentaciju;
- pretresanje lica;
- pretresanje stana i drugih prostorija;
- privremeno oduzimanje predmeta, i
- vještačenje.

Kod razrješenja ovog krivičnog djela poseban značaj ima vještačenje, kojim se utvrđuje postojanje falsifikata, te se bez vještačenja ne može dokazati postojanje ovog krivičnog djela. Upotreba javne ili privatne isprave znači njeno stavljanje u pravni saobraćaj radi dokazivanja neke pravno relevantne činjenice, što prema stavu sudske prakse podrazumijeva da je isprava prispjela ili je primijećena od onog kome je upućena.²⁷⁷

1.2.3. Falsifikovanje novca

Falsifikovanje novca je izrada lažnih novčanica radi rasturanja i pribavljanja protivpravne imovinske koristi, i kao takva spada u najozbiljniju kriminalnu pojavu iz oblasti falsifikata koja se smatra međunarodnim deliktom.²⁷⁸ Iako najveći broj falsifikovanog novca predstavljaju potpuni falsifikat, zabilježeni su slučajevi i djelimičnog falsifikata, tzv. denominacije, odnosno prepravljane oznaka apoena kako bi se dobila nominalna vrijednost veća od

---

²⁷⁷ D. Atanacković, *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 1985, str. 560.

²⁷⁸ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2016, str. 261.

stvarne vrijednosti prave novčanice.²⁷⁹ Pravljenje lažnog novca podrazumijeva izradu potpuno nove papirne ili metalne novčanice, s tim da je izrada falsifikovanog papirnog novca mnogo češća. Kod izrade falsifikovanog papirnog novca primjenjuju se različite metode, od najprimitivnijih do savremenih tehnika duboke štampe. Osnovni motiv učinioca je koristoljublje, ali ne treba isključiti ni političke motive. Najčešći način saznanja da je falsifikovani novac u opticaju su prijave građana, organizacija i preduzeća, ali se može saznati i operativnim radom policije. Po saznanju za postojanje falsifikovane novčanice slijedi njeno oduzimanje, kako bi se izvršilo vještačenje u cilju utvrđivanja da li se radi o falsifikatu, o kojoj vrsti i tipu falsifikata. Odmah po saznanju treba izvršiti uvid u operativne evidencije radi utvrđivanja lica, koja su se ranije bavila ovim poslom, te nad njima uspostaviti operativnu kontrolu. Takođe je potrebno operativnu kontrolu sprovoditi i u objektima koji su, po nekim saznanjima, ugroženi rasturanjem falsifikovanog novca. Rasturanje novca, po pravilu, ne organizuje isto lice koje je organizovalo njegovu izradu, već to radi sasvim druga organizacija, koja je nezavisna od one koja je novac izradila. Organizator rasturanja novca angažuje lica kojima predaje veće količine gotovog novca, a svaki od njih ima svoju organizovanu mrežu rasturača lažnog novca. Za rasturanje su najpogodnije novčanice srednje ili nominalne vrijednosti, ali samim tim i zarada je manja.

Novac koji se najčešće falsifikuje je američki dolar. Zbog značaja i širine problematike, pri Generalnom sekretarijatu INTERPOL-a 1961. godine, osnovana je laboratorija za osposobljavanje stručnjaka za vještačenje falsifikovanog novca.

---

²⁷⁹ G. Mršić, J. Galeković, A. Ledić, A. Risović, N. Škavić, *cit. djelo*, str. 209.

1.2.4. *Primanje i davanje mita*

Mito i korupcija (*bribery and corruption*) su krivična djela s kojima se bore nadležne državne institucije u čitavom svijetu, pa tako i kod nas. Krivična djela primanja i davanja mita, kao elementi korupcije, spadaju u grupu krivičnih djela protiv službene dužnosti.

Primanje mita je krivično djelo koje čini službeno lice koje zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist ili koje primi obećanje poklona ili druge koristi za sebe ili drugog da u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju ne bi smio, odnosno mogao izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju bi morao, odnosno ne bi smio izvršiti, ili službeno lice koje poslije izvršenja ili neizvršenja službene radnje, zahtijeva ili primi poklon ili drugu korist.²⁸⁰ Takođe ovo krivično djelo čini strano službeno lice koje učini jedno od prethodno opisanih djela, te odgovorno lice u preduzeću, ustanovi ili drugom subjektu koje učini krivično djelo primanje mita.

Davanje mita je krivično djelo koje čini onaj ko službenom licu učini, ponudi ili obeća poklon ili drugu korist da u okviru svog službenog ovlašćenja izvrši službenu radnju koju ne bi smio, odnosno koju bi morao izvršiti ili da ne izvrši službenu radnju koju bi morao, odnosno koju ne bi smio izvršiti ili ko posreduje pri ovakvom podmićivanju službenog lica.²⁸¹ Takođe ovo krivično djelo čini onaj ko je stranom službenom licu ponudio ili obećao mito, ili je nudio ili obećavao mito odgovornom licu u preduzeću, ustanovi, ili drugom subjektu. U prvom slučaju je pasivno podmićivanje, dok je u drugom slučaju aktivno podmićivanje. Osnovna karakteristika krivičnog djela primanja i davanja mita je obostrana zainteresovanost, kako davaoca, tako i primaoca mita, da njihova

---

²⁸⁰ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 262.

²⁸¹ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 117.

djelatnost ostane neotkrivena. Podmićivanje se vrši od onih klasičnih dobro poznatih, pa sve do savremenih i vrlo perfidnih načina koji, po pravilu, ne ostavljaju nikakve tragove, čak su pokriveni odgovarajućom formalno-ispravnom dokumentacijom.

Način saznanja za ova krivična djela su prijave građana, prijave lica koja rade zajedno sa primaocem mita, prijave lica od kojih je mito traženo, putem anonimnih i pseudonimnih prijava, putem javnog pogovaranja, putem medija, preko nevladinih organizacija, operativnim radom policije itd. U razrješavanju krivičnih djela primanja i davanja mita veoma je važan policijski operativni rad koji se sastoji u traženju dokaznog materijala i dokazivanju ovih krivičnih djela. Da bi se djelo dokazalo potrebni su materijalni i lični dokazi koje je neophodno pribaviti u toku operativne obrade određenog slučaja. U praksi se često koristi kao metoda dokazivanja hvatanje na djelu (*in flagranti*).²⁸²

1.2.5. Pranje novca

Pranje novca predstavlja poseban oblik privrednog kriminaliteta koji poprima ogromne razmjere u posljednje vrijeme i kao takav predstavlja veliku opasnost po privredni sistem svake države.²⁸³ Pranje novca je stari kriminalni akt s kojim se države bore dugo vremena s više ili manje uspjeha.²⁸⁴

Termin „pranje novca“ nastao je u Sjedinjenim Američkim Državama u periodu prohibicije u trećoj deceniji prošlog vijeka kada su kriminalci novac zarađen od ilegalne proizvodnje i krijumčarenja alkoholnih pića, kao i drugih nedozvoljenih radnji, prikazivali kao

---

²⁸² N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 263.

²⁸³ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 106.

²⁸⁴ V. Belak, *cit. djelo*, str. 77.

zaradu koju su ostvarili u lancu svojih perionica za pranje rublja i pranje automobila.²⁸⁵

Danas je pranje novca veoma aktuelna tema, a ovom pojavom je zaokupljena politička, naučna i stručna javnost zbog njene kompleksnosti, kako u njenim pojavnim oblicima, tako i u mogućnostima da se otkriju i spriječe njeni štetni uticaji, pri čemu je vrlo važno i da se protiv izvršilaca krivičnog djela pranja novca efikasno vodi krivični postupak.²⁸⁶

S razvojem informacionih tehnologija, kao i povezanosti nacionalnih finansijskih sistema, ono postaje izražen globalni problem.²⁸⁷ Postoje različite definicije pranja novca koje se suštinski ne razlikuju, neke su složenije, dok su druge jednostavnije. Pranje novca bi se moglo definisati kao vrsta imovinskog kriminala, čiji su ciljevi prikrivanje postojanja i porijekla nelegalno stečenih sredstava, i to uključivanjem tih sredstava transformacijom, prebacivanjem, razmjenjivanjem, prikrivanjem namjere, miješanjem s legalnim sredstvima, ili na drugi način, u legalne finansijske tokove, čime se, osim porijekla nelegalno stečenih sredstava, prikriva kriminalna djelatnost i ostvaruje krajnji cilj pranja novca – nesmetano korišćenje prihoda od kriminalne djelatnosti i izbjegavanje kazne za izvršena krivična djela.²⁸⁸ U jednostavniju definiciju pranja novca spada i ona koja najbolje oslikava prirodu stvari, koja određuje da je pranje novca postupak koji nastoji novac koji dolazi iz izvora A, prikazati kao da dolazi iz izvora B.²⁸⁹

Svrha pranja novca je da se smanji ili potpuno isključi rizik od zapljene protivpravno stečenih sredstava i kazne za učinjena

---

²⁸⁵ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko, 2014, str. 65.

²⁸⁶ Ibid. str. 65.

²⁸⁷ I. Banda, *Osnovi revizije*, Evropski univerzitet „Kallós“ Tuzla, Tuzla, 2019, str. 120.

²⁸⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallós“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 678.

²⁸⁹ S. Katušić - Jergović, *Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14. Broj 2/2007, str. 621.

krivična djela.²⁹⁰ Ovaj proces sadrži dva aspekta: prikriivanje izvora ili porijekla nezakonito stečenog „priljavog“ novca, te njegovo „čišćenje“, pranje, odnosno ozakonjenje pretvaranjem u neki oblik finansijske ili realne imovine.²⁹¹ Uključivanje nelegalno stečenih prihoda u legalne finansijske tokove, ne samo što podriva privredni i monetarni sistem, nego narušava političku stabilnost i bezbjednost zemlje i vrši uticaj na društvene odnose na nacionalnom i međunarodnom planu.²⁹² Sa problemom pranja novca susreću se sve savremene države, što nameće zaključak da se radi o internacionalnom problemu, koji remeti normalno odvijanje spoljnotrgovinskog poslovanja i sprovođenje međunarodnog finansijskog sistema.²⁹³

„Priljav“ novac može poticati iz različitih nedozvoljenih aktivnosti (npr. nedozvoljena proizvodnja i trgovina, krijumčarenje, poreska utaja, špijunaža itd.).²⁹⁴ Pranje novca u savremenim uslovima dobija komercijalne vidove, ispoljavajući se kao nedozvoljeni „biznis“ koji u pojedinim nacionalnim privredama prouzrokuje velike štetne posljedice.²⁹⁵

Prilikom pranja novca koriste se različite tehnike koje su obično složene, dobro osmišljene, tajne i koje se često mijenjaju. Koje će se tehnike koristiti u konkretnom slučaju, često zavisi i od zahtjeva kriminalnih organizacija.²⁹⁶

Najčešće korišćene tehnike pranja novca su:

---

²⁹⁰ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 67.

²⁹¹ M. Puljić, *Pranje novca, okolnosti javljanja i mogućnosti sprječavanja*, Zbornik radova, Neum, 2004, str. 5.

²⁹² N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 67.

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ M. Kulić, *Pranje novca kao vid finansiranja terorizma*, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010, str. 26.

²⁹⁶ V. Glimor, *Prljavi novac*, Puls, Beograd, 2004, str. 22.

- gradnja pologa;
- korišćenje prekomorskih banaka;
- korišćenje podzemnog bankarstva;
- osnivanje fiktivnih firmi, i
- investiranje u zakonite poslove.²⁹⁷

U budućnosti banke se sve više oslanjaju na internet, što dovodi do primata elektronskog bankarstva nad konvencionalnim, a što će opet pružiti nove mogućnosti za pranje novca koje treba na vrijeme predvidjeti.²⁹⁸

Agencija koja se bavi sprječavanjem novca navodi da su u bankarskom sektoru i dalje učestale sljedeće transakcije, i to:

- uplate gotovine nelegalnog porijekla po osnovu pozajmice za likvidnost;
- uplate za povećanje osnivačkog uloga;
- uplate za otplatu hipotekarnih kredita itd.

Pranje novca je zapravo proces, a ne pojedinačan čin, pri kojem se koriste mnoge tehnike, a najuobičajnije faze koje se koriste, a koje prihvata FATF, su: ulaganje, prikrivanje i integracija.²⁹⁹ Pranjem novca smatraće se i to kada su radnje, kojima je stečena imovina koja se pere, izvršene na teritoriji druge države.³⁰⁰

---

²⁹⁷ N. Stanković, A. Fazlović, *Practical Application of Forensic Accounting in the Case of Money Laundering*, International Journal of Sales, Retailing and Marketing, Vol. 11 No. 1/2022, Lancashire, United Kingdom, 2022, str. 99

²⁹⁸ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014. str. 77.

²⁹⁹ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 685.

³⁰⁰ K. Brkić, S. Dizdarević, *cit. djelo*, str. 214.

1.2.6. Kriminalitet „bijelih okovratnika“

Obuhvata takvu vrstu privrednog kriminala gdje su krivična djela izvršena u okviru profesionalne djelatnosti od strane lica sa visokim društvenim statusom iz oblasti poslovanja, osiguranja i bankarstva. Vršenje ovih krivičnih djela učinocima donosi ogromnu materijalnu korist, dok se građanima i društvu nanosi ogromna šteta.

Dakle, ove deliktne radnje vrši lice iz vrha društvene hijerarhije, tj. lica koja donose bitne odluke u privrednom i političkom životu. Kriminalitet „bijelog okovratnika“ se određuje i kao ekonomska delinkvencija izvršena kroz upotrebu kombinacija prevare, obmane ili tajnih dogovora.³⁰¹ Kriminalitet „bijelog okovratnika“ je vrsta profesionalnog kriminaliteta viših društvenih slojeva, odnosno kriminalne elite, pa se stoga može reći da je to i korupcijski kriminalitet.

1.2.7. Nedožvoljena trgovina

Nedožvoljena trgovina je delikt privrednog kriminala koji se sastoji u neovlašćenom bavljenju trgovinom ili zabranjenom trgovinom.³⁰² U kriminalističkoj praksi je dosta prisutno krivično djelo nedožvoljene trgovine koja spada u grupu krivičnih djela protiv privrede. Nedožvoljenu trgovinu čini ono lice koje, bez ovlašćenja za trgovinu, nabavi robu ili druge predmete u većoj vrijednosti u svrhu prodaje ili se neovlašćeno i u većem obimu bavi trgovinom ili posredovanjem u trgovini ili zastupanjem organizacija u unutrašnjem ili spoljnotrgovinskom prometu robe i usluga.

---

³⁰¹ M. Bošković, *cit. djelo*, 2009, str. 75.

³⁰² M. Žarković, B. Banović, *cit. djelo*, str. 63.

Nedozvoljena trgovina je specifično krivično djelo, a osnovna karakteristika ovog krivičnog djela se javlja u više oblika koji su promjenjivi i kao takvi se prilagođavaju stanju na tržištu i ponudi i tražnji određenih roba.

Predmet nedozvoljene trgovine može biti razna roba, ali je to uglavnom ona roba za kojom na tržištu postoji potražnja ili koja se nudi po nižim cijenama od cijena u legalnoj ponudi. Koja će roba biti obuhvaćena nedozvoljenom trgovinom, često zavisi i od ekonomske situacije u zemlji, odnosno od ponude i potražnje na tržištu.

U oblasti nedozvoljene trgovine najviše je prisutna ona roba koja donosi najveću zaradu, kao što su:

- sve vrste tehničke robe;
- građevinski materijali;
- dijelovi za vozila;
- tekstilni proizvodi;
- alkohol;
- cigarete;
- nafta i naftni derivati, i
- druga roba široke potrošnje.

Kao predmet nedozvoljene trgovine u praksi se javljaju oružje, municija, zlato, droga, narkotici, strateške sirovine, nuklearne materije i sl. Nedozvoljena trgovina spada u delikt međunarodnog karaktera, vrše ga profesionalci, ali se isto tako nedozvoljenom trgovinom bave i radnici na privremenom radu u inostranstvu, bave se i zanatlije, trgovci, lica koja su zaposlena u međunarodnim špedicijama, lica koja se bave međunarodnim prevozom roba i putnika u saobraćaju i dr.

Način saznanja za ovo krivično djelo je putem tržišne inspekcije, carinskih organa, finansijske policije, prijave preduzeća, prijave građana, putem javnog informisanja, javnim pogovaranjem, te putem anonimnih i pseudonimnih prijava. U razrješavanju i dokazivanju krivičnog djela nedozvoljena trgovina policija i drugi organi otkrivanja treba da preuzmu niz operativnih, taktičkih i istražnih mjera i radnji, kao što su:

- pronalaženje skladišta gdje se čuva roba namijenjena nedozvoljenoj trgovini;

- kontrola saobraćaja po dubini teritorije;

- organizovanje posebnih akcija pregleda prevoznih sredstava, putnika i prtljaga;

- praćenje određenih lica u cilju utvrđivanja svih učesnika u nedozvoljenoj trgovini, puteva prenošenja, načina transporta, mjesta primopredaje;

- praktikuje se i postavljanje zasjeda i sl.

Kod obrade ovog krivičnog djela potrebno je utvrditi sljedeće:

- da lice nema dozvolu za trgovinu;

- da se radi o većoj količini i vrijednosti robe;

- da se radi o posredovanju, zastupanju, i neovlašćenoj proizvodnji određene robe.

Takođe je potrebno utvrditi da je lice takvu robu nabavilo bez ovlašćenja radi prodaje i pribavljanja imovinske koristi. Nedozvoljena trgovina se uvijek vrši na širem području zemlje, organizovano, a veoma često povezano i sa krijumčarenjem. Roba koja je predmet nedozvoljene trgovine se oduzima.

1.2.8. Pronevjera

Pronevjera spada u djela protiv službene dužnosti. Krivično djelo pronevjere čini lice koje, u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, prisvoji novac, hartije od vrijednosti ili druge pokretne stvari koje su mu povjerene u službi ili na radu u državnom organu, preduzeću, ustanovi ili drugom subjektu ili radnji.³⁰³

Najugroženiji ovim krivičnim djelom smatra se sektor trgovine, te da su po visini pribavljene koristi ovdje uočeni najopasniji i najorganizovaniji pojavnici. Po broju otkrivenih krivičnih djela pronevjere, ovdje spadaju najprije grane industrija, građevinarstvo, ugostiteljstvo, turizam itd. Najčešći izvršiocci ovog krivičnog djela su poslovođe, blagajnici, magacioneri, računovođe, odnosno knjigovođe, radnici u trgovini itd.³⁰⁴ Krivično djelo pronevjere može se izvršiti u fazama (npr. radnja prisvajanja, radnja prikrivanja, radnja iznošenja predmeta iz objekta u kome je učinilac zaposlen, transport i prodaja prisvojenih predmeta).

Najčešći načini prikrivanja su:

-falsifikovanje ulaznih i izlaznih faktura, odnosno dokumentacije;

-uništavanje dokumentacije;

-fingiranje paljevina, teških krađa ili razbojništva i sl.

Najčešći način saznanja za pronevjeru je prijavom oštećenog preduzeća, organa ili organizacije, prijavom građana, anonimnim ili pseudonimnim prijavama, sredstvima javnog informisanja,

---

³⁰³ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 120.

³⁰⁴ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 267.

operativnim radom policije itd. U fazi kriminalističke obrade preduzimaju se radnje i mjere koje treba da omoguće pribavljanje materijalnih dokaza, kao što su falsifikovana dokumentacija i isprave koje se koriste u privrednom poslovanju.

Naročit značaj kod otkrivanja ovog krivičnog djela imaju mjere:

- praćenja i pretresanja;
- uvid u finansijsko poslovanje, i
- finansijsko i knjigovodstveno vještačenje.

Kod otkrivanja krivičnih djela pronevjere veoma je važna saradnja policije, finansijske policije, devizne inspekcije, tržišne inspekcije itd. Sa osumnjičenim je potrebno obaviti informativni razgovor, tj. saslušati ga na sve okolnosti izvršene pronevjere, a posebno treba obratiti pažnju u vezi sa prikriivanjem i načinom izvršenja krivičnog djela, čime se stvaruju uslovi da materijalni dokazi budu potkrijepljeni i ličnim.

2. Uzroci privrednog kriminaliteta

Privredni kriminalitet kao dinamična društveno-negativna i složena pojava ispoljava se u raznim oblicima i postoji u svim fazama razvoja društva, u zavisnosti od postojanja uzroka i uslova koji pogoduju njegovom izvršenju.³⁰⁵ Privredni kriminalitet ne smijemo odvajati od kriminaliteta uopšteno, već ga treba proučavati zajedno sa ostalim oblicima kriminalne djelatnosti koja čini ukupnost negativnih društvenih pojava. Uzroci privrednog kriminaliteta sadržani su u samim ekonomskim odnosima, kao i drugim

---

³⁰⁵ M. Bošković, *cit. djelo*, str. 20.

odnosima koji nastaju povodom ili u vezi sa ekonomskim odnosima.³⁰⁶

Uslovi koji pogoduju privrednom kriminalitetu mogu se podijeliti na opšte i posebne.

Opšti uslovi su:

- materijalni uslovi života u određenom društvu, i
- sistem ekonomskih odnosa.

Posebni uslovi su:

- slaba ili zastarjela unutrašnja organizacija;
- manjkava kontrola privrednog poslovanja;
- neodgovoran odnos prema tuđoj imovini;
- nesređeno i neažurno knjigovodstvo;
- spajanje nespojivih funkcija i dužnosti;
- nedovoljno poštovanje zakona i drugih propisa, koja regulišu privredno poslovanje;
- zloupotrebe prilikom privatizacije imovine, i
- nedovoljna efikasnost organa otkrivanja i gonjenja.

Privrednim kriminalitetom se nanosi ogromna šteta državi i društvu, pa se s pravom kaže da je privredni kriminalitet jedan od najtežih oblika kriminala kojim se podriva ekonomska osnovica jedne države i izaziva poremećaj u privrednom i finansijskom poslovanju.³⁰⁷

---

³⁰⁶ Ibid. str. 20.

³⁰⁷ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 40.

Najznačajnije karakteristike privrednog kriminaliteta su:

- prikrivenost,
- prilagodljivost,
- profesionalizam,
- specijalnost,
- organizovanost,
- teško se otkriva, i
- ima oblike međunarodnog kriminaliteta.

Postoji složenost u otkrivanju, razjašnjavanju i dokazivanju krivičnih djela privrednog kriminaliteta. Kao razlog se mogu navesti teškoće u obezbjeđivanju materijalnih dokaza, kao i prikupljanje izvora ličnih dokaza u toku kriminalističke obrade.

3. Suzbijanje privrednog kriminaliteta

Suzbijanje privrednog kriminaliteta nije samo briga određenih državnih organa, već društva u cjelini. U privrednom poslovanju svaki poslovni događaj prati odgovarajuća dokumentacija i pošto privredni subjekti imaju zakonsku obavezu vođenja knjigovodstva, osnovni dokazi kod razjašnjavanja i dokazivanja ovih krivičnih djela nalaze se u dokumentaciji i poslovnim knjigama privrednih društava. Radi prikrivanja krivičnih djela, ta dokumentacija i poslovne knjige se falsifikuju, uništavaju i oštećuju. U cilju efikasne kriminalističke obrade privrednog kriminaliteta, neophodno je ove dokaze

blagovremeno obezbijediti i privremeno oduzeti, te na taj način spriječiti njihovo uništavanje ili oštećenje.³⁰⁸

Otkrivanje krivičnih djela privrednog kriminaliteta je znatno šire postavljeno, što ukazuje na činjenicu da je privredni kriminalitet, kako po obimu i strukturi, tako i po društvenoj opasnosti, takvog karaktera da u njegovom sprječavanju i suzbijanju mogu učestvovati samo stručno osposobljeni i specijalizovani kadrovi, kao što su inspekcije službe, finansijska policija, tužilaštvo, sud i dr. Kada se govori o policiji u sprječavanju privrednog kriminaliteta mora se naglasiti da ona mora biti prilagođena uskoj specijalizaciji i profesionalizaciji kako bi bila na nivou kada je riječ o suzbijanju privrednog kriminaliteta. Prema tome, efiksano suprotstavljanje privrednom kriminalitetu nije moguće ostvariti isključivo primjenom klasičnih metoda, već je nužno da se koriste i savremene metode, zasnovane na naučnim i tehničkim dostignućima, koji moraju biti procesno dozvoljeni, što je i logično, s obzirom na to da privredni kriminalitet sve više koristi dostignuća drugih nauka u metodama svog kriminalnog djelovanja.³⁰⁹

---

³⁰⁸ M. Matijević; M. Marković, *cit. djelo*, str. 393.

³⁰⁹ M. Bošković, *cit. djelo*, 2009, str. 114.

GLAVA III: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA ORGANIZOVANOG KRIMINALA, PRANJA NOVCA I NARKOTIKA

1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja organizovanog kriminala	389
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja pranja novca	391
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja narkotika	394

1. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja organizovanog kriminala

Organizovani kriminal u savremenim međunarodnim odnosima predstavlja jedan od primarnih izvora nesigurnosti društva i države, narušavajući time temeljne društvene i ljudske vrijednosti na opštoj i konkretnoj osnovi.³¹⁰ Prema tome, organizovani kriminal je društveno negativna pojava devijantnog ponašanja. Definisanje organizovanog kriminala predstavlja prvi, a vjerovatno i najvažniji korak u konstituisanju strategije namijenjene njegovom suzbijanju. Otvaranje međudržavnih granica djelovalo je stimulatивно na razvoj organizovanog kriminala i njegovu internacionalizaciju.

Danas u upotrebi imamo više vrsta organizovanog kriminala, kao što su:

- a) transnacionalni organizovani kriminal;
- b) internacionalni (međunarodni) organizovani kriminal;
- c) multinacionalni organizovani kriminal, i
- d) globalni organizovani kriminal.

Jedna od prihvaćenih radnih verzija organizovanog kriminala je da je to:

-djelovanje dva ili više lica,

-sa svrhom monopola, na nekom geografskom području, u kriminalnoj djelatnosti koja donosi dobitak ili stalni finansijski dohodak,

-uz upotrebu zastrašivanja, terorisanja ili nasilja nad onima koji se suprotstavljaju njegovu razvoju,

---

³¹⁰ N. Korajlić, *cit. djelo*, 2012, str. 697.

-uz potkupljivanje javnih službenika, čije je sudjelovanje obavezno za daljnji ilegalni opstanak i razvoj kriminalne djelatnosti.

Dakle, organizovani kriminal obuhvata vršenje krivičnih djela u okviru zločinačke organizacije (bande, grupe, zločinačkog udruženja), koja je organizovana na hijerarhijskom principu i u kojoj zajedničku kriminalnu aktivnost ostvaruje organizator i najmanje dva člana zločinačkog udruženja. Savremeni kriminalitet karakteriše organizovano kriminalno djelovanje, koje je sve izraženije pri izvršenju težih krivičnih djela iz oblasti opšteg, privrednog, političkog i ekološkog kriminaliteta, a sve su prisutniji oblici ispoljavanja ove vrste kriminaliteta, kroz kompjuterski kriminalitet.³¹¹

Kriminalne organizacije se mogu podijeliti prema različitim kriterijumima:

- prema tradiciji i dužini trajanja;
- prema karakteru postupaka prilikom vršenja krivičnih djela, i
- prema stepenu organizovanosti.

Prema tome, teško je svesti sve oblike organizovanog kriminaliteta na manji broj tipova.

Među najpoznatijim kriminalnim organizacijama su:

Cosa nostra, „Sicilijanska mafija“ sa sjedištem u Palermu; Camora, Napuljska mafija; Kineske „Trijade“; Japanaska mafija „Yakuza“; „Kubanski karteli“; Gruzijaska mafija; Čečenska mafija; Moskovska mafija; Pravna mafija; Industrijska mafija; Vojno-policajska mafija, i dr.

Zajedničko za sve mafije je profit, odnosno zarada od trgovine drogom, oružjem, zlatom, dijamantima, nuklearnim

---

³¹¹ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 511.

otpadom, otmicama, iznudama, trgovinom nekretnina, krijumčarenjem raznih roba, privrednim kriminalom, utajom državne imovine, razne prevare, prevare u bankarskom sistemu, prevare u osiguravajućim društvima, reketa, korupcije, prostitucije, terorizma, kompjuterskog kriminala, pranja novca itd. Zarada mafija na godišnjem nivo se mjeri milijardama dolara. U SAD-u organizovani kriminal uzeo je toliko maha da postoji Nacionalna alijansa kriminalnih organizacija mafijskog tipa. Ovaj kriminalitet se javlja naročito na onim područjima koja pružaju veće mogućnosti za sticanje novčanih prihoda.

Otkrivanje krivičnih djela organizovanog kriminaliteta je mnogo složeno imajući u vidu kriminalnu organizaciju i njen šefovski dio, s tim da je teško njegove prave odlike prepoznati.

2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja pranja novca

Pranje novca je kroz istoriju uvijek održavalo konkretne društvene i ekonomske prilike. To je stari kriminalni akt kojim se države bore dugo vremena s više ili manje uspjeha. Pranje novca u savremenim uslovima dobija komercijalne vidove, ispoljavajući se kao nedozvoljeni „biznis“ koji u pojedinim nacionalnim privredama prouzrokuje nesagledive štetne posljedice.³¹²

Izvršilac ovog krivičnog djela može da bude svako lice, a mogući su i svi oblici saučesništva, ali djelo se najčešće vrši od strane više lica.³¹³ Učesnici u pranju novca koriste znanja

---

³¹² M. Kulić, *cit, djelo*, Tara, 2010, str. 26.

³¹³ M. Kulić, N. Stanković, A. Abidović, *Zloupotreba položaja ili ovlašćenja kao vid korupcije u krivičnom pravu Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa, Pravo i izazovi XXI vijeku, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt BiH, 2014, str. 6.

finansijskih stručnjaka, pa se uz korišćenje tog znanja često vrši falsifikovanje poslovno-finansijske dokumentacije, čime se lažno prikazuje novac koji je stečen nezakonitim djelatnostima, da bi se na ovaj način taj novac prihodovao kao zakonito stečen i time plasirao u domaće ili međunarodne poslovne tokove.³¹⁴

Pranje novca je kriminalna aktivnost i jedno je od, u globalnim okvirima, najrasprostranjenijih krivičnih djela. Novac se najviše „pere“ u državama u razvoju, s tim da je pranje novca prisutno u svakoj državi. Nivo organizacije koji to djelo obično karakteriše jeste sofisticiranost i raznolikost načina njegovog izvršenja, kao i njegov međunarodni karakter i nesporna činjenica da se najveći broj krivičnih djela organizovanog kriminala odlikuje imovinskom korišću kao osnovnim motivom, pri čemu je pranje novca prateće krivično djelo, nesumnjivo to djelo čini jednim od najaktuelnijih krivičnih djela, čija prevencija i otkrivanje iziskuju posebnu organizovanost, poznavanje različitih područja i koordinaciju organa gonjenja.³¹⁵

Krivično djelo pranja novca nužno je povezano s pojmom „prljavog“ novca. Učesnici u pranju novca pribjegavaju najraznovrsnijim finansijskim transakcijama kako bi prikrili pravo porijeklo novca, i tako ga učinili legalnim sredstvom prometa na tržištu novca, što im osigurava normalno korišćenje u poslovnim odnosima u kojima plasiraju svoj kapital.³¹⁶

Transakcije kojima se vrši pranje novca, njihovi kreatori namjerno komplikuju kako bi se teže utvrdio put dokumenata koji prate novac, odnosno da bi se na ubjedljiviji način izvršila legalizacija porijekla i vlasništva novca, njegovim vraćanjem u legalne tokove, čak i kao oporezivi prihod.³¹⁷ Nije poznato koliko se

---

³¹⁴ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 682.

³¹⁵ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2014, str. 136.

³¹⁶ M. Kulić, N. Stanković, A. Abidović, *cit. djelo*, 2014, str. 1.

³¹⁷ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 682.

stvarno novca opere svake godine. Međutim, procjenjuje se da se samo u SAD-u godišnje opere od 300 milijardi dolara do 1.000 milijardi dolara.³¹⁸ U borbi protiv pranja novca najviše učestvuju specijalizovani državni forenzičari, ali ni komercijalni forenzičari nisu isključeni, jer su i oni dužni prijaviti pranje novca ako u svojim istraživanjima naiđu na takve slučajeve.³¹⁹

Pranje novca je zapravo proces, a ne pojedinačan čin, pri kojem se koriste mnoge tehnike, kao što su:

a) faza stvaranja nelegalnog novca (npr. prodajom droge, švercom, prodajom proizvoda „na crno“ i sl.);

b) faza ulaganja nelegalnog novca u banku ili u kupovinu imovine koja se unosi u firmu;

c) faza prikrivanja u kojoj se zamršenim transakcijama prikriva stvarni izvor novca;

d) faza integracije u kojoj se nelegalni novac uključuje u poslovni ciklus i poslovne transakcije zajedno sa legalnim novcem, i

e) faza dokumentovanja legalnog novca u kojoj se nelegalni novac prodajom proizvoda, usluga i ostale imovine pretvara u prividno legalni novac.

Pranje novca je jedno od najteže dokazivih krivičnih djela. Teret dokazivanja pada na tužioca, koji mora da zatraži od suda da utvrdi da je krivično djelo izvršeno i da je određena imovina stečena tim djelom, te da je ona predmet pranja novca.³²⁰ Izlaz iz ove situacije tužiocima iz pojedinih zemalja pronašli su u dokazivanju da

---

³¹⁸ V. Belak, *cit. djelo*, str. 77.

³¹⁹ Ibid. str. 77.

³²⁰ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 140.

optuženi nije mogao ni na koji način zakonito steći predmetnu imovinu.³²¹

Pranje novca kao proces ima i svoje tzv. slabe tačke, odnosno faze u kojima ga je lakše otkriti, a to su:

a) ulazak gotovine u sistem (za perače najranjiviji za otkrivanje);

b) prebacivanje u finansijski sistem iz njega (većina država propisala je obavezno obavještanje organa vlasti o sumnjivim transakcijama, što predstavlja moćno oružje u borbi protiv pranja novca), i

c) prekogranično kretanje gotovine (perač novca izlaže se riziku da bude otkriven prilikom policijske i carinske kontrole na prelazu državne granice).³²²

Kao isproban sistem pranja novca su mjenjački poslovi, koji pružaju mogućnost da se nezakonito stečen novac prikaže kao zakonit (npr. konverzija velikih količina novca koje potiču iz nezakonitih aktivnosti, izbjegava se bankarski sektor gdje su strožije kontrole, konverziju prate potvrde o zamjeni novca, obavlja više transakcija u kratkom vremenskom roku, i sl.).³²³

3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja narkotika

Teške patnje i duševne boli nameću se čovjeku od njegovog postanka. Otkad istorija pamti, svako je društvo upotrebljavalo

---

³²¹ Ibid. str. 140.

³²² Ibid. str. 152.

³²³ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 273.

droge, koje su imale uticaj na raspoloženje, mišljenje, osjećaje i doživljavanje samog sebe i okoline.³²⁴ Društvo je kroz istoriju dopuštalo i zabranjivalo upotrebu droge, odnosno određivalo vrijeme, način, količinu i vrstu droge. Droga vodi porijeklo od francuske riječi „*drogue*“ što znači ljekarija. Droga je, u stvari, prerađeni proizvod biljnog, životinjskog ili mineralnog porijekla za potrebe farmaceutske industrije.

U kriminalističkoj praksi uglavnom se otkrivaju i razjašnjavaju sljedeći oblici ovog krivičnog djela, a to su:

- neovlašćena proizvodnja i prodaja opojnih droga;
- držanje i prenošenje opojnih droga, kupovina opojnih droga u svrhu prodaje;
- prodaja ili nuđenje na prodaju droga;
- navođenje drugog na uživanje opojnih droga;
- davanje droge na uživanje, i
- stavljanje prostorija na raspolaganje za uživanje droga.³²⁵

Pod opojnim drogama se podrazumijevaju „supstance prirodnog ili sintetičkog porijekla, čijom se upotrebom mogu stvoriti stanja zavisnosti, koja mogu da izazovu oštećenje zdravlja ili na drugi način da ugroze ljudski integritet u fizičkom ili socijalnom smislu“.³²⁶

Droge se mogu podijeliti prema sljedećim kriterijumima, i to:

---

³²⁴ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 274.

³²⁵ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 177.

³²⁶ H. Korać, *Uloga porodice u prevenciji ovisnosti*, Novi Pazar, 2003, str. 15.

-prema dejstvu (depresivne droge, psihodelične droge, stimulatívne droge);

-prema porijeklu – tehnologiji (prirodne, polusintetičke, sintetičke, dizajnirane), i

-prema dozvoljenosti (zabranjene, kontrolisane, nekontrolisane).

DROGE SA DEPRESIVNIM EFEKTIMA	Opijumi njegovi derivati	<i>Morfin</i> <i>Heroin</i> <i>Metadon</i>
	Barbiturati	
DROGE SA STIMULATIVNIM DJELOVANJEM	Kokain	<i>Amfetamin</i>
		<i>Ekstazi</i>
HALUCINOGENE DROGE	Mali psihodelici	<i>Marihuana</i> <i>Muskatni oraščići</i> <i>Kora od banane</i>
	Veliki psihodelici	<i>Lsd-25</i> <i>Meskalin</i> <i>Psylocybin</i> <i>Stp</i>

		<i>Dmt</i>
	Deliranti	<i>Toksične vrste ljepila Ispaljivi rastvarači</i>

Šematski prikaz 1. Podjela droga
(izvor: N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet "Kallos" Tuzla, Tuzla, 2020, str. 183)

Danas je droga posebno popularna kod mlađih osoba, ali isto tako i kod onih koji vide veliku zaradu u tome. Među najpopularnijim drogama su: marihuana, ekstazi, heroin, kokain, inhalanti itd.

Narkomanija potiče od grčke riječi: *narke*-ukočenost i *mania*-strast, ludilo. Dakle narkomanija je stanje periodične ili trajne intoksikacije unošenjem droge u organizam. Kriminogeni značaj narkomanije ogleda se u tome što ovisnik moralno, socijalno, materijalno i zdravstveno propada, postaje nesposoban za rad, za brak, i stvaranje porodice, što zarazno djeluje na okolinu, uvlačeći i druge u „narkomanske vode“.³²⁷ Narkomanija je bolest zavisnosti, odnosno nesavladiva želja za uživanjem droga, nastala kao posljedica dužeg konzumiranja i fizičke i psihičke zavisnosti.

Narkoman je ono lice koje uzima narkotike, odnosno lice zavisno od droge. Dakle, postoje hronični narkomani i narkofili, odnosno lica koja povremeno koriste narkotička sredstva, ali nisu zavisna od njih. Prema tome, narkoman je lice poremećene psihičke

³²⁷ N. Korajlić, *cit. djelo*, 2012, str. 715.

strukture, koje je fizički, psihički i socijalno u propadanju, on je bolesnik i sa medicinskog i sa socijalnog aspekta.

Krijumčarenje opojnih droga je oblik profesionalnog kriminaliteta, odnosno predstavlja nedozvoljenu trgovinu, ilegalno prenošenje droge van carinskog nadzora, izbjegavanjem carinskog nadzora kamufliранjem robe, korumpiranjem nadzornih ovlašćenih lica ili korišćenjem ilegalnih graničnih prelaza. Krijumčar opojne droge je profesionalni delinkvent kome je krijumčarenje opojnom drogom osnovno zanimanje i jedini izvor prihoda.

Narkomafija je jedan oblik organizovanog, profesionalnog kriminaliteta, a profit je osnov prodaje droge. Krivično djelo, neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet opojnih droga teško se otkriva. Razlog tome je što učinioci ovih krivičnih djela djeluju prikriveno, a svako lice koje bi htjelo da sa njima saraduje dobro provjeravaju. U praksi se dešava da uhapšeno lice kaže da mu je drogu dalo nepoznato lice, a da po nju takođe treba da dođe nepoznato lice. Za otkrivanje i rasvjetljavanje ovih krivičnih djela potrebno je veliko kriminalističko iskustvo. Danas zloupotreba droga – narkomanija predstavlja vrlo ozbiljan medicinski, a isto tako i sociopatološki problem, kako kod nas, tako i u čitavom svijetu, što znači da je droga postala problem društva, a ne pojedinca i koja pokazuje tendenciju pandemijskog širenja.³²⁸

Najveći teret u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela koji su vezani za neovlašćenu proizvodnju, držanje i stavljanje u promet opojnih droga nose policija i carinski organi.³²⁹

Do saznanja za krivična djela neovlašćene proizvodnje, držanja, i stavljanja u promet opojnih droga, dolazi se na sljedeći način:

---

³²⁸ N. Stanković, *Forenzika u krivičnom postupku*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2020, str. 181.

³²⁹ Ibid. str. 177.

- prijavom građana;
- traženjem obavještenja od građana;
- pregledom prevoznih sredstava, putnika i prtljaga;
- operativnom obradom drugih krivičnih djela, pa se pretresanjem stana i drugih prostorija kod takvih lica otkrije droga;
- pojačanom aktivnošću uz upotrebu službenih pasa;
- obavještenja koja se dobiju od INTERPOL-a, EUROPOL-a i policija susjednih država i drugih policijskih organa u razmjeni informacija prilikom međunarodne saradnje, itd.

Po saznanju za takva krivična djela radnik policije, ukoliko nije nužno, ne bi trebao samostalno da djeluje. Kod ovih djela rezultat donosi jedino zajednički rad, visok profesionalizam, znanje i iskustvo u sprječavanju i suzbijanju ovog kriminaliteta. Dokazivanje ovog krivičnog djela mora se zasnivati isključivo na materijalnim dokazima. Droga koja se pronađe i oduzme je ključni materijalni dokaz. Pronađenu, odnosno oduzetu drogu treba odmah izmjeriti, opisati, fotografisati, i sve to treba unijeti u potvrdu o privremeno oduzetim predmetima, unijeti u zapisnik o pretresanju i u zapisnik o uviđaju.

Za sprječavanje neovlašćene proizvodnje, držanja i stavljanja u promet opojnih droga, potrebno je angažovanje finansijskih sredstava, vojske, carine, policije, sredstava informisanja, škole, porodice, zdravstvenih institucija itd. Promet narkoticima je danas u svijetu jedan od najunosnijih biznisa, a u skoro svim zemljama neovlašćena proizvodnja i ilegalna prodaja droga su kvalifikovani kao krivično djelo.

GLAVA IV: METODIKA OTKRIVANJA, ISTRAŽIVANJA I RAZJAŠNJAVANJA POLITIČKOG KRIMINALA

1. Opšta razmatranja	403
2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja sabotaze ...	404
3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja diverzije	405
4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja terorizma ..	406
5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja finansiranja terorizma	410
6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja neprijateljske političke propagande	413
7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja obavještajnog djelovanja	414

1. Opšta razmatranja

Svaka vladajuća klasa osigurava postojanje društveno-ekonomskog političkog sistema pomoću ustava i zakona. Država je već od svog nastanka, i gotovo u svim etapama svog razvoja, propisivanjem i primjenom strogih krivičnih sankcija, nastojala da zaštiti svoje osnovne institucije, postojeći sistem vlasti i njene nosioce od svih napada koji bi je mogli ugroziti.³³⁰ Krivična djela političkog kriminaliteta su takva djela, koja po svojoj suštini i sadržaju imaju zajedničke specifične karakteristike koje ih izdvajaju od ostalih krivičnih djela u posebnu grupu. Ova krivična djela izvršavaju se sa specifičnim političkim pobudama, motivima, odnosno namjerama, ili su usmjerena protiv osnova društvenog uređenja, odnosno državnog uređenja, bezbjednosti države i njenog teritorijalnog integriteta. Ova krivična djela se nazivaju politička krivična djela, odnosno politički kriminalitet, čiji je nastanak usko povezan sa nastankom države i potrebom zaštite njenih najznačajnijih dobara i vrijednosti. Pored radnje izvršenja i pokušaja, kažnjavaju se i pripremne radnje (npr. osnivanje udruženja ili nabavljanje sredstava za izvršenje krivičnog djela).³³¹

Dakle, svaka država bez obzira na njeno unutrašnje uređenje, ova krivična djela shvata kao najteža i najopasnija, tako da za zaštitu svojih vladajućih režima donosi čak i posebne zakone. Međutim, lica po izvršenom djelu, izuzimaju se od ekstradicije i imaju mogućnost sticanja prava azila. Prema tome, svaki policijski službenik prilikom obavljanja svojih svakodnevnih zadataka mora biti aktivan i spreman da čuva bezbjednost Bosne i Hercegovine i svih njenih građana.

---

³³⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 53.

³³¹ Ibid. str. 54.

2. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja sabotaze

Riječ sabotaza izvodi se iz se od francuske riječi *sabotage*, što u prevodu znači štetnost, odnosno ometanje rada i normalnog poslovanja ili kvarenje, uništavanje strojeva, naprava iz političkih ili drugih pobuda. Dakle, sabotaza je ometanje rada, odnosno opstrukcija rada, loše obavljen posao, svjesno onesposobljavanje sredstava za proizvodnju ili samih proizvoda. U prenesenom značenju to je prikriveno ometanje, podrivanje ili onemogućavanje ostvarivanja privrednih, vojnih ili političkih interesa i ciljeva. Naziv datira još iz vremena kada je počela industrijalizacija u Francuskoj, pa su radnici u mašine ubacivali svoje drvene nanule (*sabot-nanula*), i na taj način ih kvarili. Saboter, odnosno učinilac krivičnog djela sabotaze nikad ne sabotira naočigled, već to radi prikriveno, ali istovremeno pokušava stvoriti dojam da savjesno obavlja svoj posao, uvijek pokušavajući da sabotazu prikaže kao nezgodu, slučaj ili kao posljedicu neutvrđenih uzroka.

Otkrivanje sabotera je veoma teško, zbog prikrivenog i podmuklog djelovanja, i pored toga što su posljedice vidljive, a šteta velika. Kada se sazna za ovo krivično djelo, zahtijeva se angažovanje policije, potom policije iz reda privrednog kriminaliteta, policije iz reda državne bezbjednosti, kao i stručnjaka različitih profila kako bi se utvrdilo postojanje krivičnog djela sabotaze. Veliki broj ovakvih slučajeva ostaje neprijavljen, a razlog tome je što rukovodeći ljudi u preduzećima, organizacijama ili ustanovama žele da zaštite od krivične odgovornosti pojedine radnike ne sluteći da konkretan slučaj može predstavljati krivično djelo sabotaze.

Poseban način saznanja za krivično djelo sabotaze predstavljaju sredstva informisanja, javno pogovaranje, prijave zaposlenih, građani, pa i anonimne i pseudonimne prijave. Po saznanju za krivično djelo sabotaze treba da se brzo izađe na lice mjesta događaja i potpuno obezbijedi lice mjesta, odnosno zabranu

pristupa svim licima, pa i onim, koja su u radnom odnosu kod konkretnog organa, preduzeća ili ustanove, odnosno organizacije u kojoj je izvršena sabotaža, ili ako postoji sumnja da se radi o krivičnom djelu sabotaže.³³² Na lice mjesta, pored istražnih organa, treba da izađu i stručnjaci različitih profila kako bi mogli da tumače određene tragove na licu mjesta.

3. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja diverzije

Riječ diverzija potiče od latinske riječi (*diversio*) i znači sve vrste djelovanja u pozadini neprijatelja, koje slabe njegovu snagu. Prema tome, diverzija je smišljena, prikrivena i iznenadna akcija grupe ili pojedinaca usmjerena na ugrožavanje života, uništavanje značajnih objekata industrijskog, vojnog ili komunikacijskog značaja, zarad izazivanja političkih ili psiholoških efekata, straha i panike. Učinitelj krivičnog djela diverzije može biti svako lice, kako domaći tako i strani državljanin, dok je diverzant pripadnik naoružanih grupa ili posebno obučeni jedinica za vođenje diverzantsko-terorističkih aktivnosti. Do saznanja o pripremanju diverzije mogu doći policija i policijske obavještajne službe u svom operativnom radu, vojno-bezbjednosne agencije, posredstvom konzularnih predstavništava, kroz redovne aktivnosti carinskih organa, inspekcijskih službi, prijavom građana, pa se na taj način može spriječiti diverzija. Po saznanju da je izvršena diverzija na lice mjesta događaja izlaze policija, kriminalistički tehničari, pripadnici bezbjedonosnih agencija, stručnjaci iz struke. Sve operativne radnje treba preduzimati brzo i energično uz primjenu načela operativnosti, a nikako brzopleto.

---

³³² M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 507.

Za obezbjeđenje lica mjesta događaja, potrebno je uputiti veći broj pripadnika policije, kako bi u što kraćem roku odredili i obilježili krug lica mjesta, te kako bi se odredili zadaci svakog člana na konkretnom obezbjeđenju lica mjesta izvršenja diverzije. Na osnovu raspoloživih informacija i saznanja odmah se obavještavaju granični prelazi, vojska i svi drugi državni organi kako bi svako na svom području i okviru svoje nadležnosti preduzeo pojačane mjere i aktivnosti na pronalaženju i hvatanju učinilaca krivičnog djela diverzije. Prilikom ispitivanja osumnjičenih i obavljanja informativnih razgovora posebno treba obratiti pažnju na otkrivanje organizatora i saučesnika, određenih veza i uporišta u zemlji i inostranstvu.

4. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja terorizma

Terorizam kao društveni fenomen datira još od prvih ljudskih sukoba, odnosno još iz prvog vijeka. Terorizam je u starom vijeku bio najčešće motivisan vjerskim ili etničkim razlozima.³³³ Riječ „terorizam“ je danas široko korišćena u raznim oblastima i predstavlja predmet interesovanja i istraživanja eksperata iz različitih oblasti i istraživačkih polja i disciplina.³³⁴ Termin terorizam prvi put je upotrijebljen u izvještaju koji je donijet na III međunarodnoj konferenciji za unifikaciju krivičnog prava 1930. godine u Briselu.³³⁵ Teror je riječ latinskog porijekla koja znači: strah, užas, izazivanje straha i užasa.

Terorizam, kako ga danas najčešće posmatraju građani, vidi se kao fizički terorizam zbog destabilizacije, demonstracije i

---

³³³ S. Nogo, *Teorijsko određivanje pojma krivičnog djela terorizma*, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010, str. 170.

³³⁴ N. Korajlić, *cit. djelo*, 2012, str. 773.

³³⁵ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 31.

razarajuće primjene fizičke sile, moći zastrašivanja, stanja zbunjenosti odgovornih lica, fizičke likvidacije, ubijanja, terorističkih aktivnosti, otimanja, kidnapovanja uglednih lica, otimanja aviona i drugih prevoznih sredstava, obaranja vlasti država i sličnih mnogobrojnih oblika terorizma.³³⁶ Svi oblici terorizma su rezultat intelektualnog terorizma. Ciljna aktivnost kod intelektualnog terorizma podrazumijeva napore i ciljeve koje je neophodno realizovati, odnosno pravi cilj intelektualnog terorizma je širenje i stvaranje nereda, tako što će se širiti glasine, lažna propaganda, a sve u svrhu vrijeđanja i uticaju na druge.

Poznato je da sve religije preporučuju mir, blagostanje kao i pravdu za sve građane svijeta. Najperfidniji vid terorizma je kada se religija zloupotrebljava i u njeno ime planiraju terorističke aktivnosti, odnosno kada se borba protiv terorizma pretvara u ideologiju koja neminovno vodi do političkog nasilja uopšteno.

Terorizam predstavlja oblik organizovane kriminalne djelatnosti koja se odlikuje vršenjem akta nasilja, poput podmetanja eksploziva, izazivanja požara i preduzimanje drugih opšteopasnih radnji, te vršenja ubistava atentata i otmica, kao i drugih akata nasilja u odnosu na ljude i imovinu, radi zastrašivanja stanovništva i predstavnika vlasti, a u cilju nasilnog ostvarenja, pretežno političkih ciljeva.³³⁷ Terorizam je svoju izrazitu ekspanziju doživio u drugoj polovini i posljednjih decenija XX vijeka, a u drastičnom obliku početkom XXI vijeka. Nastanak terorizma u savremenom smislu veže se za period francuske revolucije i jakobinski režim čiju je vladavinu obilježio teror.³³⁸

Terorizam danas predstavlja veliku prijetnju nacionalnoj i međunarodnoj bezbjednosti više nego ikada u dosadašnjoj

---

³³⁶ H. Korać, *Intelektualni terorizam, najopasniji vid terorizma savremenog svijeta*, Pravna Rijec, Banja Luka, 2020, str. 252.

³³⁷ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 53.

³³⁸ Ibid. str. 11.

istoriji.³³⁹ U cilju suzbijanja i sprječavanja terorizma donijeto je više međunarodno-pravnih akata, među kojima je i Evropska konvencija o suzbijanju terorizma iz 1977. godine, a koja je stupila na snagu 1978. godine.³⁴⁰ Današnji terorizam izvode izvježbani teroristi, koji pripadaju raznim terorističkim organizacijama i na raspolaganju imaju bolju tehnologiju, bolje komunikacije i savremenije oružje.³⁴¹ Teroristi izvođenjem terorističkih akata, koji za posljedicu imaju uništenje objekata ili sredstava koja simbolizuju moć države ili konkretne oblasti društvenog života i pri tom uzrokuju smrt ogromnog broja ljudi, uz svoj tradicionalni princip „iza nas užas, a ispred nas panika“, podigli su terorizam na najviši nivo.³⁴² Motivi terorizma su najčešće političke pobude.

U zavisnosti od opštih i posebnih uslova, protivrječnosti unutrašnjih i spoljnopolitičkih činilaca, postojećeg sistema i strukture političkih institucija, političke sukobe možemo klasifikovati na nekoliko nivoa:

- politički sukobi na nivou globalne zajednice;
- politički sukobi na nivou kontinenata i regiona, i
- politički sukobi unutar određene države.³⁴³

U političkom smislu, terorizam je sistematsko i organizovano nasilje nad pasivnim subjektom, sa ciljem da se on zadrži u stanju političke pokorenosti, da se u javnosti izazove nepovjerenje, u postojeći javni poredak i vlast, ili da se od njih iznude politički ustupci.

---

³³⁹ N. Korajlić, *cit. djelo*, 2012, str. 773.

³⁴⁰ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 84.

³⁴¹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 280.

³⁴² H. Korać, *cit. djelo*, 2020, str. 250.

³⁴³ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 8.

Terorista je ličnost koju odlikuju određene specifičnosti. Ima mišljenja da njegov kriminalni profil i uzroke ponašanja manje treba tražiti u prirodi čovjeka, a više u socijalnim i ekonomskim problemima i otuđenosti određenih društvenih grupa i slojeva.³⁴⁴

Teroristička organizacija je profesionalna organizacija kriminalne orijentacije, koja koristi sredstva nasilja u ostvarivanju zajedničkih ciljeva za sve pripadnike te organizacije. Terorističke organizacije imaju stroga pravila unutrašnje hijerarhije i militantne organizovanosti, solidarnosti i anonimnosti.

Jedan od načina saznanja o pripremanju i izvršenju terorističkih akata je preduzimanje veoma intenzivnih aktivnosti koje se sastoje u kontinuiranom vršenju kriminalističke kontrole, pozorničke i patrolne djelatnosti, preduzimanju brojnih operativno-taktičkih mjera i radnji, kao što su: blokada, zasjeda, osmatranje, racija, praćenje, korišćenje informatora i sl. Do saznanja o pripremi za vršenje terorizma može se još doći putem anonimnih i pseudonimnih prijava, putem javnog pogovaranja, preko medija, putem obavještenja policija susjednih zemalja, posredstvom INTERPL-a, i EVROPOL-a itd. Za otkrivanje, planiranje i izvršenje terorističkih akata veoma je bitna saradnja ovlašćenih službenih lica i građana, privrednih društava i dr. U slučajevima kada je krivično djelo izvršeno i posljedica nastupila, tada više nema problema o saznanju za terorizam, s tim da je bitno vrijeme saznanja, odnosno koliko je vremena proteklo od izvršenja terorističkog akta, kako bi se mogle preduzeti blagovremene mjere i radnje na otkrivanju i hvatanju teroriste-a. Prema tome, policija mora terorističku aktivnost pratiti od momenta pripremanja, pa sve do izvršenja terorističkog akta. Po saznanju za izvršeno krivično djelo terorizma, potrebno je hitno izlaženje i obezbjeđenje lica mjesta događaja, obavještanje susjednih i pograničnih agencija za sprovođenje zakona radi preduzimanja adekvatnih mjera kontrole, vrši se pojačana kontrola saobraćaja, pregled prevoznih sredstava, putnika

---

³⁴⁴ M. Kresoja, *cit. djelo*, str. 504.

i prtljaga i sl. Pored policije, na lice mjesta događaja izlaze i pripadnici obavještajnih agencija, ali i stručnjaci, odnosno vještaci mehanoskopske ili protivdiverzantske struke.

5. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja finansiranja terorizma

Osnov ove inkriminacije je međunarodna Konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma koja je usvojena 9. decembra 1990. godine od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija.³⁴⁵ Finansiranje terorizma predstavlja prikupljanje i distribuciju sredstava s namjerom da se iskoriste za vršenje terorističkih akata, kao i za finansiranje aktivnosti terorističkih organizacija ili individualnih terorista.³⁴⁶ Pod pojmom finansiranja terorizma smatra se i podstrekavanje i pomaganje u obezbjeđivanju i prikupljanju imovine, bez obzira da li je teroristički akt izvršen i da li je imovina korišćena za izvršenje terorističkog akta.

Finansiranje terorizma je slično pranju novca, u pretežnoj mjeri međunarodni fenomen, a borba protiv finansiranja terorizma zahtijeva sveobuhvatnu strategiju i angažovanje skoro svih relevantnih međunarodnih organizacija, pod vodstvom Ujedinjenih nacija.³⁴⁷ Vidovi finansiranja terorizma mogu biti „neposredni“, po principu „pare u ruke“, što organima bezbjednosti umnogome otežava otkrivanje finansijskih transakcija. Mogu da budu i „posredni“, kada se „prljavi“ (nelegalni) novac „pere“ (legalizuje) i dostavlja posredstvom legalnih finansijskih tokova. Zajednička komponenta finansiranju terorizma i pranju novca su finansijske

---

³⁴⁵ N. Stanković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2017, str. 85.

³⁴⁶ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 282.

³⁴⁷ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko distrikt, 2014, str. 143.

transakcije. Takođe instrumenti koji se koriste u oba slučaja su isti, ali i mehanizmi koje država ima na raspolaganju u borbi protiv ovih pojava. Često se finansiranje terorizma naziva i „obrnuto pranje novca“ ili „prljanje novca“, imajući u vidu da se za finansiranje terorizma koriste i sredstva iz legalnih izvora.

Finansiranje terorizma se sastoji iz više faza:

-*prva faza*, prikupljanje ili akumulacija sredstava iz različitih izvora i na različite načine, najčešće nelegalnim putem vršenjem krivičnih djela, odnosno legalnim putem, npr. prikupljanjem „članarina“ u raznim oblicima političkog udruženja, prodajom publikacija, traženjem pomoći „od vrata do vrata“ u okviru određene zajednice ili iz donacija i sl.³⁴⁸

-*druga faza*, vrši se prenos prikupljenih sredstava ćelijama terorističkih organizacija ili pojedinaca radi njihovog operativnog korišćenja. Često se koriste i dobrotvorne organizacije, ali i alternativni sistemi ili mreže za prenos novca, kao što su indijska „hawala“, pakistanski „hundi“, ili kineski „čit“ ili „čop“, koji funkcioniše u okviru strogo definisanih rasnih, plemenskih ili nacionalnih grupa.³⁴⁹

-*treća faza* je upotreba tih sredstava za kupovinu eksploziva, kupovinu hrane, iznajmljivanje stanova, vozila, nabavku oružja, finansiranje kampova za obuku, kupovina telekomunikacione opreme, i sl.

Pranje novca i finansiranje terorizma su problemi međunarodnog značaja. Stoga je pokrenut znatan broj inicijativa s ciljem da se uspostave opšteprihvatljivi standardi iz oblasti sprječavanja ovih pojava.

---

³⁴⁸ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 63.

³⁴⁹ Ibid. str. 64.

Važnu ulogu u sprječavanju pranja novca imaju sljedeći subjekti:

- Ujedinjene nacije;
- Svjetska banka;
- Međunarodni monetarni fond;
- Evroazijska grupa za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma;
- OEBS;
- Savjet Evrope;
- Evropska unija;
- Grupa za finansijske akcije – FATF;
- Komitet Manival, i
- Egmont grupa.³⁵⁰

Za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma postoji na desetine usvojenih međunarodnih konvencija, a među najvažnijim su:

- Bečka konvencija (1988.);
- Međunarodna konvencija o suzbijanju terorizma iz 1999. godine;
- Palermo konvencija (2000.);
- Merida konvencija (2003.);

---

³⁵⁰ N. Stanković, *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko distrikt, Brčko, 2014, str. 80.

-Varšavska konvencija (2005), i dr.

Pored ovih konvencija postoje dokumenti kojima se uspostavljaju standardi u oblasti sprječavanja pranja novca i finansiranja terorizma, a najznačajniji su: Preporuke FATF-a, Direktiva 2005/60/EC Evropskog parlamenta i Savjeta o sprječavanju korišćenja finansijskog sistema u svrhe pranja novca i finansiranja terorizma, Rezolucija 1373 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija o sprovođenju mjera kojima se blokiraju i zamrzavaju novčana sredstva i imovina iz 2001. i dr.

6. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja neprijateljske političke propagande

Neprijateljska propaganda je jedan od oblika neprijateljskog djelovanja vanjskog, ali isto tako i unutrašnjeg neprijatelja, rasturanjem letaka, brošura, anonimnih pisama i sl.³⁵¹ Ova pismena mogu biti izrađena kako u inostranstvu, tako i u zemlji, a mogu biti izrađena i u mjestu širenja ili u nekom drugom mjestu. Mjesta rasturanja mogu biti ulice, javni objekti, stambene prostorije, poštanski sandučići i sl. Neprijateljsku propagandu u svijetu zovu „psihološkim ratom“ ili „ratom živaca“.

Pri pojavi letaka treba izvršiti najhitniji pregled lica mjesta, odnosno pregledati sva mjesta gdje su leci bili rasturani. Uviđaj se vrši tako da se leci uzimaju u ruke na koje su navučene gumene rukavice, stavljaju se pincetom u omot i tako upakovani se šalju u laboratoriju radi otkrivanja papilarnih tragova. Potrebno je da operativni radnik, proučavajući sadržaj letka, brošure, časopisa po sadržaju stvori verzije o motivima koji su rukovodili učinioca, njegovom načinu gledanja na stvari, istinskom razlogu i uzroku za

---

³⁵¹ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko Distrikt, Brčko, 2016, str. 283.

umnožavanje i rasturanje pismena, a naročito o njegovoj namjeni.³⁵²

Na osnovu rezultata uviđaja stvaraju se verzije o tome iz kog dijela grada mogu biti rasturači, pri čemu pomaže odlično, prosječno ili slabo poznavanje lokaliteta, koje su ispoljili rasturači. Kod pretresanja stanova i prostorija sumnjivih lica, pored pripadnika policije, potrebno je da učestvuju i eksperti kako bi mogli uputiti operativnog radnika šta zapravo treba tražiti. Pri pretresu pronalazi se odgovarajući probni materijal, rukopisi, probe kucane na pisačkoj mašini, štamparski uzorci, uporedni otisci prstiju i sl. Dok se vještačenjem utvrđuju vrsta bojnog sredstva, starost bojnog sredstva, sastav papira, identitet rukopisa, mehanički tragovi mikroreljefa zubaca nastalih pri proizvodnji i obradi papira, profesionalna prašina, prljavština, mikroorganizmi i sl.

7. Metodika otkrivanja, istraživanja i razjašnjavanja obavještajnog djelovanja

Osnovni sadržaj rada svih obavještajnih službi koje djeluju se sastoji u sakupljanju, dostavljanju podataka za političke, ekonomske i vojne potrebe.³⁵³

Metode rada obavještajnih službi sastoje se:

- u prikupljanju podataka pomoću agenata;
- legalni izvori;
- razni kontakti, te

---

³⁵² V. Vodinelić, *cit. djelo*, 1976, str. 581.

³⁵³ N. Stanković, *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2016, str. 284.

-neposrednim posmatranjem.

Prikupljanje podataka pomoću agenata je klasična metoda neprijateljskog obavještajnog rada, koja se danas smatra najopasnijom. Iako je tehnika, koja se koristi za obavještajni rad dostigla vrhunac, ipak je čovjek najznačajniji izvor podataka, nosilac mnogih radnji i aktivnosti, koji stvara dokumente i objekte, a istovremeno je čuvar svih podataka. Obavještajne službe upotrebljavaju različite metode za vrbovanje agenata, koji bi im prikupljali i dostavljali željene podatke. Strane obavještajne službe naročito traže za agente one pojedince koji neprijateljski djeluju protiv vlastite domovine, odnosno političke neistomišljenike.

Danas se sve češće upotrebljavaju legalni izvori i kontakti kao oblik obavještajnog rada, zbog neopreznosti, neodgovornosti, nesamozaštitnog ponašanja, nepoštovanja pravilnika o čuvanju poslovnih i drugih tajni, naročito iz područja privrede, naučno-istraživačkog rada, vojno-odbrambenih planova, službenih i stručnih kontakata i sl. Takođe obavještajne službe prikupljaju informacije i sistematskim praćenjem podataka koje objavljuju naša sredstva informisanja, npr. radiotelevizija, dnevna štampa, stručne revije i sl.

Neposredno posmatranje kod obavještajnog rada zauzima značajno mjesto, a njime se, pored članova diplomatsko-konzularnih predstavništava, veoma često bave policijski službenici. Naši emigranti su takođe izvor informacija za strane obavještajne službe, naročito oni koji su postali strani državljani, te dolaze u posjetu svojoj bivšoj domovini da bi prikupljali podatke za obavještajne službe onih zemalja u kojima uživaju gostoprimstvo.

Do saznanja se najčešće dolazi operativnim radom bezbjedonosnih agencija, u kontaktu sa građanima, prijavom građana, itd.

RECENZIJE

Podaci o recenzentu:

Akademik Prof.dr. Nedžad Korajlić, red.profesor na FKKS UNSA

Recenzija rukopisa: „Kriminalistika“
autora akademika prof.dr. Nedeljka Stankovića

Autor rukopisa: akademik prof.dr. Nedeljko Stanković redovni profesor, Pravni fakultet, Evropski univerzitet Brčko distrikt.

Datum recenziranja: 30.11.2021. godine

Mjesto recenziranja: Sarajevo

Tehnički podaci o strukturi rukopisa (deskripcija rukopisa)

Dostavljeni rukopis na recenziranje sadrži 415 stranica, određen značajan broj slika i dijagramskih prikaza, satkan u više poglavlja sa nizom podnaslova koji opisuju, analiziraju, objašnjavaju i sintetiziraju glavne odrednice kriminalistike.

Osnovna poglavalja u rukopisu su: Pojam, predmet i metod kriminalistike kao posebne naučne discipline, Bitni činoci strukture kriminalistike, Društveni i naučni razvoj i značaj razvoja kriminalistike, Savremeni društveni i naučni problemi razvoja i značaja kriminalistike kao posebne naučne discipline, Pojam, klasifikacija i uzroci kriminaliteta, Osnovna načela kriminalističkog djelovanja i otkrivanja krivičnih djela, Bitni činoci otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela, Međunarodna kriminalistička saradnja kao način sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta, Kriminalistička identifikacija, Pojmovno određenje traga u kriminalistici, Metodika ubistava, samoubistva i čedomorstva, Pojam i podjela privrednog kriminaliteta, Obrasci i literatura.

Ovako koncizan sistem naslova i podnaslova autor prepoznaje kao ključan u tendenciji napredovanja kriminalističke nauke, pružajući pri tome jasnu identifikaciju problema, poteškoća ali i značaja kriminalistike. Strukturu rada prati savremeni metodološki opus, primjenom POSAID metoda, te aplikacije IMRAD tehnike koja se temelji na preciznom opisu, analizi i diskusiji.

Aktualnost i originalnost tematike rada, terminologije, jezik i stil:

Kriminalistika, kao što autori poput akademika Stankovića i akademika Korajlića ukazuju, predstavlja mnoštvo znanja i vještina koje osposobljavaju za samostalno obavljanje poslova vezanih uz bezbjednost, otkrivanje, rješavanje krivičnih djela te planirne prevencije i suzbijanje kriminaliteta.

Savremeni naučni diskurs prilagođava se istražujući brojne nepoznate pojavne oblike modernog kriminaliteta, nastojeći pružiti odgovore na naučna pitanja. Originalnost ovog rukopisa upravo se ogleda u pružanju jednog dijela takvih odgovora, istovremeno propitujući se kroz samokritičnost i provjere vlastite autentičnosti. Upravo takva samokritičnost i provjera vlastite autentičnosti čine ovaj rad originalnim. Podaci sadržani u radu, pored onih koji su korišćeni kao prikaz, uz jasno citiranje i postavljanja fusnota autora čiji su citati preuzimani, veći dio podataka čine iskustva, spoznaje i nove kognitivnosti samog autora.

Čitavim tokom dostavljenog rukopisa uočava se korišćenje savremenih pojmova. To daje dodatnu značajnost u samoj aktualnosti rukopisa, jer kriminalistika predstavlja vrlo važnu naučnu disciplinu unutar sistema sigurnosti. Autor prilikom obrade kriminalističko-istražne materije koristi se naučno metodološkim jezikom pravnih i drugih komplementarnih nauka, prilagođavajući iste kriminalističkim procesima. Ovakav pristup daje jednu multidisciplinarnost, jer kriminalistika kao temeljni krivično-pravni diskurs prilagođava se i konzumira znanja iz drugih oblasti prava i bezbjednosti. Kao takav čini jedinstvo, pisano jezikom nauke, ali i jezikom kojeg mogu razumijeti čitatelji različitih profila, i obrazovanja.

Ocjena rukopisa i kategorizacija rada

Sadržaj rada se primarno može svrstati u okviru kvalitativne paradigme, što odgovara samom naslovu knjige, kao i procesima te metodologiji korišćenju u obradi svih naslova i podnaslova. U teorijskom dijelu rada, akademik Stanković pruža definicije osnovnih pojmova, razlagajući ih na sitne detalje i poredeći ih sa definicijama drugih autora. Pri tome autor pruža jasnu distinkciju između sličnoj pojmova koji se u određenim znanstvenim

diskursima smatraju sinonimima i takvi pojmovi u ovom rukopisu predstavljaju naučni novitet.

Rad je nedvojbeno djelo iskusnog naučnika i stručnjaka, kojeg krase konzumacija dugogodišnjeg praktičnog iskustva u bezbjedonosnim, pravosudnim i sličnim strukturama. Takvo iskustvo čini rukopis originalnim i pruža jedan poseban naučni okus.

Autor kroz rad, čitatelje bilo one profesionalne ili znatiželjne, provodi kroz čitav proces kriminalističkog ambijenta, ukazujući na ključne poluge tog sistema. Na osnovu takvog stajališta, jasnih i konciznih objašnjenja smatram da se radi o naučnom originalnom djelu, koji može i treba poslužiti ne samo u obrazovno edukativne svrhe budućih studenata, već primarno u svakodnevnom radu mnogih agencija za sprovođenje zakona kao priručnik i podsjetnik njihovih pozitivnih procesa. Rad će pronaći nedvojbeno utočište u mnogim agencijama, pojedincima i univezitetima ne samo u Bosni i Hercegovini već i šire. Preporučujem recenzirani rad za objavljivanje, uz čestitke autorima na uspješnom finaliziranju vrlo značajne krivično-istražne oblasti.

Akademik prof.dr. Nedžad Korajlić

Recenzija rukopisa „Kriminalistika“ autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića

Recenzirani rukopis „Kriminalistika“ autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića i Mr Darka Stankovića predstavlja nastojanja autora da na jednom mjestu ukažu na problematiku vezanu za područje kriminalistike. Autori su uspjeli na jednom mjestu na jasan, naučnostručan, pregledan i iscrpan način da obrade područje obuhvaćeno sadržajem udžbenika. Autori su pravilno koristili naučni i stručni rječnik vezan za obrađenu problematiku. Jezik i stil autora su jasni, jednostavni, prirodni, odmjereni, racionalni, koherentni i stručni.

Tekst pod naslovom „Kriminalistika“ sadrži 415 stranica, određen značajan broj slika i dijagramskih prikaza, satkan u više poglavlja sa nizom podnaslova koji opisuju, analiziraju, objašnjavaju i sintetizuju glavne odrednice kriminalistike.

U uvodu u kriminalistiku autori najpre izlažu sadržaj pojma, predmeta i metoda kriminalistike kao naučne i praktične discipline. Autori zatim razmatraju odnos kriminalistike sa drugim naukama i njen naučni i društveni značaj.

U posebnoj glavi koja nosi naziv „Bitni činioci kriminalistike“ definisane su kriminalističke discipline: kriminalistička taktika, kriminalistička tehnika, kriminalistička metodika i kriminalistička strategija. Sledeća glava obuhvata naslove „Društveni i naučni razvoj i značaj razvoja kriminalistike“, „Savremeni društveni i naučni problemi razvoja i značaja kriminalistike kao posebne naučne discipline.“

Učenje o pojmu, klasifikaciji, uzrocima i posljedicama kriminaliteta tradicionalno ulazi u materiju kriminologije. Međutim, autori su odlično procijenili da ova materija treba da bude obrađena i u kriminalistici, što su dodirne tačke ove dvije srodne nauke.

Uprkos činjenici da osnovna načela kriminalističkog djelovanja i otkrivanja krivičnih djela, zbog specifičnosti različitih oblika kriminalističke djelatnosti i nužnosti prilagođavanja novim pojavnim oblicima kriminaliteta, ne mogu imati karakter preciznih praktičnih uputstava za sve slučajeve, postupanje u skladu sa njima je koliko korisno, toliko i nužno. U tom smislu autori ističu sljedeća načela: načelo zakonitosti, objektivnosti i istine, metodičnosti i planiranja, temeljitosti i upornosti, blagovremenosti, operativnosti i brzine, čuvanja tajne i diskrecije, jedinstvenog rukovođenja, potpunosti, stručnosti i specijalnosti, ekonomičnosti postupanja i načelo humanosti u primjeni ovlašćenja.

U posebnoj glavi su obrađeni bitni činioci otkrivanja i razjašnjavanja krivičnih djela i međunarodna kriminalistička saradnja kao način spriječavanja i suzbijanja kriminaliteta.

Razrađene su indicijalne metode pri otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela i pojedinačne operativne indicije koje se sreću u kriminalističkoj praksi i kojima se poklanja posebna pažnja.

Pitanja vezana za pojedine kriminalističko taktičke mjere i radnje sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta, predstavljaju predmet razmatranja posebne glave. Obrađeno je prikupljanje obavještenja od osumnjičenih lica poligrafskim ispitivanjem. Takođe je obrađena kriminalistička taktika preduzimanja radnji dokazivanja. To se odnosi na kriminalističke i krivično procesne radnje na mjestu krivičnog događaja, uviđaj, rekonstrukciju događaja, vještačenje i pretresanje. U okviru kriminalističkih radnji i mjera kojima se obezbjeđuju lični dokazi autori su obradili taktiku ispitivanja okrivljenog i svjedoka i prepoznavanje.

Materija kriminalističke taktike se završava obradom kriminalističkih evidencija i potražne djelatnosti (poternice, objave, raspisi o traganju i objavljivanju fotografija lica i predmeta).

Autori detaljno i na vrlo pregledan način razmatraju osnovne sadržaje kriminalističke tehnike kao grane kriminalistike, pri čemu

posebno naglašavaju dio koji se odnosi na kriminalističku identifikaciju. Najveći dio kriminalističke tehnike posvećen je trasologiji, kao nauci o tragovima i dijelu kriminalističke tehnike koji se bavi problemima pronalaženja, obezbjeđenja, fiksiranja i tumačenja materijalnih tragova krivičnih djela.

U okviru tematskog područja kriminalističke metodike autori analiziraju i objašnjavaju metode i kriminalistička pravila otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja kako krivičnih djela klasičnog (opšteg) tako i krivičnih djela privrednog kriminaliteta. Poseban akcenat stavljen je na metodiku otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela protiv države i terorizma.

Obrađene teme predstavljaju originalne sadržaje, kako po pristupu, tako i po obrađenoj problematici.

Evidentno je i veliko kriminalističko iskustvo autora, kao i njihov napor da isto ugrade u sadržaj udžbenika, pri čemu je nesumnjivo pomoglo i njihovo pedagoško iskustvo.

Rukopis udžbenika je usmjerene namjene, što su autori u predgovoru i naglasili. Sadržaj udžbenika treba da poznaju, osim studenata pravnih nauka, i službenici praktičari policije i drugih organa represije koji u svakodnevnom radu moraju da primjenjuju kriminalističke mjere i radnje, kao i metode i sredstva u cilju sprječavanja i suzbijanja kriminaliteta.

Nakon iscrpne i detaljne analize recenziranog rukopisa „Kriminalistika“ autora akademika prof. dr Nedeljka Stankovića i Mr Darka Stankovića mišljenja sam da recenzirana materija obuhvata gradivo predviđeno nastavnim planom i programom predmeta Kriminalistika za koji su autori napisali udžbenik i predlažem da se ponuđeni rukopis prihvati kao univerzitetski udžbenik, pošto isti obuhvata sve standarde izdavanja udžbenika određene Bolonjskim kriterijumima obrazovnog procesa. Rad predstavlja savremeni udžbenik za upotrebu na visokoškolskim ustanovama. Po svom obimu i sadržaju, kao i načinom na koji je korišćena literatura rad je

ispunio sve uslove da bude javno publikovan, kako bi postao dostupan stručnoj, naučnoj i široj javnosti uopšte. Adekvatna primjena sadržaja rada predstavljaće značajan doprinos u borbi protiv savremenog kriminaliteta.

Novi Sad, 11.12 2021.

Prof. dr Miloš Marković, redovni profesor
Pravnog fakulteta za privrednu i pravosuđe
Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu

Bibliografija

- Aleksić, Ž. *Naučno otkrivanje zločina*, Beograd, 2004.
- Aleksić, Ž; Škulić, M. *Kriminalistika*, Beograd, 2004.
- Atanacković, D. *Krivično pravo-posebni dio*, Beograd, 1985.
- Babić, M. *Međunarodno krivično pravo*, Banja Luka, 2011.
- Banda, I. *Osnovi revizije*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2019.
- Basarić, M; Vejzagić, N. *Kriminalistika II*, Sarajevo, 1998.
- Bayer, V. *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, Zagreb, 1995.
- Beccaria, C. *O zločinima i kaznama*, Split, 1984.
- Belak, V. *Forenzičko računovodstvo i metode detekcije I dio*, Zagreb, 2018.
- Belak, V. *Poslovna forenzika i forenzičko računovodstvo, Borba protiv prijevare*, Zagreb, 2011.
- Bischof, M.A. *Naučna policija*, Paris, 1938.
- Bojanić, N. *Primijenjena forenzika*, Sarajevo, 2011.
- Bošković, M. *Kriminalistički leksikon*, Novi Sad, 1999.
- Bošković, M. *Privredna kriminalistika*, Banja Luka, 2009.
- Bošković, M; Bošković, D. *Ekološki kriminalitet*, Banja Luka, 2010.
- Brahe, T. *Biologija*, Zagreb, 1980.

Branković, D. *Sudsko vještačenje iz grafičke oblasti*, Banja Luka, 2006.

Branković, D. *Vještačenje*, Banja Luka, 2009.

Brkić, K; Dizdarević, S. *Korporativna bezbjednost*, Evropski univerzitet „Kallos“ Tuzla, Tuzla, 2021.

Brnetić, D; Gluščić, S; Šuperina, M. *Kriminalistika*, Zagreb, 1998.

Bronikova, M.A. *Sudsko medicinsko isledovanje veštećstvenih dokazov*, Moskva, 1980.

Burkhard, M. *History of Forensic Medicine*, Berlin, 2017.

Čejović, B; Kulić, M. *Krivično pravo*, Beograd, 2011.

Čejović, B; Vučković, B; Vučković, V. *Međunarodno krivično pravo*, Tivat, 2011.

Čimburović, Lj; Ivanović, B; Ivanović, R. *Kriminalistička tehnika*, Beograd, 2011.

Daničić, M; Stajić, Lj. *Privatna bezbjednost*, Banja Luka, 2008.

Dizdarević, S; Brkić, K. *Rana detekcija radikalizma, ekstremizma i terorizma*, Mostar, 2020.

Dostić, S; Tančić, D; Tančić, P. *Organizovani kriminal, Teorijski i metodološki pristup*, Leposavić, 2019.

Dundović, D. *Prikrivene policijske radnje*, Zagreb, 2009.

Đukanović, B. *Alkoholizam i porodica*, Beograd, 1979.

Đuričić, E. *Medicinska biologija*, Sarajevo, 1991.

Esnoseso, F. *Grafologija*, Novi Sad, 1989.

Febrere Kanals, M.A. *Hemija*, Beograd, 1974.

- Gaćeša, D. *Kriminalistika*, Banja Luka, 2012.
- Glimor, V. *Prljavi novac*, Beograd, 2004.
- Gorazd, M; Petrović, B. *Kriminologija*, Sarajevo, 2004.
- Gorkič, S. *Medicinska kriminalistika*, Beograd, 1981.
- Grassberger, M; Turk, E; Yen, K. *Klinisch-forensische Medizin*, Wien, 2013.
- Hudolin, V. *Istina o drogama*, Zagreb, 1982.
- Ignjatović, Đ. *Kriminologija*, Beograd, 1998.
- Ilić, G. *Kriminalistička medicina*, Beograd, 2017.
- Janković, J. *Pristupanje obitelji*, Zagreb, 1996.
- Jeftić, D. *Kriminalna psihopatologija*, Beograd, 1955.
- Jovičić, D. *Detektivska djelatnost*, Banja Luka, 2012.
- Jovičić, D. *Javna bezbjednost*, Banja Luka, 2012.
- Jovičić, D; Šikman, M. *Privredna kriminalistika*, Banja Luka, 2013.
- Katušić – Jergović, S. *Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi)*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 14. broj 2/2007, 2007.
- Kolar-Gregorić, T. *Praktikum kriminalističke tehnike*, Zagreb, 1999.
- Korać, H. *Intelektualni terorizam, najopasniji vid terorizma savremenog svijeta*, Pravna riječ, Banja Luka, 2020.
- Korać, H. *Uloga porodice u prevenciji ovisnosti*, Novi Pazar, 2003.

- Korajlić, N. *Istraživanje krivičnih djela*, Sarajevo, 2012.
- Korajlić, N. *Kriminalistički praktikum*, Tešanj, 2011.
- Korajlić, N; Dautbegović, A. *Osnovi kriminalistike*, Travnik, 2012.
- Kostić, M. *Forenzička psihologija*, Beograd, 2002.
- Kovačević, R. *Forenzička psihijatrija*, Beograd, 2000.
- Kresoja, M. *Kriminalistika*, Novi Sad, 2006.
- Kriminalističke teme, Časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2008.
- Krivokapić, V. *Kriminalistička taktika*, Beograd, 1984.
- Krivokapić, V. *Kriminalistika – opšti dio*, Beograd, 1990.
- Krivokapić, V; Žarković, M. *Kriminalistika – taktika*, Beograd, 1996.
- Krivokapić, V; Žarković, M; Simonović, B. *Kriminalistička taktika*, Beograd, 2005.
- Krstić, O. *Maloljetnička delinkvencija*, Banja Luka, 2009.
- Kulić, M. *Poreska krivična djela*, Beograd, 2010.
- Kulić, M. *Poresko pravo*, Novi Sad, 2012.
- Kulić, M. *Pranje novca kao vid finansiranja terorizma*, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010.
- Kulić, M; Stanković, N; Abidović, A. *Ugrožavanje nacionalne računarske infrastrukture računarskom sabotazom, s osvrtom na Republiku Srbiju*, Zbornik radova, „Nove sigurnosne ugroze i kritična nacionalna infrastruktura“ Zagreb, 2013.
- Kulić, M; Stanković, N; Abidović, A. *Zloupotreba položaja ili ovlašćenja kao vid korupcije u krivičnom pravu Bosne i*

Hercegovine, Zbornik radova međunarodnog naučnog skupa, Pravo i izazovi XXI vijeku, Brčko distrikt, 2014.

Lee, H.C. *Materijalni tragovi*, Zagreb, 1998.

Maksimović, R. *Kriminalistika – tehnika*, Beograd, 2000.

Maksimović, R; Todorčić, U. *Kriminalistika – tehnika*, Beograd, 1995.

Markić, A. *Cyber kriminal kao globalna prijetnja*, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Pravo i izazovi XXI vijeka“, Brčko distrikt, 2013.

Masleša, R. *Teorije i sistemi sigurnosti*, Sarajevo, 2001.

Mašković, Lj. *Kriminalističko-policijska akademija*, Beograd, 2013.

Matijević, M. *Kriminalistički i krivičnoprocesni aspekti MOS*, Zbornik radova, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, 2013.

Matijević, M; Marković, M. *Kriminalistika*, Novi Sad, 2013.

Mijalković, S; Keserović, D. *Osnovi bezbjednosti*, Banja Luka, 2010.

Mikerević, D. i ostali, *Forenzika poslovanja*, Banja Luka, 2013.

Miličinski, J. *Uvod u sudsku medicinu*, Beograd, 1962.

Milinković, M. *Opšta biohemija*, Sarajevo, 1991.

Milojević, S. *Osnovi penologije*, Beograd, 1984.

Milosavljević, M. *Forenzička biologija*, Sarajevo, 2012.

Mitrović, V. *Kriminalistička tehnika*, Beograd, 1986.

Modly, D. *Metodika istraživanja silovanja*, Zagreb, 1996.

- Modly, D. *Očevid*, Zagreb, 2010.
- Modly, D; Mršić, G. *Forenzika, Suvremene kriminalističke teorije*, Zagreb, 2014.
- Modly, D; Mršić, G. *Uvod u kriminalistiku*, Zagreb, 1996.
- Modly, D; Mršić, G. *Uvod u kriminalistiku*, Zagreb, 2014.
- Mršić, G; Galeković, J; Ledić, A; Risović, A; Škavić, N. *Forenzika dokumenata, novca i rukopisa*, Zagreb, 2014.
- Mršić, G; Modly, D. Popović, M. *Forenzika, istraživanje mjesta događaja II*, Zagreb, 2015.
- Mršić, G; Modly, D; Popović, M. *Forenzika, osiguranje mjesta događaja*, Zagreb, 2014.
- Nogo, S. *Teorijsko određivanje pojma krivičnog djela terorizma*, Zbornik radova Terorizam i ljudske slobode, Tara, 2010.
- Paoli, L; Fijnaut, P. *Organized Crime in Europe: Manifestations and Policies in the European Union and Beyond*, Freiburg, 2003.
- Pavišić, B. *Uvod u kriminalistiku*, Zagreb, 2002.
- Pavišić, B; Modly, D. *Kriminalistika*, Rijeka, 1999.
- Pavišić, B; Modly, D; Veić, P. *Kriminalistika I*, Zagreb, 2006.
- Pejaković, S. *Sudskomedicinska ekspertiza*, Beograd, 1986.
- Petrović, B. *Kriminalistička metodika istraživanja krivičnih djela zloupotrebe droga*, Sarajevo, 1998.
- Plavšić, F. *Bojite li se otrova*, Zagreb, 2009.
- Prohić, H. *Sudska medicina*, Sarajevo, 1986.
- Puljić, M. *Pranje novca, okolnosti javljanja i mogućnosti sprječavanja*, Zbornik radova, Neum, 2004.

- Pušina, J. *Maloljetnička delinkvencija*, Tuzla, 2017.
- Ramljak, A. *Medicinska kriminalistika*, Sarajevo, 1999.
- Ramljak, A. *Praktikum forenzičke medicine*, Tešanj, 2009.
- Ramljak, A; Halilović, H. *Viktimologija*, Sarajevo, 2004.
- Ramljak, A; Simović, M. *Viktimologija*, Bihać, 2011.
- Rot, N; Radonjić, S. *Psihologija*, Beograd, 1992.
- Sabel, Ž. *Identitet rukopisa*, Zagreb, 1986.
- Simonović, B; Pena, U. *Kriminalistika*, Istočno Sarajevo, 2010.
- Sinanović, I. *Forenzička analiza požara, eksplozija i masovnih katastrofa*, Brčko. 2013.
- Sinanović, I. *Osnovi opšte forenzike*, Brčko, 2013.
- Sous, P. *Legal Medicine*, Quezon City, 1987.
- Stanković, N. *Forenzika u krivičnom postupku*, Tuzla, 2020.
- Stanković, N. *Kriminologija*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2017.
- Stanković, N. *Krivično pravo, Posebni dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2017.
- Stanković, N. *Krivično procesno pravo*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2021.
- Stanković, N. *Medicinska kriminalistika*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2017.
- Stanković, N. *Međunarodno krivično pravo*, Tuzla, 2018.
- Stanković, N. *Terorizam i finansiranje terorizma*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2014.

Stanković, N. *Uvod u kriminalistiku*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2016.

Stanković, N., *Krivično pravo, opšti dio*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2016.

Stanković, N; Fazlović, A. *Lažni stečaj u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine*, Novi Sad, 2019.

Stanković, N; Fazlović, A. *Practical Application of Forensic Accounting in the Case of Money Laundering*, International Journal of Sales, Retailing and Marketing, Vol. 11 No. 1/2022, Lancashire, United Kingdom, 2022.

Stanković, N; Hadžić, Dž; Fazlović, A. *Osnove zdravstvenog prava*, Tuzla, 2019.

Stanković, N; Tančić, D; Jakšić, M. *Osnovne kategorije i pojmovi u pravnoj i političkoj teoriji*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko distrikt, 2013.

Stevanović, O. *Rukovođenje i komandovanje*, Beograd, 1999.

Stojanović, Z; Perić, O. *Krivično pravo, posebni dio*, Beograd, 2006.

Suvin, M. *Stomatološka protetika*, Zagreb, 1967.

Šikman, M. *Terorizam*, Banja Luka, 2009.

Šimundić, S; Franjić, S. *Računalni kriminalitet*, Split, 2009.

Škulić, M. *Organizovani kriminalitet-pojam i krivičnoprocesni aspekti*, Beograd, 2003.

Tadić, M. *Privredno pravo*, Sarajevo, 2014.

Talijan, M; Arandelović, D; Velimirović, D. *Organizacija i poslovi uniformisanih pripadnika policije*, Beograd, 2001.

- Tasić, M. *Sudska medicina*, Novi Sad, 2006.
- Tatić, V. *Patologija*, Banja Luka, 2008.
- Termiz, Dž; Milosavljević, S. *Praktikum iz metodologije politologije*, Sarajevo, 2000.
- Tulezi, J. *Kriminalitet djece i mladeži*, Zagreb, 1997.
- Vodinelić, V. *Kriminalistika*, Beograd, 1970.
- Vodinelić, V. *Kriminalistika*, Beograd, 1976.
- Vodinelić, V. *Kriminalistika*, Beograd, 1984.
- Vučković, B; Vučković, V. *Krivično pravo Crne Gore*, Tivat, 2011.
- Vučković, B; Vučković, V. *Opasni otpad – ekološki problem budućnosti*, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa „Pravo i izazovi XXI vijeka, Brčko distrikt, 2013.
- Vujević, E. *Droga-opća opasnost*, Split, 2000.
- Wilhelm, J. G. *Uvod u praktičnu kriminalistiku*, Sarajevo, 1956.
- Zvonarić, M. *Socijalna psihologija*, Zagreb, 1981.
- Žarković, M; Banović, B. *Kriminalistika*, Beograd, 1999.
- Žerajev, C. *Kriminalistika*, Zagreb, 1986.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна и универзитетска библиотека
Републике Српске, Бања Лука

343.98(075.8)

СТАНКОВИЋ, Недељко, 1957-

Kriminalistika / Nedeljko Stanković. - Brčko [Distrikt] :
Evropski univerzitet Brčko Distrikta, 2022 (Banja Luka : Markos). -
433 стр. : илустр. ; 25 см

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. -
Библиографија: стр. 424-432.

ISBN 978-99955-99-64-5